

Juha-Petri Tyrkkö
Eteläntien kulkukauppias

*Tämä on kertomus Eteläntietä vaeltavasta kulku-
kauppiasta, joka perehdyttää matkaansa saamaansa
oppipoikaa omaan tapaansa käydä kauppaa ja kertoo
hänelle elämänsä kokemuksia ja kuulemiaan tarinoita.
Näistä tarinoista kolme ovat*

***Vannokas Endreo**, tarina Dammaradin sotavoimien
keihäsmiehestä, joka vannoi uskollisuusvalan
ylemmilleen, ennen kuin sai tietää, mihin hänen
uskollisuuttaan vaadittaisiin;*

***Neljä ystäväystä**; kaksi maanpakolaista etsimässä
itselleen uutta kotia ja heidän kaksi ystäväänsä,
jotka lähtevät heidän mukaansa auttamaan heitä
heidän monivaiheisella pakomatallaan;*

***Kaipuun vuorilla**, tarina Riwasta, joka koskettavan
tapaamisen innostamana lähtee etsimään onnellisten
maata.*

ISBN 978-952-65420-0-3 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-65420-1-0 (PDF)

ISBN 978-952-65420-2-7 (EPUB)

Juha-Petri Tyrkkö

Eteläntien kulkukauppias

Kustantaja ja julkaisija: Juha-Petri Tyrkkö, Porvoo, 2024

Copyright 2008 © Juha-Petri Tyrkkö

Teoksen jäljentäminen ja levittäminen on sallittua sillä ehdolla, että teos säilyy sisällöltään muuttumattomana ja tämä käyttöehtotiedote liitetään jäljennöksiin. Jos teos käännetään toiselle kielelle, teokseen saa tehdä vain sellaisia muutoksia kuin käännöksen tekemiseen vaikuttavat kielelliset syyt vaativat. Muilta osin teoksen suhteen ovat voimassa tavanomaiset kirjallisen teoksen tekijänoikeuksia koskevat säännöt.

Omakustanne

ISBN 978-952-65420-0-3 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-65420-1-0 (PDF)

ISBN 978-952-65420-2-7 (EPUB)

Elektroniset versiot ovat ilmaiseksi saatavilla osoitteissa
https://www.iki.fi/puti/Etelantien_kulkukauppias/ek.pdf
https://www.iki.fi/puti/Etelantien_kulkukauppias/ek.epub

Kustantaja ja julkaisija: Juha-Petri Tyrkkö
Painopaikka: Keinupolku 2 H 30, Porvoo

Sähköposti: puti@iki.fi

Eteläntien kulkukauppias

Ensimmäinen luku

"Meniköhän se varmasti oikein?" aprikoi oppipoika Duat tutkien kämmenellään olevia kolikoita. Hän oli ottanut maksun vastaan kaupparattailla asioineelta talonemännältä kahdessa eri rahassa ja antanut rahasta takaisin kolmannessa.

"Meni se", vakuutti hänen isäntänsä. "Onnistuit siinä vieläpä varsin ripeästi."

Duat saattoi olla saavutukseensa tyytyväinen, sillä hänen isäntänsä ja mestarinsa Gondharan jakoi kiitosta punnituin sanoin. Ei tämä ollut sita sanoistaan, mutta ei tätä olisi toisaalta kukaan saanut kiinni suulaudestakaan. Duat arveli, että tämän ikä ja ammatti olivat tuoneet muassaan niin puhumisen kuin vaikenemisenkin taidon.

Gondharan oli kulkureitillään tunnettu mies, vaikka moni ei tuntenutkaan häntä nimeltä. Useimmille asiakkailleen hän oli "Eteläntien kulkukauppias", koska taivalsi päivät pitkät rattaitaan vetäen kauas eteläiselle niemimaalle johtavaa tietä ja taas takaisin pohjoiseen, ostaen yhtäällä ja myyden toisaalla. Hänen taidokkaasti valmistetut rattaansa olivat hänen kotinsa, kyllin kevyet vetää omin voimin, mutta silti kyllin tilavat yhden ihmisen nukkua yönsä sateilta suojassa sekä säilyttää kauppatavarat lokeroissa suojassa kosteudelta ja muilta luonnon vahingollisilta vaikutuksilta. Oppipojan otettuaan hän tosin joutui viettämään rajuilmat tämän kanssa melkoisessa ahtaudessa, vailla kunnon tilaa oikaista jäseniään, mutta kauniin sään vallitessa Duat teki vuoteensa ulos rattaiden vierelle, jolleivät he saavuttaneet yöhön mennessä kylää, jossa yöpyä.

Nyt he olivat kylässä, mutta päivää oli vielä sen verran jäljellä, että he lähtisivät jatkamaan matkaa, kun kaupankäynnille suotuisa aika olisi ohi. Ruohikko, jolle he olivat pysähtyneet, ei näyttänyt kovinkaan maineikkaalta markkinapaikalta, mutta mestari oli kokemuksensa turvin valinnut kohdan, jonka ohitse lähitalojen väki todennäköisimmin kulkisi. Duat oli toistaiseksi nähnyt edellisen asiakkaan lisäksi vain kaksi

ohikulkijaa, eikä hän voinut olla ihmettelemättä, miten mestari sai myyntinsä kannattamaan, jos kaupankäynti muuallakin oli yhtä hiljaista. Ja miksi ylipäänsä liikkua syrjäkylissä, jos kerran suurempiakin paikkakuntia oli olemassa? Kyläläisille oli ehkä ilo, että tavara saapui heidän luokseen, mutta lokerikon toiselta puolelta katsottuna työ ei näyttänyt kovinkaan kannattavalta.

Vihdoin Duat huomasi kolme heidän suuntaansa tulevaa ihmistä, ja hiukan jäljempänä vielä neljännen. Hän päätti ryhtyä menestyksekkään myyntityön vaatimiin ponnistuksiin ja pujottautui alas yhdellekin ihmiselle ahtaista rattailta. Hän kohotti kämmenensä torveksi suunsa eteen.

"Arvokkaita mausteita!" hän huusi kuuluvalla äänellä. "Harvinaisia rohtoja! Koristeita kaukomailta!"

Etummainen ohikulkija heilautti heille kättään tervehdykseksi, mutta yksikään neljästä tulijasta ei edes hidastanut vauhtiaan, pysähtymisestä puhumattakaan. Duat odotti vielä, kunnes näki tiellä taas kaksi kulkijaa.

"Tarvikkeita ja aineksia, joita ette lähiseuduilta tapaa!" hän jatkoi toiveikasta houkutteluaan. "Tämä on oiva ja harvinainen tilaisuus ostaa vaikka naapurillekin!"

Seuraavatkin kulkijat jatkoivat matkaansa.

"He vain naureskelevat minulle", ihmetteli Duat mestarilleen.

"Tämä on pieni kylä, ja tähän mennessä kaikki sen asukkaat kyllä tietävät jo, että me olemme täällä, ja pitkälti myös sen, mitä meillä on myytävänä", mestari vastasi. "Ahkeruutesi on ihailtavaa, mutta säästä tuo myyntitapa kaupunkien hälinään. Täällä tarvitaan toisenlaisia tapoja hieroa kauppaa."

"Tuntevatko he kaikki sinut?"

"Tuntevatpa hyvinkin, ja varsin pian sinutkin. Me saamme kyllä vielä asiakkaita, kunhan päivä ehtii pitemmälle. Heillä on oma rytminsä, jossa he tekevät työnsä ja kauppansa."

"Mitä täällä julistetaan?" kysyi iloinen ääni sivummalta. Leveästi myhäilevä talonisäntä saapui rattaille työvaatteet yllään.

"Makuja ja lääkkeitä läheltä ja kaukaa", vastasi Duat suu virneessä.

"Hidi!" tervehti ilahtunut mestari tulijaa nimeltä ja astui hänkin rattaiden edustalle tulijan ja Duatin seuraksi.

"Mitä kuuluu?"

"Hyvää, kuten ennenkin", vastasi tämä. "Viime käynnistäsi onkin jo aikaa. Onko hän sinun oppipoikasi?"

"Kyllä vain. Sain Duatin seurakseni Tengritin kylästä, jossa hän asui vanhempiansa luona."

"Minä jo ihmettelinkin, aioitko vetää rattaitasi yksin vielä vanhuudenpäivinäsi."

Duat jäi seuraamaan vierestä, kuinka hänen mestarinsa jututti tuttavaansa. Hän uskoi jo perehtyneensä mestarinsa rattaisiin ja niiden kyydissä kulkevaan esineistöön, mutta tämä onnistui silti yllättämään hänet vetämällä sen kätköistä esiin kaksi heiveröisen näköistä mutta lujaa puupunoksesta ja kankaasta valmistettua kokoontaittuvaa jakkaraa, itselleen ja puhekumppanilleen. Kiirettä pitämättä he rupattelivat Hidin lasten varttumisesta ja karjan karttumisesta, sekä myös kauppareitin kylien kuulumisista.

Hyvän tovin juteltuaan ja mestarin kanssa menneitä muisteltuaan Hidi päätti tehdä myös pienen ostoksen: kämmenen kokoisen kangaspussillisen mahlasokeriin imeytettyjä rohdoksia.

"Vaimo pitää näistä", hän selitti valintaansa mestarille.

Mestari ilmoitti hinnan ja Duat otti maksun vastaan. Duat jäi katselemaan kämmenellään olevia rahoja hieraisten päätänsä, ja hoksasi viime tingassa hyvästellä pois lähtevän asiakkaansa.

"Mahtaako näillä tuloilla syntyä voittoa?" hän aprikoi.

"Eipä juuri", myönsi mestari. "Mutta hyvälle ystäväilleni annan mielelläni alennusta."

"Jos hyviä ystäviä on paljon, ei monikaan myytävä tule myydyksi oikeaan hintaan", tuumaili Duat hymyillen.

"Ei tavaralla muuta oikeaa hintaa olekaan kuin se, joka kauppa tehdessä sovitaan", huomautti mestari.

"Meillä on kuitenkin kirjoitettu hinnasto laatikossa."

"Joillakin kauppapaikoilla meillä on oltava esittää sellainen, jos paikalliset säännöt vaativat. Huolellisuus ja täsmällisyys ovat kauppiaalle tärkeitä ominaisuuksia, mutta kaupanteossa tarvitaan joskus muutakin."

Duat ei ollut ennenkään ollut mestarinsa kanssa samaa mieltä kaikesta, mutta koska tämä oli mestari ja hän oppipoika, hän päätti pitää enemmän ajatukset omana tietonaan. Ehkä mestarin oudoista myyntitavoista joskus

paljastuisi hänelle salaisuuksia, jotka tekisivät aikanaan hänestä mestarin. Ainakin edellyttäen, että hän pysyisi toimessa kyllin kauan.

Heidän asiakkaidensa suhteen hän sai tuota pikaa huomata mestarin olleen oikeassa: vaikka kylä vaikutti hiljaiselta paikalta, ennen pitkää odotettu määrä ihmisiä ilmaantui paikalle yksi kerrallaan kauppoja hieromaan, ja ennen iltaa rahoja oli kertynyt monilokeroiseen lippaaseen huomattavasti enemmän kuin hän oli odottanut. Paitsi, että mestari luovutti tavaraa, hän myös sai sitä. Rattaiden peräosaan oli ilmaantunut kangasnyytti ja kaksi kokoontaitettua kirjettä.

"Olemmeko me viestinviejiäkin", hän ihmetteli mestarilleen.

"Miksipä emme?" vastasi mestari. "Kulkukauppiaat tekevät työtä jaloillaan, ja viestien ja tavaran kuljetus on jalkatyötä siinä missä kaupankäyntikin. Minä teen kauppojen lisäksi kaikenlaisia pieniä askareita, joihin taitoni riittävät."

"Tuo pitkään käytetty työvälinerasia ei siis ole ostajaa odottamassa?"

"Ei, ellei ostaja tarvitse välineitä aivan erityisesti. Minä olen tehnyt niillä tilauksista erilaisia korjaustöitä, jos viivyn kauppapaikalla pitempään kuin puoli päivää."

He valmistelivat rattaat seuraavalle matkaosuudelle sulkemalla sen astiat ja laatikot ja taittamalla alas kannattimet, joilla kankaat ja muu riippuva tavara oli esillä. Duat kiinnitti irralliset esineet mestarinsa ohjeita mielessään kertaillen ja suojasi lopulta kaiken tavaran sillä samalla vedenpitävällä kankaalla, jonka mestari ripusti katoksi vuoteensa ylle rattaille nukkuessaan. Kun työ oli tehty, he tarttuivat rattaiden aisoihin ja alkoivat vetää niitä kohti kylää, jossa mestari suunnitteli heidän yöpyvän.

Duat katseli pitkää, hiedan ja pikkukivien peittämää maantietä, joka kaarteli loivasti peltojen ja pienten metsiköiden poikki, kohosi mäenkumpareille ja jatkui niiden takaa edelleen ties minne.

"Ehditkö käydä koko kauppareittisi läpi jalkaisin rattaita vetäen?" hän ihmetteli.

"En välttämättä", vastasi mestari. "Mutta ei näitä rattaita ole pakko kaikkialle itse vetää. Joskus voin saada eläinvetoisen kyydin ja kytkeä nämä eläimen tai vaunujen

perään. Olen kuljettanut näitä joskus myös laivan kyydissä, vaikka se onkin melko hankalaa."

Matka jatkui. Duat huomasi nauttivansa iltavalossa kylpevän maiseman katselusta, ja mestariaan vilkaistuaan saattoi helposti uskoa tämän kokevan samoin. Hänen jalkansa olivat jo tottuneet pitkiin päivämatkoihin, eivätkä vastustelleet kivuin ja hiertymin, kuten ennen.

He saapuivat kylään ennen auringonlaskua. Mestari astui tottuneen ripeästi majataloon, etsi käsiinsä sen isännän ja maksoi yhdestä yöpymisestä sivuhuoneessa neljän muun vieraan seurassa. He eivät kuitenkaan jääneet heti majataloon, vaan palasivat rattaiden luokse.

"Säästäväisempää olisi nukkua aina rattailla, mutta välillä on hyväksi yöpyä hiukan väljemminkin", totesi mestari.

"Mitä me täällä teemme?" kysyi Duat astuen rattaiden vierelle.

"Nämä on valmisteltava yötä varten. Kauppiaan on varauduttava varkaita vastaan, sillä kauppavarat ovat hänen koko elantonsa."

"Tosi on", myönsi Duat. "Kuinka se tapahtuu?"

Mestari varmisti, että lähettyvillä ei ollut liikaa ylimääräisiä silmäpareja tarkkaamassa heidän toimiaan ja asettautui sitten polvilleen rattailla.

"Tämä näyttää oksankohdalta, mutta onkin tulppa", hän sanoi ja irrotti oksankohdan näköisen kappaleen rattaiden pohjasta. "Tulpan alta paljastuu akselin kannatin, johon on porattu aukko. Myös akselissa on aukko, joka siirretään samalle linjalle kannattimen aukon kanssa, jolloin tämä aukkoon asetettava muotoiltu naula putoaa paikoilleen. Työnnä rattaita hiukan... juuri noin. Sitten tulppa pannaan takaisin paikalleen ja peitetään jollakin painavahkolla esineellä. Nyt pyörät eivät pyöri. Tämän lukituksen löytäminen ja avaaminen vaatinee varkaalta hyvän tovin."

Mestari laskeutui rattailta.

"Sitten on vielä suojauduttava niiltä varkailta, jotka poimivat vain vähän tavaraa kuormasta", hän jatkoi. "Jotkut kauppiaat pitävät vartioeläimiä, mutta minä luotan enemmän naamiointiin. Jos saamme kuorman näyttämään arvottomalta tai jopa vastenmieliseltä, se ei kiinnosta varkaita. Siksi on myös hyvä yöpyä kylissä, joissa meitä ja meidän kuormaamme ei tunneta hyvin."

Mestari työnsi kätensä peitteen alle, ja veti sieltä hetken kuluttua pilkistämään kalvaanvärisen ihmisen jalan.

"Varsin aidon näköinen, vai mitä?" hän kehaisi. "Erään ystäväni taideteos. Hänellä oli mallina aito köyhyyteen ja puutteeseen kuollut mies. Tosin emme ehkä jätä näkyviin itse jalkaa, vaan tämän verisen rääsyn, joka sitä peittää. Jos joku silti ryhtyy avaamaan peitettä, hän saa näkyviinsä myös jalan. Minulla on täällä pari muutakin ruumiinosaa muihin avauskohtiin."

"Tuo riittäisi kyllä pysäyttämään minut", myönsi Duat inhon ilmein.

"Naamiointi on syytä tehdä harkiten, jotta uskoteltu ruumiskuormamme ei aiheuta vaikeuksia meille itsellemme. Suhtautuminen kuolleisiin ja kulkutautien pelko vaihtelee paikkakunnalta toiselle."

"Joku voi vielä leikata peitteen keskeltä auki veitsellä."

"Mutta ei helposti. Peitteeseen on kudottu metallisia ja kumisia vahvisteita, samoin kuin kiinnitysnuoriinkin. Ja kuten jo tiedät, nuorien solmut vaativat avaajalta tietyn määrän taitoa. Poropeukaloiden käsissä ne vain kiristyvät tiukemmiksi."

Duat antoi katseensa kiertää talojen ja pihamaiden reunustamaa kylänraittia.

"Etkö koskaan tule myymään yösjaksesi valitsemaan kylään?"

"En tänne. Täällä on omat, vakituiset kauppiansa, joiden liiketoimia minä vain häiritsisin. Myyntialueet on hyvä jakaa sovinnossa ja harmia tuottamatta. Asiakkaita riittää kyllä kaikille."

Kun naamiointityö oli tehty, he saattoivat palata majataloon ilta-aterialle. Aterian ajan rattaat olivat omissa oloissaan, mutta heidän tultuaan sen jälkeen majoitushuoneeseensa Duat pani merkille, että mestari oli asettanut rattaansa ikkunasta helposti nähtäville.

Mestari vaikutti leppoisalta mieheltä, mutta Duat saattoi arvata sen johtuvan vain siitä, että varuillaanolosta oli tullut tälle jo yhtä luonnollista kuin hengittämisestä.

* * *

"Yksi ja kolme neljänestä", sanoi Duat ja ojensi

viileän, ilmasta kastetta keräävän hedelmätertun nuorelle parille. Mies maksoi epäröimättä hinnan, jota Duat oli keksinyt korottaa neljänneksellä. Heidän aamulla eräältä maatilalta ostamansa hedelmäerä kävi kaupungin lämpimässä iltapäivässä kaupaksi varsin vikkellästi, etenkin, kun hedelmiä oli pidetty jäähtymässä kellarissa. Tavallisesti maatala myi hedelmät viininvalmistajille, mutta mestari oli oivaltanut, että niiden rapea, mehukas, valkoinen malto maistuisi jäädytettynä kuumissaan olevista kaupunkilaisista erityisen virkistävältä.

"Tämä oli hyvä keksintö!" iloitsi Duat.

"Joskus kaupankäyntiin riittää tarjota ihmisille sitä, mitä itse mielisi", selitti mestari pureksien omaa hedelmäänsä. "Varsinkin, jos tavara on hetken mielijohteesta ostettavaa lajia."

Duat ei ehtinyt vastata, sillä saman tien rattaiden äärelle pysähtyi kauniisti pukeutunut, vakavaraisen näköinen nainen.

"Myisittekö minullekin yhden tertun", hän pyysi.

"Tottahan toki!" vastasi Duat reippaasti. Hän pysähtyi silmänräpäyksen ajaksi, keskittyneenä, mutta välttäen asiakkaansa suoraa tuijottamista, ja antoi sitten hedelmät.

"Kaksi ja yksi neljäsosa", hän sanoi. Nainen kohotti hiukan toista silmäkulmaansa, mutta maksoi pyydetyn hinnan tinkimättä. Naisen mentyä Duatille kohotti kulmakarvojaan myös hänen mestarinsa.

"Olihan se hiukan muita isompi terttu", puolustautui Duat. Pitempään selvittelyyn he eivät asian suhteen ryhtyneet, sillä pääkadulla liikkui väkeä jatkuvasti, ja joukosta irtautui heidän rattaidensa luokse samalla kertaa kolme asiakasta. Mestari pani hedelmänsä pois ja ryhtyi myyntityöhön hänkin.

Mestari olisi voinut ostaa suuremmankin hedelmäerän, sillä joku asiakkaista oli ilmeisesti pannut sanan kiertämään, ja kohta joukko paikalle ilmaantuneita nuoria ja joitakin lapsiakin oli ostanut jäljellä olevat hedelmät loppuun.

"Kylläpä kauppa käy!" totesi Duat myynnin kiireen tauotessa hetkeksi.

"Tällaisessa myynnissä on sekin etu, että ostajajoukko houkuttelee paikalle lisää väkeä ostamaan muutakin tavaraa", opasti mestari.

Ja toden totta, seuraava asiakas, ruokatarvikekoristaan

päätellen perheenäiti, kysyikin ostaakseen ihon punehetumista hillitsevää voidetta.

"Kuusitoista ja puoli", vastasi Duat. Hän oli ottanut vihjeestä vaarin ja pysytteli tarkasti mestarin hinnastossa mainitussa hinnassa. Hän ojensi naiselle rasia, joka oli tehty saumaamalla vahalla yhteen kaksi kämmenen kokoista puulautasta.

Ajatus tuikahti Duatin mielessä hänen ottaessaan maksua vastaan.

"Mitäpä, jos saisit mukaasi samalla kertaa sininuppuöljyä? Hyvä nesteiden virtaus elimistössä saisi kauniit silmäsi sädehtimään samalla kun voide varjelee ihosi sävyjä."

Joukko hämmentyneitä ilmeitä vilahteli naisen kasvoilla.

"Käytetäänkö sitä siihenkin?" nainen kysyi yllättyneenä.

"Kahdenkymmenen tasahinnalla saat tämän pullollisen öljyä voiteen mukana. Silmäsi..."

Nainen kohotti hymyssä suin kättään Duatia hillitäkseen.

"Minun silmäni ovat jo säteilynsä säteilleet, nyt niitä tarvitaan muihin tehtäviin. Kiitoksia vain, mutta pelkkä voide riittää. Se rauhoittaa ihon pistelyä."

Nainen sai ostoksensa ja jatkoi matkaansa Duatin hyvien toivotusten saattamana.

Duat vilkaisi mestariaan, joka katseli häntä merkitsevin ilmein.

"Minä olin melko vähällä saada hänet ostamaan öljynkin", sanoi Duat.

"Ehkä olit, ehkä et", vastasi mestari. "Mutta olisiko hän tarvinnut sitä? Ainakaan hän ei pyytänyt sitä."

"Meidän on joka tapauksessa myytävä öljy jollekulle."

"Mieluiten sitten jollekulle, joka tarvitsee sitä munuaisiaan varten, mihin öljy on alun pitäen tarkoitettukin. Nuo sinun myyntipuheesi ovat..."

"... samanlaisia kuin muillakin kauppiaille", täydensi Duat.

"En tiedä, keitä olet kuunnellut, mutta meidän tehtävämme on palvella asiakkaitamme, eikä lypsää heitä."

"Jos hintaa ei voi säädellä, myyntiä on lisättävä menekin avulla", uskaltautui Duat muistuttamaan

mestariaan, ja lisäsi vielä ulkomuististaan: "Myynti on hinnan ja menekin välinen tulo."

Hänen mestarinsa huoautti.

"Sinun mainiosta laskukaavastasi puuttuu se tärkeä tieto, että meidän on saatava elantomme näiltä samoilta ihmisiltä vuodesta toiseen", tämä lausui hänelle painokkaan verkkaisesti. "Vaikka onkin tärkeää ja jopa välttämätöntä hankkia voittoa, älä anna tehtäväsi nousta pääsi yli. Nämä ihmiset ovat meidän isäntiämme, jotka ruokkivat meidät, eivät meidän karjaamme, ja meidän perimmäisestä tahdostamme heitä kohtaan riippuu, palaavatko he takaisin luoksemme. Kaupankäynti on huolenpitoa, ei nokkelaa temppuilua, joka hetken lämmittää ja sitten kaduttaa."

"Hyvä on", vastasi Duat. "Olkoon niin. Mutta olen nähnyt monta kauppiasta, jotka eivät sitä viisautta seuraa."

"Ja minä olen nähnyt monta kauppiasta, jotka ovat elinkeinonsa jättäessään pyytäneet minua lunastamaan varastonsa."

"Myydäänkö täällä mitään?" keskeytti vaativa naisenääni, melkein kiekaisu, heidän puheensa.

"Tottahan toki!" vastasi mestari ja nyökkäsi tervehdykseksi. "Mitä saisi olla?"

Duat katseli halveksivaa mahtipontisuutta huokuvaa, tiukkailmeistä naista ja tunsi itsensä hyvin onnelliseksi siitä, että mestari oli ottanut asiakkaan palveltavakseen.

"Haluan kolme mittaa kuivattua aamuaurinkoyrttiä."

"Selvä on. Voin myydä sen kuudellatois..."

"Eeei, ei, ei, ei! Hinnasto esiin, kuten tapaan kuuluu, ja hinnat sen mukaan! Älä yritä mitään, minä tunnen kyllä teikäläisten temput."

"Tottahan toki, hinnaston mukaan", vastasi mestari, kuin puolittain itsekseen ja näytti naiselle hinnan hinnastosta.

"Ja sitten tiukkoja, tasaisia mittoja!" vaati nainen ja seurasi silmä tarkkana mestarin annostelutyötä.

Mestari kehotti Duatia ottamaan vastaan maksun, kahdeksantoista ja kolme neljännestä. Maksettuaan nainen tuhahti kiitokseksi, käännähti kannoillaan ja poistui yrtit mukanaan.

"Syvään on kauppiaan kumarrettava elantonsa eteen", totesi Duat mestariaan vilkaisten. Tämä saattoi vain

levittää käsiään.

"Joillekuille ei vain pääse antamaan alennusta, vaikka kuinka yrittäisi", mestari vastasi.

* * *

Duat ei tuntenut vielä itseään kovinkaan päteväksi neuvomaan asiakkaitaan kankaiden valinnassa, ja hän toivoi, että mestari olisi seissyt hänen vierellään auttamassa häntä, mutta tällä oli muita kiireitä: vähän aikaisemmin paikalle oli ilmaantunut jossakin määrin päihtynyt mies pyytämään heiltä huumaavista vaikutuksistaan tunnettuja rohdoskasveja. Tavallisesti mestari lähetti itsensä päihdyttäjät matkoihinsa, mutta nyt hänen elämän kouluma silmänsä oli ilmeisesti havainnut, että tulijalla oli jokin selvä ja painava syy haluta hukuttaa piinaavat ajatuksensa päihtymyksen sumuun. He olivat vetäytyneet rattaiden toiselle puolelle, kangastelineen taakse istumaan ja juomaan, ei olutta eikä väkijuomaa, vaan teetä. Siellä mestari kuunteli miehen murheita ja yritti viivyttää tämän tarvetta taintua, ehkä jopa siihen asti, että tarve menisi ohi. Sillä välin Duat vastasi kaikesta kaupankäynnistä ja harjoitti samalla myös taitojaan viihdyttää asiakkaitaan näiden kanssa puhelemalla, kuten kauppiaille oli tapana. Tosin heidän vaelluksensa oli saattanut heidät jo seuduille, joiden puheenpartta hän ei välttämättä taitanut, ja välillä asioimaan tulikin ostajia, joiden kanssa hänen oli työlästä löytää yhteisiä sanoja. Mestari ei ollut turhaan luvannut hänelle, että työssään hän tulisi oppimaan paljon kieliä. Siihen asti hänen olisi kamppailtava työssään, ja toivottava, että asiakkaat kykenisivät puhumaan hänelle myös hänen omaa, laajalti tunnettua äidinkieltään.

"Tulkaa toistekin!" hän hyvästeli puusepän ja tämän vaimon, jotka olivat ostaneet lasisia helmiä koristeiksi lapsille nikkaroimaansa pieneen leikkitaloon. "Tehkää paljon taloja lasten iloksi, ja miksipö ei toisinkin päin!"

Puusepän pariskunnan naurahdus oli hukkua merkitsevään rykäisyyn sivummalta. Rattaiden luokse oli ilmaantunut muori, jonka hän muisti nähneensä jo aamupäivällä.

"Myit minulles kehoja siemeniä", muori torui häntä.

Duat otti tältä vastaan pienen kangaspussin. Hän tutki

pussin sisältöä, mutta ei tarkallakaan katselemisella onnistunut keksimään, mikä siemenissä oli vikana. Siemenet näyttivät täsmälleen samanlaisilta kuin varastopurnukassakin olevat.

"Syötäviksihän nämä kaiketi tulivat?" hän kysyi varmuuden vuoksi. "Vai kylvettäväksi?"

"Syötäväksi, niin. Mutta lieneekö niistä kumpaankaan?"

"Voin vaihtaa ne", tarjoutui Duat, mutta kun muori sai silmiinsä ensimmäisen purnukasta nousevan kauhallisen, hän ojensi kätensä kohti kauhaa.

"Annahan, kun minä teen sen!" muori vaati. Duat ojensi purnukan ja kauhan hänelle. "Tämäkin pitää tehdä itse!" muori jatkoi moittimistaan.

Duatin helpotukseksi muori tyytyi purnukasta kauhomiinsa siemeniin, vaikka moittikin vielä lähtiessään koko myyntierän laatua. Duat muisti nähneensä, kuinka muuan toinen kauppias oli vain pöyhinyt palautettua kauppatavaraa katseilta suojassa ja antanut sen ostajalle "uutena", mutta hänen mestarinsa olisi tuskin katsonut sellaista menettelyä hyvällä silmällä.

Hän ei ehtinyt mietteissään pitemmälle, kun mestari itse tulikin rattaiden etupuolelle ja poimi hiukan rohdoksia, lääkitseviä mutta päihdyttämättömiä, kaislapaperiseen kääreeseen. Tämän puhekumppani seurasi tätä turtuneen oloisin askelin, mutta käärettä vastaanottaessaan kiitti mestaria laskien kätensä tämän olkapäälle ja lähti sitten matkaan.

"Perhehuolia", kertoi mestari lyhyesti tultuaan Duatin luokse. "Kuinka sinulla sujui?"

"Rahaa kyllä tuli jonkin verran, mutta en olisi uskonut, kuinka raskasta työtä ihmisten pitäminen hyvällä tuulella voi olla, vaikka se olisi pelkkää jutteluakin."

"Työtä se on", myönsi mestari. "Jotkut taitavat sen luonnostaan, mutta raskasta se on heillekin, jos sitä joutuu koko päivän tekemään. Mutta kohta me lähemme eteenpäin, niin pääset levähtämään."

Duat kertoi hänelle siemeniä moittineesta muorista, ja mestari kuunteli hiven hymyä suupielissään.

"On hän tuttu asiakas minullekin", mestari vastasi. "Enkä minä olisi mitään sen parempaa hänen tapauksessaan itsekään keksinyt. Selvydyit epäilemättä

hyvin."

Jokainen kiitos mestarilta kohotti Duatin itsetuntoa. Duat oli jo mielessään valmistautunut kohtaamaan seuraavan asiakkaan, mutta rattaiden luokse pysähtynyt mies pyysikin heitä vaihtamaan rahaa. Rahanvaihtokin oli maailmalla tunnettu liiketoimi, mutta se oli eräs niistä palveluista, joista mestari ei suostunut ottamaan palkkiota.

Duat otti vastaan suuren, arvokkaan näköisen rahan, joka oli ilmeisesti peräisin menneiltä ajoilta.

"Sain tämän isoisäni jäämistöstä, ja ajattelin vaihtaa sen helppokäyttöisempään rahaan", hintelä ja vikkelasilmäinen mies kertoi.

"Tämä taitaa olla ruhtinaskuntien rahoja, ruhtinas Saratemin vaaleakultainen tunnustusraha, ellen väärin muista", sanoi Duat ylpeänä suorituksestaan. "Maksaisimmeko siitä kahdeksansataa..."

Mestari ojensi kätensä ja onnistui keskeyttämään Duatin sanaakaan sanomatta. Saatuaan rahan kämmenelleen hän vilkaisi sitä kerran, asetti rattaiden reunukselle pienen vaa'an ja pudotti rahan sen toiseen kuppiin. Toiseen kuppiin hän alkoi lukea yksitellen punnuksina toimivia metallikuulia. Viidennen kuulan jälkeen vaaka alkoi kallistua kuulien puolelle. Mestari käänsi katseensa rahan tuoneeseen mieheen.

"Antaa olla!" puuskahti mies, kahmaisi rahansa vaakakupista nyrkkiinsä ja lähti harppomaan pois.

"Miten sinä teit sen?" uteli Duat ihailunsekaisen ällistyksen vallassa miehen mentyä.

"Tällaiset rahatarjoukset pitää tarkistaa aina", muistutti mestari. "Tämä oli hyvin helppo tapaus, sillä rahan keveyden saattoi tuntea jo heti kädessä."

"Minusta se oli varsin painava."

"Ehkä, mutta ei kyllin painava. Kultaa siinä oli varmasti vain pinnalla. Lisäksi siitä puuttui lyöntijälki, jollaisen Saratem lisäytti kaikkiin rahoihinsa muistoksi henkensä vaarantaneesta miekanhaavasta. Väärän rahan tekijä kaiketi luuli sitä vain mallikappaleen nirhaumaksi, jonka saattoi jättää pois väärennöksestä."

"Tässä työssä on siis tunnettava muinaisaikojakin", totesi Duat huvittuneena.

"Tieto ei ole koskaan pahasta."

He odottelivat vielä tovin, tulisiko asiakkaita lisää,

mutta ketään ei kuulunut, ja ohikulkijatkin alkoivat harveta. Niinpä he ryhtyivät pakkaamaan rattaiden tavaroita kuljetuskuntoon.

"Onneksi mittoja on vähemmän kuin erilaisia rahoja", sanoi Duat puhdistaessaan mittakauhoja. "Kaupankäynnissä on laskupää kovilla jo näinkin."

"Siitä on varmaankin kiittäminen Dammaradin keisarikuntaa", tuumaili mestari. "Se oli aikansa suurin valtakunta ja teki paljon työtä luodakseen yhtenäiset tavat mitata, rakentaa ja hallita. Moni valtakunta on perinyt mittansa Dammaradilta, ja varmaankin käyttäisimme heidän rahojaankin, ellei heidän valtakuntansa olisi ollut myös vihattu. Myöhemmin se raunioitui ja siitä jäi perillisiksi vain pari pientä valtakuntaa, jotka nekin lopulta joutuivat muiden valtakuntien osiksi."

"Minun isäni ja äitini kertoivat minulle Dammaradista, kun olin lapsi."

"Se oli tärkeä vaihe kansojen menneisyydessä."

"Tunnetko sinä kertomuksia Dammaradista?"

"Tunnenhan minä joitakin", tuumaili mestari ja jäi hetkeksi ajatustensa valtaan. "Tunnenpa hyvinkin."

"Kertoisitko minullekin", pyysi Duat.

"Kerron sitten, kun olemme matkalla. Sitä ennen meidän on pakattava nämä tavarat."

Duat ryhtyi lukitsemaan tiiviskantisia astioita. Aina ennen kannen sulkemista hän hieraisi jokaisen kannen alapintaan kiinnitettyä harsopussia. Pussien sisältämä jauhe imi kosteutta astioista, joissa oli kuivana säilytettävää kauppatavaraa.

"Sinulla taitaa olla muistissasi paljon tarinoita", arvasi Duat, joka oli jo aiemmin kuullutkin mestarilta pari kertomusta kaukomailta. "Miten muistat ne kaikki?"

"Miksipä en muistaisi. Kohtaamiset, joissa olen ne saanut, ovat olleet hyvin mieleenpainuvia, ja minulla on ollut jälkeensä paljon aikaa kertailla niitä. Ja jos muistini alkaa heiketä, niin minulla on muutama tarinoiden välittäjiltä saatu muistoesine palauttamassa niitä mieleeni."

"Muistoesine?" Oivallus valkeni Duatin mielessä.

"Annahan, kun arvaan! Ovatko ne tuossa punertavanharmaassa lippaassa?"

"Siellä juuri."

"Saanko katsoa sinne?"

"Katso vain."

Duat keskeytti työnsä hetkeksi ja otti lippaan esiin muiden tavaroiden kätköstä. Lipas oli tehty puusta, ja se oli jo ajan patinoima. Sen punaharmaa väri oli epäilemättä ollut aikaisemmin paljon kirkkaampi. Hän avasi lippaan hellävaraisesti, varoen sen ajan vanhentamia saranoita.

Hän oli nähnyt lippaan sisällön vilaukselta ennenkin, mutta nyt hänellä oli enemmän aikaa tarkastella sitä. Lippaassa oli kymmenkunta esinettä, joilla ei ollut keskenään muuta yhteistä kuin että ne oli ilmeisesti tarkoitettu koristeiksi. Yksikään niistä ei näyttänyt erityisen arvokkaalta, mutta ehkä niiden arvo piilikin muualla kuin niiden valmistusaineissa. Duat pani erityisesti merkille suuren ja kirkkaan helmeltä näyttävän kuulun, kaulanauhan, johon oli pujotettu neljä luonnonkiveä sekä valkeasta kivistä veistetyyn pienoispatsaan, keihästä kantavan sotilaan, joka katsoi pelottomasti takaisin häntä kohti. Lippaan pohjalla oli kaislapaperisia lehtiä, joille oli kirjoitettu kauniilla, säännöllisellä käsialalla lehdeltä toiselle jatkuva runo.

"Anian laulu?" hän tulkitse vanhakantaisesti kirjoitetun nimen.

"Niin sitä kutsutaan", vastasi lippaan äärelle tullut mestari, joka oli hänkin keskeyttänyt työnsä oppipoikansa uteliaisuuden tyydyttääkseen. "Se on pitkä runo, joka kertoo Kleionin kaupungista tai kylästä, kuten monet muutkin tarut."

"Tarujen aiheeksi Kleion sopiikin varsin hyvin", myönsi Duat muistellen lapsuudessaan kuulemiaan ihailevia ja ikävöiviä kuvauksia paikasta, jonka sijainnista kenelläkään ei tuntunut olevan varmuutta.

"Aihe voi kuulostaa etäiseltä, mutta kertoo runo samalla paljon meistä itsestämme. Tosin se Dammaradista kertova tarina, jonka ajattelin sinulle kertoa, ei kuitenkaan liity tuohon runoon, vaan tähän patsaaseen."

Duat nosti varoen esiin valkoisen, parin kämmenen korkuisen veistoksen.

"Hän on Endreo, Dammaradin asevoimien keihäsmies", kertoi mestari. "Tätä veistosta ei kuitenkaan ole tehty Dammaradissa, vaan jonkin ulkopuolisen kansan keskuudessa, lännessä tai lounaassa, kuten muuan

vanhoja kulttuureita tunteva tuttavani päätteli. Seudulla, jolta ei luulisi tapaavansa kunnianosoituksia dammaradilaiselle sotilaille. Sillä kunnianosoitus tämä selvästikin on, vaikka jalustassa ei ole juuri muuta kuin veistoksen aiheen nimi. Vieraillessani tuttavani luona sain myös kuulla tähän veistokseen liittyvän tarinan."

Duat laski veistoksen takaisin lippaaseen ja mestari sulki lippaan kannen.

"Pyydän sinulta, että jos äkkiä kuolen, sinä toimitat tämän lippaan siskolleni Tanga Naren kaupunkiin", sanoi mestari. "Hän tuntee joitakin ihmisiä, jotka voivat välittää niiden tarinoita eteenpäin. Muistat varmaankin, missä kaupunki sijaitsee?"

"Muistan kyllä."

"Myydä niitä ei kannata. Niillä ei ole rahallista arvoa, eivätkä ne kerro niitä tuntemattomille juuri mitään, mutta ne pitävät omia tarinoitaan elossa."

"Niiden myyminen ei tulisi mieleenikään", vakuutti Duat.

Hän pani lippaan takaisin paikoilleen ja ryhtyi jatkamaan keskeytynyttä pakkaustyötään.

"Minne me jatkamme täältä?" kysyi Duat, kun he kiinnostivat kuorman peitettä paikoilleen.

"Me olemme nyt kaakkoisessa kaarteessa. Täällä tie kääntyy vähitellen länteen seuraamaan eteläpuolelta vuoriseutua, joka erottaa meidät keskisistä valtakunnista. Täällä Pitkä vuoristo loppuu ja liittyy eteläiseen vuoriseutuun, ja me kierrämme keskiset valtakunnat vuorten vastapuolta seuraten."

"Oletko käynyt kauppaa keskisissä valtakunnissa?"

"Olen toki. Vuoristossa on monta solaa, josta sinne pääsee. Nykyisin pidän kuitenkin enemmän tästä reitistä. Täällä ovat kielet minulle tutumpia ja kauppa kulkukauppiaille tuottoisampaa."

Duat muisteli heidän kulkureittiään, josta mestari oli kertonut hänelle jo aiemmin. Siihen asti he olivat kulkenet enimmäkseen etelään, mutta nyt he kääntyisivät länteen, ylittäisivät vuoriseudulta virtaavan Tambunin ja myöhemmin kaksi muuta virtaa, Tangran ja Tanakholin. Sen jälkeen vuorossa olisivat lounaaseen jatkuvat metsäseudut, ylänkömaat, ja lopulta he saapuisivat pitkälle, etelään johtavalle niemimaalle, jonka länsipuoliskoa täytti mereen asti jatkuva vuoristo. Heidän

matkansa päättyisi siltä erää niemimaan tyviosassa sijaitsevaan Shambbron kaupunkiin, josta he kääntyisivät takaisin. Sellaisenakin matka saattaisi kestää vuoden.

He lähtivät vetämään rattaita pitkin länteen johtavaa katua.

"Kerroit minulle kerran, että olet käynyt eteläisen niemimaan kärjessä asti", houkutteli Duat mestariaan kertomaan vaiheistaan.

"Olen käynyt siellä kerran, Kumbamoonin kaupungissa. Siellä vuoristo madaltuu mäkiseksi seuduksi, ja meren rannalla, mäkien keskellä sijaitsee Kumbamoon, jossa asuvat maailman parhaat savenvalajat. Kaikki kuuluisimmat savi- ja porssiiniastiat ja monet kuuluisat lasiastiatkin on tehty siellä. Olisin käynyt siellä useamminkin, mutta matka on liian pitkä ja raskas tehdä harvaanasuttujen ja huonosti tuottavien alueiden halki. Silloin sain rattailteni paikan laivasta, ja matkalla olimme vähällä tehdä haaksirikon myrskyssä. Sellaiseen yritykseen en enää mielelläni ryhdy, elleivät erityisen painavat syyt niin vaadi. Kaiken lisäksi Kumbamoonissa on ankara sää, usein kova tuuli ja joskus hyvinkin kylmät ilmat."

"Joku kuitenkin tuo sieltä astioita tänne."

"On kauppiaita, jotka ovat omistautuneet kulkemaan sitä matkaväliä. Heillä onkin siihen paremmat varusteet kuin minulla."

Mestari vaipui hetkeksi muistoihinsa ja jatkoi sitten:

"Tanga Naressa toimii savenvalajien kilta, joka teki kerran opintomatkan Kumbamooniin. Killanvanhin meni tapaamaan kaupungin päällikköä, tai miksi häntä sitten kutsuttaneenkaan, ja vieraili tämän edustushuoneistossa. Siellä oli kunnia paikalle nostettuna kapea pikari, suuren viinipikarin kokoinen, kaunein kaikista töistä, jonka killan jäsenet väittivät Kumbamoonin koskaan synnyttäneen. Se oli nimeltään Taivaan malja, koska siinä toistuivat kirkkaan taivaan ja meren siniset vivahteet. Työ oli niin kaunis, että killanvanhin oli jäänyt pitkäksi toviksi seisomaan sen ääreen kyneleet silmissään ja palttuaan kertonut siitä kaikille kuulijoilleen loppuelämänsä."

"Heidän astiansa taitavat olla varsin kalliita."

"He tuntevat työnsä arvon, mutta heidänkin on elettävä ja sovitettava siten tuotantonsa ostajien tarpeisiin

ja rahavaroihin. He tekevät myös arkisia astioita ja tavallista juhlaporsliinia, mutta tietenkin korkeasta laadusta huolehtien."

"Entä Shambro sitten? Mitä siellä tehdään."

"Shambrossa juhlitaan." Mestarin omat muistot alkoivat hymyilyttää tätä. "Sen he taitavat paremmin kuin ketkään muut. Siksi Shambro onkin niin mukava paikka seisahtua hetkeksi ja lähteä paluumatkalle. Tulet varmasti pitämään siitä."

"Odotan sitä mielenkiinnolla."

Kaupungin rakennukset alkoivat harveta heidän ympärillään ja antoivat sijaa maataloille peltoineen ja niitä erottavine metsiköineen. Vuoristo lähestyi vähitellen siitä aluksi loitonnutta tietä.

"Kerrotko nyt minulle keihäsmies Endreosta?"

"Kerronhan minä", lupasi mestari. "Kuuntele siis."

Vannokas Endreo

Tuvistonjohtaja Maramon puristi jyrkevässä nyrkissään hihnaa, jonka hän oli vastikään riuhtaissut rivissä seisovan Endreon pään yli, pois tämän kaulasta. Nyrkin alapuolella riippui pyöreä riipus, jonka pyöreiksi hiottut kivet hohtivat aamuauringossa kukin omaa väriään. Rivin muut sotilaat seurasivat tilannetta tarkkaavaisina, vaikka olisivatkin sivullisista näyttäneet katsovan ilmeenkään värähtämättä eteenpäin.

"Teetkö sinä pilkkaa Dammaradin asepuvusta?", Maramon kysyi hiljaisella ja jäätävällä, mutta silti tarkoituksellisen kantavalla äänellä.

Endreo kohotti katseensa tuvistonjohtajan rintamuksesta tämän kasvoihin. Hän osasi pukeutua harjaantuneesti ja sääntöjen mukaisesti, ja hän tiesi, ettei Maramonilla olisi pitänyt olla mitään todellista huomautettavaa hänen ulkoasustaan. Riipus oli ollut sääntöjen sallimalla tavalla kokonaan kätkössä hänen pukunsa sisällä – paitsi ehkä siinä erityisessä tapauksessa, että riviin järjestyttäessä hänet "vahingossa" kaatanut ja kauluksesta ylös kiskonut Refan oli samalla onnistunut nostamaan hihnan esiin Maramonin katseen saaliiksi; riipus oli jo ollut joitakin päiviä Refanin silmätikkuna tuvassa, jossa Endreon tupakunta yöpyi.

"No?" tiukkasi Maramon ja kohotti riipusta muiden näkyville. "Miehet, tunnistakaa tämä esine!"

Sotilaat katsoivat riipusta, mutta koska vastausta ei tullut saman tien, Maramon käänsi katseensa takaisin Endreoon.

"Se on heimotunnus", vastasi Endreo. Hän olisi voinut silmät ja korvat peitettyinäkin aistia sen jännittyneisyyden aallon, jonka tämä sana sai aikaan rivistössä.

"Heimotunnus!?" Maramonin kasvoilla vilahti hiven järkytystä Endreon röyhkeydestä, mutta vain ohimennen, sillä tämä ei ollut läheskään ensimmäinen kerta, kun Endreo oli vastatusten esimiestensä kanssa. Järkytyksen takaa Maramonin kasvoille nousi nopeasti toisenlainen, valpastunut ilme, joka sai sotilaat aavistamaan, että tällä

kerralla Endreo ei selviäisi enää pelkillä kepiniskuilla, joilla sivu suunsa puhuneet tavallisesti palautettiin kuriin ja järjestykseen.

"Minkä heimon tunnus?" kysyi Maramon. Hänen äänensä oli äkkiä muuttunut karheaksi ja painokkaaksi kuin muurikivi, ja hänen mielenkiintonsa ulottui selvästikin kauemmaksi kuin pelkästään Endreon rikkomukseen.

"Berangwe-heimon", vastasi Endreo. "Olen heimon kunniajäsen ja sain riipuksen päälliköltä."

Maramon katsoi hetken ajan keskittyneesti kaukaisuuteen, puristaen korua nyrkissään. Sitten hän puhalsi lyhyen äänimerkin pieneen merkinantotorveensa. Ei aikaakaan, kun kasarmin keskustan suunnalta jo saapui juoksujalkaa paikalle kaksi järjestyksenvalvojiksi nimettyä sotilasta.

"Sitokaa hänet paaluun!" määräsi Maramon lyhyesti Endreota osoittaen. Sitten hän pani riipuksen varuspussiinsa, veti syvään henkeä ja koottuaan ajatuksensa jatkoi keskeytynyttä käskynjakoaan.

"Vaunutalli viisi, pyörän korjaustyö", hän sanoi Endreon oikealla puolella seisovalle sotilaalle jatkaen saman tien matkaansa. "Ja te neljä ilmoittaudutte kivityömaan johtajalle."

Järjestyksenvalvojat lähtivät taluttamaan Endreota pois rivistöstä. Rivistön sotilaat katselivat häntä kivisin kasvoin, mutta hänellä oli jo hyvä käsitys siitä, että useimpien kivityyneiden ilmeiden takana liikehti aimo annos vahingoniloa ja mielenkiintoa seurata, mitä hänelle tapahtuisi. Muut lähtisivät töihin, ja Endreo viettäisi päivän auringon paahteessa kasarmin kentällä, paaluun sidottuna ja paikallaolijoiden katseltavana, odottamassa illan tuloa. Päivän töiden päätyttyä päällystö tulisi hänen luokseen päättämään, mitä hänelle tulisi tämän erikoisen syyn johdosta tehdä.

* * *

Aurinko oli laskeutumassa punertavankeltaisena kohti läntistä taivaanranta. Sen laskun viime hetket Rembonin kaupungin läntisimpien rakennusten kattojen lomaan näkisivät ainoastaan kasarmin tähyistäjät; muiden osalta esityksen kohokohta jäisi, kuten aina ennenkin, kätköön

kasarmia ympäröivän korkean muurin taakse.

Päivä oli ollut kuuma ja tuskallinen kasarmin keskivaiheilla seisovaan paaluun sidotulle Endreolle, ja vaikka ilma illan tullen alkoikin viiletä, hänen janonsa tuntui vain yltyvän. Hänen aseensa, keihäs ja veitsi, oli otettu pois ja asetettu hänen lähelleen, mutta ulottumattomiinsa, kuten säännöt määräisivät. Hänen panssaripaitansa oli hänen yllään ja hohti yhä lämpöä hänen hiestä märkään ruumiiseensa; sitä säännöt eivät määränneet häntä käyttämään, mutta koska ne eivät toisaalta määränneet sitä riisumaankaan, se oli jätetty hänen päälleen. Aseiden vierellä oli yhä tyhjä kulho, josta hänelle oli juotettu hänen sääntömääräinen keittoannoksensa. Virkansa puolesta häntä katsomaan tulleiden lisäksi paikalla oli riittänyt myös runsaasti epävirallisia, mutta sitäkin teräväkielisempiä ohikulkijoita. Paaluun sidottu sotilas ei kasarmin ankaran kurinpidonkaan maailmassa ollut jokapäiväinen näky, ja sellaisesta piti tietenkin sen kohdalle sattua ottaa kaikki hupi irti.

Tukalasta olostaan huolimatta Endreo tiesi, että hänen saatettiin olettaa olevan asemaansa tyytyväinen: Dammarad oli vasta lähimenneisyudessa muuttunut tasavallaksi, ja sen lait oli kapinaan nousseen kansan uhan alla laadittu liepeämmiksi ja sovitteluvammiksi kuin kertaakaan tasavaltaa edeltäneellä keisareiden aikakaudella; menneiden sukupolvien aikana hänet olisi saatettu lyödä kuoliaaksi niille jalansijoilleen rikkomuksista, joista hän nyt oli selvinnyt pelkin pieksäjäisin ja palvelurangaistuksin. Nyt Dammaradia johti keisarin sijasta lakikokoelma, jonka säännösten toteutumista valvoi kansan vanhimmisto sekä ylintä tuomiovaltaa käyttävä tuomiokunta, ja jota tarvittaessa uudisti kansanneuvoston kokous. Dammaradin oli määrä astua kokonaan uuteen aikaan, mutta jokainen, jolla oli silmät, saattoi kyllä havaita, että ihmissydämet eivät uudistuneet aivan yhtä pikaisesti kuin laki. Endreo oli jo monesti nähnyt, että yhdellä lailla saattoi olla monta tulkintaa, eikä keisariajan henki ollut vielä niin väistynyt kuin juhlapuheet antoivat ymmärtää.

Dammarad oli suuri valtakunta, eikä sen suuruus ollut syntynyt ilman runsasta verenvuodatusta ja aseiden kalsketta. Valtakunnan rajoilla käytiin yhä pieniä sotia,

varsinkin idässä, jossa vastassa oli vuoristo ja sen raivokasta väijytyssotaa käyvät heimot, joiden soturit eivät milloinkaan hellittäneet ennen kuin makasivat perinpohjin runneltuina ruumiina taistelukentällä ympärillään usein paljon lukuisampi joukko dammaradilaisotilaiden ruumiita. Siksi sotapäälliköt valitsivat sotilaita vaativimpiin taisteluihin vain tietyiltä valiokasarmeilta; muut kasarmit, kuten Endreon palveluspaikka, saivat tyytyä lähinnä valtakunnan sisäiseen järjestyksenpitoon.

Juuri järjestyksenpito oli aikoinaan saanut Endreonkin liittymään sotaväkeen, ei ainoastaan komennusmiehenä tai tarjokkaana, vaan uskollisuusvalan vannoneena vannokkaana. Hän oli kasvanut lainkuuliaisessa kodissa, jossa hän oli oppinut, että Dammaradin laki ei kieltänyt ainoastaan surmaamista, vaan myös heitteillejätön, "kuolemaan antamisen", kuten lainkohta sitä nimitti. Kansalaiset olivat vastuussa toistensa hengestä. Tämä laki siivitti Endreon matkaa kohti asepalvelusta, kun hän oli joutunut raakalaisten käsiin eräällä matkallaan, kumppaninaan Amuten, lapsuusvuosista hänen ystävättärensä, johon hän oli kiintynyt ja ehkä hiukan rakastunutkin. Kun hän sitten oli itsekkin pahoin runneltuna polvistunut kuulemaan maassa kuolemaa tekevän Amutenin viimeisiä sanoja, hän oli luvannut tälle ryhtyvänsä sotilaaksi, puolustamaan valtakuntaa lainrikkojilta ja pahantekijöiltä, jotta ainakaan kenenkään hänen lähellään olevan ei tarvitsisi enää kokea tämän kohtaloa.

Niin Endreo otti kantaakseen ihmiselämän suojelun korkean velvollisuuden ja joutui sen myötä kohtaamaan myös sen mukanaan tuoman suuren ristiriidan: joka löi kuoliaaksi ihmisen, sai tunnolleen tämän hengen, mutta joka jätti lyömättä, saattoi saada tunnolleen kymmeniä henkiä.

Vielä vuosia raakalaisten hyökkäyksen jälkeen piinalliset kuvat nousivat ajoittain esiin Endreon muistista, mutta vasta hänen astuttuaan asepalvelukseen ja ymmärrettyään, mitä oli nähnyt, ne olivat saavuttaneet kiduttavimman voimansa. Vaikka hän olisi mieluiten ummistanut asialta silmänsä, hänen muistiinsa syöpyneet hahmot todistivat hänen hartaita toiveitaan vastaan: raakalaiset olivat siivottomasta ulkonäöstään päätellen

eläneet jo pitkään järjestäytyneen yhteiskunnan ulkopuolella, mutta eräs muisto yhteiskunnasta heillä oli yhä ollut muassaan.

Kaikki heidän varusteensa olivat olleet peräisin Dammaradin armeijalta.

Endreo havahtui mietteistään, kun hän kuuli lähestyvien askelten äänet. Maramon oli tulossa hänen luokseen, mukanaan toisen ja neljännen tuviston johtajat Temrog ja Donstar. Arvatenkin kolmannenkin tuviston johtaja olisi tehnyt heille seuraa, jollei olisi ollut työnsä takia vierailulla kaupungin ulkopuolella.

"Tässä", sanoi Maramon heidän saapuessaan Endreon eteen, vaikka muut olivat epäilemättä nähneet Endreon jo kaukaa.

"Tällainen tapaus siis", totesi Temrog katsellen paaluun sidottua Endreota. "Katsotaanpa sitten sitä riipusta."

Maramon veti Endreon riipuksen esiin varuspussistaan. Sen punainen, jäntevä nauha ponnistautui ylöspäin uhmakkaaksi silmukaksi hänen nyrkkinsä sisältä. Alimmaisena riippuvan kiekon pintaan upotetut kuulat hohtivat lämpimin sävyin laskevan auringon valossa.

"Mitä ihmeen syytä sotamiehellä voi olla kantaa tuollaista?" tuhahti jyrkäväleukainen, lihaksikkaan pyylevä Donstar. "Akkojen helyjähän nuo ovat! Ei tällaista ylimääräistä rihkamaa pitäisi kasarmeilla ollakaan."

Endreo olisi voinut lausua heille ulkomuistista ohjesäännön kohdan, joka salli hänen käyttää riipusta varusteidensa alla, mutta oli jo kyllin kokenut pysytelläkseen visusti vaiti.

"Se on myös heimotunnus", muistutti Maramon heitä. "Miten sotilas voi kantaa heimotunnusta?"

"Toden totta", tuumaili Temrog. Hänen mustat hiuksensa ja kulmakarvansa antoivat hänen pitkänomaisille kasvoilleen tumman yleisilmeen. "Minkä heimon tunnus se on?"

"Mikä heimo?" välitti Maramon kysymyksen edelleen Endreolle, mutta huomattavasti tiukempaan sävyyn. Endreo ei kyennyt arvaamaan, oliko Maramon todella unohtanut vieraskielisen, toisarvoisen nimen, vai oliko tämä vain yksi niistä maneereista, joilla hän nöyryytti

rivimiehiä.

"Berangwe", vastasi Endreo lyhyesti.

"Niitä toukansyöjiä", tunnisti Donstar nimen.

"Missä ihmeen välissä sotamiehet yleensä voivat ehtiä puuhastella heimolaisten kanssa?" ihmetteli Temrog.

"Tuskinpa hän on ehtinytkään", arveli Maramon.

"Tuon on täytynyt olla hänellä jo palvelukseen tullessa."

"Onko muilla tuollaisia?" kysyi Temrog. Vaikka paaluun sidottu Endreo oli yhä osa heidän muodostamaansa rykelmää, hän oli siinä mukana ainoastaan toimenpiteiden kohteena.

"Enpä usko", vastasi Maramon Temrogin kysymykseen. "Ei siinä joukossa ole enempää sentyyppistä väkeä."

"Onko hän ollut mukana heidän sotaväentoimissaan? Mitä hän teki heidän luonaan?"

"Hän sanoi olevansa kunniajäsen."

"Hm. Siitä ei voi vielä päätellä kovin paljoa. Mutta jos hän ei ole tämän jämerähenkisempi puolustajana, niin tuskinpa hän olisi sitä vastustajanakaan."

"Olisivat väkeenottajat kyllä saaneet hiukan tarkemmin katsoa, keitä värväävät", tuhahti Donstar.

Maramon kääntyi kohti Endreota.

"Miksi sinä kannoit tätä kaulassasi?" hän kysyi tapoihinsa nähden poikkeuksellisen uteliaaseen sävyyn, riipus yhä kädessään. "Olisit yhtä hyvin voinut jättää sen sukulaisillesi tai edes pussiisi."

"Berangwe-heimon perinnäisiin tapoihin kuuluu, että heimoon otetut kantavat riipusta kaikkialla", vastasi Endreo huolellisen kantaaottamattomin äänenpainoin. "Se on molemminpuolisen kiintymyksen ja heimoyhteyden julkinen merkki."

"Sinä olet dammaradilainen sotilas, etkä mikään heimolainen! Ja vielä uskollisuusvalan vannonut mies! Missä ovat ajatuksesi!?"

"Minä olen jatkuvasti uskollinen valtakunnalle."

"Kukaan ei voi olla uskollinen valtakunnalle ja samalla liittyä sitä vastustaviin vehkeilijöihin. Sinä olet rikkonut valaasi vastaan olemalla liitossa Dammaradin vihollisten kanssa ja sinulla on vielä otsaa ylvästellä sillä julkisin merkein!"

Endreo ei harmikseen ollut asemassa, jossa hän olisi voinut muistuttaa Maramonille, että Dammaradin

ahmittua sisäänsä lukuisia heimoja ja valtakuntia "vihollisten merkkien" välttäminen vaati jo melkoista huolellisuutta: itse asiassa jopa Maramonin vaimon juhlapuvun aurinkokuviot juhlaparaatin katsomossa olivat olleet peräisin juuri berangweilta.

Temrog kohotti hiukan kulmakarvojaan seuratessaan sananvaihtoa. Oliko tuvistonjohtajan ja rivimiehen välille sukeutumassa väittely?

"Berangweilla on jo hyvän aikaa ollut Dammaradin kansalaisuus", vastasi Endreo Maramonille. "Miten kuuliaiset, kansalaisuuden saaneet kansat voisivat olla valtakunnan vihollisia?"

Maramonin kasvolihakset alkoivat kiristyä. Hän kahmaisi riipuksen kiekon nyrkkinsä sisään ja suuntasi Endreoon tuiman, uhkaavan katseen. Kiekkö oli kova, mutta Maramonin nyrkki oli vielä kovempi. Raksahdellen ja ritisten koru mureni kappaleiksi hänen sormissaan. Hän paiskasi korun jäännökset Endreon kasvoille ja tarttui sitten hänen panssaripaitansa kaulukseen.

"Sinun vihollisiasi ovat täsmälleen ne, jotka minä sellaisiksi määrään!" vyörytti hän esimiesvallasta raskaat sanansa Endreon päälle yhden kerrallaan.

"Tämä mieshän on oikea kurinpito-ongelma", sanoi Temrog astuen askeleen lähemmäksi heitä kahta. Sitten hän kohdisti katseensa Endreoon.

"Sinä puhut vain vastataksesi kysymyksiin, et muuten", hän sanoi Endreolle kuivan lakonisesti, ikään kuin olisi ojentanut taas yhtä vastavärvätyä alokasta, jolle vaisto ja kasvatusta eivät olleet riittäneet opettamaan soveliasta nöyryyttä esimiesten edessä.

"Kyllä ongelmiin aina ratkaisut löydetään!" murahti Maramon ja puhalsi äänimerkin merkinantotorvellaan. Jälleen kerran paikalle ilmestyi aikailematta kaksi sotilasta. Maramon osoitti kädellään kohti Endreota.

"Kaksikymmentä luupäisillä ja suolaus perään!" hän määräsi. "Ja tehkää se miehen otteella, tai olette itse seuraavina vuorossa. Nardi toimikoon valvojana."

"Se saattaa auttaa", myönsi Temrog Maramonille. "Mitäpä, jos lähtisimme johtajaintupaan. Voimme siellä sitten myös puhua tämän asian loppuun, jos siinä nyt enää enempää puhuttavaa on."

"Selvä", sanoi Maramon. He lähtivät matkaan kääntäen selkensä Endreolle, jonka siteitä paikalle

kutsutut sotilaat leikkasivat juuri poikki viedäkseen hänet saamaan rangaistuksensa.

* * *

"Miksi sinä ryhdyit sotilaaksi?"

Kysymys oli käynyt Endreolle jo tutuksi. Hän oli uskonut, että kaikki tiesivät jo hänen vastauksensa tähän kysymykseen, mutta jostakin ilmaantui aina joku, joka kysyi sen häneltä uudelleen.

"Dammarad tarvitsee sotilaita, ja minä olin vapaa ryhtymään sotilaaksi", hän vastasi tomuisen maantien pientareella kanssaan maleksivalle Peidarille, joka oli yksi viimeksi hänen tuvistoonsa värvätyistä.

"Sinä olet nynny. Miksi haluat olla sotilaana, jos et voi olla sitä kunnolla?"

Vaikka Peidarilla ei ollut vielä paljoakaan kokemusta tuviston elämänmenosta, sen asenteet hän oli ilmeisesti jo onnistunut omaksumaan.

"Miksi pidät minua nynnynä?"

"Sinä arkaiset. Oikealla sotilaalla on sydän mukana siinä, mitä hänen ruumiinsa tekee."

"Mitäpä, jos vika onkin siinä, että minä en arkaile kylliksi? Silloin tekisin empimättä kaiken niin kuin minulta odotetaan."

Kuin hänen sanojensa vakuudeksi kipu säkenöi hänen vasemman hartiansa läpi. Hänen toipumisensa päälliköiden menneistä kurinpalautuksista ja mielenilmauksista oli yhä kesken, ja näytti siltä, että jotkin hänen vammoistaan olivat tulleet jäädäkseen.

"Sinä olet vannonut uskollisuusvalan, päinvastoin kuin moni muu täällä. Vannokkaiden pitäisi olla sotilaista kaikkein empimättömmimpiä ja päättäväisimpiä."

"Aikoinani minä päätin ryhtyä vannokkaaksi, ja olen sitä tehtävää päättäväisesti siitä alkaen kantanut. Ja aivan kohta minä empimättä päätän lähteä pois kuuntelemasta solvauksiasi."

"Minä olen jo sanottavani sanonut. Ottaisit opiksesi, niin muiden ei tarvitse hävetä sinua. Asetovereihin on voitava luottaa."

Peidar lähti pois. Endreo tunsi pienen kateuden pistoksen katsellessaan tupatovereitaan, jotka tauolla maleksiessaan onnistuivat aina löytämään mielensä

mukaista, viihtyisää juttuseuraa.

"Maramon saisi käskeä tuolta pari orjaa meille töihin, niin voisimme kaikki pitää taukoa", tuumaili lähettyvillä kolmen muun sotilaan kanssa seisoksiva Regwen ääneen, katsellen tien varrella levittäytyviä peltoja ja niillä raatavia ruskehtavaihoisia muukalaisia, jotka yrittivät turhaan tekeytyä näkymättömiksi sotilaiden katseiden alla.

"Muukalaistyöläisiä", lausahti Endreo itsekseen sievistelevän nimityksen, jolla lainlaatijat työntekijöitä kutsuivat.

"Orjia mitä orjia. Mitäpä muutakaan kukaan noissa oloissa ja noilla työnteon ehdoilla olisi?"

Dammaradin lait kielsivät orjuuden, mutta – kuten Endreo oli kerran toisensa jälkeen nähnyt – sellaista lakia ei Dammaradissa ollutkaan, jonka kiertämiseksi joku ei jo olisi löytänyt keinoa. Niinpä tälläkin pellolla työskenteli pelkästään muukalaisia, joilla kaukana kotoaan ja vailla valtakunnan kansalaisuutta ei ollut muuta elantoa ja ihmisarvoa kuin se, minkä heidän isäntänsä heille päättivät antaa. Kun pellot olivat kyllin syrjässä, isännän ei tarvinnut pelätä menettävänsä kasvojaan sopimattomalla ansainnalla; mitäpä se muihin kuuluisi, mistä hänen yhä lisääntyvä vaurautensa oli peräisin.

Aina joskus vähäosaisia sattui samoihin töihin siinä määrin runsaasti, että he alkoivat puoltaa toisiaan tai käydä muilla tavoin kurittomiksi. Silloin he saivat maistaa isäntänsä vihaa, ja jos sen teho ei riittänyt, niin aina löytyi tapa tai kaksi, jolla kapinoinnin saattoi tulkita rikkomukseksi valtakuntaa vastaan. Silloin rankaisemisesta huolehtivat sotilaat. Joskus rikkojat saatettiin tuoda viranomaisten kuultaviksi kerran tai pari, mutta myöhemmin sotilaat saattoivat lähteä liikkeelle pelkästä isännältä saamastaan "luotetun miehen sanasta". Saattoivatpa jotkut työntekijät tuta valtakunnan mahdin nahoissaan aivan ilman isännän pyyntöäkin, jos sattuivat loukkaamaan sen edustajia itseään.

Endreo oli tällaisella rankaisukomennuksella, määrättyinä vaihteeksi rangaistuksen antajaksi, eikä sellaisen saajaksi. Hänelle komennukset edustivat Dammaradin tekohyveellisyyttä iljettävimmillään, sillä ollessaan lain kirjaimen täytäntöönpano ne olivat perin

usein lain tarkoituksen irvokasta häpäisemistä, mielivaltaa järjestyksenpidon varjolla. Sotilaille itselleen ei kerrottu, minne he olivat menossa, ja itse tehtävänkkin he saivat kuulla vasta viime hetkellä, monesti vasta tapahtumapaikalla. Toisinaan he saivat kuitenkin vihiä tulossa olevasta tehtävästä varustautumisestaan, kuten esimiehen käskystä ottaa mukaan köysiä, hihnoja tai kiviä, tai kuten tällä kerralla, kerätä matkan varrelta kuivia kaisloja.

Pian keräystehtävään komennetut kaksi sotilasta tulivat esiin heinää kasvavan matalan töyrään takaa selässään aimo kaislakimput. Kun heinikossa seisoksinut Maramon näki heidät, hän käännähti hajallaan olevan joukkonsa puoleen.

"Matka jatkuu!" kajahti hänen avomaallakin yllättävän kuuluva äänensä. Sotilaat järjestyivät kiireimmiten tien reunaan ja lähtivät liikkeelle. Komento oli Maramonin omaa käskykieltä, lyhenne, joka sotilaiden oli itse purettava tunnollisesti noudatettaviksi käskyiksi ja jonka oikeasta purkamisesta he saivat näppärästi myös vastuun kannettavakseen.

He saapuivat harvalti rakennetun talorykelmän keskelle. Puutteellisista aineksista, mutta käytännön ja ihmisarvon vaateista tinkimättä rakennetut pienet mökit kuuluivat suuren tilan muukalaistyöläisille. Ihmisiä ei näkynyt, kaiketi siksi, että he olivat kaikki töissäään, miehet pelloilla, naiset työtuivissa tai hankkimassa aineksia päivän talonpitoon. Sotilaat kulkivat talon luota toisen luokse Maramonin johdolla. Tämä pysäytti heidät erään talon eteen, otti taskustaan esiin palan kaislapaperia ja vilkaisi talon ovipieleen, johon sen asukkaat olivat isännälleen kuuliaisesti tehneet pienen kilven, jossa oli asukkaiden nimet: Arilhwon ja Wannaam. Endreo katseli nimiä, jotka muukalaisnimien tapaan sisälsivät outoja äänneyhdistelmiä. Hän aprikoi, kuulostaivatko nimet lausuttuina niin vierailta kuin miltä ne näyttivät dammaradilaisittain kirjoitettuina. Kilven yläpuolella oli toinen, hiukan isompi, ja siinä oli kaksi taiteellisen kauniisti leveällä kaislaterällä kirjoitettua muukalaissanaa, joita hän ei kyennyt lukemaan. Olivatko asukkaat kirjoittaneet nimensä myös äidinkielellään, sillä ainoalla tavalla, jolla ne saattoi lukea oikein?

Epäilemättä myöskään Maramon ei kyennyt lukemaan

sanoja, mutta ei pitänyt sitä tarpeellisenakaan. Hän kutsui Birengiä, Endreon tuvan johtajaa nimeltä liikauttaen hienoisesti päätään kohti ovea, ja muuta käskyä tuvanjohtaja ei tarvinnutkaan marssiakseen ovelle ja kiskoakseen ylemmän kilven irti naulauksestaan.

"Se ei ollut vielä tämä", sanoi Maramon ja lähti viemään joukkoa eteenpäin. Irtikiskottu kilpi jäi heidän jälkeensä tomuun makaamaan.

He löysivät lopulta etsimänsä. Talo oli hiukan suurempi kuin edelliset keskimäärin, mutta sen rakennusaineet vieläkin kurjempia. Tämänkin talon ovella oli nimikilpi, ainoastaan dammaradilaisessa muodossa, ja siinä ylimmäisenä Maramonin etsimä nimi. Maramon katsoi arvioivasti talon ovea ja potkaisi sen sitten saranoiltaan talon sisään. Hän ja kolme etummaista sotilasta astuivat talon hämärään eteistilaan, josta avautui pääsy kahteen muuhun, kasveista punotun väliseinän erottamaan huoneeseen. Talossa oli maalattia, lukuunottamatta huoneisiin levitettyjä kaislamattoja.

Samassa sisään tulijat huomasivat kaksi oikeanpuoleisen huoneen takaseinustalla kyyristelevää, kauhistunutta nuorta naista; toinen heistä oli kyllin nuori ollakseen paremminkin vielä tyttö kuin nainen. Heidän edessään kaislamatolla oli keskeneräinen kudontatyö. Maramon pysähtyi tarkastelemaan heitä kiireestä kantapäähän.

"Te kaksi jätte vartioimaan heitä", hän määräsi takanaan seisoville. "Me menemme hetkeksi ulos."

Miehet tekivät työtä käskettyä, ja kun Maramon ja hänen jäljessään ulos tullut Endreon naapurituvan johtaja olivat liittyneet ulkona odottelevaan sotilaiden rykelmään, Maramon kääntyi tuvanjohtajan, ilmeisesti hänen senhetkisen luottomiehensä puoleen.

"Mitä se meidän rakas velikultamme taas tekikään?" hän kysyi tuvanjohtajalta. "Täytyisivätkö yllytyksen tunnusmerkit?"

"Kyllä ne täytyvät", vakuutti tuvanjohtaja yrittäen löytää Maramonin odottaman tasapainon toverillisuuden ja nöyrän arkuuden välillä. "Ja hänen lähimpiirinsä huomioiden voisimme puhua myös yleiseen järjestykseen vaikuttavasta uhmaavasta kurittomuudesta."

"Eli laajennetulle menettelylle löytyy peruste. Niin arvelinkin. Mainiota!"

Maramon rykäisi ja sai miesten huomion herätetyksi.

"Otamme talon laajennetun menettelyn kohteeksi ennen kaislojen levitystä", hän ilmoitti kuuluvalla äänellä. "Teillä on mahdollisuus osallistua menettelyn vaatimiin toimiin ajan sallimissa puitteissa ja minun määräämässäni järjestyksessä suorittamani tarkastuksen jälkeen. Kaislat jätetään eteistilaan jatkotoimia odottamaan."

"Laajennetun menettelyn kohteeksi?" ihmetteli Endreo ääneen.

"Asia koskee ainoastaan *miehiä*", vastasi Maramon halveksivaan sävyyn, viimeistä sanaa painottaen. "Sinä jätät vartioon talon eteen vastustajien ja muiden tunkeilijoiden varalle. Ja Gendam jää vartioon sinun varallesi."

Gendam, pitkäkö ja harvapuheinen mies, jolla oli kasvoillaan tavanomainen synkeä, hapahko perusilmeensä, asteli Endreon luo ja komensi tämän keihäänsä heilautuksella vartiopaikalleen. Gendam ei ollut virallisesti Endreota korkeammassa asemassa, mutta koska hän oli ilmeisesti jonkinasteisessa johtajien suosiossa vaiteliaan mutta tehokasotteisen kuuliaisuutensa ansiosta, Endreo arvasi, että hänen oli syytä olla tavallista varovaisempi puheissaan ja toimissaan.

Miehet päästivät kaislankantajat edeltään ja alkoivat pakkautua sisään oviaukosta.

"Talo aiotaan jo polttaa", jupisi Endreo. "Mitä laajentamista tässä menettelyssä muka enää on?"

Gendam loi häneen silmäkulmastaan tuikean katseen, mutta ei ehtinyt sanoa mitään, sillä samassa talon sisältä kuului pakokauhuinen kirkaisu, ja niin Endreokin oivalsi, että kukkuraisimpaankin kurjuuksien mittaan saattoi aina lisätä vielä jotakin.

"Tuo on lainvastaista!" huusi Endreo. "Minä..."

"Keskeytä käskettyyn tehtävääsi!" ärähti Gendam tiukasti. "Olet nyt vartiossa, ja tiedät kyllä, mitä sen laiminlyömisestä seuraa!"

Hetken ajan Endreo seisoi paikoillaan puristaen keihäänsä vartta rystyset valkeina, ajatellen kiihkeästi. Ja juuri, kun hän oli menettämäisillään toivonsa, hän näki juuri sen, mitä hän tarvitsikin. Hän veti syvään henkeä.

"HÄLYTYYS!" hän huusi keuhkojensa täydeltä. "VASTUSTAJA HYÖKKÄÄ!"

Miehet säntäsivät ulos talosta esimerkillisen ripeästi, tähyten jo juostessaan, minne keihäänsä suunnata. Maramon tuli ulos viimeisenä, mutta tiukasti muiden kannoilla. He ennättivät juuri nähdä, kuinka loitompana kaksi maanviljelijää peltotyökaluineen juoksi pois päin, ilmeisesti sotaväenosastoa säikähtäneenä.

"Endreo, mitä tämä on olevinaan!?" huudahti Maramon marssien rivakasti Endreon eteen.

"Vartio-ohjesäännön mukainen hälytys", vastasi Endreo ja katsoi rävättämättä suoraan kohti Maramonia.

"Tuolla on vain pari maalaistolloa. Missä se vastustaja on?"

Kuullessaan rapinaa Endreo käänsi katsettaan hiukan vasemmalle, ja suureksi helpotukseksensä näki silmäkulmastaan juuri sen, mitä oli toivonutkin: kaksi nuorta naista, jotka ilmeisesti ikkuna-aukosta livahtaneina pinkoivat talon takamaastoon päin minkä jaloistaan pääsivät. Hän suuntasi katseensa takaisin Maramoniin.

"Minä tunnistin kaksi lähestyvää, vastapuolelle kuuluvaa miestä taisteluun kelpaavine varusteineen. Vartio-ohjesääntö kieltää minua sivuuttamasta hälytysvelvollisuuttani omien voimasuhdearvioideni perusteella."

Maramonin huulet tiukkenivat viivaksi.

"Endreo on siis täyttänyt esimerkillisesti vartiomiehen velvollisuutensa", hän sanoi astellen edestakaisin joukkonsa edessä miesten tuijottaessa Endreota synkästi, jopa uhkaavasti. "Siispä hyvä! Ja koska laajennettu menettelymme ilmeisesti päättyi odotettua aikaisemmin, siirrymme tehtävämme perusosaan eli kaislojen levitykseen – sikäli kuin tällainen hökkeli sitä tarvitsee. Kaislat levittävät niiden kantajat, ja he myös sytyttävät ne heti työn valmistuttua."

Sitten tuttu petoeläimen virnistys alkoi hiljalleen levitä Maramonin kasvoille, ja hän alensi ääntään antaen sanoilleen lisää painokkuutta.

"Minä ja tuvanjohtajat lähemme nyt pienelle tarkastuskierrokselle tutkimaan meitä mahdollisesti uhkaavien vastustajien ryhmittymiä. Ja koska me kaikki epäilemättä jaamme samat tunteet Endreon pelotonta vartiotyötä kohtaan, te muut varmaankin keksitte keskenänne sopivan tavan kiittää Endreota tästä

korvaamattomasta palveluksesta, jonka hän meille teki."

Maramon ja kaksi tuvanjohtajaa lähtivät matkaan taakseen katsomatta. Kaislat kahisivat talon sisällä kahden miehistä jakaessa niitä erikokoisiksi keoiksi talon nurkkiin ja seinustoille. Pihamaalla muut miehet alkoivat kerääntyä Endreon ympärille pahaenteinen ilme kasvoillaan.

* * *

"Me noudatamme valtakunnan lakia", suostutteli Endreo sinnikkäästi juomatuvan kumottujen pöytien ja astiansirpaleiden keskellä luimistelevaa, päihtynyttä miestä. "Jos tulet rauhallisesti mukaamme, laki takaa oikeutesi."

"Pysykää loitolla!" huusi mies häntä kiinniottamaan tulleille sotilaille. Kumppaneita miehellä ei matkassaan ollut, vaikka tuvassa vallitsevaa hävitystä katsellessa niin olisi voinut luullakin ja vaikka kaupungilta tullut pakokauhun sävyttämä hälytys olikin antanut aihetta lähteä kiinniottotehtävään neljissä miehin.

Huomatessaan, että sotilaat eivät heti jähmettyneet paikoilleen hänen vaatimuksestaan, mies nosti kädessään olevan veitsensä kaulalleen. Sotilaat eivät voineet olla varmoja siitä, kuinka vakavissa aikeissa mies oli surmata itsensä, mutta säännöt vaativat heitä suhtautumaan uhkukseen vakavasti. Mies tiesi melko varmasti asian itsekin, ja saattoi käyttää asiointilaa hyväkseen painostuskeinona, sillä aina välillä kuitenkin sattui tapauksia, jolloin uhkailija todella riisti hengen itseltään. Sotilaat olisivat mieluiten jopa yllyttäneet tätä yhteiskunnan pohjasakasta esiin kömpinyttä halveksittavaa olentoa säästämään heidän vaivojaan ja päättämään päivänsä mahdollisimman nopeasti, mutta koska määräyksiä ei sivullisten nähden käynyt kiertäminenkään, he turvautuivat toiseksi siedettävimpään ratkaisuun ja panivat Endreon käymään puolestaan läpi lain vaatiman puhelunäytöksen esivallalle uhittelevan iljetyksen kanssa. Mitä kaikkea lainsäätäjät olivatkaan hätäpäissään aikoinaan lakeihin kirjanneet kuohuvan kansan lepyttääkseen!

"Anna veitsesi minulle, niin minä pysyttelen vierelläsi huolehtimassa, että saat oikeudenmukaisen kohtelun",

jatkoi Endreo suostutteluun. Hän värähti tuntiessaan suussaan petollisen lauseensa mädäntyneen maun. Häntä miehen ei tarvitsisi varoa, mutta heti, kun hänen toverinsa olisivat tilanteen herroina, he voisivat käyttää miestä ylemmyytensä leikkikaluna. Siellä, minne sivullisten katse ei yltänyt, laki venyi loputtomiin, eikä ollut vaikea arvata, kumman sana jälkeensä asioita puitaessa painoi enemmän, kaupungilla päissään riehuvan rentun, vai yksituumaisen, suoraselkäisen sotaväenosaston. Ja vaikka hänen toverinsa päättäisivätkin toimia kiinni otossa lain ja ohjeiden mukaan, ei kohtelun lainmukaisuus vielä riittänyt takaamaan sen inhimillisyyttä, jos lain toimeenpanijat niin tahtoivat.

Heidän lisäksi juomatupa oli tyhjä, lukuunottamatta tuvan isäntää, joka istui tuvan peräseinustalla hoivailemassa yhteenotossa loukkaantunutta jalkaansa. Vieraat olivat poistuneet paikalta aikailematta ja kiitettävän selväjärkisesti ottaen huomioon illan aikana nautittujen juomien määrän, ja vain muutama uskalikko oli jäänyt tirkistelemään sisään ikkunoista kujan vastakaiselta sivulta. Myös rettelöitsijä itse oli saanut yhteenoton tuoksinassa osansa vahingoista, sillä hänen oikea ohimonsa oli jo kuivuvan veren peitossa.

"Bundiri jäi saaliiksenne, mutta minua ette saa!" huusi päihtynyt. Endreolla ei ollut aavistustakaan, kenestä tämä puhui, mutta kovassa yhteiskunnassa sikiävät karut tarinat eivät olleet hänelle mitään uutta. Miehellä saattaisi hyvinkin olla sydämellään useitakin kertomuksia kuulijaansa odottamassa.

"Sinun ei tarvitse pelätä", sanoi Endreo. "Me noudatamme sääntöjä."

"Sinä surkimusko olet sääntöjen takuumies?"

"Minä pysyn vierelläsi vartioimassa, että sinua kohdellaan hyvin."

Endreo alkoi hivuttautua lähemmäksi miestä. Denutre, taidoistaan tunnettu sotilas hänen naapurituvastaan, irtautui muiden muodostamasta joukosta ja seurasi häntä. Hetken päihtynyt näytti arvioivan Endreota ja tämän sanoja, mutta sitten hänen sumentuneet aivonsa sysäsivät päättelytehtävän liian vaativana syrjään. Hän jännittyi uudelleen.

"Pysykää loitolla minusta!" hän vaati uudelleen.

Denutren katse oli kiinnittynyt veitseen, jota päihtynyt

piti edelleen kurkkunsa lähettyvillä. Tietäväinen hymynvirne alkoi levitä hänen kasvoilleen.

"Oletko sinä keisarillisen henkivartion miehiä?" hän huudahti ja loihti kasvoilleen kunnioittavaa yllättyneisyyttä kuvastavan ilmeen.

"Olen!" ärähti mies. "Mitä se sinuun kuuluu?"

"Ei minuun, mutta isääni", vastasi Denutre ja kohotti sitten veitsensä juhlallisella kädenliikkeellä kohti kattoa, vannomisasentoon. "Loppuun asti!" hän kajautti henkivartion tunnuslauseen.

Yllättävä voiman ja tarmon hyökky kulki päihtyneen vartalon lävitse. "Loppuun asti!" karjahti hänkin saman tunnuslauseen ponnella, joka tuntui saavan seinätkin vapisemaan, ja kohotti Denutren tavoin kohti kattoa veitsensä, jonka terän tyvestä välähti heidän silmiinsä henkivartion tunnus.

Samassa Denutren, tuviston tarkimman veitsenheittäjän veitsi jo sojotti päihtyneen ranteesta. Tämän pitelemä henkivartion veitsi putosi kolahtaen lattialle, ja tämä itse painui kaksinkerroin raastavan kivun lamauttamana. Ja saman tien olivat kaikki neljä miehen päällä. Sotilaiden ylivoiman alla käsirysy päättyi ennen kuin oli kunnolla alkanutkaan, ja sen jälkeen he lähtivät kantamaan vastaan pyristelevää, yhteenpurtujen hampaiden välitse uhkauksia huutavaa miestä ulos juomatuvasta.

"Veitsi on aina ollut nopeampi ja tehokkaampi ratkaisu kuin akkamaiset löpinät", totesi Denutre suoritukseensa tyytyväisenä. Endreo ei välittänyt vastata hänelle. Vaikka "akkamaiset löpinät" olivatkin joutuneet väistymään voimiaan näyttävän sankaruuden edeltä, ne olivat kaikesta huolimatta tällaisten tilanteiden virallisesti hyväksytty ensisijainen menettelytapa.

"Katsokaa nyt ainakin, ettei hän vuoda kuiviin", Endreo huomautti.

"Isäsi oli siis keisarin henkivartiossa?" kysyi tuvanjohtaja Bireng yllättyneenä Denutrelta, mutta sai tältä vastaukseksi vain pienen, huvittuneen naurunpyrskähdyksen.

Heitä odottivat ulkona pienet ja kevyet, ihmisvetoiset, laidattomat karrut, jotka olivat monesti ennenkin osoittaneet käyttökelpoisuutensa kaupungin usein varsin kapeilla sivukujilla. Yhä sadatteleva ja uhitteleva

päihtynyt sidottiin kiinni kärryihin utelioiden sivustakatsojien seurattessa tapahtumaa kunnioittavalta etäisyydeltä. Työtä taukoamatta säästännyt häväistysten ja uhkausten tulla katkesi tuskanulvahuukseen, kun Bireng sohaisi miehen suuhun veitsellään tarkasti suunnatun piston. Menettely vähentäisi huomattavasti vangitun halua häpäistä sotilasosastoa julkisesti matkan varrella. Tällä kerralla Endreo ei helpotukseksi joutunut sentään kuuntelemaan pakkokeinojen aiheuttamaa kudosten etovaa rutinaa, kuten edellisen kiinnioton yhteydessä.

"Lihakuorma liikkeelle!" komensi Bireng mäjäyttäen sanojensa ponneksi kiinnisidottua miestä nyrkillään.

"Lopeta jo!" huudahti Endreo. "Mies on jo kiinni ja vaaraton."

Endreo joutui lähes joka kerralla vain nielemään sen polttavan raivon, jonka sääntöjen kirjaimen kääntäminen niiden henkeä vastaan hänessä nostatti, ja niinpä hän käytti tarkoin hyväkseen harvat tilaisuutensa huutaa vastalauseensa julki. Jos he olisivat olleet syrjäisemmällä alueella, hänet olisi uppiniskaisuutensa tähden sidottu päihtyneen tavoin toisiin kärryihin, jotka seurasivat tyhjinä ensimmäisten perässä, mutta sotilaat eivät halunneet häpäistä omaa osastoaan, joka sentään näytti valtakuntansa mahtia kaikkialla, missä liikkui. Bireng ei myöskään tahtois nostaa Endreon kapinointia julkisesti esiin, sillä hän voisi menettää loputkin ylenemismahdollisuutensa, jos hän näyttäisi Maramonin edessä merkkejä kurinpitokykynsä heikkenemisestä. Jonkinlaiset pieksäjäiset vastalauseista voisi seurata illalla tuvan kätköissä, mutta ei ollut varmaa, jaksaisiko Bireng ryhtyä enää niihinkään Endreon jo ehdittyä nöyryyttää häntä Maramonin silmissä tympääntymiseen asti. Nyt, työtehtävien keskellä hän tyytyi vain astumaan Endreon eteen tuiman arvioivana.

"Kuka ylensi sinut tämän osaston komentajaksi?" hän kysyi Endreolta.

"Minä en komenna, vaan yritän säästää teidät palvelurikkomuksilta", puolustautui Endreo.

"Vahinko, ettet ymmärrä säästää itseäsi. Vannokkaatkaan eivät ole niin korvaamattomia kuin näytät luulevan. Pidä se mielessäsi niin kauan kuin vielä vältyt pahimmalta."

Osasto lähti liikkeelle. Syrjäkujalla heillä ei ollut

paljoakaan yleisöä, mutta heidän kääntyessään leveämmälle kadulle uteliaat päät alkoivat kääntyä heitä kohti ja ilkkuvia ja säälitteleviä lausahduksia alkoi kuulua sieltä täältä ohi kävelevien ja ajavien ihmisten joukosta. Joku paiskasi veltoksi lysähtäneen, omaan maailmaansa sulkeutuneen päihtyneen päälle hedelmän kuoria.

Endreo ei lakannut hämmästelemästä ohikulkijoiden loputonta ilkkumisen ja häpäisemisen halua; he näyttivät vakaasti uskovan, että kukaan heistä ei milloinkaan matkustaisi itse kiinni sidottuna kohti tyrmiä. Edellisellä kerralla kiinni otettu oli saanut päälleen jopa sangonpohjallisen virtsaa. Sotilaat sallivat vangitun häpäisyn tiettyyn rajaan asti, ja toisinaan vaivihkaa hiukan sen ylikin, koska sillä otaksuttiin olevan lainkuuliaisuutta parantava vaikutus. Ainakaan toistaiseksi se ei kylläkään ollut poistanut yhteiskunnasta rikollisuutta, mutta se oli onnistunut jakamaan yhteiskunnan kahteen toisistaan kirikkaasti erottuvaan osaan: pystysuorassa ja vaakasuorassa kulkeviin.

"Onko tämä nyt aivan välttämätöntä?" huokaisi Endreo pysäyttäessään kädellään vankia kohti lennähtävän määrän rievun.

"Sinä se jaksat kysellä samoja asioita yhä uudelleen", tuhahti hänen vierellään kävelevä Gendam. "Kyllä se on välttämätöntä. Muista uskollisuusvalaasi! Lupasit antaa lain palvelukseen kaikki keinosi ja voimasi. Silloin sinun pitäisi ymmärtää, että kun valtiota vastaan noustaan, ei sinun pidä kieltää valtiolta mitään, millä voit sitä puolustaa. Jos on lyötävä, sinä lyöt, jos surmattava, sinä surmaat."

Tuvanjohtaja vilkaisi silmäkulmastaan heitä kahta. Periaatteessa keskustelu marssin ja kuljetuksen aikana oli kielletty, mutta hän oli valmis huomattaviinkin myönnytyksiin, jos sen voisi edes kuvitella keventävän Endreosta hänelle koituvaa riesaa.

"Entä miten valtio mahtaa hyötyä siitä, että sovellamme 'laajennettua menettelyä' myös maatyöläisen viattomiin tyttäriin?" kysyi Endreo Gendamilta.

"Jos se vie pois puhdin lietsoa kapinaa, se on suoranainen velvollisuutemme. Uskollisuus tarkoittaa sitä, että pannaan syrjään omat vaatimukset ja mielipiteet ja antaudutaan palvelemaan sitä, jolle ollaan uskollisia. Joka ei siihen pysty, jättäköön valansa vannomatta."

Niinpä niin, ajatteli Endreo. *Jättäköön valansa vannomatta.* Voi sitä, joka vannoo valan isännälle, jota ei läpikotaisin tunne!

Katu oli tukossa. Kadunkulmassa tasapainoili kapean sauvan varassa nälkiintyneen näköinen taituri, joka yritti taitojensa avulla koota elantoaan katsojien almuista. Miestä oli onnistanut, sillä hän oli saanut ympärilleen suuremman katsojajoukon kuin monet ammattitovereistaan muina päivinä; yksi katsojista oli jopa pysähtynyt seuraamaan esitystä mukanaan kaksi väsyneen oloista, jo nuoruutensa päivät nähnyttä ratsua.

"Tehkää tietä!" huusi Bireng. Jos hänen edessään olisi ollut ruukkuja kauppitteleva mummo, hän olisi voinut pyyhältää tämän tavaroiden yli vauhtiaan hidastamatta, mutta nyt hänen edessään oli niin suuri määrä lihaa ja luuta, että hänen oli nöyryyttävä peräämään itselleen kulkuoikeutta.

"Miksi tuo nukkuu?" kysyi pieni, leikki-ikäinen tyttö, joka seisoj joukon liepeillä lähellä Endreota.

Endreo vilkaisi tyttöä ja heidän vankiaan, jonka kasvojen ohimolta ja sitten myös suusta vuotaneen veren tahrима puoli oli armeliaasti kätöksä tytön katseelta.

"Hän loukkasi itsensä ja me viemme hänet nyt lepäämään", selitti Endreo ja huokaisi hiukan.

"Oletko sinä sotilas?" kysyi tyttö katsoa napittaen tätä tummilla, autuaan tietämättömillä silmillään.

"Olenhan minä", vastasi Endreo. "Meillä sotilailta on kaikenlaisia tehtäviä."

Sen enempää hän ei ehtinytkään jutella lapsen kanssa, sillä tämän äiti kiiruhti paikalle ja alkoi vetää tätä pois päin sopertaen Endreolle anteeksipyyntöjä. Endreo jäi katsomaan, kuinka nämä kaksi menivät menojaan kadunvarrtta pitkin, kiireesti pois niiden edestä, jotka oli asetettu heidän tuekseen ja turvakseen. Hänet havahdutettiin kuitenkin pian ajatuksistaan, sillä tietukijjat oli saatu väistymään ja sotilaiden matka jatkui.

Ennen pitkää he saapuivat pienehkön, kaksi-kerroksisen kivirakennuksen eteen, lähelle varuskunnan porttia. Varuskunnasta heitä erotti sen sivuitse kulkeva, tarkoituksellisesti leveäksi jätetty väylä. Vanki havahtui sulkeutuneisuudestaan, kun hänet päästettiin siteistään ja kiskaistiin jaloilleen. Hänen ympärillään oli jatkuvasti kylliksi sotilaita pitelemässä häntä aloillaan, jotta hän ei

innostuiksi yrittämään pakenemista. Hän lähti vastustelematta kävelemään miesten taluttamana rakennuksen sisään.

"Rettelöitsijä kaupungilta", selitti Bireng rakennuksen, sotaväen vankityrmän, johtajalle, joka tuli toimistostaan katsomaan sisääntulijoita.

"Kuutonen on vapaana", hän vastasi lyhyesti Birengille.

He lähtivät kuljettamaan vankia kuudenteen selliin, sivuuttaen mennessään muita sellejä, joissa oli muuratut seinät, mutta joiden käytävän puoleisena seinänä oli jyrkää rautaristikkoa. Selleissä virui enemmän tai vähemmän huonokuntoisia, apaattisia miehiä. Endreo pani merkille, että vain puolet heistä oli näöltään selvästi dammaradilaisen pääheimon kaltaisia rusottavanvaaleine ihoineen ja voimakkaine kasvopiirteineen.

He olivat juuri sysänneet vangin selliin ja olivat sulkemaisillaan sellin oven, kun Maramon yllättäen marssi ulko-ovesta sisään. Tavallisesti rauhanhäiritsijöitä pidettiin liian vähäpätöisenä asiana, jotta kukaan ulkopuolinen vaivautuisi tulemaan tyrmään asti heidän takiaan. Oliko tämä mies tehnyt Maramoniin vaikutuksen aikaansaamallaan, kenties huhujen vielä suurentelemalla tuholla?

"Tuotako vastaan tarvittiin kokonainen osasto?" huudahti Maramon katsellen pitkin nenänvarttaan miestä, joka istui keskellä kalustamatonta selliä puolittain selin heihin, katsellen toisaalle kuin paikalla ei ketään muuta olisikaan.

"Tehtävän laajuus ei ollut tarkasti tiedossa", puolustautui Bireng.

"Onneksi saitte sentään tämän hirviön kiinni, ennen kuin se söi teidät!" naurahti Maramon ilottomasti ja astui selliin.

Endreo käänsi katseensa sivuun iljetyksen vallassa. Maramonin elukanvaistot eivät pettäneet tälläkään kerralla: tämän oli suorastaan pakko päästä tonkimaan saalista.

"Luulitko, että valtiovalta antaa sinun tehdä, mitä mieleen tulee?" huusi Maramon vangille, lähinnä retorisesti, ja antoi tälle rajun potkun kylkeen. Endreo katsoi ja näki vangin kaksinkerroin lattialla.

"Ylös!" komensi Maramon ja veti vankia ylöspäin

tukevalla otteella tämän korvasta.

Maramon oli selvästikin aliarvioinut vangin vireyden ja toimintakyvyn, sillä kohtelun aiheuttama kipu sai tämän sitomattomat kädet heilahtamaan kohti päätä – ja myös Maramonin päätä. Sellissä kajahti tuskan parahdus, mutta sen päästäjä ei ollutkaan vanki, vaan Maramon, joka horjahti seinää vasten pidellen kasvojaan kaksin käsin.

"Miksi vanki ei ole raudoissa?" onnistui Maramon huohottamaan ja vältti täpärästi vaipumasta lattialle istumaan vangin tavoin. Saman tien sotilaat olivat jo sellissä ja painoivat vangin lattiaan. Gendam lähti noutamaan kahleita, joiden käytölle oli nyt tullut aivan oikea, uudenaikaisten sääntöjen mukainen peruste.

Maramon veti varovaisesti toista kättään alemmaksi. Sen takaa paljastui tulipunaiseksi lehahtanut silmä, joka näytti olevan yhä ehyt, vaikka ei ilmeisestikään vielä nähnyt terveen silmän tavoin. Endreo saattoi aistia sen raivon, jota Maramon tunsu, kun uudet lait ja hänen pakkonsa noudattaa niitä estivät häntä lyömästä vankia hengiltä saman tien. Hän saattoi havaita myös sen lähes kunnioittavan järkytyksen, jota sotilaat tunsivat vangin tehtyä Maramonille sen, mistä kaltoin kohdeltu rivimies tuskin uskalsi edes yön hämärässä uneksia.

"Hyökkäys johtavan virkavallan kimppuun", mutisi Maramon puolittain itsekseen yhä kivusta yhteen purtujen hampaiden lomasta. "Todistajien läsnäollessa siirrymme suoraan rangaistukseen".

"Se oli vahinko", sanoi Endreo. Hänen äänensä oli hiljainen, mutta se tunkeutui Maramonin tajuntaan hyvin tehokkaasti ja antoi tälle uutta voimaa.

"Mitä sinä sanoit?" hän tiukkasi kääntyen puolittain Endreota kohti.

"Kuka tahansa olisi tehnyt samoin tuntiessaan äkillistä kipua päässään. Ei se ollut hyökkäys."

"Joko taas?" huokaisi Denutre.

Bireng puuttui vuoropuheluun.

"Etkö kuullut, että esimiehemme sanoi 'hyökkäys' ja 'rangaistus'? Mitä muuta vielä tarvitaan?"

Maramon alkoi hitaasti kävellä sellissä silmäänsä hoivaten.

"Tällaistaako on Dammaradin sotaväki?" hän murisi kurkustaan. "Yksi vanki saadaan vaivoin haetuksi

kokonaisen sotaväenosaston voimin, ja sitten jätetään vielä kahleet kiinnittämättä!"

Maramon potkaisu vankia uudelleen ohi kulkiessaan. Potku olisi sääntöjen periaatteita noudattaen ollut oikeastaan kielletty, mutta Maramonin tulkintatapa oli jo käytännössä koeteltu, ja hän tiesi, ettei häntä pantaisi vastaamaan siitä. Hän tuli ulos sellistä.

"Ja kun huolimattomasti vangittu vanki käy esivallan kimppeun, se on 'vahinko'?" jatkoi Maramon. "Vannokas Endreo puhuu jälleen esimiestään vastaan."

Maramon loi terveellä, hiukan siristäväällä silmällään painokkaan katseen Endreoon.

"Rangaistus pannaan kuin pannaankin toimeen", hän sanoi. "Mutta ei täällä. Siirtäkää vanki huomenna kasarmialueelle!"

* * *

"Jos luulette, että nykyiset lakimme sallivat teille leväperäisyyttä, olette erehtyneet", jyrisi Maramon astellen hitaasti kentälle järjestyneen tuvistonsa edessä. "Teidän ei ole vain noudatettava itse lakia, vaan myös kannettava sotilaan velvollisuutenne, jotta lakia ei tarvitsisi panna lainkaan koetukselle. Rankaisemme tänään ulkopuolista lainrikkojaa täällä, jotta tekin muistaisitte paremmin, että teillä on tehtävä, joka teidän on täytettävä moitteettomasti, ja että kuka tahansa, joka lyö velvoitteensa laimin, saattaa olla seuraavana rangaistustaan saamassa."

Maramon oli järjestänyt näytöksen, kuten hänellä oli joskus tapana, kun hän tunsu arvovaltaansa loukatun. Kaupungilta kiinni otettu rettelöitsijä seisoivat rivin edessä, raudoissa ja kahden vartijan välissä, poissaolevan näköisenä, ikään kuin olisi jo luopunut yrityksestään olla osa ympäröivää yhteiskuntaa. Myös Temrog oli tuonut oman tuvistonsa katsomaan rankaisua ja järjestänyt miehensä suorakulmaisesti Maramonin miehiin nähden, kuin toiseksi sivuksi keskeneräiseen neliöön.

"Tämän yhteiskunnan säännöistä ja järjestyksestä piittaamattoman rikollisen on nyt aika tuntea nahoissaan, että hänkään ei voi välttää sitä, mitä laki tuhoöistä määrää. Hän syyllistyi juomatuvan kaluston särkemiseen, väkivaltaiseen uhkailuun, vammojen tuottamiseen,

pidätyksen aseelliseen vastustukseen ja vielä lopuksi vahingoittavaan hyökkäykseen virkavallan johtavaa edustajaa vastaan."

"Se viimeinen oli hätävarjelusta aiheutunut vahinko!" huusi Endreo rivistä.

Maramon, joka oli ilmeisesti vain odottanut Endreon huutoa, hymyili kuin laulunjohtaja, joka kuuntelee toiveensa täyttävää esitystä.

"Vannokas Endreo korottaa kuuluisan äänensä", hän sanoi yleisölleen ja jatkoi: "Astu siis eteen, jotta muutkin paremmin kuulevat sanasi!"

Endreo noudatti käskyä ja tuli rivistä Maramonin eteen, epäsitilaallisen vaisusti astellen, mutta kasvoiltaan sitäkin tuimemman näköisenä.

"Kerro nyt meille, miksi sinä, valan vannonut sotilas, jolle laki ja säännöt ovat niin rakkaita, peräännyt, kun ne on aika panna täytäntöön", vaati Maramon.

Sotilaiden katset kiinnittyivät Endreoon, toiset herkutellen myös Endreolle vääjäämättä koituvan rangaistuksen odotuksella, toiset pelkästään kyllästyneinä.

"Laki on minulle yhä rakas", vastasi Endreo. "Se on minulle niin rakas, että tahdon sitä käytettävän sen alkuperäisessä hengessä ja tarkoituksessa. En minä kiistä rikkomuksen vaatimaa rangaistusta, mutta tahdon, että se mitataan sillä ihmisarvoa ja oikeudenmukaisuutta kunnioittavalla tavalla, jota varten laki alun pitäen asetettiin."

"Onneksi ylivalvoja Endreo pelasti meidät hairahtumasta lain ja oikeuden polulta!" huoahhti Maramon autuain ilmein. Hänen omat miehensä pysyivät vaiti, mutta Temrogin joukoista kuului vaimea naurunhörähdys. Maramon asteli rauhallisesti sotilaiden edessä.

"Voihan tietysti olla, että minä voisin holtittomuuttani vaikka satuttaa tätä pikku vesseliämme. Siispä ojennustyö on uskottava osaavampiin käsiin."

Maramon pysähtyi Endreon eteen ja hymyili maireasti.

"Sinä saat tehdä sen", hän sanoi.

Endreon mieli painui entisestään. Häntä kuvotti ajatus itsestään lyömässä heidän vankiaan. Mutta ehkäpä hän voisi näin ainakin taata sen, että väärinkäytöksiä ei

tapahtuiksi enempää kuin oli väistämätöntä.

"Sen mukaan kuin laki vaatii", vastasi Endreo.

"Sen mukaan kuin laki vaatii", toisti Maramon Endreon sanat. "Kuulivatko kaikki?"

"Sen mukaan kuin laki vaatii", toistivat sotilaat kuorona.

"Hyvä!" totesi Maramon. "Laite paikalle!"

Endreo säpsähti. "Laite" ei tuntunut asiayhteyteen kuuluvulta sanalta. Mutta toden totta: rivistön sivustalta astui esiin kaksi vuoroaan odottanutta sotilasta, jotka kantoivat pitkänomaista rautaesinettä. Heidän tultuaan paikalle Endreo näki, että esine koostui pitkästä, latteasta anturasta sekä sen toiseen päähän saranoidusta pitkästä kammesta, jonka juurella oli rasia.

"Tuo ei ole lain määräämä rangaistusväline!" protestoi Endreo.

"Gendam, astu eteen ja lue, mitä tähän on kirjoitettu!" käski Maramon. Gendam astui Maramonin eteen ja otti käteensä paperin, jonka Maramon oli vetänyt esiin vyöllään olevasta kotelosta. Kieli, jota Gendam alkoi lukea ääneen paperiin merkitystä kohdasta, oli niin vanhaa, että sotilaat joutuivat ponnistamaan ymmärtääkseen sitä:

"Ja säädän myös, että jokainen, joka virantoimituksen tai esivallan toimituksen alaisena loukkaa viran tai vallan haltijan ruumiin tai kunnian koskemattomuutta, saakoon loukkauksen takaisin omaan ruumiiseensa: käsi käden teosta, jalka jalan teosta, kieli kielen teosta; vedettäköön alaiselta pois kaikki, millä hän viran tai vallan käyttäjää loukkaa."

Endreo arvasi kävelleensä suoraan Maramonin virittämään ansaan: näytös ei ollut räätälöity yksin vankia, vaan myös häntä varten. Paikalle tuotu outo laite, jota sotilaat juuri ankkuroivat tantereeseen suurilla vaarnoilla, oli luultavasti peräisin jostakin Maramonin yksityisestä kokoelmasta, sillä sen viimeinen virallinen käyttökerta oli varmasti yhtä kaukana menneisyydessä kuin lakiteksti, jonka Gendam oli heille lukenut.

"Vanki on loukannut minua kädellään lain tarkoittamalla tavalla", julisti Maramon. "Laitteen pienestä koosta johtuen sanottakoon mieluummin sormella. Millä sormella, Gendam?"

Gendam tarkasteli hetken muistikuvaansa.

"Keskisormella", hän päätti sitten.

"Vain sillä?"

"Kyllä siinä oli etusormikin mukana", sanoi tuvanjohtaja Bireng.

"Endreo! Määrään siis, että asetat vangin etu- ja keskisormet laitteeseen ja vedät ne irti kammesta vääntämällä. Yhden kerrallaan."

Endreo tuijotti synkeänä Maramonia.

"Vaikka olenkin vain rivimies, tiedän, että nuo lait on kumottu jo kauan sitten, samoin kuin moni niitä seurannutkin laki", hän sanoi. "Kieltäydyn lain väärinkäytöstä, kuten minun valani mukaan kuuluukin."

"Tiedoissasi on pahoja puutteita", oikaisi Maramon häntä. "Gendam, lue myös tämä keisari Nambrimonen määräys."

Gendam ryhtyi jälleen lukemaan, tällä kerralla keisariajan viimeisen keisarin määräystä, jolla tämä pyrki lujittamaan otettaan vallasta palauttamalla voimaan muinaisen, kuuluisan lakikokoelman. Gendamin ääni oli mahtailemattoman asiallinen, mikä paremminkin lisäsi kuin vähensi hänen luentansa synkeää juhlavuutta. Nyt myös kieli oli hyvin tuttua, edelliseen verrattuna kuin äskettäin kirjoitettua.

"Myös Nambrimonen määräykset kumottiin tasavallan alussa", sanoi Endreo Gendamin lopetettua.

"Kaiketi rivimies Endreo epäilee, että yritän viekkaudella saada oikeuden tapahtumaan", sanoi Maramon rivistölleen esiintyjän elein. "Mutta jotta asia tulisi lopullisesti vahvistetuksi, niin luemme vielä yhden lainkohdan."

Gendam luki otteen tasavallan lainjulistuksesta ja antoi sitten paperin takaisin Maramonille.

"Lainjulistus siis kumosi vanhat rikos- ja omaisuuslait, mutta vahvisti kauppa- ja virkalait, juuri kuten kansa tahtoi. Nyt vain sattui niin hassusti, että tämä laki, joka sinun, Endreo, nyt on määrä panna toimeen, onkin virkalain eikä suinkaan rikoslain puolella, kuten moni hätäisempi lainlukija tai jopa lainsäätäjä saattaisi luulla. Ja niin muodoin, kuten me kaikki nyt ymmärrämme, se on *tasavallan tahdosta edelleen voimassa!*"

Maramon pudotteli viimeiset sanat kuulijoiden ylle kuin moukariniskut. Endreo seisoi yhä paikoillaan.

"Varmasti on muitakin lainkohtia, joita tähän tapaukseen voidaan soveltaa", Endreo sanoi.

"Voi olla, voi olla olematta", vastasi Maramon. "Mutta lain valinnasta ja täytäntöönpanosta päätän minä."

Sitten Maramon suuntasi rivistöönensä painokkaan katseen, jolla hän vangitsi kaikkien huomion.

"Meillä on nyt rikollinen", hän sanoi miltei jylinäksi kohoavalla äänellä. "Meillä on laki, joka järkähtämättä tuomitsee rikollisen. Meillä on sotilas, uskollisuusvalan vannonut sotilas, joka on saanut ja selvästi ymmärtänyt määräyksen panna laki täytäntöön. Jollei hän niin tee, niin me yhteen ääneen huudamme julki, mikä hän on."

Maramon kohotti kätensä merkiksi. Koko tuvisto oli nyt hänen kätensä heilahduksesta valmiina huutamaan Endreon valapatoksi. Niinpä myös Endreo kohotti kätensä, mutta luopumisen eleenä. Maramon ilmeisesti tiesi, että Endreo luopuisi tämän viimeisen pakkokeinon edessä, ja Endreo arvasi, ettei tämä olisi moiseen ryhtynytkään, jollei olisi jo etukäteen tiennyt hänen taipuvan. Vaikka valapatoksi huuto ei itsessään vielä ollutkaan lainvoimainen tuomio, Endreo ei muistanut kuulleen, että tuomiokunta olisi koskaan kumonnut yhtäkään huutoa.

"Täytä käsky!" sanoi Maramon lyhyesti ja laski kätensä.

Raskain jaloin ja veri korvissaan kohisten Endreo asteli laitteen luokse kuin painajaisuudessa. Vartiomiehet painoivat avuliaasti vangin rähmälleen maahan ja ojensivat lujalla otteella hänen kättään kohti laitteen nelikulmaista kitaa. Endreo astui kuitenkin vartiomiesten ja laitteen väliin.

"Tapahtukoon, kuten laki vaatii", julisti Endreo kuuluvalla äänellä. "Mutta jotta laki tulisi oikein täytetyksi, on sitä ennen rangaistava toinen loukkaus. Kun minua viimeksi piestiin, minäkin loukkasin esivaltaa, vierelläni seissyttä Nardia sormellani, oikean käteni peukalolla."

Nuoruudessaan hän oli kerran ahdistajiensa takaa-ajamana hypännyt korkealta kalliolta alhaalla odottavaan tuntemattomaan lampeen, vailla käsitystä siitä, mikä kohtalo häntä ilmalentonsa päässä odottaisi. Sama kylmä, turta varmuus, jonka valtaamana hän oli hyppyynsä heittäytynyt, valtasi hänet nyt uudelleen. Sisikunta

kiveksi jähmettyneenä, päässään kaikista harha-ajatuksista tyhjennyt hiljaisuus hän työnsi peukalonsa teräviksi särmättyjen hammaspyörien väliin.

"Mitä...?" äännähti Maramon ja lähti kohti Endreota. Mutta Maramonista piittaamatta Endreo kääntyi polvillaan ja nojasi koko ruumiinsa painon kampea vasten.

* * *

Endreo havahtui ja ravisteli päätään saatuaan kasvoilleen sangollisen kylmää vettä. Lopulta hänen vedestä ja heikotuksesta siristävä katseensa tavoitti Maramonin kasvot, jolta kaikki hymy oli kadonnut ja jättänyt jälkeensä vain pahansuovan, inhoavan irvistyksen.

"Luulit varmaankin olevasi nokkela", ärjähti Maramon. "Mutta rankaisuvaltaa on vain esimiehillä. Tuskin edes sinä pystyt unohtamaan sitä."

Johtajaintuvan vierustalle raahattu, selällään maassa makaava Endreo kohotti kätensä kasvojensa yläpuolelle muistikuvien palautuessa hänen mieleensä. Hänen yllätyksekseen hänen oikea peukalonsa oli yhä tallella, lukuunottamatta kahta rumannäköistä, vertavuotavaa ruhjetta sen ihossa. Peukaloon koski vähemmän kuin haavoja katsoen olisi voinut olettaa, mutta sen sijaan hänen kasvojensa vasen puolisko tuntui turvonneelta ja niissä sykki kuumotus ja kova särky. Endreo sävähti koskettaessaan poskeaan sormellaan. Hänen kasvoistaan jäi verta hänen sormensa päähän. Oliko hänet lyöty tajuttomaksi?

"Valtion omaisuuden, siis oman peukalosi vahingoittamisesta saat aikanaan rangaistuksen viran puolesta, joten minun ei onneksi tarvitse pohtia sitä", sanoi edestakaisin asteleva Maramon. "Sen sijaan meidän kannaltamme tähdellisempi asia on se tapa, jolla sinä turmelet tuvistomme henkistä ryhtiä. Sille on tehtävä jotakin nyt heti!"

Maramon pysähtyi Endreon viereen ja katseli häntä nenänvartaan pitkin käsivarret ristissä rinnalla.

"Minut tunnetaan miehenä, jonka tuvistosta ei tule nahjuksia", hän sanoi. "Ja aion pitää huolen siitä, että näin on jatkossakin. Sinusta on tuskin koskaan

mahdollista tehdä miestä, mutta takaan, että kun jätän sinut käsistäni, olet ainakin lakannut haittaamasta muita sotilaita."

Maramon huoahhti lyhyesti, ei alistuneena, vaan pikemminkin kuin päättäväisyyttään terästäen.

"Tavallisesti moiset taipumukset piestään sotilaista irti, mutta sinulla ei selvästikään ole minkäänlaista kykyä oppia virheistäsi edes rangaistuksen jälkeen", hän jatkoi. "Eikä sinun nahassasi taida olla enää montakaan paikkaa, joita ei olisi jo lyöty arville. Mitähän minä suhteesi keksisin?"

"Ehkä iskut eivät ole osuneet häntä kyllin arkaan paikkaan", kuului ääni sivummalta. Endreo ponnistautui puolittain istumaan, ja huomasi vasemmalla puolellaan hiukan loitompänä seisovan tuvanjohtajansa Birengin.

"Mitä tarkoitat?" kysyi Maramon.

"Ehkä tehokkain paikka ei olekaan Endreon omassa ruumiissa. Mitäpä, jos pieksisit hänen äitinsä?"

Riemukas leimahdus käväisi Maramonin kasvoilla, mutta sammui saman tien.

"Et ajattele kyllin selvästi", vastasi Maramon. "Äidit saattavat antaa lapsilleen anteeksi mitä vain. Olisit edes ehdottanut isää äidin sijasta! Mutta tässä tapauksessa ei sekään käy."

"Siitä on ennakkotapaus", huomautti Bireng kiireesti. "Kun Ferondi saatiin aikoinaan kiinni, hänen vanhempansa todellakin piestiin kauppaa-aukion laidalla..."

"Ferondi oli rikollinen hulttio", keskeytti Maramon. "Niin on tietysti Endreokin, mutta hän on meidän hulttiomme. Jos me pieksätämme valan vannoneen sotilaan isän torilla, meiltä kysytään ensimmäiseksi, miksi miestä itseään ei ole huudettu valapatoksi. Mutta sen sijaan..."

Uusi ajatus näytti kangastelevan Maramonin mielessä.

"Jos me emme voi viedä rangaistusta Endreon isän luokse siviiliin, voimme ehkä tuoda isän tänne, tilapäisenä komennussotilaana toimenpiteitämme varten", Maramon tuumaili. "Se ei onnistu juuri nyt, mutta sitä voi ehkä käyttää myöhemmin. Tätä täytyy miettiä!"

"Entä mitä Endreolle tapahtuu nyt?"

"Minun täytyy varmaankin ottaa hänet henkilökohtaiseen koulutukseen", lausahti Maramon

raskaan päättäväisesti.

Sitä, miten Endreon isä suhtautuisi Maramonin tempaukseen, Endreo ei kyennyt arvaamaan. Hän tiesi isänsä olevan suhteellisen sävyisä henkilö, mutta hän ei ollut toisaalta koskaan nähnyt tämän kärsivällisyyttä koeteltavan moisella tavalla.

"Valmistaudu iltapäiväpalvelukseen!" komensi Maramon Endreota poistuessaan Birengin kanssa paikalta.

Endreo ponnistautui epävarmasti jaloilleen. Häntä huimasi hetken, mutta muutaman tunnustelevan askeleen jälkeen hän uskoi palautuvansa työkuuntoon. Hän lähti johtajaintuvan viereltä kentälle, jossa muut sotilaat valmistautuivat jo ruokailuun. Maassa, paikassa, johon päähtynyt mies oli tuotu rangaistavaksi, näkyi vaarnojen jälkiä ja verta. Kymmentä askelta edempänä oli vaunu, josta miesten päiväaterioita annosteltiin. Ruoka jaettiin tavallisesti tiukan järjestyksen vallitessa, mutta nyt oli se lyhyt hetki, jona komentajat olivat vasta tulossa paikalle, ja miehiä sitoi pelkkä läsnäolovelvoite.

Miehet huomasivat Endreon ja alkoivat heti ilvehtiä hänelle.

"Kenokatto!" huusi muuan kolmen miehen joukko hänelle neljännen viittoessa tahtia. "Rapamatto! Toriratto!"

Nimitykset eivät olleet sellaisia, joilla ihmiset olisivat tavallisesti solvanneet toisiaan kaupungin kujilla, mutta oleellisempaa sanoissa olikin ehkä se, että jokainen niistä muodosti riimin lausumattomalle, mutta väkevänä ilmassa leijuvalle sanalle "valapatto".

"Mitä puita istutat, niitä hedelmiä syöt", totesi Endreon vierellä maleksiva Brenhort tälle vilkaisten huutelevaa kuoroa.

"Mitä minä sitten olen istuttanut?" kysyi Endreo. "Pienen hitusen oikeudenmukaisuutta lain ja ihmisten puolesta. Mutta olen kyllä nähnyt ennenkin, että sellaiset istutukset eivät täällä helposti kasva."

"Oikeutta on olemassa vain siellä, missä on voimaa sen säilyttämiseksi. Sinun oma 'oikeudenmukaisuutesi' lentää pois tuulen mukana, koska ajat sitä yksin muuta yhteiskuntaa vastaan. Dammarad ei kumarrakaan sinua, ja jollet sodi sen riveissä, se sotii sinua vastaan. Ja arvaapa, kumpi voittaa."

"Jos Dammarad olisi aikoinaan rakentanut rauhaa sodan sijasta, suurinta osaa sen sodista ei olisi koskaan käyty. Me maksamme nyt isiemme itsekkyydestä ja laiminlyönneistä, ja ellemme tee sitä oikein, lapsemme maksavat vuorostaan meidän puolestamme."

"Hyvä on. Kun ruoka jaetaan, minä otan sinun astiasi. Näytä minulle sitten, kuinka rakennat kansani rauhaa."

"Ei minun tarvitse. Tyydyn katselemaan sivusta, kuinka sinä selität Maramonille kaksinkertaista astiavarustustasi."

Samassa aukiolla kajahti Birengin käsky, joka teki lopun ilveilystä Endreon ympärillä. Miehet järjestyivät ruoanjakoa varten.

Endreo sai vuorollaan kulhollisen pehmeähköiksi keitetyistä jyvistä tehtyä löysää puuroa, jonka seassa oli juurikkaanpaloja ja sekalaisia, sormenpään kokoisia merieläimiä. Hän istuutui rivistöön maahan odottamaan aterian alkua, tyytyväisenä siihen, että tuviston muiden sotilaiden ilkivalta ei helposti ulottunut hänen ruokailuunsa. Ravinto oli sotajoukkojen voimien lähde; siksi aterioiden valmistusta ja ateriointia hallitsivat monet tiukat säännöt. Maramon teki nopean, sääntömääräisen katselmuskierroksen rivien välistä, antoi aloitusmerkin ja poistui sitten johtajaintuvalle syömään omaa ateriaansa. Tuvanjohtajat jäivät valvomaan järjestystä.

Syödessään Endreo pohti, mitä Maramon mahtoi tarkoittaa "henkilökohtaisella koulutuksella". Hän oli ehtinyt palvelunsa aikana saada Maramonilta jo yllin kyllin henkilökohtaista huomiota ja koko joukon erilaisia "opetuksia", "ojennuksia", tai mitä sanaa tämä kulloinkin päättikään tahtonsa voimannäytteistä käyttää. Maramonin ponnistelu olisi voinut olla suorastaan hupaisaa, ellei se olisi samalla joka kerran turhentanut niitä päämääriä, joiden tähden Endreo oli aikoinaan palvelukseen astunut ja valansa vannonut. Hän halusi suojella Dammaradia raakuuksilta, mutta miten suojella valtakuntaa, joka tuotti itse raakuutta vailla aikomustakaan suojella siltä itseään?

Yksinkertaisinta Maramonille olisi ollut, jos hän olisi voinut hankkiutua eroon Endreosta, siirättää hänet muualle minkä tahansa tekosyyyn varjolla. Esteenä oli kuitenkin Maramonin esimies, joka ei kuunnellut alaiensa toiveita, ellei niille ollut kyllin painavia perusteita. Lisäksi Endreo oli loukannut Maramonin

ylpeyttä, haastanut hänet tahtomattaan mittelöön, jossa punnittaisiin molempien periksiantamattomuus sekä Maramonin kunnia ja maine. Endreo oli Maramonille kuin punaisena hehkuva hiilenpala olkikeossa, kun taas Endreosta itsestään tuntui kuin hän olisi päätynyt olkena keskelle hiillosta. Turtumuksen unikaan ei häntä pelastanut, vaan todellisuuden sietämättömät riitasoinnut riuhtaisivat hänet hereille kerran toisensa jälkeen ja ajoivat hänet jälleen uuteen törmäykseen esimiestensä kanssa.

Endreo vei tyhjän kulhonsa astiavaunuun ja palasi rivistöön odottamaan ruokailun päättymistä.

* * *

Maramonin viitseliäisyys tuntui loputtomalta. Muut tuvistonjohtajat käyttivät vapaahetkensä illanviettoihinsa tai kaupungilla huvitellen, mutta Maramon tuntui ottaneen harrastukseksi Endreon. Illan toisensa jälkeen, sillä välin, kun hänen tupatoverinsa olivat iltaisissa huoltotöissään, tai tuvistonjohtajansa poissaollessa jopa hetkittäin joutilaina, Maramon juoksu-tti Endreota pitkin Rembonin sivukujia perässään näennäisillä asioillaan ja haastoi riitaa joka toisen vastaantulevan ryysyläisen kanssa. Toisinaan hän löysi jonkun, joka ei enää piitannut hänen valta-asemastaan tai ei kyennyt sitä nääntyneillä aivoillaan ymmärtämään, ja lietsottuaan sitten uhrinsa alkukantaiseen raivoon hän jätti tilanteen Endreon selvitettäväksi. Se oli ilmeisesti Maramonin näkemys miehistävästä koulutuksesta. Endreo kävi läpi käsirsyn toisensa perään, sotilastaitojensa turvin mainittavia vammoja saamatta, mutta kuvotus sisällään kerta kerralta yltyen.

Tällä kerralla he kulkivat keskikaupungilla. Maramon ei suunnannut kohti köyhälistön asuinalueita eikä myöskään epäilyttäviä liiketoimiaan harjoittavien rahanlainaajien ja tavaravälittäjien luokse. Sen sijaan he ohittivat hallintorakennuksen, joka oli aikoinaan toiminut matkoillaan kulkevan keisarin majapaikkana ja hänen paikallisen hallintoväkensä työtiloina. Rakennuksen puutarhaa ei ympäröinyt enää muuri, ja sinne oli rakennettu myöhemmin lisää toimistorakennuksia. Sivuutettuaan puutarhan he saapuivat kivirakennusten

täyttämään kaupunginosaan. Siellä asui pikkuvirkailijoita ja muuta väkeä, joka oli jo päässyt jonkinlaiseen alkuun sinnittelyssään kohti vakavaraisuutta ja kunnioitettua asemaa. Maramon pysähtyi erään kaksikerroksisen, vaaleankeltaiseksi rapatun talon eteen. Jämäkästä, lukollisesta ulko-ovestaan päätellen talo kuului yhdelle ainoalle perheelle tai ruokakunnalle. Talon julkisivu oli taiteellisesti rakennettu ja koko talo näytti puolustavan uljaasti arvokkuuttaan ja itsenäisyyttään vierellään olevien jyrkempien yhteisörakennusten välissä.

"Pysy tässä!" määräsi Maramon ja osoitti sormellaan Endreolle ovenvierustaa, johon hän laski mukanaan kantamansa keihään ja veitsen. Endreo asettui oven vierelle. Maramon kolkutti oveen, ilmeisesti vain muodon vuoksi, sillä heti sen jälkeen hän veti tietäväisesti lukitsemattoman oven auki, astui sisään ja sulki oven jälkeensä.

Endreo jäi kadulle, katselemaan ihmisiä, joita silloin tällöin kulki kiireisin askelin ohitse, kuka matkallaan kotiin työpäivän päätyttyä, kuka taas kaupungille iltarientoihinsa. Aurinko kultasi vielä kattojen takaa näkyviä hallintorakennuksen torneja ja muiden korkeimpien rakennusten huippuja, mutta katujen tasalla oli jo hämyisämpää, ja ikkunoihin alkoi siellä täällä syttyä valoja. Endreo nautti yksinäisestä, rauhallisesta tuokiostaan varuskunnan ulkopuolisessa maailmassa, kuvitellen elämää kaupunkilaisena, ainakin hetkittäin vapaana noudattamaan sitä, mitä piti oikeana. Sotilaiden keskuudessa alaisten elämä oli esimiesten käsissä, ja nämä päättivät, missä ja minkälaista hedelmää alaisten pyrkimykset kantaisivat.

Erään ensimmäisistä karuista muistutuksistaan tästä Endreo sai aikoinaan toimiessaan Maramonin juoksupoikana silloisen tupatoverinsa Gemartin kanssa komennusmatkalla toiseen kaupunkiin. He olivat löytäneet tiepuolesta ryöstetyn ja pahoinpidellyn heimolaisen, ehkä jostakin eteläisestä kansasta, ja vieneet hänet heidän tilavaan, vaunuilla paikalle kuljetettuun teltaansa hoidettavaksi ja voimiinsa virkoamaan, kuten laki ja säännötkin vaativat. Kun mies sitten alkoi tointua kuntoon ja ystävystyä heidän kanssaan, Endreo tunsii ilokseen päässeensä lopulta toteuttamaan niitä tavoitteita, joiden tähden hän oli sotaväkeen liittynyt. Pian myös

Maramon tuli paikalle ja kohtasi aran, ystävyyttään vakuuttelevan miehen, jonka haavat oli sidottu ja joka oli jo syönyt yhden ateriankin. Maramon katseli miestä ja puhkesi hymyyn. Maireasti rupertellen hän laski kätensä tämän hartioille ja käveli tämän kanssa ulos Endreon jäädessä ilahtuneena korjaamaan aterian jälkiä. Vähänpä Endreo niihin aikoihin tiesi Maramonin syistä hymyillä! Vain tuokiota myöhemmin Maramon palasi takaisin teltaan, yksin. "Kuinka tavattomasti aseita kantavalla dammaradilaisella sotilaalla onkaan ystäviä!" hän oli päivitellyt pyyhkien verta veitsetään, kasvoillaan enää pelkkää halveksuntaa. Hymyili hän tosin matkan aikana uudelleenkin, silloin tällöin heille kahdelle, muistutukseksi siitä, että hänen hallussaan oli voiman lisäksi myös totuus.

Ruskeaihoinen, eteläisen näköinen mies kulki ohi painokkain, päättäväisin askelin. Hänen sininen, kultaisin punoksin koristeltu kaapunsa kertoi Endreolle, että hän oli saavuttanut dammaradilaisessa yhteiskunnassa, jollei suorastaan sen suosiota, niin ainakin turvaton ja vakavaraisen aseman. Hänen tuikea ilmeensä sai kuitenkin Endreon värähtämään. Se oli hyvin erilainen ilme kuin se avoin ja iloinen katse, jonka hän oli aikoinaan nähnyt keskenään aikaa viettävien etelämaalaisten kasvoilla. Oliko asettuminen Dammaradiin maksanut hänelle hänen ilonsa? Tunsiko hän itsensä kansalaisuutensa myyjäksi, joka ei enää rohjennut iloita? Hänen kasvoillaan ei toisaalta näkynyt myöskään sitä tyyntä itsetietoisuutta, jonka suuren ja vahvan valtakunnan kansalaisuus asukkailleen antoi. Oliko hän jäänyt tuimaan ponnistukseen kohti päämäärää, jota ei tosiasiaassa edes halunnut saavuttaa?

Miehen katse oli Endreolle jälleen yksi muistutus lisää siitä, mitä Dammaradin valta merkitsi. Dammarad oli puristanut lukuisia kansoja rautaiseen nyrkkiinsä, eikä sen nyrkin sisällä ollut yhtäkään ihmistä, joka olisi halunnut katsoa valtiastaan kasvoihin. Montako sellaista kansaa Dammarad voisi vielä valtansa alle haalia, ennen kuin se hajoaisi uusien kansalaistensa inhoon? Eikö sen, joka rakensi maailman suurinta linnaa, tulisi kiinnittää paljon parempaa huomiota käyttämiensä rakennusaineiden laatuun?

Endreota lähestyi vasemmalta jälleen joku. Tällä

kerralla tulija kuitenkin pysähtyi Endreon vierelle.

"Voinko puhua kanssasi?" kysyi ääni.

Endreo kääntyi katsomaan ja näki nuoren, hoikan naisen, joka oli pukeutunut yksinkertaiseen mutta työn tarkkuudesta tinkimättä valmistettuun ulkomaalaiseen vaateparteen. Jos hän olisi ollut vartiossa, hänen ei olisi sopinut puhua kenenkään kanssa, mutta Maramon ei ollut lausunut mitään vartiomääräyksen kaltaisia asetussanoja, jotka olisivat tehneet hänestä vartiosotilaan, joten hänen tehtävänsä oli vain odottaa ja huolehtia esimiehensä aseista.

"Sopiihan se", vastasi Endreo naiselle, joka häntä katsellessaankin tuntui seuraavan valppaasti ympäristöään, kuten sellaiset, jotka eivät ole varmoja paikallaolonsa luvallisuudesta.

"Minun nimeni on Nantwillak. Kuulin, että olisit tulossa tänne ja seurasin sinua, jotta voisin kiittää sinua siitä, että pelastit minut ja siskoni. Metsäkansan Ondzhoro näki kaiken ja kertoi meille."

"Pelastin sinut?" Endreo katseli naista yllättyneenä, mutta sitten menneet tapahtumat palautuivat hänen mieleensä. Nantwillak saattoi hyvinkin olla toinen tuhotun talon ikkunasta paenneista naisista, jotka hän oli nähnyt vilahdukselta. "Nyt muistan", myönsi Endreo. "Ei siitä kestä kiitellä."

"Meidän kansamme parissa ei unohdeta pelastajia", vastasi Nantwillak. Endreota hymyilytti tämän terhakka isänmaallisuus.

"Olen yhä osa niitä sotavoimia, jotka palvelevat Dammaradin valtaa", muistutti Endreo. "Siten voin olla teille myös vaaraksi."

"Dammaradin valta voi olla meille vaaraksi, mutta ei se vaara ole sinusta lähtöisin."

Nantwillak oli ottanut kupeellaan kantamastaan pussista esiin käärön, jonka hän laski Endreon käsiin.

"Toivottavasti nämä maistuvat sinulle. Kun syöt niitä, muista meitä ja meidän ystävyttämme kaikkien kanssa, jotka sen hyväksyvät."

Nantwillak taivutti vartaloaan kumarruksen kaltaiseen, hyvästelevään eleeseen ja sipaisi kevyesti kahdella kohotetulla sormellaan jotakin näkymätöntä, rintansa edessä leijuvaa.

"Kevyt olkoon tiesi käydä, levon lämpö lempeää",

vastasi Endreo säkeellä, joka oli yllättäen pulpahtanut esiin hänen muistinsa kätköistä ja vaatinut tulla käytetyksi. Jo lähtemäisillään oleva Nantwillak pysähtyi silmänräpäyksen ajaksi ja katsoi Endreota pilkahdus silmissään.

"Luetko sinä Kwennakotin runoja?" hän kysyi yllättyneenä.

"En tiennyt, että säe oli hänen", vastasi Endreo. "Se vain tuli mieleeni jostakin menneiltä vuosilta."

"Se on Kwennakotin siunaus, ja siinä on vielä muita osia, jotka kertovat kotiintulosta, mutta en osaa kääntää niitä hyvin." Nantwillak vilkaisi ympärilleen. "Minun on nyt mentävä, mutta ehkä tapaamme vielä."

"Toivon sitä", vastasi Endreo. "Kiitos sinulle."

Endreo jäi katselemaan loittonevaa Nantwillakia. Hän oli pannut merkille, että tämä oli näyttänyt jossakin määrin aliravitulta, vaikkakaan ei suorastaan nälän kuihduttamalta. Tämän köyhissä oloissa valmistama ruoka oli epäilemättä suuri huomionosoitus, ja Endreosta tuntui lähes julmalta ottaa vastaan käärö, jonka sisältöä Nantwillak olisi epäilemättä tarvinnut itse paljon enemmän. Mutta käärö oli myös tämän ystävyyydenosoitus, harvinainen kosketus valloittajan ja alistettunakin alistumattoman valloitetun välillä. Se oli tehty karkeahkosta, karuissa oloissa kudotusta kankaasta, mutta sen antaja oli tallettanut siihen lämpimät ajatuksensa koristeponoksien, jotka saivat sen karkeudenkin näyttämään kauneudelta. Endreo arvasi, että hänen olisi syytä pitää käärö vielä tarkemmassa kätkössä kuin tuhottu heimoriipuksensa, sillä kasarmilla hän menettäisi sen muuten varmasti tavalla tai toisella, vaikka kukaan ei pitäisikään sitä ulkomaisena esineenä.

Vielä hän ei kuitenkaan ollut kasarmilla. Nyt, kun Maramon oli poissa näkyviltä, oli sopiva hetki maistaa käärön sisältöä.

Käärön sisältä paljastui kuusi pitkänomaista, peukalon kokoista leivonnaista. Ne olivat vaaleankellertäviä, sileän sulavalinjaisia, ja niiden pintaan oli upotettu tasasuhteisesti taipuileva hennon kasvin varsi soukkine lehtineen. Endreo maistoi yhtä leivonnaisista pidellen sitä varoen.

Makuaistimus, jonka hän koki, oli hänelle entuudestaan tuntematon, mutta havahduttava. Jo

ensimmäinen vivahde kertoi hänelle, että hänen käsissään oli jotakin paljon erikoisempaa, kuin köyhän talon yksinkertainen jauhokakku. Koko leivonnaisen läpäisevä, pehmeä ja samalla hohtenomaisen hienosti kielellä kimaltava maku pakotti häntä etsimään muististaan sille selitystä, vaikka hyvin summittaistakin.

Kirkasmarja. Sen täytyi olla kirkasmarja; mitään muuta sopivaa ehdokasta Endreo ei maun alkulähteeksi keksinyt. Hän ei ollut milloinkaan maistanut tätä lähes taruna pidettyä kasvia, mutta siitä kirjoitetut runollisen maalailevat kuvaukset tuntuivat vastaavan hänen tuntemaansa makua, joka oli nyt levinnyt täyttämään koko hänen suunsa. Kasvi oli hyvin kaunis hentoine, valkoisine kukkineen ja kastepisaraa muistuttavine, kirkkaan värittömine marjoineen. Sen lehtien ja marjojen maku oli loputon innoituksen lähde, ja nyt Endreokin oli täydestä sydäimestään valmis liittymään runoniekkujen ylistävään kuoroon. Ja kuten moni muu erityisen kaunis asia, se oli niin harvinainen, että kukaan ei tuntunut nähneen sitä omin silmin. Huhuttiin, että sitä olisi joskus ollut tarjolla keisarien pidoissa, mutta mistäpä tavalliset kansalaiset voisivat sellaisten huhujen todenperäisyyden varmistaa. Sitä oli etsitty sieltä, missä sitä kerrottiin kasvavan, mutta etsijät olivat aina palanneet tyhjin toimin takaisin.

Ilmeisesti heimojen parissa tiedettiin enemmän. Heimoilla saattoi olla hallussaan kirkasmarjaa, mutta Endreo oli varma siitä, että marja ei kuulunut heidänkään jokapäiväisiin aterioihinsa. Oli selvää, että Nantwillak oli antanut hänelle parasta, mitä tämän kansalla oli tarjota, osan heidän varjellusta aarteestaan, jota valloittaja ei ollut löytänyt.

Valloittaja; siinä sana, joka jäi kummittelemaan Endreon mieleen. Hän oli ollut ylpeä isänmaastaan, ja oli vieläkin, sillä olihan Dammarad luonut paljon sellaista, mistä muualla ei ollut uneksittukaan. Dammaradissa harjoitettiin tiedettä ja taidetta, tehtiin keksintöjä, luotiin kulttuuria ja elämää parantavaa kansallista vaurautta mukavuudeksi asti. Dammaradilaiset olivat jaloja ihmisiä, joiden suuruuden hedelmiä kelpasi muidenkin tavoitella. Sana "valloittaja", kun se lausuttiin omakseen ryöstävää tarkoittaen, särähti rumasti dammaradilaiseen korvaan, sillä loivathan he valtion Dammaradia vastaan

nousseille kansoille, näiden itsensä nautittavaksi.

Kovin harva oli kuitenkin käynyt valtakunnan ulkorajoilla katsomassa, kuinka Dammaradin suuruutta luotiin. Tarinat, joita Endreo oli monen muun tavoin pitänyt panetteluna, alkoivat saada ikävällä tavalla vahvistusta vähän kerrallaan. Dammaradin hallitsijoiden puheessa oli perin usein olemassa vain yksi "kansa", muut olivat heimoja, parhaassakin tapauksessa kansallista raaka-ainetta, joka odotti Dammaradin jalostavaa käyttöönottoa.

Kaukaisessa kylässä vierailleelta tarinanlaulajalta Endreo oli kuullut kertomuksen eräästä kansasta, jonka Dammarad oli ottanut laajenevien rajojensa sisäpuolelle. Laulussa kansaa sanottiin yksinkertaisesti "päimenkansaksi", sillä muuta nimeä sillä ei ollut. Myöhemmin Endreo oli saanut kuulla kansasta hiukan lisää, ja kertomukset olivat pitäneet yhtä laulun kanssa. Kansan kohtaloa oli ilmeisesti jouduttanut se, että karjanhoito, vaikka olikin vain yksi sen monista elinkeinoista, oli ollut sen ulospäin näkyvin tunnusmerkki. Dammaradissa sen lauluja ei ollut kuultu eikä sen kirjoja luettu. Dammarad näki vain joukon ulkosalla samoilevia heimolaisia, yhtä lauhkeita kuin villavat karjaeläimensä. Dammarad näki myös, että vaikka heimo oli kansa, se ei ollut valtio. Sillä ei ollut pääkaupunkia tai mitään muutakaan kaupunkia. Sillä ei ollut hallitusta, ei johtajaa, ei sotavoimia. Heidän maansa oli joutilas ja tyhjä, ja niin Dammarad otti sen käyttöönsä. Sotajoukko, joka keisarin käskystä tehtävään lähti, oli vain nimellinen, ja siitäkin oli suurin osa tarpeeton; miehitys oli lähempänä kävelyretkeä kuin sotilaallista iskuja, vaikka sotilaat periaatteen vuoksi polttivatkin tullessaan muutamia taloja. Jo seuraavana päivänä kansan asuinsijat olivat lakanneet olemasta ja muuttuneet osaksi Dammaradia. Kansa oli hajotettu ja sen tunnetut hahmot kuolleet. Kuollut oli myös heidän rakastetuin auttajansa ja neuvojansa, kuin koko kansan äiti, joka oli asioista tietävien neuvosta, viime hetkellä ennen tulossa olevaa tuhoa, nimetty kuningattareksi, hätäisesti mutta toiveikkaasti hahmotellun hallituksen johtajaksi. Kaikki, mitä kansa oli luonut joko tuhoutui liekeissä tai painui unohtuun jouduttuaan toisen kansan kieltä ja ajatuksia tuntemattomien dammaradilaisten käsiin. Kansaa itseään

jäi henkiin, mutta kukaan ei enää tiennyt eikä piitannut siitä, ketkä Dammaradissa asuvista heimolaisista olivat mahdollisesti kuuluneet kadonneeseen kansaan.

Ehkäpä kansa itse ei ollut unohtanut sitä, mitä se oli ollut, kuten Nantwillakin kansakaan ei ollut unohtanut; mene tiedä, vaikka nämä kansat olisivat olleet sukua toisilleen. Ihmisten sisimmässä oli aina jotakin, johon valloituskaan ei ulottunut; se, joka rakasti omaansa, ei siitä hevin luopunut. Jos Dammarad jonakin päivänä sortuisi, nousisiko raunioiden keskeltä vielä kansoja, joiden luultiin jo kadonneen?

Niin oli rakennettu isänmaa, jota Endreo kunnioitti ja puolusti. Dammaradin lait vaativat kunnioittamaan omistusta ja palauttamaan sen, mikä oli ryöstetty, mutta palauttaisiko Dammarad ikinä sitä, minkä se oli ryöstänyt ympärillään asuneilta kansoilta? Mitä ylvästä ja kiitettävää oli ryöstösaaliin puolustamisessa; eivätkö rikollisetkin tehneet samoin? Tuliko maasta Dammaradin omaa siksi, että ei ollut kyllin vahvaa vastustajaa ottamaan ryöstettyä takaisin, vaikka aikaa oli kulunut? Tuliko maasta Dammaradin omaa siksi, että lyhytmuistisimmat säikeiden sepittäjät kutsuivat sitä jo "ikiaikaiseksi maakseen"?

Varteva mies täydessä sotisovassa, metallilaatoista kootusta panssaripuvustaan päätellen jostakin Dammaradin huippuvaruskunnasta, sivuutti Endreon, mutta ei toisten tavoin jatkanutkaan matkaansa, vaan kääntyi suoraan talon ovelle. Hän vilkaisi Endreota kummeksuen silmäkulmastaan ja meni suoraan sisälle taloon, koputtamatta tai vauhtiaan hidastamatta. Endreo ei kiinnittänyt mieheen enempää huomiota, sillä hän ei ollut saanut Maramonilta mitään käskyä sisääntulijoiden suhteen. Vähitellen kuulumattomiin vaimenevat metallin kilahdukset kertoivat miehen matkasta pitemmälle talon sisään.

Endreo söi vielä toisen leivonnaisen ja kylvetti makuaistiaan harvinaisessa makuelämyksessä samalla kun jäi katselemaan kadun toista sivua kulkevaa, määrätietoisesti kävelevää naista, jolla oli yllään hillityin mutta silti omaperäisyydessään puhuttelevin linjoin leikattu sileäkankainen vaate. Naisen olalta riippui suuri, joustavasta punoksesta tehty vasu. Nainen saattoi olla jonkinlainen taiteenharjoittaja, ja mikäli hänen asuntonsa

oli lähettyvillä, hän menestyi taiteensa turvin ilmeisesti varsin hyvin.

Sen pitemmälle Endreo ei ajatuksissaan ennättänyt, ennen kuin Maramon säntäsi kovalla ryminällä ulos ovesta ja kaappasi aseensa seinustalta täydestä vauhdista. Endreo pani nopeasti lahjansa varuspuussiinsa ja valmistautui taas kerran toimintaan, josta Maramonin yllättävästä kiireestä päätellen tulisi tällä kerralla tavallista voimaperäisempää. Ja todellakin: silmänräpäystä myöhemmin Maramonin perässä syöksyi ovesta ulos äskeinen sotilas tulta iskevin silmin, raivon vaikeaselkoisiksi vääristämiä uhkauksia ja solvauksia karjuen. Maramon pysähtyi ja kääntyi samalla, kun paransi otettaan mukaansa kaappaamastaan keihäästä, ja samassa hänelle sattui harvinainen ja sotilaallisesti katsoen hyvin nolo vahinko: hän kompastui oman keihäänsä varteen. Hän ei kaatunut maahan asti, mutta hänen takaa-ajajalleen vähempikin riitti hänen kiinnisaamisekseen. Tämä kävi puutteellisesti suojautuneen Maramonin kimppuun, ja Maramon jäi alakynteen saman tien.

Sen enempä ajattelematta Endreo juoksi käsirysyyn joutuneen parin luokse ja yritti kiskaista päällekkävijän eroon tuvistonjohtajastaan, mutta yhtä hyvin hän olisi voinut yrittää kiskaista vuorta juuriltaan. Mies olisi ollut ilman panssariasuaankin reilusti häntä painavampi. Tämä oli myös vahvempi ja oikeiden taisteluiden koulima. Huomattuaan Endreon käyneen päälleen mies iski häntä vastakkaisen puolen nyrkillään kaulaan ja sai hänen otteensa herpoamaan. Istuvilleen pudonnut Endreo näki samassa, kuinka päällekkärikaaja oli ottanut esiin veitsensä ja väänsi nyt käsivarttaan irti alle jääneen Maramonin otteesta. Maramon saattoi nyt menettää henkensä minä hetkenä tahansa. Endreo pääsi jaloilleen ja hyppäsi yhdellä rajulla ponnistuksella hyökkääjän ylävartalon kimppuun juuri silloin kun tämä sai veitsikätensä vapaaksi. Iskuaan tämä ei kuitenkaan päässyt toteuttamaan, sillä nyt Endreonkin kädessä oli veitsi.

Sitten tilanne olikin jo ohi. Typertynyt Endreo katseli maassa kasvoillaan makaavaa miestä, jonka aukileikattu kaula pulppusi vuolaasti verta kadulle, sekä Maramonia, joka veti syvään henkeä ja punnertautui pois miehen alta. Paikan sivuutti muutama ohikulkija, jotka kaikki jatkoivat nopeasti matkaansa varoen joutumasta

osalliseksi tapahtumiin.

Maramon vilkaisi Endreota ja maassa makaavaa miestä. Kuin vakuuttuakseen miehen kuolemasta hän töytäisi tätä jalallaan saaden tämän panssaripuvun kilahtamaan vaimeasti.

"Vihdoin!" hän huokaisi äänellä, jonka Endreoon kohdistuvan kyynisen ivan seassa saattoi olla hiven aitoa, riemukasta helpotustakin.

Parvekkeelle ilmaantui nainen talosta, jossa Maramon oli ollut. Nainen katseli liikahtamatta hyvän aikaa näkyä kadulla. Hänen ilmeensä oli jähmettynyt, eikä paljastanut heille, mitä hänen mielessään liikkui. Sitten hän kääntyi ja palasi hitain, turtuneilta näyttävin liikkein takaisin sisälle taloon.

Endreo jäi katsomaan parvekkeen ovea, joka pysyi kiinni naisen mentyä, tarjoamatta mitään tarttumakohtaa hänen sumenneille ajatuksilleen. Sitten hän katsoi Maramonia, jonka suupielessä näkyi vielä jäännös katkeranvivahteisesta hymynvirneestä. Vähitellen todellisuus alkoi vuotaa hänen mielensä suojujapadon läpi. Hän ponnistautui pystyyn kuolleen miehen ääreltä, mutta hänen jalkansa kantoivat häntä vain vaivoin. Juopunein askelin hän hoippui seinustalle, nojasi seinään ja antoi ylen.

"Me palaamme nyt kasarmille", määräsi Maramon. "Todistajia saamme kyllä yllin kyllin. Tämä asia ei mene edes tuomiolle asti."

Endreo ei saanut sanotuksi mitään. Hän onnistui vain kohottamaan ponnottomasti sormeaan ja osoittamaan kuollutta.

"Noudata käskyä!" ärähti Maramon. "Ruumis on heidän huolenaiheensa."

Endreo lähti matkaan Maramonin perässä, edelleenkin vailla taitoa olla huolehtimatta asioista, jotka eivät sotilaille kuulu.

* * *

Endreo oli yrittänyt puhdistaa veitsensä salassa, mutta tietenkin joku oli onnistunut näkemään sen. Kaikkialla, minne hän meni, alkoi toisten joukossa kiihtynyt, hiljainen supatus ja mumina ja epäileväinen vilkuilu häntä kohti, mutta kukaan ei tullut puhumaan hänelle

suoraan. Sitten koitti yö, jonka hän vietti ruumis kivettyneenä, kuolleen miehen kuva silmiensä edessä, ajatukset painajaismaista, ahdasta kehää kiertäen.

Aamulla hänen salaisuutensa sitten paljastui, kun Bireng toi ties mistä lähteestä saamansa tiedon tupaan ja suorasuinen Mabot tavoilleen uskollisesti julisti uutisen koko tuvalle tiedoksi. Tuvassa puhkesi kova hälinä.

"Tappaja!" riemuitsi ilveilevä ja naurava miesjoukko yhteen ääneen. "Tappaja! Endreo on tappaja!"

"Nyt et voi enää ylvästellä ylemmyydellä, kun kätesi ovat veressä!" ilkkui hänen vierustoverinsa sysien häntä kädellään kylkeen.

"Yhtä puhuu, toista tekee", muistutti toinen.

"Ohoh, sattui vahinko!" sanoi keskilattialle tullut mies naisen ääntä jäljitellen, pidellen veistään oikean käden sormissaan siron sievällä otteella, vasemman käden sormet suussa järkytystä kuvailemassa. Esitys sai palkakseen uuden naurunpuuskan.

"Järjestys tupaan!" huusi Bireng, mutta vasta, kun kielet olivat saaneet käydyksi parhaan teränsä pois.

Miehet jatkoivat keskeytynyttä valmistautumistaan käskynjaolle virnuillen vaivihkaisemmin keskenään tai Endreolle. Kokoonmisaika koitti, ja Endreo lähti ulos muiden mukana, vilkaisten vanhasta tottumuksesta ympärilleen ilkivallantekijöiden varalta.

Maramon oli jo valmiina kentällä odottamassa sotilaiden järjestymistä, ja miesten asetuttua paikoilleen hän alkoi heti jakaa työkäskyjä tuimin ilmein. Mikäli edellisen illan tapahtumat olivat järkyttäneet hänen mielenrauhaansa, hän ei ainakaan sallinut sen näkyä kasvoistaan. Endreon kohdalle tultuaan hän seisahtui hetkeksi.

"Niin, *Endreo*", hän sanoi ikään kuin olisi yllättäen muistanut tämän olevan olemassa. "Minulla onkin uusi sinulle sopiva tehtävä nyt, kun olet osoittanut *kuntoisuutesi*."

Maramon lausui viimeisen sanan siinä määrin sarkastisin äänenpainoin, että loitompana seisovat sotilaat alkoivat virnuilla itsekseen. Endreo valmistautui kuulemaan, mitä hänelle olisi tällä kerralla tarjolla Maramonin ehtymättömästä, vaikkakin varsin yksitoikkoisesta pahansuopuuden pitopöydästä.

"Päaset mielityöhösi, pitämään huolta siitä, että laki

pannaan täytäntöön. Embretin talolla on muuan huoltajuskiista, johon meiltä pyydettiin virka-apua. Saat tarkemmat ohjeet virkamieheltä, joka lienee paikalla siihen mennessä, kun sinä saavut sinne."

Endreo uskoi, että Maramon saattaisi pian viimeinkin onnistua murtamaan hänet. Vaikka päivä oli valoisa, hänestä tuntui kuin hän olisi kahlannut sakeassa, tummassa sumussa. Hänen piittaavaisuutensakin oli alkanut haipua, ja välillä hän ihmetteli, oliko hän enää lainkaan sama ihminen kuin se nuorukainen, joka taannoin värväytyi sotavoimiin niin päättäväisesti.

"Liityt ryhmään, jonka muut jäsenet ovat Grondak ja ryhmää johtava Bireng", jatkoi Maramon. "Lähtöön valmistautuminen alkaa heti aamutoimien päätyttyä."

Maramon jatkoi matkaansa ja Endreo jäi tuijottamaan eteensä arvaten vaikeuksista, minkälainen työpäivä hänellä olisi edessä Maramonin hänelle valitsemissa tehtävissä ja hänelle valitsemiensa työtoverien kanssa.

Kun lähtöaika myöhemmin aamupäivällä koitti, Endreo tuli varuskunnan portille, jossa kaksi muuta jo odottivat häntä, Grondak katsoen häntä kuin saaliseläintä, Bireng kuin tympäisevää riesaa.

"Sieltä tulee *kuntoisa* sotilas!" julisti Grondak kasvot ilakoivassa virneessä.

"Niin, niin!" huokaisi Bireng. "Mennään nyt, eikä höpistä!"

He astuivat ulos vartioidusta portista ja lähtivät marssimaan riuksaa tahtia kohti määränpäättään. Grondak ei sanonut mitään, mutta vilkuili aina välillä Endreota ja virnuili itsekseen. Bireng johti joukkoa määrätietoisesti ja vaitonaisena pitkin kaupungin katuja. Väkeä oli liikkeellä tyypillinen keskipäiväinen määrä; vaikka kolmikun kulku oli enimmäkseen esteetöntä, muutamin paikoin he joutuivat pujottelemaan tai pysähtelemään.

"Siviilit saisivat opetella pitämään kuria itse itselleen", Bireng jupisi sysien sivummalle ihmisiä, jotka eivät hoksanneet tehdä heille ajoissa kylliksi tilaa.

"No, onneksi heillä on sen puutteessa edes meidät", tokaisi Grondak pyöräyttäen tyylieläilyllä, tanssillisella liikkeellä harmaapartaisen, paikoilleen jähmettyneen vanhuksen olkapäästä syrjemmälle.

"Onneksi kenelle?" tuhahti Endreo sormet keihäänvarren ympärille puristuen.

"Sinä et taida pitää sotilaana olosta", tuumaili Grondak tietäväinen hymynhäivä suupielessään. "Sepä kova kohtalo vannokkaalle!"

"Sotilaan ei tarvitse pitää työstään", kivahti Endreo. "Riittää, että hän täyttää sen tarpeen, johon hänet on pestattu. Ja vannokkaallekin riittää, että hän toimii esimiestensä parhaaksi."

"Miksi sotilaana olosta ei saisi pitää?" ihmetteli Grondak. "Jos kerran kansanvanhimmat, taiteenharjoittajat ja maanviljelijätkin pitävät työstään, johon he sopivat, niin miksi me sotilaat emme siitä pitäisi?"

"Sotilaana ollaan olosuhteiden pakosta, eikä työn ilosta. Sotilaan on aina muistettava olevansa itselleen vieraisissa oloissa, eikä hän voi toivoa työstään korkeampaa palkkiota kuin hyvän omantunnon."

"Miksi minulla olisi koskaan muuta kuin hyvä omatunto? Minä olen osa valtakuntaa. Minä puolustan sitä ja rakennan sille tulevaisuutta."

"Mitä sanottavaa sinulla olisi rauhan tultua äidille, jonka pojan olet surmannut sodassa?"

"Sille, joka lähettää poikansa uhmaamaan Dammaradia, minun ei tarvitse selittää yhtään mitään."

"Niinpä tietysti", huoahhti Endreo luopuen jo tottuneesti yrityksestään keskustella toisten kanssa. Hänen olisi vastakin jätävä jatkuvasti mieltään vaivanneen ajatuksen kanssa yksin, ja varsinkaan nyt, kun hän oli itse todella surmannut miehen, hän tuskin löytäisi itsekään sanoja tämän äidin edessä. He jatkoivat matkaansa enempää sanailematta.

"Tässä se on", totesi Bireng lopulta kääntyen kadulta kivirakennuksen porttihalviin, joka johti sisäpihalle. Kiihtyneet ihmisäänet kantautuivat heidän korviinsa jo porttikäytävän suuaukolla.

He tulivat kahden kulmikkaan rakennuksen rajaamalle sisäpihalle, jonka yhdelle seinustalle oli kokoontunut parikymmentä ihmistä väittelemään tai vain katselemaan, mitä oli tekeillä. Lähellä sisäpihan puoleista käytävänsuuta tulijoita odotti paikallishallinnon vaaleanharmaaseen virkavaatteeseen pukeutunut keski-ikäinen mies. Hänen kasvojenilmeensä kertoi Endreolle, että häneltä oli turha odottaa muita kuin virkatehtävän vaatimia kannanottoja sisäpihan hälinään.

"Tuolla seinustalla istuu Tenwer ja hänellä on sylissään kiistanalainen lapsi", selitti mies Birengille. "Te toimitatte lapsen Kamhanin lastentuvan kaitsijoille ja jätätte huostaanottokirjan huomisoltaan mennessä Tenwerille ja oikeudenvallvojoin toimistoon. Kovien otteiden käyttöön ei toistaiseksi ole aihetta."

Miten tyypillistä, totesi Endreo itsekseen. Ei mitään taustatietoja ihmisille, joille säännöt eivät niitä vaadi.

He marssivat ihmisjoukon luokse. Vaikka Tenwer ja lapsi olivat joukon polttopisteessä, joukon ihmiset näyttivät suuntaavan suuremman osan huomiostaan toisiinsa kuin häneen. He olivat ilmeisesti ainakin hengessä mukana käsillä olevassa kiistassa. Tenwerin edessä seisokeli toinen nainen, ilmeisesti hänen kiistakumppaninsa, pitkä ja väljästi laskostettu vaate hänen uhmakkaita liikkeitään nopein lehdhduksin seuraten. Nähdessään Birengin hän kiiruhti tämän käsi puoleen.

"Auta meitä!" nainen aneli tarttuen tämän panssaripaidan peittämään olkavarteen, pehmentäen kainoudella suoruttaan, johon mies ei olisi uskaltanut. "Saata oikeus voimaan!"

Bireng vilkaisi naista ja käänsi sitten katseensa kohti Endreota.

"No?" hän hoputti tätä.

Endreo, joka oli arvannut jo etukäteen, kuinka tehtävät jakautuisivat, istuutui odottamansa merkin saatuaan Tenwerin viereen pihan reunuskivelle. Hän odotti kärsivällisesti, kunnes imeväisikäisen lapsen ylle kumartunut, maailman ympäriltään sulkenut nainen lopulta kohotti itkettyneitä kasvojaan häntä kohti.

"Tulitteko pelastamaan meidät heiltä?" nainen kysyi vaimealla äänellä.

"Me...", aloitti Endreo yrittäen estää ääntään sortumasta. "Me tulimme noutamaan tätä lasta virkahoitoon, kunnes sitä koskeva kiista on saatu ratkaistuksi."

* * *

Henkisesti raskas päivä oli vähitellen kääntymässä ruumiillisesti toimeliaaksi alkuillaksi. Kun kiistelty lapsi oli toimitettu viranomaisille ja epätoivon nujertama

nainen muiden huostaan, sotilaat olivat syöneet kaupungilla myöhäiseksi jääneen lounaan. Sen päätteeksi Temrog oli ilmestynyt paikalle ja kaapannut Endreon omaa miesvajaustaan täydentämään, kuten hän saattoi joskus tehdä. Endreo oli päätenyt parin Temrogin sotilaan kanssa pystyttämään ja varustamaan juhlateltoa eräälle kaupungin pikkuaukioista, varsin loitolle varuskunnasta.

"Ihmettelenpä, keitä tänne on tarkoitus kutsua juhlimaan", pohdiskeli Endreo ääneen kantaessaan laatikkoa juhlateltan verhon taakse kätkeytyvään varastoon. "Sotilaille näitä juomia tuskin on tarkoitettu."

Laatikossa oli kuusitoista pientä ruukkaa, joiden sisällön saattoi tunnistaa sinetöinnin ulkopuolelle tarttuneiden pisaroiden tuoksun perusteella. Juomaa kutsuttiin värinsä perusteella hopeamaidoksi, vaikka sen kaikki ainekset olivat kasvisperäisiä. Juoma oli niin vahvaa, että yksi ruukullinen pitäisi juojansa vuoteessa pitkälle seuraavaan päivään, ja siksi sotilaiden ei sopinut juoda sitä juhlissaan.

"Kutsukoot, keitä tahtovat", vastasi Endreon seurassa ahertava Panga.

"Eihän se tietenkään meitä koske", myöntyi Endreo ja kävi ulkona noutamassa vaunuista lisää remuisan illanvieton vaatimia tarvikkeita. "Ohi kulkevia siviilejä se sen sijaan voi koskeakin, kun noita ryhdytään juomaan ja osanottajat alkavat pitää lystiään teltan ympärillä. Mistä apu ikävyyksiin, kun auttajat itse ovat ongelmien syy?"

"Tee nyt vain, mitä on käsketty!" tokaisi Panga. "He eivät ehkä ole meidän mieleemme, mutta he ovat silti meidän johtajiamme. Se tekee meistä sotaväkeä."

"Mitä me voitamme sotia käyden, jos sotaväki on kansalle pahempi haitta kuin vihollinen? Kysyä sopii myös, olisiko meillä ylimalkaan vihollisia ilman tällaista sotaväkeä."

"No, siinäpä sitten kyselit, mutta pidä huoli, että kannat samalla laatikoita! Minulta on kuitenkin turha kysellä, sillä minä olen täällä vain telttaa varustamassa."

Vaikka Temrog ja hänen miehensä tunsivat Endreota kohtaan samanlaista halveksuntaa kuin hänen oma tuvistonsa, hänestä oli silti helpottava kokemus päästä heidän pariinsa, sillä naapurituviston miesten seurassa elämä oli rahtusen helpompaa. Hän kadehti Pangan osaa

Temrogin komennossa, sillä vaikka Temrog oli tyly, kylmä ja ankara komentaja, hän ei kuitenkaan herättänyt Endreossa samanlaista jatkuvaa henkistä pahoinvointia kuin Maramon.

Endreon onni ei kuitenkaan jatkunut pitkään, sillä kun tavaroiden järjestely teltassa oli loppuillaan, teltan oviaukosta pisti päänsä sisään Maramon, joka oli ilmeisesti johtamassa hanketta yhdessä Temrogin kanssa.

"Tehtävä suoritettu", ilmoitti Panga Maramonille.

Maramon silmäili vaitonaisena teltan sisätiloja, jossa lajitellut ja ojennukseen asetetut laatikot, laskostetut kankaat, tyynyt, valaisimet ja muu tarpeisto odotti seuraavan päivän tarjollepanijoita. Kun mitään huomautettavaa ei löytynyt, hän käski lyhyesti: "Palatkaa kasarmille!"

Niinpä Endreo, Panga ja teltan perällä hääräillyt Trimán keräsivät aikailematta tavaransa ja lähtivät teltasta kadulle, joka sivuutti teltan muutaman askeleen etäisyydeltä.

"Käydään syömässä", ehdotti Panga osoittaen heti seuraavassa korttelissa sijaitsevaa majataloa.

"Saimme määräyksen mennä kasarmille", huomautti Endreo.

"Siinä vaiheessa, kun ehdimme sinne asti, on ruoka-aika jo ohi. Meillä on sääntömääräinen oikeus syödä täällä."

"Taidat olla oikeassa", myönsi Endreo. Hän arvioi, että reippaalla vauhdinpidolla he olisivat ehtineet kasarmillekin asti, mutta tässä tapauksessa hän kieltämättä hävisi väittelyn kumppaneitaan vastaan varsin mielellään.

He astuivat sisään majatalon jyrkään ja hienostelemattoman arkiseen tyyliin kalustettuun ruokasaliin, joka oli puolillaan työpäivänsä päätteeksi syömään tulleita vieraita, pääasiassa keski-ikäisiä miehiä. Salin toisessa päässä istui siviilien joukossa yksi sotilaskin. Kolmikko marssi suuremmitta seremonioitta sali-isännän luokse ja kukin heistä antoi tälle yhden keltävästä metallista lyödyn muonituskolikon. Sali-isäntä pani kolikot lippaaseen, joka oli omalla pöydällään väliseinien suojassa, kuten usein majataloissa, joissa tarjottiin myös päihdyttäviä juomia.

"Kolme sotilasannosta!" hän huusi tilauksen keittiöön

johtavasta ovesta.

"Tulee!" kuului vastaus keittiön perältä.

Miehet menivät salin nurkkaan, jossa oli vapaa pöytä. Ikkunoista näki kadulle, ja sopivasta kulmasta katsoen niistä näkyi myös heidän pystyttämänsä juhlateltha. Aurinko oli jo laskenut, mutta kadulla oli vielä runsaasti kellanvaalealta iltataivaalta loistavaa valoa.

He katselivat yhdessä kadulla liikkuvia ihmisiä. Ulkona ei tapahtunut mitään mainittavaa, mutta sotilaista, jotka viettivät päivänsä enimmäkseen kasarmilla, jo pelkkä siviilielämän katselu oli viihdyttävää.

"Minä saatan päästä siviiliin alle puolessa vuodessa, ehkä jo ennen Nedeng-juhlaa", haaveili Triman ääneen. "Ei sitä minulle suoraan sanottu, mutta pian minun on joka tapauksessa vapauduttava uusien värvättävien tieltä."

"Entä sinä?" kysyi Endreo Pangalta.

"En tiedä. Se vie varmasti kauemmin kuin Trimanilta. Varsinkin, kun päällystö tietää, että olen ollut sepällä oppipoikana."

Endreolta kukaan ei kysynyt, sillä kaikki tiesivät hänet vannokkaaksi. Endreo oli huomannut, että kaikilla kasarmien sotilailla näytti olevan hänestä jokin valmis käsitys.

Tarjoilija toi ruoka-annokset pöytään. Laakeille lautasille oli pantu kolmeen kekkoon lihasuikaleita, pilkottuja ja paistettuja juureksia sekä keitettyjä ja sitten paahdettuja ryynejä, joiden kostukkeeksi oli kaadettu tilkka sulaa rasvaa. Muonitusannokset olivat yksinkertaisempia ja karummin maustettuja kuin muut siviiliruoat, mutta ne voittivat silti kasarmiateriat, joiden ankara tarkoituksenmukaisuus oli kehitetty lähes taiteeksi.

"Maramon on vielä teltalla", totesi Triman katsellen ulos ikkunasta.

"Eikö hän malta palata kasarmille?" naurahti Panga.

"Noiden herkkujen luota en malttaisi palata minäkään", vastasi Triman.

Endreokin katsoi ulos ikkunasta, mutta hänen huomionsa kiinnittyi Maramonin odottavaan katseeseen ja sen kohteeseen, mieheen, joka oli tulossa kadun poikki tämän luokse. Lisäksi hän pani merkille, että Maramon oli kietaissut ylleen vaipan, eikä hänellä ollut päässään

kypäriä. Sotisopa katseilta suojassa häntä olisi voinut luulla vaikka siviiliksi.

"Kuka tuo on?" ihmetteli Trimana tulijaa.

"Avataanpa hiukan ikkunaa", ehdotti Endreo ja raotti varovasti ikkunaruuua selittämättömän epäluulon ajamana. Hän nojasi pänsä ikkunan taempan reunukseen siten, että ikkunaruuu muodosti suuren korvalehden hänen korvansa ympärille. Kaikkien kolmen huomio tiivistyi nyt Maramoniin.

Tulija pysähtyi Maramonin eteen ja Maramon ojensi hänelle hiukan käsivarttaan pienemmän kääron. Tulija avasi kääriä ja tutki sen sisältöä haistellen ja sormellaan koetellen. Hän näytti tyytyväiseltä havaintoihinsa ja sulki kääron. Maramon sanoi hänelle jotakin, mutta Endreo ei ponnistuksistaan huolimatta onnistunut kuulemaan sanoja. Tulija sen sijaan puhui selvästi kuuluvammalla äänellä.

"Entä toitko paidan myös?" hän kysyi vaativaan sävyyn. Hänen korostuksensa kavalsi heti hänen syntyperänsä Endreolle.

"Sharilainen!" lausahti Endreo hiljaa sisikunta kylmeten. "Mitä ihmeen asiaa Maramonin kaltaisella ihmisellä voi olla..."

"Minä taidan tietää, kuka hän on", vastasi Trimana. "Pelihuoneen pitäjä kaupungin rajalta. Siskoni miehen veli menetti hänelle talonsa ja tavaransa."

Shar oli pieni maakunta, jonka Dammarad oli valloittanut ja jonka entisiä kansalaisia se oli sitten alkanut näiden petollisuuden johdosta säälimättä vainota. Teurastettuaan suurimman osan kansasta Dammarad riisti antamansa kansalaisuuden kaikilta sharilaisilta, jotka eivät olleet syntyneet Dammaradissa valloituksen jälkeen. Periaate olisi vaatinut vihollisten kitkemistä viimeiseen mieheen, mutta sharilaiset olivat jo niin harvalukuisia ja kansaan soluttautuneita ja toisaalta myös niin auliita antamaan vallanpitäjille vaivikkaisia palveluksia, että käytäntö sai selkävoiton aatteesta ja vihanpito unohdettiin. Sharilaiset jäivät kuitenkin lopulta lainsuojattomiksi, vihollisiksi, joita siedettiin. Loputtoman kekseliäinä he löysivät keinoja elää ja menestyä siellä, missä ei pitänyt olla mahdollista; pelihuoneet kuuluivatkin juuri niihin paikkoihin, joiden omistajina heitä saattoi odottaa tapaavansa. Sotilaiden

luota heitä sen sijaan ei olisi sopinut tavata, sillä valtakuntaa puolustavan sotilaan ei ollut sopivaa jättää sharilaista henkiin.

Maramon kuitenkin oli kuin olikin kasvokkain sharilaisen kanssa ja nosti sivultaan säkin vastaukseksi paitaa peränneelle miehelle. Mies veti säkistä puoliksi esiin sotaväen panssaripaidan, vaikka Maramon yritti kaikin keinoin saada häntä toimimaan salaviihkaisemmin. Sharilainen luotti ilmeisen lujasti asemaansa, koska hän näytti suorastaan nauttivan julkeudesta.

"Sotaväen paita!" mutisi yllättynyt Panga.

"Eikä vain sotaväen, vaan Oridenin!" Trimaniin äänessä kuului selvää raivoa. "Siinä oli nuo erikoiset, leveät hihnat. Hän kadotti paitansa, kun johtajat miehivät häntä juoksuttamalla häntä puhteesta toiseen. Ja nyt hänen armonaikansa alkaa olla lopussa."

Endreo katsahti Trimaniin. Hän tunsi aina helpottavaa lämpöä sisällään, kun näki sotilaiden osoittavan uskollisuutta tai myötätuntoa toisilleen.

"Oriden on hänen serkkunsa", selitti Panga Endreolle.

Sana "armonaika" muistutti Endreota varuskunnan julmista säännöistä: varusteita ei käynyt hukkaaminen. Jos panssaripaita tuhoutuu tai katoaa huolimattomuuden tähden eikä löydy määräajan kuluessa, sen haltija joutuu työnsä ohessa kokoamaan uuden itse hankkimastaan hyväksytystä metallista, ja lopuksi tietyt siihen kuuluvat nahkaosat nyljetään hänen omasta ihostaan.

"Velka on maksettu", kuului sharilaisen vapauttava ilmoitus Maramonille, joka palasi teltaan aikaa hukkaamatta ja huojentuneen näköisenä. Pelihuoneen pitäjä poistui paikalta muassaan pieni, arvoitukseksi jäänyt käärö ja takaisin säkkiin työnnetty panssaripaita.

Endreo jäi tuijottamaan jähmein kasvoin tyhjää teltanedustaa. Hänen kumppaninsakin havaitsivat hänen ulkomuodostaan, että hänen päässään liikkui tavallisesta poikkeavia ajatuksia.

"Syö annoksesi loppuun", kehotti Panga häntä. Endreo kääntyi annokseensa päin hitaan jäykästi kuin kone ja alkoi aterioda poissaolevan näköisenä.

"Te näitte kaiken, ettekö nähneetkin?" hän sanoi lopulta. Hänen sisältään alkoi vähitellen kummuta tarmoa.

"Totisesti näimme!" puuskahti yhä kiivastunut

Triman.

"Minun valani ei salli minun katsella toimeettomana, kun Maramon myy sotilaiden nahkaa sharilaiselle kiskurille", sanaili Endreo, harvakseltaan, mutta loppua kohden kivikovaksi lujittuvalla äänellä.

"Minkä sinä hänelle mahdat?" kysyi Panga.

"Ehkä minä lopulta mahdan. Autatteko minua?"

"Minä autan!" lupasi Triman empimättä.

"Jäämmekö henkiin, jos nousemme sinun johdollasi häntä vastaan?" kysyi Panga Endreolta virnahtaen ilottomasti.

"Me tarvitsemme sinunkin todistuksesi", peräsi Triman Pangalta.

"Kyllä minäkin voin todistaa", tuumaili Panga. "Jokin raja Maramoninkin touhuille pitää saada."

"Nyt, kun meillä on päätös, minä mietin keinon", lupasi Endreo. "Tulen sitten seuraavana vapaahetkenä puhumaan teidän kanssanne lisää."

He söivät annostensa viimeiset suupalat ja nousivat pöydästä.

* * *

Endreo seisoi Pangan ja Trimantin kanssa Temrogin tuvistoon kuuluvien tupien välisellä kujalla. Illan tultua pimeys oli laskeutunut, ja tarjolla oli vain tupien ikkunoista hohtavaa valoa. Asettumalla lähelle ikkunanviertä he onnistuivat kuitenkin lukemaan kirjettä, jonka Endreo oli kirjoittanut.

"Tanardo on tarkastajakunnan jäsen, ja minä tiedän, että hän on hyvä ja oikeudenmukainen mies", kertoi Endreo matalalla äänellä. "Isäni sai hänet kerran avukseen, kun meiltä yritettiin riistää koti talokaupan muotovirheeseen vedoten. Tuskin kukaan muu olisi ottanut meidän asiaamme omakseen kuten hän. Olisin mielelläni kääntynyt hänen puoleensa omissakin asioisani, mutta tähänastiset murheeni tuskin kuuluvat hänenlaiselleen henkilölle. Maramonin rikos sen sijaan kuuluu, ja nyt minä pyydän häntä meille avuksi."

"Tarkastajakunnan jäsen? Eivätkö he keskity toisenlaisiin asioihin?"

"Tarkastajakunta on suoraan vanhimmiston alaisuudessa, ja vanhimmisto voi valtuuttaa sen jäseniä

joukkoina tai yhden kerrallaan. Sen johdosta tarkastajilla on valtaa myös sotilasasioihin, esikunnan välityksellä."

"Ja Tanardo ryhtyy toimeen?" kysyi Panga. "Oletko varma asiasta?"

"Tämä on meidän ainoa toivomme. Jos tiedät mitään muuta, mitä voimme yrittää, kerro minulle!"

"Entä kun Maramonille on tapahtunut se, mikä sitten tapahtuneekaan? Sen jälkeen kysytään, kuka hänet kavalsi."

"Hänet kavalsin minä, eikä minun sovi salata asiaa kauemmin kuin oikeuden tapahtumisen vuoksi on välttämätöntä."

"Älä suurena vaaraa tarpeettomasti, sillä lupauksistasi huolimatta se ei rajoitu vain sinuun itseesi."

"Suojelen teitä kaikella taidolla, joka minulla on. Ja julkitulo voi myös suojella, sillä petturin ilmiantaja on yhteisen huomion kohteena, ja kuka haluaa häpäistä itsensä uhkaamalla sitä, jota julkisesti kiitetään?"

"Kiitettäisiinkö sinua?"

"Samantekevää. Minä teen sen, mikä täytyy tehdä. Surmani taas voin saada muutenkin koska tahansa, koska olen sotilas."

"Periaatteet näyttävät olevan sinulle todella tärkeitä." Lähes tyrmistynyt ilme oli alkanut hiipiä Pangan kasvoille, kun hän kuunteli Endreota.

"Miksipä ne eivät olisi tärkeitä, kun ne kerran näkyvät ratkaisevan kohtaloita."

Endreo katseli kahta kumppaniaan hetken. Koska kummallakaan ei näyttänyt olevan enempää sanottavaa, hän jatkoi:

"Minä panen tämän kirjeen nyt iltajakeluun, joten se on jo huomisaamuna Tanardolla. En maininnut teitä nimeltä, vaan kerroin ainoastaan, että minulla on todistajia, jotka voivat vahvistaa sanani. Teiltä luultavasti kysytään asiasta seuraavan kerran vasta, jos Maramon joutuu vastaamaan tekemisistään oikeudenpalvelijoille tai esikunnalle."

Todistajan tehtävä ei viehättänyt kumpaakaan hänen kumppaneistaan, mutta he ymmärsivät, että heidän hankkeensa oli niin hyvissä kantimissa kuin se vallitsevissa oloissa saattoi olla. He ilmaisivat hyväksymyksensä Endreon suunnitelmalle ja palasivat omaan tupaansa. Endreo taitteli kirjeen kokoon, kirjoitti

sen päälle vastaanottajan nimen ja osoitteen ja jätti sitten kirjeen varuskunnan postinkantajalle. Rembonin kaupungissa oli kyllä postilaitos ja erilaisia viestinviejiäkin, mutta sotilaat eivät koskaan jättäneet viestejään siviilien kuljettavaksi, eivät silloinkaan, kun ne oli osoitettu siviileille. Varuskunnan postinkantaja toimitti sotilaiden kiireettömän postin kaupungille illalla, kuten kaupungin postilaitoskin, jolloin edellisen päivän asiat olivat seuraavana aamuna vastaanottajaansa odottamassa.

Endreo ehti parahiksi tupaansa, jossa muut sotilaat olivat jo valmistautumassa yölepoon. Saatuaan iltatoimensa suoritetuiksi hän vielä tarkisti rutiinomaisesti vuoteensa löytääkseen mahdolliset pistiäiset tai muut harmilliset pikkueläimet, jotka merkillisellä tavalla päätyivät enimmäkseen hänen vuoteeseensa. Bireng sammutti valaisimet lukuunottamatta pientä ovensuuvaloa ja määräsi tupaan hiljaisuuden.

Kun päivän toimeliaisuus oli ohi ja yön hiljaisuus laskeutui, kurkustaan verta vuotavan soturin kuvajainen tuli jälleen esiin kätköistään ja asettautui painamaan Endreon rintaa musertavalla painollaan. Endreo keskittyi ajattelemaan matkaan saattamaansa kirjettä, ja paino hänen rinnallaan tuntui hellittävän hiukan.

* * *

Seuraava päivä kului tavanomaisissa tehtävissä. Endreo odotti malttamattomana mitä tahansa merkkiä tai ilmoitusta, hyvää tai pahaa, joka kertoisi hänelle, että hänen viestinsä oli luettu ja että siitä oli seurannut jotakin. Hän teki ylläpito- ja korjaustöitä, aterioi ja kävi kaupungilla valvomassa järjestystä sen mukaan, miten Bireng tai Maramon häntä kulloinkin käski vät. Mikään ei kuitenkaan rikkonut entisellään jatkuvaa arkea, ja Endreo alkoi miettiä, mitä hän joutuisi tekemään siinä varsin mahdollisessa tilanteessa, että Tanardo oli yksinkertaisesti heittänyt hänen viestinsä pois. Hän onnistui kohtaamaan Pangan ohimennen, mutta joutui vain kertomaan hänelle, että mitään kerrottavaa ei ollut.

Sitä seuraava päivä koitti Endreolle samanlaisena kuin edeltäväkin. Temrogin tuvistossa päivä ei tosin ollut

aivan samanlainen, sillä panssaripaitansa menettäneen Oridenin määräaika oli tullut ja korvausvelvoite langetettiin hänelle. Hänet marssitettiin kaupungin metallikauppiaan luokse ja hän joutui maksamaan tälle viimeisenkin kolikkonsa ja joutui ostamaan osan aineksista vielä velaksi. Iltamyöhällä kuului varuskunnan pajasta kiivas kalke, kun tottumaton Oriden yritti suostutella vastahakoista metallia panssaripaidan osiksi. Sepäntöihin perehtyneempi Panga pistäytyi pari kertaa neuvomassa häntä, mutta ei omilta velvoitteiltaan ehtinyt olla hänelle muilla tavoin avuksi. Oridenin onneksi metalliset raaka-aineet myytiin lähes valmiissa muodossa; muuten hän olisikin nääntynyt työhön ankarien suoriutumisvaatimusten alla. Aamuun mennessä, rasituksen ja unenpuutteen jo painaessa Oriden olikin saanut tehdyksi suurimman osan työstään. Illalla olisikin sitten jo nahkaosien vuoro.

Triman synkkeni synkkenemistään päivän kuluessa, eikä Endreo tuntenut oloaan yhtään helpommaksi. Tanardon väliintulo viipyi viipymistään. Illan tullen Triman raivosi tupatovereilleen, jotka eivät eri syistä olleet voineet auttaa Oridenia, varuskunnan komentajille näiden ollessa kuulomatkan tuolla puolen, ja myös Endreolle siitä, että tämä ei ollut viiltänyt kaulaa poikki Maramonilta samalla kertaa kuin vastustajaltaankin. Lopulta he saattoivat vain sulkea korvansa, kun iltahämärässä kaikuivat Oridenin parkaisut ja Trimanin voimattomat sadatukset.

Neljäs päivä koitti. Endreo yritti keskittyä työtehtäviinsä, mutta hänen raajansa tuntuivat ylivoimaisen raskailta. Hän yritti keksiä uuden tavan saattaa Maramon vastuuseen, mutta hänen aivonsa tuntuivat hyytyneen liikkumattomiksi. Kaikki jatkui ennallaan, iloton raadanta, keskinäinen kyräily ja mahtailu sekä Maramonin ärhentely sotilaille. Mikään ei järkyttäisi varuskunnan elämäntapaa, jonka se oli kauan sitten itselleen valinnut.

Sitten seurasi yllätys. Endreo oli juuri syönyt keskipäivän aterian ja valmistautui iltapäivän käskynjaolle, kun Gendam tuli hänen luokseen ja välitti hänelle käskyn mennä johtajaintuvalle Maramonin puheille. Endreolla ei ollut aavistustakaan, mikä häntä odottaisi, mutta hän piti kiinni toivosta, että asia liittyisi

jollakin tavoin Tanardon toimiin.

Maramon odotti Endreota tyhjässä johtajaintuvassa ja osoitti hänelle oman huoneensa ovea heti hänen tultuaan sisään. Endreo yllättyi, sillä tavallisesti asiat toimitettiin yhteistiloissa niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa rivimiehet ylimalkaan astuivat sisään johtajaintupaan. Ehkäpä Maramon halusi varmistaa, että he olisivat kahden. Endreo käveli huoneeseen, jossa oli pieni työpöytä ja huoneen perällä kaiketi makuutilat erottava verho. Maramon ei istunut.

"Tänään minä olen iloisella mielellä", kertoi Maramon, ja kuin hänen sanojensa vakuudeksi jonkinlainen hymyä muistuttava vääntymä todellakin seikkaili hänen huultensa tienoilla. Endreo toivoi mieluummin näkevänsä hänen kasvoillaan tutun, halveksivan irvistyksen, sillä hänen kokemustensa mukaan Maramonin hymy ei koskaan luvannut hyvää. Maramon poimi pöydältään kirjeen.

"Harras toiveeni on vihdoinkin täyttynyt", hän sanoi. "Tämä merkitsee uusia ja parempia aikoja meille molemmille."

Endreo jäi katsomaan Maramonia vaiti, ihmetyksen pyöristämin silmin.

"Sinä saat siirron", paljasti Maramon suuren uutisensa.

"Siirron?" Endreo yritti ymmärtää, mitä Maramon sanalla tarkoitti. Maramon vakavoitui hiukan.

"Minä lupasin, että en päästäisi sinua käsistäni, ennen kuin muistutat hiukan enemmän sotilasta", Maramon kertaili menneisyyttä. "Siitä minun olisi pitänyt pitää kiinni. Mutta aina välillä tulee tilanteita, jolloin on yksinkertaisesti paras luopua toteutumattomasta tavoitteesta, jotta se ei peittäisi alleen kaikkea muuta. Niinpä minä luovun nyt sinusta, kun ylemmätkin tahot niin hyväksi näkevät. Sinä lähdet vielä tänään toiseen varuskuntaan, kauas täältä, ja saat itsellesi uuden tuvistonjohtajan. Kenties hän saattaa sitten ryhdistämisestä päätökseen omalla tavallaan."

Ristiriitaiset tunteet ryöpsähtivät valloilleen Endreon sisällä. Se, mitä hän Maramonilta kuuli, oli enemmän kuin hän oli rojhennut edes toivoa, melkeinpä liian hyvää ollakseen totta. Ja kuitenkin se sattui hänelle pahimpaan mahdolliseen aikaan. Kuka nyt huolehtisi Maramonin saattamisesta vastuuseen? Ja kuka suojelisi hänen

kumppaneitaan, jotka olivat altistaneet itsensä hänen tähtensä?

"Minä..." änkytti Endreo. "Minä en..."

"Et rohkene?" kysyi Maramon toinen silmäkulma koholla. "Vai et halua? Ei se mitään. Ei sinun tarvitsekaan haluta, sillä asia on jo päätetty puolestasi."

Endreo katseli kiusallisen huvittunutta tuvistonjohtajaansa ja punnitsi mielessään eri vaihtoehtoja. Näytti kuitenkin siltä, että viimeisen sanan sanoisi jälleen Maramon.

"Meillä on vielä selvitettävää", sanoi Endreo vailla selvää suunnitelmaa siitä, miten asiansa muotoilisi.

"Selvitettävää?" kysyi Maramon teennäisen hämmästyneesti. "Minä käsken, sinä tottelet. Mitä selvitettävää siinä on?"

Ahdistus ja voimaton kiukku pitivät Endreota vallassaan. Hänen katseensa harhaili pitkin huonetta apua löytämättä. Sitten hänen silmiinsä kuitenkin sattui jotakin.

Maramon oli ottanut pöydältä kirjeen, joka antoi luvan hänen siirtoonsa. Pöydällä oli kuitenkin kaksi muuta arkkia, joista alempi oli samalla tullut osittain näkyviin. Endreon ei tarvinnut tarkastella sitä lähempää oivaltaakseen, että se oli siviilipostia. Viestin alareunassa oli tarkastajakunnan tunnus.

Yhtäkkiä Endreo tunsi kasvavansa jättiläiseksi. Hän ei vielä tiennyt, kuinka uusia voimiaan käyttäisi, mutta ainakin hänen ahdistuksensa oli äkkiä tipotiessään ja kiukkukin vaihtui määrätietoisuuteen.

"Sinä myit Oridenin paidan miehelle, jota pidät vihollisena, ja jätit Oridenin kärsimään rangaistuksen, joka ei kuulunut hänelle", sanoi Endreo painokkaasti, melkein kuin olisi ollut Maramonin esimies. Maramon perääntyi puoli askelta, mutta sitten tietäväinen, uudella tavalla huvittunut hymy alkoi kohtoa hänen kasvoilleen.

"Endreo, paidanhukkaajien väsymätön puolustaja!" hän lausahti. "Minustako olet tekemässä syyllistä? Sinulla on aina vain erikoisempia tapoja toteuttaa uskollisuusvalaasi!"

"Tällä kerralla valani ei enää suojele sinua. Sinä olet tehnyt synkeän rikoksen."

"Ja sinä varmaankin todistat minun tehneen sellaisen?"

Endreo joutuisi ehkä lähtemään varuskunnasta, mutta sitä ennen hän halusi saada Maramonin itseluottamuksen kerran horjahtamaan, jotta edes sen tuoma varovaisuus suojaisi varuskunnan muita sotilaita tämän pahalta tahdolta. Hän ei voinut turvautua todistajatovereidensa nimiin, mutta nyt hänen ei toisaalta enää tarvinnutkaan. Maramon taas olisi voinut tehdä lopun heidän keskustelustaan yhdellä käskyllä, mutta ilmeisesti hänen ylpeytensä ei sallinut hänen jättää leikkiä kesken.

"Minä en ole koskaan ollut asemassa, josta ääneni kuuluisi niin, että voisin saattaa sinut vastuuseen", sanoi Endreo. "Joku toinen saattaa kuitenkin tehdä sen, mihin minä en kykene, sillä sinullakin on esivaltasi, jota sinun on toteltava."

"Minun esivaltani tuntee minut ja luottaa minuun. Sinusta ei voi sanoa aivan samaa."

"Tanardo", nimesi Endreo esivallan edustajan, johon oli itse vedonnut. "Minä tiedän, että Tanardo on mies, joka ei käännä katsettaan sivuun yhdestäkään kaltaisestasi. Hän..."

"Rivisotilas uhkaa minua siviilimiehellä!" huudahti Maramon näkymättömälle kuulijakunnalle. "Voi minua! Vapisen pelosta!"

Maramon veti esiin viestin, jonka Endreo oli vilaukselta nähnyt.

"Kuinka kiihkeästi harovatkaan pitävää sijaa jyrkänkänteeltä suistuvan kädet!" hän sanoi päästäen pienen, myötätuntoa jäljittelevän huokauksen.

"Tanardo on tarkastajakunnan tarkastaja", jatkoi Endreo lannistumatta. "Sinä tiedät, että hänellä on keinonsa saada sinut vastuuseen."

"Entinen tarkastaja, Endreo hyvä", oikaisi Maramon häntä lempeällä äänellä. "*Entinen* tarkastaja."

Endreo jäi tuijottamaan Maramonia mykistyneenä, suu äimistyksestä raollaan.

"Suhteet esivaltaan", sanoi Maramon haaveellisella äänellä avatessaan Endreolle ulos johtavan oven. "Eivätkös ne olekin ihmeellinen voimavara?"

* * *

"Sinä lähdet täältä?" kysyi Panga kuin varmistaakseen näkemänsä.

"Sellaisen määräyksen olen saanut", vastasi Endreo pieni varustesäkki olallaan. "Sinun ja Trimanin osuus asioihin on yhä salassa ja pysyykin salassa, ellette tahdo itse tuoda sitä julki."

"Maramon voitti taas. Esimiehet voittavat aina."

"Maramonin rikos ei ole kadonnut minnekään. Jos hän ei vastaa siitä tänään, se jää odottamaan aikaa, jona hän ei enää voi paeta vastuutaan. Teidän todistuksenne voi silloin ratkaista edelleenkin tapahtumien kulun."

"Minä kysyn Trimanilta siitä, kun tapaam hänet", lupasi Panga. "Minne sinut siirretään?"

"En tiedä. Minulle ei ole kerrottu. Kuulemma jonnekin kauas."

"Se voi olla sinulle etu, ainakin, jos olet siellä varovaisempi kuin täällä. Saat uuden alun. Ikävyyskäsiä ei kannata tahallaan etsiä, sillä niitä riittää kyllä muutenkin."

"Sen olen huomannut. Jääkää hyvästi kumpikin ja pitäkää silmänne auki Maramonin varalta."

Endreo lähti varuskunnan portille, jonka sisäpuolelle oli pysäköity muutamia vaunuja käyttöä odottamaan. Kentällä kulki joitakin sotilaita, mutta kukaan heistä ei kiinnittänyt häneen vilkaisua enempää huomiota, eikä hän sitä kaivannutkaan. Hänellä ei ollut varuskuntaan siteitä, joiden katkaiseminen olisi kirvellyt, ehkä Oridenin tapausta lukuunottamatta, ja hän halusi pois paikalta eleettömästi ja nopeasti.

Hän saapui vaunujen luokse. Vaunujen välissä seisoi kaksi hänelle tuntematonta miestä, kenties jonkin naapurituviston sotilasta, rupattelemassa keskenään. Huomattuaan hänet nämä lopettivat heti puhumisen ja kääntyivät häntä kohti.

"Kuka sinä olet?" toinen heistä kysyi.

"Endreo, Maramonin tuvistosta", hän vastasi.

"Saimme määräyksen siirtoasi varten", sanoi kysyjä. "Ovatko varusteesi koossa?"

"Ovat."

"Selvä. Lähtö tapahtuu nyt heti."

Endreo virnahti itsekseen miesten ilmaukselle "siirtää" hänet. Hän olisi voinut luulla heidän puhuvan tavarasta eikä matkustajasta. Hän oli juuri aikeissa nousta vieressä oleviin kuuden istuttaviin vaunuihin, kun toinen mies pysäytti hänet.

"Ei sinne", hän kielsi. "Sinun vaunusi ovat määräyksen mukaan nuo toiset."

Ennen kuin Endreo ennätti kunnolla tajuta, mitä oli tekeillä, riuskat miehet olivat jo vetäneet jalat hänen altaan ja heilauttaneet hänet pienten, matalien kuormavaunujen lavalla olevan tavara-arkun avoimesta sivuluukusta sisään. Sivuaukon reunaan poikkiteloin takertuneen keihään he ottivat häneltä ja heittivät sen lavalle arkun toiselle puolelle. Myös hänen veitsensä otettiin häneltä. Hänen vastustelustaan piittaamatta he löivät sivuluukun kiinni ja lukitsivat sen.

"Siellä sisällä on muonapussi ja sanko tarpeita varten", sanoi toinen miehistä hänelle arkun seinän läpi.

Endreo huokaisi. Kyyditystapa ei jättänyt erehdykselle sijaa: kyyti oli ilmiselvästi Maramonin järjestämä. Mutta mitäpä siitä, sillä jokainen askel pois päin Maramonista oli hänelle voitto, ja nyt, kun Maramon itse oli katkaissut hänen palvelussuhteensa, hän rohkeni olla asiasta iloinen, jopa riemuissaan.

Arkku, johon hänet oli sullottu, oli matkustustilaksi varsin epämukava. Korkeutta arkulla oli vain hiukan enemmän kuin sen pohjalla istuja tarvitsisi. Kyytimiesten mainitseman sangon käyttäminen olisi melkoista taiturointia, sillä hänen olisi kyyristyttävä kaksinkerroin, hartiat kattoa vasten. Valoa arkkuun tihkui vain hiukan laudanraoista. Hän aprikoi, mahtoiko ilma arkussa vaihtua kylmiksi, jotta haju ei ajan myötä kävisi aivan sietämättömäksi. Arkun pohjalla ei myöskään ollut pehmusteita, vaikka matkasta saattaisi tulla varsin pitkä, jos se olisi taitettava alusta loppuun arkussa.

Arkun ulkopuolelta kuuluvat äänet kertoivat, että vaunut saivat eteensä parivaljakon. Sitten ne nytkähtivätkin jo liikkeelle ja ajoivat portista kaupungille. Kyyti oli epämiellyttävän tärisevää ja röykyttävää, vaikka Rembonin kadut pidettiinkin melko hyvässä kunnossa. Aina välillä vaunut kääntyivät kadunkulmasta ja toisinaan ajuri joutui huutelemaan väistymiskäskeyjä muulle liikenteelle.

Vaunut pysähtyivät paljon aikaisemmin kuin Endreo oli odottanut. He olivat yhä kaupungilla, vaikkakaan eivät sen hälyisimmissä osissa. Endreo yritti tähtyä ulos laudanraoista, mutta näki vain kahden vastakkaisen rakennuksen puiset seinät. Aika kului, eikä kukaan tullut

päästämään Endreota ulos. Hän ehti jo ihmetellä, olivatko ajurit unohtaneet hänet, kun äkkiä vaunujen vierelle tuli ihmisiä.

"Tässä on toimituskirja ja muutamia ohjeita", sanoi ajurin ääni. "Paljonko tämä maksaa?"

"Katsotaanpa", sanoi toinen ääni. Endreon arkun toinen pää kohosi ilmaan niin, että hän oli kaatua selälleen.

"Varokaa!" huusi Endreo arkun sisältä.

"Että sellaista tavaraa?" naurahti jälkimmäinen ääni. "No, ei se ainakaan niin painava ollut kuin miltä näytti. Sanokaamme vaikkapa kahdeksankymmentä."

"Kova hinta."

"Nopeus maksaa. Halvempiakin tapoja on tarjolla."

Väittelemättä enempää ajuri maksoi pyydetyn hinnan. Hetken kuluttua Endreon arkku nousi uudelleen ilmaan, tällä kerralla molemmista päistä. Arkkua kannettiin pois vaunujen luota. Kotvan kuluttua arkku laskettiin maahan, ja sitten alkoi uusi odotus. Ja lopulta Endreo kuuli kumisevan äänen, kun jokin vieri kovaa pintaa pitkin arkun vierelle.

Arkku nostettiin jälleen matkaneuvon kyytiin, mutta tällä kerralla arkun ympärille laskettiin myös jonkinlainen läpikuultava kuomu, joka vaimensi ympäristön äänet. Kuomun sisällä kajehti toisenlainen äänimaailma, joka vihjasi Endreolle, että kuomu oli poikkisuuntaan hyvin ahdas, mutta varsin pitkä. Alusta keinahteli hiukan, kun matkaneuvon hyvälaatuiset jouset myötäilivät sille laskeutuvien ihmisten ja tavaroiden painoa. Sitten valmistelutoimet päättyivät ja matkaneuvo lähti liikkeelle.

Liikkeen synnyttämät äänet ja aistimukset saivat Endreon oivaltamaan, missä hän oli. Hänen arkkunsa oli nostettu soutuvaunuun. Tämä matala, kapea ja virtaviivainen ajoneuvo oli nopein tapa liikkua Dammaradin teillä. Valtakunnan varoilla ylläpidettävät soutuvaunut kulkivat kaupunkeja yhdistävillä, sileiksi kivetyillä teillä kymmenen lihaksikkaan, väkivahvan miehen voimin. Ne pysähtyivät joka kaupungissa, ja silloin niitä kuljettava miehistö vaihdettiin aina uuteen ja levänneeseen. Tällä tavoin soutuvaunut saattoivat pitää kiviteiden pitkillä, tasaisilla suorilla ja varsinkin alamäissä vauhtia, johon yksikään eläinten vetämä

ajoneuvo ei kyennyt.

Kumin, hartsin, rautalangan ja muutaman muun ainesosan avulla pinnoitetut pyörät saivat vaunun kumisemaan matalalla, unettavalla äänellä vierießään tien kivistä pintaa pitkin. Soutajat puuskuttivat ponnistuksesta. Välillä kuului tukahtunut, metallinsointinen jymähdys, kun vaunun ohjaaja vaihtoi tieosuudelle sopivamman vaihteen vaunun voimansiirtorattaistosta. Vauhti yltyi vähitellen, kunnes Endreo saattoi kuulla ilmapirran humisevan kuomun ympärillä. Häntä huvitti ajatella Maramonia tilaamassa hänelle kallista ja nopeaa kuljetusta vertauskuvallisena tapana singota hänet niin rivakasti ja niin kauas kuin voimat suinkin riittäisivät. Pakenemista estämään hänen joutuisaa kuljetustaan tuskin oli suunniteltu, sillä vaikka Maramon halveksi häntä kaikin kuviteltavissa olevin tavoin, tämä tiesi varmasti, että kerran valan vannottuaan hän ei lähtisi omille teilleen, vaikka vartiointi unohdettaisiin kokonaan.

Hän asettautui makuulle ja teki olonsa mahdollisimman mukavaksi. Loikoessaan tasaisesti eteenpäin vierivän soutuvaunun kyydissä hän pani merkille, että Maramonin jäähyväisrangaistus hänelle oli itse asiassa eräs hänen asepalveluksensa kohokohdista: hänen ainoa velvollisuutensa oli levätä pitkin päivää, kun muut olivat palveluksessa. Hän oli päässyt maailmalle kasarmin murien sisältä ja lautaseinän takana ahersi hänen hyväkseen yksitoista miestä ainoana päämääränään hänen kuljettamisensa pois päin Maramonista, ellei aivan ylelliseseen tyyliin, niin ainakin ylellisellä nopeudella. Hän tunsu olonsa rennommaksi kuin pitkään aikaan ja alkoi jopa torkahdella hetkittäin. Aika kului ja päivänvalo arkun laudanraoissa alkoi muuttua iltaisemmaksi ja hämärtyi lopulta kokonaan pois.

Iltayöllä vaunu lopulta saapui jonnekin. Kun he olivat seisseet kotvan paikoillaan, luukku avattiin ja tuntematon, tympeäilmeinen sotilas vaihtoi hänen muonapussinsa ja kävi tyhjentämässä hänen sankonsa tervehdystäkään sanomatta. Endreo ehti nähdä vilahduksen lyhtyjen valaisemasta, väljästi rakennetusta kadusta sekä suurehkosta majatalosta heidän lähellään. Hän ei tuntenut näkemäänsä paikkaa, mutta ei odottanutkaan tuntevansa, sillä hän otaksui heidän olevan

matkalla länteen, eikä hän ollut milloinkaan ennen matkustanut pitkin läntistä kivitietä. Luukku suljettiin ja lukittiin jälleen, ja sitten vaunu jatkoi matkaansa uuden miehistön voimin. Kun he olivat päässeet jälleen täyteen vauhtiin, hän nukahti.

Kun hän heräsi seuraavana päivänä jonkin verran kylmissään, aurinko oli jo noussut ja loisti sisään laudanraoista. Matka jatkui edelleen. Rauhallisessa yksinäisyydessään hänellä oli paljon aikaa ajatella elämäänsä ennen asepalvelusta ja sen aikana. Hän muisteli perhettään, raakalaisten käsissä kuollutta Amutenia ja miestä, jonka hän oli surmannut itse. Hänen elämänsä valtakunnan puolustajana oli lopulta ollut varsin toisenlaista kuin hän oli odottanut, mutta itse valintaansa hän ei katunut. Hän ei tiennyt, olisiko hänellä ollut sisua valita sotilaan tehtävää, jos hän olisi tiennyt ennalta, mitä kaikkea se toisi tullessaan, mutta hän arvasi, että olisi tuntenut velvoitetta siihen joka tapauksessa.

Aamu kääntyi päiväksi ja vahvasti Endreon käsityksen siitä, että he olivat matkalla länteen. Iltapäivän alussa vaunu pysähtyi, ja hänen arkkunsa kiskottiin pois sen kyydistä. Matka jatkui huomattavasti hitaammalla, eläinvetoisella kulkuvälineellä, mutta iltapäivä oli silti vasta puolessa, kun he ilmeisesti saapuivat sinne, minne hän oli matkalla. Luukku avattiin, ja hän räpytteli silmiään hivenen verran utuisessa, mutta silti häikäisevältä tuntuvassa auringonvalossa. Vaunun sivustalla seisoi kaksi sotilasta.

"Oletko sinä Endreo?" kysyi toinen sotilaista.

"Olen", vastasi Endreo.

"Hyvä. Tule ulos ja kannaa laatikkoa toisesta päästä."

Endreo teki työtä käskettyä. Pitkä ja epämukava matka oli saanut hänen lihaksensa jäykiksi, mutta hän onnistui silti kävelemään kyllin sujuvasti. Hän korjasi aseensa talteen ja nosti arkun sotilaiden kanssa pois vaunuista. He lähtivät kantamaan arkkua kohti läheistä rakennusta, joka oli sekin kuin pitkänomainen ja yksikerroksinen laatikko.

Rakennuksen sivuitse Endreo näki merenrannan. Aallot kohisivat vaimeasti ja hän saattoi tuntea ilmassa meren tuoksun. Hänet oli tuotu läntiselle rannikolle asti. Paikka, johon hän oli saapunut, oli harvalti rakennettu; lähimpiäkin rakennuksia erotti heistä reilun laajuinen,

kivinen heinikko.

He laskivat arkun rakennuksen sivustalle ja toinen sotilaista käski Endreon sisään toimistohuoneeseen heidän perässään. Huone, johon Endreo saapui, oli melko pieni ja vaatimattomasti varusteltu. Sen ainoasta ikkunasta näkyi meri.

"Toimitus Maramonilta Rembonin kaupungista voidaan kuitata saaduksi", ajatteli kahdesta sotilaasta pidempi ääneen tutkien toimituskirjaa. Hän kohotti katseensa Endreoon ja jatkoi: "Onko teillä Rembonissa useinkin tapana matkustaa tavaralaatikoissa?"

Lyhyempi sotilas päästi pienen naurahduksen.

"Ei", vastasi Endreo. "Tämä oli vain Maramonin tapa jättää minulle jäähyväiset."

"No, se on teidän kahden välinen asia", vastasi pidempi sotilas. "Kohta jatkat matkaa toisenlaisella matkaneuvolla. Sinun varuskuntasi on kuitenkin tämä tässä, Anarangin rannikkovartioasema, ja minä, Dremot, tämän aseman johtaja, olen sinun esimiehesi. Hänen nimensä on Nambra ja myös hän saattaa käskeä sinua minulta saaminsa valtuuksin."

Nambran virnistys sai Endreon kääntämään katseensa sivuun.

"Sinut viedään Aren Ordan malmiluodolle", jatkoi Dremot silmät toimituskirjassa. "Työnäsi on malmin louhinta ja alkujalostus. Työpaikkasi huolto järjestetään täältä. Koska et ainakaan toimituskirjan mukaan ole täällä rangaistusta kärsimässä kuten edeltäjäsi, työkiintiöidesi täyttyminen ei ainakaan suoraan vaikuta toimitettavan ruoan määrään."

"Mutta sen *laadussa* voi esiintyä jonkinlaista vaihtelua", täydensi Nambra riemukkaasti virnistäen.

"Työsi luonteesta johtuen meidän on myös varmistettava sinulle työsuoja..."

"Eräänlainen työsuoja", heitti Nambra väliin.

"... ja säännöllisin väliajoin myös lääkärintarkastus."

"*Eräänlainen* lääkärintarkastus", lisäsi riemua pulppuileva Nambra. Dremot vilkaisi tätä silmäkulmastaan.

"Työn jaksotus tapahtuu sotaväen normaalin säännösten mukaisesti", lopetti Dremot. "Onko kysyttävää?"

"Mikä on komennukseni kesto aika?" esitti Endreo

kysymyksen, jota ei tarvinnut pitkään miettiä.

"Sitä ei ole määritelty. Koska olet vannokas, myöskään minun vallassani ei ole päättää sen kestosta. Sinulle ilmoitetaan kyllä, jos asiasta tulee uusia tietoja."

"Ei muuta kysyttävää", sanoi Endreo synkistyen. Mikäli Maramon oli halunnut varmistaa, ettei Endreo enää vaikuttaisi käyttäytymisellään mihinkään, palvelupaikka oli erittäin onnistuneesti valittu.

"Sitten lähemme katsomaan, onko kuohuvene jo valmiina", sanoi Dremot.

He poistuivat rakennuksesta meren puoleisesta ovesta. Endreo seurasi esimiehiään pohjoiseen pitkin rantahietikkoa, kunnes he pienen niemekkeen takaa saivat näkyviinsä telakkalaiturin, joka oli mitoitettu vain yhdelle pienelle alukselle. Alus olikin juuri paikalla, mutta Endreolta kesti tovin, ennen kuin hän ymmärsi katselevansa puheena ollutta alusta. Näky toi hänelle mieleen suuren, vaalean kalan, joka oli takertunut vatsastaan kiinni laituriluiskan muodostamaan rantamatalikkoon ja odotti nyt suu ammollaan muutosta tilanteeseensa. Kalan suusta tuli ulos kaksi miestä jo ennestään sen vierellä seisoksivan muutaman muun seuraan. Pian Endreokin esimiehineen liittyi joukkoon.

"Oletteko valmiina lähtöön?" kysyi Dremot.

"Meillä on kaikki valmista ja varusteet ovat jo kyydissä", kertoi ensimmäinen, pitkä ja harteikas mies. Muut miehet olivat pienempiä; pienin heistä olisi voinut käydä jopa lapsesta, elleivät hänen parransänsensä ja jäntevät raajansa olisi paljastaneet häntä aikamieheksi.

"Sitten vain matkaan!" kehotti Dremot. He astuivat kalan suusta sisään lukuunottamatta yhtä heitä odottaneista miehistä, joka jäi ulkopuolelle.

Kala, tai Dremotin käyttämän nimityksen mukaan kuohuvene, oli rakennettu paksusta ja lujasta kalvosta, joka oli juuri riittävän läpikuultavaa, jotta maiseman saattoi välttävästi erottaa sen läpi. Sen rungon muodostivat pyöreät, perää kohti soikenevat puiset kaaret, joita yhdistivät selkä- ja vatsarangat. Runko oli luja ja jäntevä, mutta silti vapaa liikehtimään poikkisuunnassa. Sitä tarkoitusta varten joihinkin tukirangan osiin oli kiinnitetty ylhäällä sijaitseva poikkitanko ja alhaalla sijaitsevat jalansijat. Näiden käyttötarkoitus selvisi nopeasti, kun miehet asettuivat paikoilleen, suurin

etummaisiksi ja pienin takimmaisiksi, lähelle veneen litteää pyrstöä. Endreo ja hänen esimiehensä jäivät etummaisen miehen eteen jätettyyn kuormatilaan, jossa veneen vatsaa oli vahvistettu tukevammilla rakennusaineilla ja jossa oli jonkin verran kiviä kölin virkaa toimittamassa. Dremot sulki veneen suun ja asetti suuta sulkevat puristimet paikoilleen. Nyt alus oli vesitiivis, kenties jopa paineenpitävä. Endreo ihmetteli, kuinka kauan he voisivat oleskella veneen sisällä ennen kuin ilma loppuisi, mutta sitäkin oli ajateltu: Dremot avasi kaksi kuormatilassa olevaa pientä laaria, joista kohoava raikkaus paljasti niiden sisältämien valkeiden jauheiden uudistavan veneen sisällä olevaa hengitysilmaa. Dremot pöyhi muutaman kerran jauheita hangolla.

Ulos jäänyt mies laski vajereiden avulla veneen veteen. Hetken kuluttua he kelluivat vapaasti, ja veteenlaskija työnsi veneen takaperin loitommaksi telakkalaiturista.

Vene kellui pinnalla, ylempänä kuin veneillä yleensä oli tapana. Sen pyrstöstä oli kuitenkin jonkin suuruinen osa vedessä, ja kun miehistö teki muutaman kokeilevan vartalonliikkeen, vene potkaisi itsensä kalamaiseen tapaan lipumaan sujuvasti matalien, leppoisien aaltojen keskellä. Endreo vilkaisi taakseen. Veneen pyrstö liikkui poikkisuunnassa enemmän kuin sen keskivartalo. Takimmaisella miehellä täytyisi olla kestävä pää ja rautainen vatsa, jotta hän ei tulisi merisairaaksi pitkillä matkoilla.

Vene kääntyi ketterästi kohti ulappaa, ja sitten miehistö kiihdytti sen kunnon vauhtiin. Vesi vaahtosi sen sivuilla kun se taittoi taivalta kevyesti aallokossa poukkoillen. Rakennukset rannalla heidän takanaan pienenivät pienenemistään. Endreo ihmetteli, miten miehistö suunnisti, kun ympärillä ei näkynyt ainakaan hänen silmiinsä suunnistukseen sopivia maamerkkejä. Miehistö näytti kuitenkin taitavan työnsä ja ohjasi alusta määrätietoisesti.

Aika kului. Iltapäivän alkaessa vähitellen kääntyä illaksi aluksen kulku alkoi muuttua rauhattommaksi. Se poukkoili voimakkaammin ja nyökki välillä nokkaansa ikään kuin olisi pyrkinyt sukeltamaan pinnan alle.

"Taidamme saada aika kyydin tänään", kehaisi

miehistön etummainen jäsen tähyten ulos aluksen nokan läpi. "Pitäkääpä kiinni, mistä saatte."

Vain hetkeä sen jälkeen kun mies oli lausunut varoituksensa, vene keikahti äkkiä oikealle kyljelleen ja notkahti alaspäin ikään kuin vesi olisi kadonnut sen alta. Suuret kuplat kuohuivat kaikkialla veneen ympärillä. Endreo ja hänen esimiehensä pitelivät kiinni kylkikaarista ja yrittivät pysytellä paikoillaan villisti heittelehtivässä aluksessa. Ilmanpuhdistuslaarien kannet paukahtivat kiinni ja myös pysyivät kiinni lukkolaitteen varmistamina. Kiviä piti heidän onnekseen aloillaan verkko.

Veneen miehistöä matkanteon käänne tuntui pikemminkin yllyttävän kuin häiritsevän. Kahta suuremmalla tarmolla he kamposivat veneen pyrstöä puolelta toiselle etummaisen huudellessa heille ohjeita. Vene ponnahti takaisin ylös ja kuplien kuohu väistyi hetkeksi sen kylkien ympäriltä vain nielläkseen sen saman tien uudelleen.

Välillä veneen kulku rauhoittui ja se kellui taas ainakin likimain pinnalla, mutta sitten uusi kuohu kaappasi sen jälleen syövereihinsä. Vasta viidennen tai kuudennen ryöpytyksen jälkeen luonnonvoimat hellittivät otteensa heistä, ja samalla he huomasivatkin saapuneensa luodolle.

Alus kiersi luotoa vastapäivään äskeiseen verrattuna petollisen rauhallisessa vedessä. Miehistö ei kuitenkaan vielä luopunut ponnistuksestaan, vaan yltyi valtaisaan loppurynnistykseen, purkaen itsestään viimeisenkin voimanpisaran. Vene kiisi vaahto nokan alla kohisten suoraan kohti luotoa. Endreo huomasi luodon kallioon hakatun luiskan, johon miehistö tähtäsi. Vene nousi luiskalle allaan kuohuvan keula-aallon kantamana ja lysähti sitten makaamaan luiskan viettävälle kivipohjalle.

Dremot irrotti veneen suun puristimet ja avasi veneen suun jälleen ammолleen. Sisälläolijat kömpivät ulos veneestä. Endreo kantoi selässään säkkiä, jonka Dremot oli hänelle osoittanut. He nousivat kolmen miehen korkuisen, laakeahkon luodon laelle ja kaartoivat sen eteläiselle rinteelle. Luotoa oli kaivettu sieltä täältä, mutta sen eteläsivulla oli tehty louhintatöitä kaikkein totisimmalla otteella. Rinteeseen oli muodostunut paksu räystäs, jonka alta avautui luodon sisään jatkuva leveä, luolamainen onkalo. Onkalon suulla, puolittain ulkona

onkalosta oli kivistä, savesta ja jostakin tunnistamattomasta tilkeaineesta muurattu pieni, mustunut sulatusuuni. Onkalossa oli kaksi hakkua, kaksi lapiota, pienet kaksipyöräiset kärryt, joitakin säkki-kankaan paloja ja muutamia muita aineksia, joita Endreo olisi luonnehtinut lähinnä jätteeksi. Hän arvasi kuitenkin, että täällä, hänen uudella työpaikallaan, hänen ei olisi syytä ylenkatsoa kerrassaan mitään, mitä hänelle oli tarjolla.

"Tämä on suoja", kertoi Dremot. "Täällä sinä yövyt."

Endreo vilkaisi luolan suulta mereen viettävää rinnettä. Luola oli kyllä vedenpinnan yläpuolella, mutta ei hiukkaakaan liian korkealla.

"Veikö myrsky edelliset louhijat mennessään?" hän kysyi.

"Me olemme Suurella Laguunilla", kertoi Dremot. "Täällä ei ole milloinkaan korkeita aaltoja, joten vesi ei tule luolaan asti, ainakaan vaarallisella tavalla. Roiskeita voi kyllä tulla, ja siksi täällä on myös äyskäri ja saavi, joilla voit poistaa vettä sieltä, minne se ei kuulu. Tulentekovälineet ovat laatikossa uunin puoleisella seinustalla, lähellä hiilikekoa. Hiilen määrä voi vaikuttaa runsaalta, mutta sitä ei silti riitä haaskattavaksi asti, kuten ei juomavettäkään. Sulatusuuni on hyvin yksinkertainen: tuli tulee alas ja malmi ylös. Kuumuutta ei tarvita suunnattomasti. Riittää, että metalli alkaa tulla ulos kourusta."

Kun luola ja louhintatyön yksityiskohdat oli esitelty, miehistö ja esimiehet lähtivät takaisin alukselle. Endreo seurasi heitä. Dremot pysähtyi aluksen suun eteen.

"Onko kysyttävää?" hän kysyi Endreolta.

"Koska te tulette takaisin? Miten toimii se mainitsemasi työn jaksotus?"

"Me tulemme muutaman päivän välein. Työsi jaksottuu itsestään, ellet ole aivan toivoton kömpelys."

"Olen siis täällä kaiken aikaa?"

"Juhlavapailleko ajattelit lähteä?"

Veneen suun sisällä seisova Nambra räjähti nauruun.

"Tiedätkö, mitä?" sanoi Dremot. "Niin kauan kuin metalli tulee ajallaan veneeseemme, saat mennä aivan minne taidat. Minun luvallani. Siitä vain vaihtoehtoihin tutustumaan!"

Dremot astui veneeseen ja sulki veneen suun.

Miehistön kellumiskynnykselle siirtämä vene irtosi paikoiltaan yhdellä reippaalla pyrstönpotkaisulla ja lähti matkaan takaisin kohti kaukana siintävää rantaa.

Endreo seurasi katseellaan venettä, joka kauempaa katsoen näytti entistä enemmän kalalta. Nyt hän pääsi myös seuraamaan, kuinka vaimeaa maanalaista jyrähdystä seurasi ulapalla hetken kuluttua veden kuohahdus ja sen jälkeen toinen. Kolmannen kuohahduksen tullessa vene oli jo ehtinyt sen kohdalle ja katosi hetkeksi näkyvistä pulpahtaakseen jonkin ajan kuluttua uudelleen pintaan. Eipä ihme, ettei luodolle tultu tavanomaisella avoveneellä, sillä sellainen olisi tuskin millään keinolla selviytynyt kuohuista uppoamatta. Koska kuohujen mukana tuli pintaan maanalaisia kaasuja, myrkytys todennäköisesti tekisi lopun niistä, jotka jostakin syystä olisivat välttyneet hukkumasta. Kuin Endreon mielteiden vakuudeksi tuuli toi hänen nenäänsä vähitellen asettuvien kuohujen suunnalta pistävää katkua.

Endreo kääntyi ja lähti kävelemään verkalleen kohti onkaloa. Aurinko oli taivaalla jo varsin matalalla. Edessä olisi hänen louhijanelämänsä ensimmäinen oppitunti: miten viettää yö avoimessa kaivoksessa?

* * *

Kivi oli kovaa louhia ja se antoi kitsaasti metallia. Endreo huomasi pian, että vaikka yksi harkko päivässä näytti helpolta tavoitteelta, hänen vielä harjaantumattomilla taidoillaan se oli saavutettavissa vain juuri ja juuri, jos hän käytti työhön kaiken valveillaoloaikansa. Työvälineet olivat alkeelliset ja vaatimattomat; näytti siltä, että kaivoksen omistajat eivät jostakin syystä olleet innostuneita sijoittamaan työmaahan varojaan, vaikka halusivat siitä saatavaa metallia.

Entäpä jos metalli olikin vain hyödyllinen sivuseikka? Ehkä kaivos olikin ensisijaisesti tarkoitettu uuvuttamaan sinne lähetetyt työntekijät: kertoihan Dremotkin hänen edeltäjiensä olleen luodolla rangaistavana.

Hän ei tiennyt, mitä oli isännilleen kaivamassa. Metallia, joka virtasi, tai useimmiten paremminkin tihkui ulos sulatusuunista oli raskasta ja kiilloltaan vaihtelevaa. Odottaessaan noutoa harkkoina se tummui vähitellen

milloin sinertäväksi, milloin harmaaksi, milloin taas miltei mustaksi. Ehkäpä se oli usean eri metallin vaihtelevaa seosta.

Edelliset kaivajat olivat kaivaneet tietään luodon uumeniin luoden leveän ja matalan luolan, jonka tueksi oli sinne tänne jätetty kivipylväitä. Oman kaivamisnopeutensa perusteella Endreo arvioi, että kukaan edellisistä kaivajista ei ollut viettänyt luodolla merkittävää osaa elämästään. Luodolta ei löytynyt mitään merkkiä tai viitettä, joka olisi kertonut, kuinka edellisten asukkien oli lopulta käynyt.

Endreon esimiehet kävivät paikalla lupauksensa mukaisesti neljän tai viiden päivän välein noutamassa valmiit harkot ja täydentämässä hänen tarvekevarastoaan. Heidän mukanaan oli aina veneen miehistöä, sillä harkot olivat niin raskaita, että niitä oli kannettava kaksissa miehin. Endreon kanssa he eivät vaihtaneet montakaan sanaa, ja puhuessaan he keskittyivät käytännön asioihin. Heidän lähdettyään Endreo jäi taas yksin, keskelle aaltojen kohinasta ja tuulen huminasta muodostuvaa hiljaisuutta. Hänen esimiestensä ainakin Dremotin osalta kuivan asiallisista vierailuista oli jo ehtinyt muodostua hänen luodolla oleskelunsa odotettu kohokohta. Kauanko kestäisi, ennen kuin hän alkaisi kaivata Maramonia? Ajatuksistaan kauhistuneena Endreo käänsi huomionsa toisiin asioihin.

Vaikka työ sai hänen ruumiinsa kivistämään ja tuotti hänelle melkoisen joukon känsiä ja hiertymiä, hän huomasi helpotukseksensä, että onnistui lopulta puristamaan itselleen työnsä keskeltä hiukan voimia palauttavaa lepoaikaakin, ennen kuin metallin noutajat tulivat luodolle. Toisinaan hänen lepoaan tosin häiritsivät kuohahtelevalta mereltä tulevat pistävänhajuiset tuulahdukset, jotka saivat hänen kurkkunsa kirvelemään ja silmänsä vuotamaan, ja häntä vaivasi myös ajatus siitä, että raskaiden metallien valmistus saattaisi koitua rasitukseksi hänen terveydelleen.

Säätilat vaihtelivat. Toisinaan paahtoi aurinko, jolloin hän oli hyvillään luolan viileydestä; toisinaan taas satoi, jolloin hän tuskin malttoi odottaa pääsyä takaisin sulatusuunin läheisyyteen. Lämpimästä näyttivät pitävän myös ne muutamat rohkeat merilinnut, jotka tulivat luolaan sadetta pitämään. Joskus tuuli yltyi myrskyksi,

mutta kuten hänen esimiehensä olivat luvanneet, meren aaltoilu oli tuulen voimaan nähden varsin hillittyä.

Luoto oli täydellinen paikka pitää sen asukit aloillaan. Veneitä ei ollut, eikä aineksia, joista sellaisen olisi voinut valmistaa. Jos joku olisi kyllin järjiltään yrittääkseen tuoda luodollaolijoille veneen ulkopuolelta, maan alta purkautuvat kaasut hukuttaisivat hänet veneineen, jollei hänelläkin olisi käytettävissään ainutlaatuista, kalan muotoista kuohuvenettä. Endreo leikitteli jonkin aikaa ajatuksella takoa metallista kuohuveneeseen kaltainen alus, joka kelluisi kuohuissa ja kenties suojelisi sisällään olevaa ilmaa riittävän pitkän ajan. Metallia ei kuitenkaan ollut kyllin helposti muokkautuvaa saattaakseen unelman todeksi; jo koossa pysyvän harkonkin valaminen siitä vaati taitoa ja tarkkaavaisuutta.

Päivien kuluessa Endreo totuttautui ajatukseen siitä, että luoto oli hänen kotinsa, sillä hänellä ei ollut tietoa siitä, koska hän pääsisi siltä pois, tai pääsisikö hän pois ensinkään. Hän oli jo löytämässä itselleen työrytmin, joka säästäisi hänen voimiaan ja soisi hänelle lepoaikaa, ja hän alkoi jo tunnistaa kiveen iskeytyvän hakkunsa avulla, mistä kannatti parhaiten louhia metallipitoista kiveä. Hän tunsu vähitellen pätevoityvänsä luodon asukkaaksi ja mukautuvansa samanlaisina toistuviin päiviin.

Eräänä loppuiltapäivänä, hyvissä ajoin valmistuneen harkon jäähtyessä muotissaan ilmaantui luodolle kuitenkin yllätys. Endreo kuuli puhetta, vaikka hän oli varma siitä, että kävijöitä piti seuraavan kerran olla luvassa vasta kahden päivän kuluttua, ja kaiken lisäksi puhujat kuulostivat vielä naisilta. Korviaan epäillen hän tuli ulos luolasta ja näki, kuinka luodon kaakkoiselta sivulta häntä lähestyi rinnettä pitkin kaksi kaisloista punottuihin, hihattomiin mekkoihin sonnustautunutta naista. Hänet huomattaessaan etummainen, lyhyt ja pyöreäkasvoinen, näytti riemastuvan ikään kuin olisi ollut etsimässä juuri häntä ja sanoi jotakin vieraalla kielellä jäljessä seuraavalle kumppanilleen. Molemmat naiset tulivat hänen luokseen. He tervehtivät häntä dammahambren kielellä, hänen omalla kielellään, muodolliset dammaradilaiset ilmaukset hupaisassa ristiriidassa heidän rennon ja iloisen esiintymisensä kanssa.

"Oletko sinä dammaradilainen?" kysyi jäljempänä

tullut nainen häneltä.

"Kyllä minä olen", Endreo vastasi. "Minun nimeni on Endreo. Minä olen Dammaradin asevoimien keihäsmies. Nyt olen tosin kaivostöissä."

"Minun nimeni on Kaweena ja hänen nimensä on Koki", kertoi jäljempänä tullut nainen. "Me tulemme aina joskus katsomaan, onko täällä joku."

"Kuka teidät lähetti?"

"Ei kukaan. Me tulemme itse."

"Miten te pääsitte tänne? Vedet luodon ympärillä ovat hyvin vaarallisia."

"Meillä on kanootit", vastasi Kaweena ikään kuin olisi pitänyt itsestäänselvänä, että kuka tahansa kanootilla matkaaja voisi halutessaan käydä luodolla.

Endreo katseli hetken naisia, hyvillään siitä, että oli saanut heidät vieraikseen. Hän ei tiennyt, mihin kansaan nämä kuuluivat. Alkuperäisiä dammaradilaisia he eivät olleet, eikä hän muistanut nähneensä tai kuulleensa heidän kaltaisiaan ihmisiä missään Dammaradiin liitettyssä heimossakaan. He olivat ruskeaihoisia ja tummahiuksisia. Kaweena oli häntä päätä lyhyempi ja naisista hoikempi, mutta ei kuitenkaan millään tavoin heikon näköinen. Huomattavasti pyöreämpi Koki oli vielä Kaweena hiukan lyhyempi. Vaikka hänellä oli heistä eläväisemmät kasvot, hän näytti kuitenkin jättävän puhumisen Kaweenan huoleksi.

"Valitettavasti olot täällä ovat ankeat, eikä tarjoilukaan ole kovin juhlavaa, mutta jos sopii, niin minulla on teille hiukan suuhunpantavaa pitkän kanoottiretkenne jälkeen", sanoi Endreo. "Maihin on täältä melko pitkä matka. Peremmälle, olkaa hyvät."

Naiset seurasivat häntä luolaan, sulatusuunin lähettyvillä olevalle, säkkikankaalla peitetylle laakealle kivelle ja ottivat vastaan Endreon tarjoaman juoma-astiallisen vettä ja pienen pussillisen kuivattuja hedelmiä ja lihaa. Kaweena kiitti häntä omasta ja kumppaninsa puolesta.

"Mistä tiesitte, että olen täällä?" kysyi Endreo.

"Joskus me näemme pienen pilven ilmassa, kun tuli syttyy", kertoi Kaweena ja osoitti kohti sulatusuunia. "Silloin me tulemme katsomaan, kuka täällä on."

"Tapasitteko te edellisen asukkaan?"

"Kyllä me tapasimme", vastasi Kaweena.

"Ei saa tällainen, ei yhdellekin vain", lisäsi Koki, itselleen vierasta kieltä tapaillen, ja katseli ympärilleen luolassa Endreon puolesta tuohtuneena. "Sinä meidän mukaan. Tuleeko?"

"Kutsutteko te minut kanoottimatkalke?" kysyi Endreo yllättyneenä.

"Kutsumme", vastasi Kaweena. "Edellinen asukas tuli meidän mukaamme. Viemme mielellämme sinutkin rannalle."

"Kiitän suurenmoisesta tarjouksestanne", sanoi Endreo. "Palveluspaikkani on kuitenkin täällä, ja siksi minun on tiedettävä myös, kuinka pääsen ajoissa takaisin."

"Sinä takaisin tänne? Sanoo niin?" Koki ei ollut uskoa korviaan ja katseli Endreota silmät pyöreinä.

"Olen vannonut uskollisuusvalan", selitti Endreo.

"Jos tahdot, tuomme sinut myös takaisin", lupasi niinikään yllättynyt Kaweena. "Koska haluaisit palata?"

"Minun on syytä olla täällä viimeistään huomenna illalla", sanoi Endreo.

"Me voimme viedä sinut nyt ja tuomme sinut takaisin huomenna illalla", lupasi Kaweena.

"Sitten otan kutsunne riemumielin vastaan ja kiitän siitä koko sydämestäni", sanoi Endreo auvoisin kasvoin kuin olisi kuunnellut sisällään soivaa musiikkia.

He lähtivät luodon laen yli. Heidän lähestyessään mereen johtavaa luiskaa Endreo näki kaksi korkealle kuiville vedettyä kanoottia. He eivät kuitenkaan menneet suoraan niiden luo, sillä naiset pysähtyivät niiden lähelle, asettuivat selälleen maahan makaamaan ja levittivät kämmenensä luodon kiveä vasten.

"Mitä nyt?" ihmetteli Endreo.

"Ole vähän aikaa puhumatta ja aivan liikkumatta", pyysi Kaweena. "Käy vaikka sinäkin makaamaan. Me kuuntelemme maata."

Endreo noudatti Kaweenan toivomusta ja asettui makuulle yrittäen käydä täysin elottomasta kivipatsaasta. Aika kului hänen kuunnellessaan meren kohinaa, ja hän alkoi jo ihmetellä, kuinka kauan heidän oli tarkoitus maata paikoillaan, kunnes naiset nousivat äkkiä jaloilleen kuin merkin saatuaan.

"Nyt on hyvä aika", sanoi Kaweena Endreolle. Naiset hinasivat kanootit vesirajaan. Endreo asteli kohti

lähempää kanooteista.

"Tarvitsetko tuon mukaasi?" kysyi Kaweena osoittaen Endreon keihästä selvästi huvittuneena.

"Säännöt vaativat", selitti Endreo ja pujotti keihään kanootin kyytiin. "En minä olisi muuten tuonut sitä edes tälle luodolle."

Endreo oli jo aikeissa ryhtyä kanootin melojaksi, mutta Koki nappasi melan hänen edestään ja osoitti hänelle kanootin takapaikkaa.

"Sinä ei osaa", hän selitti Endreolle hymyillen.

Endreo istuutui Kokin taakse arvelleen, että tämä saattoi olla hyvinkin oikeassa. Luotoa ympäröivien kuohujen läpi melominen todennäköisesti vaatisi erikoistaitoja, joita naisilla ei olisi aikaa hänelle opettaa.

Naiset meloivat rauhallisesti, jopa varovaisesti kohtaan, jossa ensimmäiset kuplat virtasivat veden pintaa pitkin kohti luotoa. Meren sihisevä ja kupliva ääni leijui kaikkialla heidän ympärillään. Naiset pysäyttivät kanootit ja jäivät hetkeksi paikoilleen katselemaan. Sitten he kohottivat työntöön valmiita melojaan hiukan ylöspäin ja alkoivat lausua tai paremminkin laulaa kuuluvalla äänellä vieraskielistä laulua, joka oli säveleltään jokseenkin muuttumaton, mutta jossa oli korostetun voimakas rytmi.

Endreo katsoi melomaan valmistautuvan Kokin hartioita ja samassa hänelle selvisi, kuinka väärin hän oli tämän arvioinut. Koki oli ulkomuodoltaan pyöreä ja pehmeä, jota vaikutelmaa vielä korosti hänen ehkä kielitaidon puutteesta johtuva pitäytyvyytensä. Pehmeyttä hänessä oli kuitenkin vain pinnalla; pinnan alta paljastuivat niin vahvat ja hyvin harjaantuneet lihakset, että kuka tahansa dammaradilainen sotilaskin olisi ollut niistä ylpeä. Jo hänen otteensa melan varresta kertoi, kuinka läheiset välit hänellä oli voiman kanssa.

Naisten laulanta voimistui kohti huippukohtaa, josta tuli heille lähtömerkki. Melat iskeytyivät veteen raivokkaalla tarmolla ja riuhtaisivat kanootit matkaan vauhdilla, joka oli nyrjäyttää Endreon niskan. Roiskeet satelivat Endreon kasvoille oikealta ja vasemmalta hänen haukkoessa henkeään elämänsä varmasti riuskimmassa kanoottikyydissä. Jos tuntemattoman heimon naiset olivat tällaisia voimanpesiä, minkälaisia olisivatkaan miehet?

Laulu jatkui, soinniltaan vähemmän ehyenä ja yhtenäisenä, mutta tiukasti rytmissä pysyen. Kanootit

kääntyivät loivasti mutta terävään liikkeen oikealle ja vasemmalle naisten tavoittaessa mahdollisimman yhtenäistä vettä suurien ja pienempien kuplien lomassa. Ilman väkevä katku sakeni, kunnes se alkoi polttaa Endreon kurkkua. Laulussa tuli vastaan jonkinlainen merkkikohta, joka sai naiset kääntämään suuntaa rajusti oikealle, minkä jälkeen matka jatkui entisellä kiivaudella.

"Keskellä ei hengitä!" huusi Koki hänelle poiketen hetkeksi laulunsa ulkopuolelle.

"Milloin?" kysyi Endreo. "Missä keskellä?"

"Katso kun minä!" neuvoi Koki.

Suraavan käännöksen jälkeen kanootit syöksyivät merestä kohoavaan ohueen huuruun. Naiset vetivät keuhkonsa täyteen ilmaa ja laulu taukosi. Rytmi eli kuitenkin yhä melonnassa, tasatahdissa ja tarkkaan laskettuna. Endreo pidätti hengitystään silmät vettä vuotaen, pidellen epätoivoisesti kiinni kuohuissa poukkoilevan kanootin laidoista. Vastoin hänen odotuksiaan he pysyivät kuitenkin pinnalla. Lopulta ilma kirkastui jälleen ja naiset pääsivät taas hengittämään ja jatkamaan lauluaan.

"Saa hengittää", neuvoi Koki varmuuden vuoksi Endreota.

Vielä yksi käännös ja vielä muutama reipas veto melalla, ja he olivat vaara-alueen pieniä kuplia kihisevillä liepeillä. Ilma oli vielä tuskallista hengittää, mutta naiset saattoivat päättää laulunsa ja jatkaa melomistaan huomattavasti rauhallisemmalla nopeudella.

"Ällistyttävä suoritus!" ylisti Endreo molempia naisia samalla kertaa.

"Me tunnemme tämän tien", vastasi Kaweena ohjaten kanoottiaan lähemmäksi. "Oikealla ajalla pääsee läpi."

Kun kiire oli ohi, Endreolta liikenä jälleen huomiota ympäristölleen. Hän katseli naisten määrätietoista melomista, joka aiempaa leppeämpänäkin oli kaikkea muuta kuin verikkaista. Hän näki kaukana hämöttävän rannan, jota he eivät lähestyneet suoraan, vaan huomattavan viistosti. Hänestä oli helpottavaa tietää, että he eivät olleet matkalla hänen huoltotukikohtansa läheisyyteen.

Lisäksi Endreo löysi jaloistaan ylimääräisen melan. Kokemuksestaan oppineena hän ei enää yrittänyt tarjoutua Kokin avuksi melomaan, mutta hän veti melan

esiin ja jäi tarkastelemaan sen rakennetta. Mela oli kevyt, mutta silti luja, ja sen muotoilu kertoi melontaa puutteellisestikin tunteville, että melan valmistaja taisi työnsä. Mela oli varsin suurilapainen, mikä oli ilmeisesti etu, jos muilla melojilla oli yhtä paljon voimaa kuin näillä hämmästyttävillä naisilla.

"Hieno mela", hän kehaisi sovitellessaan sitä takaisin paikoilleen.

"Nopea", myönsi Koki vilkaisten häntä silmäkulmastaan, epäilemättä ylpeänä kansansa taidoista.

Matka oli pitkä naistenkin melontavauhdilla, ja kun he alkoivat saapua rantaan, aurinko paistoi jo varsin matalalta. Vähän matkan päähän rannasta, metsän epäsäännöllisen reunan tuntumaan oli rakennettu pyöreähköjä asumuksia. Endreo katseli niitä osaamatta päättää, olivatko ne ohutseinäisiä taloja vai paksuseinäisiä teltoja. Ne näyttivät kuitenkin olevan rakennettuja pysyvään, samalla paikalla tapahtuvaan käyttöön. Asuntojen välillä käveli muutamia ihmisiä, joista osa näytti jo panneen tulijat merkille.

Kanootit pysähtyivät rannan hiekkaan. Koki odotti, että Endreo pääsisi keihäineen pois kanootista, ennen kuin kiskoi sen kuivalle maalle. Paikalle alkoi ilmaantua väkeä, joka osoitti kiinnostunutta uteliaisuutta sotisopaan pukeutunutta Endreota kohtaan. Naiset ryhtyivät viipymättä esittelemään Endreota paikallaolijoille. Jotkut heistä tervehtivät Endreota hänen kielellään, enemmän tai vähemmän murtaen, mutta useimmat eivät ilmeisesti osanneet puhua hänen kieltään sanaakaan. Hän itse taas ei tiennyt edes, mitä kieltä hänen vastaanottajansa puhuivat.

"Kuinka sinä osaat puhua noin hyvin dammahambrea?" kysyi Endreo Kaweenalta joukon viimeistä tervehdittyään ja lähtiessään joukon mukana kohti asuntoja.

"Minä käyn kauppaa muukalaisten kanssa", selitti Kaweena. "Olin aikaisemmin töissä dammaradilaisella isännällä. Siellä opin paljon."

Endreosta oli hyvin helpottavaa kuulla, että kansojen kohdatessa hyötyä koitui välillä muillekin kuin Dammaradille.

"Haluaisitko käydä peseytymässä sillä välin, kun ruoka valmistuu?" ehdotti Kaweena. "Koki ja Inati ovat paikalla, jos tarvitset jotakin."

"Peseodyn mielelläni", vastasi Endreo ottaen vihjeestä vaarin, ennen kuin Koki ehtisi iloisen välittömään tapansa kertoa hänelle, miltä hän haisi.

Kaweena johdatti hänet pyöreämuotoiselle, hiukan pitkänomaiselle kaislakattoiselle majalle, joka oli rakennettu kylpemistä varten. Hämyisässä majassa oli melko tasaiseksi muurattu kivilattia, ja lattian keskellä oli pitkänomainen, kourumainen allas, johon virtasi lämmintä merivettä suuresta, seinän läpi ulkonevasta padasta. Inati, riuskan pirteä mummo, ohjasi hänet Kokin kanssa peremmälle Kaweenan puolestaan ohjatessa uteliaita loitommalle ja kaiketi vakuutella, että he tapaisivat Andreon kyllä uudelleen kylvyn jälkeen. Koki jätti Andreon Inatin seuraan.

Oviaukon sisäpuolella oli sen kätkevä seinän pätkä, näkösuojaksi vai ilmavirtaa hillitsemään, sitä Endreo ei tiennyt. Esiteltyään peseytymisessä tarvittavat yksinkertaiset välineet ja ainekset Inati vetäytyi seinän taakse näkymättömiin. Endreo riisuutui ja jätti vaatteensa ja varusteensa seinän luokse ja astui kourun ääreen.

Asepalveluksensa aikana Endreo oli jo lähes unohtanut, miten ylellinen kokemus lämpimällä vedellä peseytyminen kylpytiloissa saattoi olla. Hän peseytyi kiirettä pitämättä, nautiskellen hyväntuoksuisesta, vaahtoavasta uutteesta, joka puhdisti hänen ihonsa. Majaan ilmaantui pian peseytymään hänen seurakseen kaksi nuorta miestä, jotka tervehtivät häntä, mutta eivät yhteisen kielen puutteessa yrittäneet keskustella hänen kanssaan.

Peseydyttyään Endreo tunsi itsensä kuin uudeksi ihmiseksi. Virkistyneenä hän lähti kohti ovensuuta aikoen pestä myös sinne jättämänsä vaatteet, mutta huomasi niiden yllättäen kadonneen. Lattialla olivat vain hänen aseensa, panssaripaitansa ja jonkinlainen pinkaksi laskostettu kaapu. Endreo veti tummanharmaan kaavun ylleen ja sitaisi sen kiinni pienillä nauhoilla oikean kylkensä kohdalla. Kun hän kurkisti ulos majan oviaukosta, Inati ja Koki tulivat häntä vastaan.

"Mihin vaatteeni katosivat?" kysyi Endreo.

"Pian puhdas, odotta hetki", vakuutteli Koki. "Sinulle vielä yksi."

Kokin sanojen merkitys selkeni hänelle, kun muut miehet tulivat ulos majasta hänen seuraansa ja Inati

viittoili häntä paljastamaan yläruumiinsa miesten tapaan. Endreo sitoi kaavun yläosan vyötärölleen ja Inati astui hänen selkensä taakse pieni purnukka kainalossaan.

Inati oli ilmeisesti aikeissa antaa hänelle jonkinlaisen jatkokäsittelyn kylvyn jälkeen, mutta tämän toimet katkesivat hämmästyneeseen, kauhunsekaiseen huudahdukseen. Koki, joka oli jo kävelemässä kohti majan sivustaa, palasi takaisin ja katsoi Inatin tavoin Endreon selkää.

"Mitä sinun selkä?" kysyi Koki Endreolta järkytyksestä pyörein silmin. Endreo oivalsi naisten säikähdysten syy. Hän kosketti sormillaan selkäänsä ja huomasi yllättyvänsä itsekin siitä, kuinka arpiselta se tuntui.

"Ei hätää", hän sanoi hiukan huvittuneena. "Sotilaat saavat vammoja silloin tällöin."

"Vanha haava ei voi mitään", totesi Koki tutkien Endreon selkää, jota kirjoivat erilaisten rangaistusten ja palveluksessa sattuneiden vahinkojen jättämät jäljet. "Ehkä tämä öljy hyvä. Onko kipeä?"

"Ei enää."

Inati ryhtyi sivelemään purnukan sisältämää ohutta, voidemaista, yrttien ja kukkien tuoksuista ainetta Endreon hartioihin ja yläselkään miesten seurattessa sivusta vuoroaan odottaen ja ilmeisesti myös naisten tapaan näkemästään säpsähtäneinä. Kokin mainitsema "öljy" tuntui varsin vaatimattomalta nimeltä aineelle, joka tuoksui hyvältä ja viilensi ihoa mutta lämmitti sen alla olevia lihaksia Inatin vielä täydentäessä vaikutusta voideltujen kohtien kevyellä hieronnalla.

Endreo nautti voiteen lihaksia rentouttavasta vaikutuksesta sillä välin, kun hänen kylpykumppaninsa saivat osakseen saman käsittelyn. Hetkeä myöhemmin Koki tuli takaisin majan edustalle höyrystä kostunein kasvoihin.

"Nyt puhdas, huomenna kuiva", hän kertoi Endreolle.

"Miten voisit kiittää teitä tästä kaikesta?" vastasi Endreo hymyssä suin. Koki vain heilautti kättään.

"Kohta me syö", hän kiittasi Endreon kiitollisuuden.

Endreo kiitteli myös Inatia, toivoen tämän ymmärtävän puheensa sisällön, vaikka ei ymmärtäisikään sen sanoja. Ja sitten paikalle saapui Kaweena, joka kutsui heidät kaikki odottavalle aterialle.

Aurinko oli jo laskenut, mutta taivaanranta loisti vielä kirkkaissa väreissä ja valaisi heidän matkaansa, kun he tulivat rakennusten keskellä olevalle pienelle aukiolle. Aukion reunamalla oli avara katos, jonka alla heitä odotti joukko erilaisia, kivistä tai puunrungoista tehtyjä pöytiä ja istuimia. Paikalla istui tai seisoksi jo useita muitakin ihmisiä. Endreo ihmetteli ensin, oliko hänestä tullut nähtävyys, mutta hänelle valkeni vähitellen, että yhteiset illanvietot olivat ehkä osa kylän tavanomaista elämää. Kaweena ohjasi Endreon katoksen epäilemättä suurimpaan ja komeimpaan pöytään. Endreo sai pöytäseurakseen paitsi Kaweenan itsensä, myös Kokin sekä miehiä ja naisia, jotka olivat vuorossa tutustua häneen. Houkuttelevalta tuoksuvaa ruokaa kannettiin samanaikaisesti paikalle erilaisissa kulhoissa.

Endreo katseli kyläläisiä ympärillään. Nämä juttelivat keskenään innokkaasti ja nauroivat välillä remakasti toistensa puheille. He olivat terveen ja hyvinvoivan näköisiä, päinvastoin kuin Dammaradissa oli usein annettu monista heimoista ymmärtää. Kyläläisten pukeutumistyyli vaihteli huomattavasti: osa oli pukeutunut kaisloista tehtyyn asuun kuten Kaweena ja Koki, toisilla oli yllään kasvikuittuisesta kankaasta tehtyjä vaatekappaleita, kuten parhaillaan hänen yllään oleva kaapu. Parin näkemänsä paidan suhteen hän oli varsin varma, että ne oli valmistettu Dammaradissa. Pari miehistä oli tullut paikalle pelkässä lannevaatteessa.

"Tässä on Morohati", esitteli Kaweena Endreota vastapäätä istuvan nuoren, salskean miehen havahduttaen Endreon takaisin pöytäkunnan tapahtumiin. Morohati tervehti häntä reippaan hyväntuulisesti omalla kielellään.

"Morohati on hyvä kalastaja ja taitava monissa muissakin töissä", selitti Kaweena ja kertoi sitten Morohatille omalla kielellään kaiketi jotakin Endreosta.

Morohatin vieressä istui toinen, hiukan pienempi mies, nimeltään Manete, joka taisi muutaman sanan dammahambrea, vahvasti murtaen.

Paikallaolijat ryhtyivät yksitellen syömään viimeisten astioiden saapuessa pöytään. Koki siirsi pari kulhoa Endreon eteen.

"Nyt sinä syö oikea ruoka", hän kehotti Endreota, ja tämä otti enemmittä kehotuksista kulhosta rasvassa ja mausteissa maahattuneen tuhdin linnunkoiven.

Ruokahalu leimahti Endreon vatsassa, kun hän tunsi säästelemättä ja syöjiensä iloksi valmistetun ruoan maun suussaan. Heti sen kannoilla hänen lävitseen pyyhkäisi polttava kaipuu takaisin siviilielämään, pois sotaväen ankeudesta. Hän oli jo lähes unohtanut, millaista ruokaa kasarmien ulkopuolella saattoi olla tarjolla. Hän arvasi, että hänen kokemustaan saattoi sotilaallisesta näkökulmasta kutsua hyvällä syyllä turmiolliseksi, mutta tämän määrän turmelusta hän päätti suoda itselleen hyvällä omallatunnolla.

Weni, Morohatin vieressä istuva nuori nainen, rohkaisi mielensä ja esitti kysymyksen, jonka Kaweena käänsi Endreolle:

"Miksi luodolle tulee ajoittain mies kaivamaan?"

"Ehkäpä varuskunnat tarvitsevat juuri sieltä saatavaa metallia", vastasi Endreo summittaisesti.

"Mutta miksi sinä ja edelliset olette yksin?" välitti Kaweena lisäkysymyksen. "Te olette suuri kansa. Sata miestä voisi kaivaa koko luodon pois lyhyessä ajassa."

Uskollisuus Dammaradin sotaväkeä kohtaan oli saanut Endreon valitsemaan sanansa huolellisesti, mutta hän huomasi, että hänen puhekumppaninsa näkivät varsin monia asioita hänen ylimalkaisuutensa takaa. Kunnioituksesta uusien ystäviensä vilpittömyyttä ja hyvää tahtoa kohtaan hän päätti kertoa asiasta avoimesti, vaikka joutuisi paljastamaan valtakuntansa nurjaa puolta.

"Luodolle joutuminen on rangaistus", hän vastasi. "En tiedä, mitä edeltäjäni teki, mutta minut sijoitettiin luodolle ilmeisesti siksi, että puhuin esimiehiäni vastaan. Työni luodolla on sekä kuitenkin palvelua siinä missä muukin työ, jonka sotaväelle teen."

Vastaus sai pöydässä olijat puhelemaan hetken keskenään, kuin kuulemaansa selvittäen.

"Koki sano, että haluat takaisin luodolle", jatkoi Weni.

"Minä olen vannonut uskollisuusvalan sotaväelle. Olen antanut tahtoni heidän palvelukseensa. Tosin se ei ole aina taipunut aivan kaikkeen, mihin sen odotetaan taipuvan, ja joskus olen joutunut puolustamaan valtakuntaa sen omilta sotilailta. Luodolle paluu ei ole minulle ilo, mutta tahdon palata sinne siitä huolimatta, koska esimieheni määräsivät minut sinne."

"Tahdotko olla uskollinen sellaisille esimiehille?"

"Sotilaiden työ on kauheaa, surmaamista ja tuhoamista", sanoi Endreo hitaasti, kuin itsekseen mietiskellen. "Jos en sotilaan tehtävässä ole uskollinen valtakunnalle, jota palvelen, mikään ei enää erota minua niistä raakalaisista, joilta valtakuntaani puolustan. Minun on pidettävä kiinni uskollisuudesta, sillä se on ainoa syy, jonka vuoksi voin olla sotilas. Se on ainoa syy, jonka vuoksi voin kestää sen, mitä olen tehnyt ja mitä minun on vielä vastedes tehtävä."

"Sitten sinä olet uskollisempi kuin edelliset luodolla olleet", totesi Kaweena Endreon vastauksen käännettyään.

"Oliko heitä monta?" kysyi Endreo.

"Sinä olet viides, josta tiedän. Ensimmäisen löysimme kuolleena kellumasta luodon rannalta. Jätimme hänet kallioille, ja joku vei hänet pois. Toinen mies tuli mukaamme ja lähti muutaman päivän kuluttua omille teilleen. Kolmatta emme koskaan nähneet, vaikka näimme tulen syttyvän. Neljäs tuli mukaamme ja aikoi ehkä jäädä, mutta hän oli meille niin paha, että meidän oli ajettava hänet pois."

"Ja uskalsitte silti vielä noutaa minut?"

"Me emme tahdo, että kenenkään pitää jäädä luodolle."

"Mekin sotilas", lisäsi Manete keskusteluun Morohatin vierestä ja molempien puolesta. Morohati täydensi tätä esittämällä istualtaan, kuinka vihollista pistetään aseella.

"Me olemme taistelleet, jos kimppuumme on hyökätty", selitti Kaweena. "Meillä ei kuitenkaan ole sellaisia sotilaita, jotka joutuvat kantamaan aseita jatkuvasti."

"Eikä sotilasjohtajia?"

"Tämä on pieni kylä. Taistelu on meille hyvin yksinkertainen asia, jonka kaikki voivat tehdä omalla tavallaan johtamattakin."

"Kun minä liityin sotaväkeen, minusta oli hyvä, että sillä oli paljon vahvoja johtajia. Myöhemmin minulla on ollut asiasta toisenlaisiakin ajatuksia, kun olen nähnyt, mitä johtajuus saa ihmiset tekemään. Monilla on kova halu johtaa toisia, mutta jos he joutuisivat kantamaan vastuuta kuten hyvän johtajan tulee, moni ei tehtävää itselleen mielisi. Ja monet niistä, jotka ovat ryhtyneet

johtamaan nuhteettomin mainein, ovat jättäneet virkansa perin pohjin turmeltuneina, jollei heidän oma johtajansa ole häpäissyt heitä sitä ennen tai jolleivät he ole saaneet veistä rintaansa. Olen iloinen, jos te säästyte siltä kaikelta."

"Tämä myös", sanoi Koki ja tarjosi Endreolle vadilta herkulliselta tuoksuvia piiraita oivaksi lääkkeeksi raskasmielisyteen.

"Kiitoksia. Te teette vastustamattoman herkullista ruokaa."

Kaweena käänsi kiitokset ja sai heti vastauksen käännettäväkseen viereisestä pöydästä heidän keskusteluaan seuraavalta pyylevältä, keski-ikäiseltä naiselta.

"Umaati sanoo, että kun tulet seuraavan kerran, täällä on musiikkia, ja me näytämme sinulle, kuinka meidän kylässämme tanssitaan."

"Te todella taidatte elämästä nauttimisen!" naurahti Endreo. "Voitte olla varmoja, että olen paikalla, jos suinkin pääsen."

"Siinä me voimme ehkä olla avuksi", lupasi Kaweena.

"Kukapa muu minut voisi tänne tuodakaan kuin te, jotka tunnette maan ja meren liikkeet. Mahtavatko esimieheni vieläkään aavistaa, missä metallinlouhijamme viettävät joutohetkiään?"

Kaweenan käännöstä seurasi hilpeä nauru pöydän ympärillä.

"Kunpa minäkin voisin jäädä tänne asumaan!" huokaisi Endreo haaveellisesti sanomansa jatkoksi.

"Jos käyt usein, olet melkein kylämme asukas", ehdotti Kaweena.

"Syö lisää!" ylytti Koki vartaassa paistettuja juureksia tarjoten.

Ja Endreo söi.

* * *

"Merkkillinen mies!" ihmetteli luolaan tullut Dremot katsellessaan Andreon tarvikkeiden joukossa olevia puolityhjiä ruokapusseja. "Jättää muonaa jäljelle, mutta näyttää silti vain pulskistuvan."

Endreo jätti esittelemättä Dremotille syvemmällä luolassa olevan vasun, josta hän oli jo jonkin aikaa

syönyt uusien ystäviensä hänen mukaansa varustamia herkkuja. Dremotin mukana tullut Nambra vilkuili vuoroin Endreota, vuoroin kivellä olevia ruokapusseja, mutta ei ilmeisestikään keksinyt asiasta mitään sanottavaa.

"Koska olet kotiutunut tänne luodolle ilmeisen hyvin ja työntekokin näyttää sujuvan, sinulle ei tuottane vaikeuksia hiukan kiihdyttää työtahtiasi, sillä ensi kerralla me tulemme poikkeuksellisesti jo edeltävänä päivänä. Muonaa saat silti tavanomaisen määrän, sikäli kuin sitä syöt."

Dremot katsoi lähes uteliaasti Endreon utuisen auvoisaa, oudolla tavalla poissaolevalta vivahtavaa ilmettä.

"Ymmärsitkö?" hän kysyi varmuuden vuoksi.

"Ymmärsin toki", vastasi Endreo mielialansa järkkymättä. "Uskon suoriutuvani tehtävästä teidän tuloonne mennessä."

"Selvä on", vastasi Dremot. "Me lähdemme."

Kuohuveneen miehistöä tuli paikalle kantamaan pois valmista metallia. Dremot ja Nambra lähtivät heidän mukanaan, jälkimmäinen vilkaisten Endreota olkansa yli epäluuloisen oloisena, mutta edelleen mitään sanomatta.

Endreo jäi jälleen yksin ja vaipui edellisten päiviensä lämpimiin muistoihin. Hän oli viettänyt iltaa ystäviensä kanssa syöden maukasta ruokaa vatsansa täydeltä ja saanut sitten yösijan vanhan kylänmiehen majasta. Seuraavana päivänä Morohati oli ottanut hänet mukaansa lyhyelle kalastusretkelle ja opettanut hänelle keihäällä kalastamista. Hän sai vielä mukaansa ruokaa ja tarveesineitä kyläläisiltä, ennen kuin Kaweena ja Koki veivät hänet jälleen yhdessä pois. Sillä kerralla he tulivat luodolle toista reittiä, joka vaati entistä pidempää hengityksen pidättelyä ja koko ylävartalon täyttävän poltteen sietämistä, mutta toisaalta vesi heidän ympärillään kuohui vähemmän kuin edellisellä kerralla.

Nyt Endreolla oli salaisuus, jota hän varjeli esimiehiltään. Ajatus tuntui ahdistavalta, kun hän vertasi sitä valansa asettamaan avoimuuden ja vilpittömyyden vaatimukseen, mutta hän ei myöskään voinut rikkoa valaansa vastaan riistämällä paljastuksellaan levon ja ystävyyden niiltä, joita hänen jälkeensä rangaistaisiin luodolla aiheettomasti. Hänen ei ollut vaikea kuvitella,

miksi luodolle tulleet poistuivat niin nopeasti miesvahvuudesta silloinkin, kun kukaan ei vienyt heitä pakomatkalle. Puhumalla sivu suunsa hän saattaisi myös aiheuttaa selkkauksen, joka voisi vaatia monen sivullisen hengen.

Hänen valansa oli kuulostanut hyvin yksinkertaiselta, kun hän oli aikoinaan vannonut sen, mutta sen noudattaminen oli myöhemmin osoittautunut ällistyttävän monimutkaiseksi tehtäväksi.

Edessä olevat velvoitteet sen sijaan olivat yksinkertaisia. Hän joutuisi tekemään työtä kaikin voimin ja ehtisi ehkä sittenkin saada työnsä vain täpärästi valmiiksi. Hänen esimiehensä tuntuivat olevan ällistyttävän hyvin selvillä hänen voimiensa rajoista. Mutta mistä tämä äkillinen kiire tuli? Olivatko he saaneet yllättävän käskyn omilta esimiehiltään? Vai epäilivätkö he jotakin hänen suhteensa? Niin tai näin, hänen olisi kuitenkin tehtävä työnsä samalla tavoin.

Luodon kivi ei tuntenut poikkeustapauksia. Se oli edelleen yhtä kovaa louhittavaa kuin ennenkin, eikä antanut enempää metallia kuin muinakaan päivinä. Endreo kamppaili ja arvioi aina välillä aikaansaannoksiaan nähdäkseen, pysyisikö aikataulussaan. Muisto ajasta ystävien luona sai raadannan tuntumaan hyvin turhalta ja sen kiireellisyyden vielä sitäkin turhemmalta, mutta velvollisuuden vaatimuksesta hän jatkoi sinnikkäästi työhönsä keskittymistä.

Aika kului, metalli norui ja aurinko kiersi taivasta. Työ oli kuitenkin vielä kesken, kun paikalle ilmaantui kaksi tuttua, tällä kerralla miespuolista vierailulle kutsujaa, Morohati ja Manete. Morohati oli toverinsa tavoin yhtä riuska meloja kuin naisetkin, mutta märestä ulkoasustaan päätellen ei ehkä aivan yhtä tarkka: tämän kanootti oli ilmeisesti siemaissut annoksen vettä miesten tunkeutuessa vaarallisten kuohujen läpi.

"Kiitos kutsusta, mutta tällä kerralla en pääse", selitti Endreo Manetelle yrittäen vielä eleinkin varmistaa, että Manete ymmärtäisi hänen sanansa perin niukan kielitaitonsa varassa. "Isäntä tulee aikaisin. Ylihuomenna. Jo toisena päivänä."

Miehet katselivat vuoroin Endreota ja vuoroin luolaa mielteliään näköisinä.

"Sinä teke", kehotti Manete sitten viitaten kohti

luolaa. "Minä katso."

Endreo palasi työnsä pariin. Hänellä ei oikeastaan olisi ollut aikaa esitellä vierailleen kaivostyön ihmeitä, mutta ystävyydestä heitä kohtaan hän näytti heille, miten malmia etsittiin kalliosta, miten sitä louhittiin ja miten sitä rikastettiin uunin avulla. Miehet katsoivat toisiaan ja vaihtoivat muutaman sanan. Sitten Manete pysäytti Endreon asettumalla hänen eteensä.

"Sinä teke", hän kehotti ja osoitti uunia. "Minä teke", hän jatkoi ja osoitti luolaa. Enempiä kyselemättä miehet ottivat työkalut ja kävivät kallion kimppuun kiihkolla, joka ei jäänyt hiukkaakaan jälkeen siitä hurjuudesta, jolla heidän kansansa jäsenet kamppailivat tiensä kuohuvien vesien halki. Ällistynyt Endreo seurasi hetken heidän työntekoaan, ennen kuin siirtyi uunin ääreen. Ei aikaakaan, kun Morohati jo toi ensimmäistä malmilastia uunin luokse.

Metallierä valmistui ajassa, jollaista ei varmasti ollut milloinkaan luodolla nähty. Tyytyväisinä aikaansaannoksiinsa miehet johdattivat onnellisena hymyilevän Endreon kanoottien luokse ja lähtivät hänen kanssaan matkaan kohti kaukaista kylää, reippaina kuin eivät olisi lainkaan luolassa ponnistelleetkaan.

* * *

Endreo istui kalamajassa tarkastelemassa kovia kokenutta kalakeihästä. Saalis oli ilmeisesti ollut liian suuri keihään kokoon nähden, ja sekä kala että Morohati olivat selvästikin antaneet kamppailussa kaikkensa. Terän saisi todennäköisesti käyttökuntoon teroittamalla, mutta varsi oli siinä määrin vahingoittunut, että se olisi vaihdettava uuteen.

Kaweean ennustuksen mukaisesti Endreosta oli vähitellen tullut "melkein kylän asukas". Hän oli tutustunut jo moniin kyläläisiin ja toimitti kylässä askareita, joihin hänen vielä vähäiset taitonsa riittivät. Iltaisin hän piti hauskaa yhdessä kyläläisten kanssa ja kuunteli heidän tarinoitaan. Kaweena piti huolen siitä, että hän ymmärsi kaiken, mitä hänelle kerrottiin ja Koki piti huolen siitä, että hänen mielialansa ei päässyt koskaan laskemaan. Morohati ei puhunut sanaakaan hänen kieltään, mutta onnistui silti opettamaan hänelle

monia paikallisia taitoja ja tapoja. Umaati huolehti lähes äidillisellä tarkkuudella hänen päivittäisistä tarpeistaan, ja kun hänen oli aika palata luodolle, joukosta löytyi aina kaksi melojaa, jotka veivät hänet perille kertaakaan turvalliselta reitiltä erehtymättä. Hän oli lapsuudessaan saanut kuulla kertomuksen Kleionin kaupungista, joka oli hänen maanmiestensä mukaan liian hyvä ollakseen todellinen. Nyt hän saattoi kuitenkin todeta, että todellisuus saattoi olla monia tarujakin ihmeellisempi.

Hänet kutsuttiin myös tanssimaan kyläläisten mukana erikoista, pehmein liikkein etenevää tanssia, jonka avulla oli mahdollista kertoa asioita omalle kumppanilleen tai koko joukolle yhtäkaaa. Hänen mielessään käväisi, että Dammaradin kuuromykät olisivat saaneet tanssista uuden ja luontevamman tavan puhua sen sijaan, että heidät velvoitettiin kantamaan mukanaan kirjoitusvälineitä.

Kyläläiset pyysivät vuorostaan häntä opettamaan heille dammaradilaisia tansseja, ja hän teki työtä käskettyä vatsanpohjassaan ennakkoavistus siitä, miltä ne heidän silmissään näyttäisivät. Eikä hän erehtynytäkään: Kun hän muutaman vapaaehtoisen avustuksella näytti, kuinka keisarin hovissa aikoinaan tanssittiin tikkusuorissa riveissä hillityn ja tarkoin jalanliikkein, kyläläiset nauroivat esitykselle vedet silmissä lukuunottamatta muutamaa, jotka urheasti ponnistellen onnistuivat säilyttämään vakavan kasvojenilmeen kunnioituksesta häntä kohtaan. Hän itse ei kuitenkaan suhtautunut esitykseensä turhalla vakavuudella, ja seuraavaksi hän opasti hetken rytminlyöjää ja näytti heille reippaan ja remuisan, erityisesti miehiä innostavan tanssin kotimaansa juomatuvista. Kolmantena oli vuorossa hidas, pysähtelevä taidetanssi, jota hän ei todellisuudessa taitanut, mutta toivoi huvittuneen yleisönsä silti oivaltavan, mistä tanssissa oli kysymys.

Andreo palasi mietteistään tehtävänsä pariin, nousi ja lähti etsimään metsiköstä sopivia aineksia keihään korjaukseen. Kuljettuaan hetken puuston rannanpuoleista reunaa hän löysi, mitä oli etsimässä ja palasi kalamajalle mukanaan ohut, jäntevä varsi, josta hän ei osannut tarkoin sanoa, oliko se ruoko vai puu, mutta jota muutkin kyläläiset olivat käyttäneet menestyksekkäästi samaan tarkoitukseen. Varren puolivälissä oli parahultaisen paksuinen osuus, jota hän voisi käyttää leikattuaan

ylimäärän kummastakin päästä pois. Hän ryhtyi toimeen ja oli jo kiinnittämässä kunnostamaansa terää paikoilleen, kun Koki astui sisään majan oviaukosta mukanaan torveksi kääritty suuri lehti, jonka sisällä oli pieniä, pyöreitä, herkulliselta tuoksuvia leivonnaisia. Hän laski tuomisensa pöydälle Endreon eteen.

"Paljon työ", hän sanoi myötätuntoisesti. "Sinä syö myös."

Endreota hymyilytti, kun hän kiitti Kokia.

"Sinä pidät minusta hyvää huolta", hän sanoi. "Mutta miten minun käy, jos lihon niin, etten kykene enää taistelemaan vihollista vastaan?"

"Sitten istu päälle", neuvoi Koki.

"Se olisi kieltämättä parannus nykyisiin käytäntöihimme", myönsi Endreo. "Onko teillä jotakin suunnitteilla illaksi?"

"Me kutsu kun valmis", lupasi Koki ja jätti Endreon tekemään työnsä loppuun.

Endreo jatkoi työtään ja lepuutti ajatuksiaan kylän hiljaisessa, viehkeässä äänitaustassa, jossa meri kohahteli, leudot tuulenhenkäykset puhaltelivat ja välillä kuului askelia pehmeässä maaperässä, esineiden kalahtelua tai etäältä kantautuvaa sanojenvaihtoa. Joskus paikalle sattui muutama lintukin äännättämään kerran, pari.

Keihäs valmistui ja Endreo koetteli vielä sen lujuutta, ennen kuin asetti sen seinustalle toisten samanlaisten joukkoon. Hän nojautui ikkuna-aukon reunaan vasten ja katseli auringossa kylpevää maisemaa ja rannalla leikkiviä lapsia haaveillen keinosta, jolla voisi viedä kylän elämäntavan mukanaan Dammaradiin. Hän arvasi kuitenkin haaveensa turhaksi, sillä Dammarad oli kovin toisenlainen yhteiskunta. Onnea sekin ehkä oli aikoinaan tavoitellut, mutta ei ollut ymmärtänyt, mitä oikeastaan tahtoi. He olivat ihastuneet valtaan ja voimaan, ja niitä he olivat myös saaneet, mutta valtakuntaa rakentaessaan he olivat ilmeisesti unohtaneet, minne olivat perimmältään pyrkimässä.

Hän leikitteli mielessään ajatuksella lähteä kävelyille ja kuunteli raukean hajamielisesti kalamajalle kantautuvia juheempätkiä, kielellä, jota hän ei vielä osannut, mutta jota Kaweena varmasti opettaisi hänelle mielellään sopivan tilaisuuden tullen. Ehkä hän voisi opetella

joitakin laulujakin. Hän ei vain tiennyt, kelle voisi niitä kylästä lähdeyttyään esittää, sillä asepalveluksessa ne eivät kävisi laatuun, ja jos hänet joskus vapautettaisiin palveluksesta, olisiko niille vastaanottoa hänen muiden maanmiestensä parissa. Mutta ehkä hän voisikin muuttaa tähän kylään, lopullisesti?

Hän havahtui mietteistään, ikään kuin olisi kuullut jonkin uuden äänen, mutta kun hän terästi korviaan, hän ei kuullut muuta kuin kylän tuttuja ääniä. Hän jatkoi rantamaisen katselua ja näki, kuinka äiti oli tullut noutamaan lapsiaan rannalta. Nämä seurasivat äitiään tottelevaisesti. Katsellessaan äitiä Endreo huomasi äkkiä, että hänen havahtumiseensa saattoi olla olemassa oikeakin syy. Äiti kulki kiiruhtavin askelin, tiukka ilme kasvoillaan ja kääntyi välillä hoputtamaan lapsiaan. Seläistä näkyä hän ei ollut nähnyt kylässä vielä kertaakaan. Kyllähän lapsille tietenkin oli sellaisessakin paikassa kuria pidettävä, mutta Endreo näki äidin kasvoilla myös huolta, ellei jopa pelkoa.

Kylän äänet olivat muuttuneet. Niiden rytmi oli käynyt nopeammaksi, kiireiseksi, ja niiden väliajat täytti outo, varautunut hiljaisuus. Ja sitten niiden takaa tulivat esiin askeleet. Ne eivät olleet jalkapohjien kiireetöntä astelua pehmeässä maassa. Kalamajaa lähestyttiin tomerin marssiaskelin.

Kun varjo häilähti kalamajan oviaukolta sen sisään, Endreo aavisti jo, mitä näkisi, mutta näky sai siitä huolimatta hänet säpsähtämään.

Oviaukossa seisoivat Maramon, hänen entinen esimiehensä.

"Täältä löytyi", tämä huusi olkansa yli jonnekin taakseen. Hetken kuluttua kalamajan oviaukolle tuli toinenkin asepuukuinen dammaradilainen. Endreo ei tuntenut häntä, mutta uskoi nähneensä hänet joskus omassa varuskunnassaan.

"Täältähän me sinut tietenkin löydämme", lausuili Maramon kuin itsekseen ääneen ajatellen ja astui sisään kalamajaan. "Vieraan heimon keskeltä ja heidän aseidensa parista."

"Nämä ovat kalastusvälineitä", torjui Endreo katsellen tyrmistyneenä silmiensä edessä käynnistynyttä näytelmää. Maramon hymyili vinosti.

"Riittävät hiukan suuremmillekin kaloille", hän totesi

ivallisesti sormeillen seinustalta poimimaansa pitkää, raskasvartista pohjakalakeihästä.

"Totta se on."

"Kuinkapa muutenkaan", vastasi Maramon nyökytellen. "Totuus ja laki, keihäsmies Endreon kaksi luontoa. Ja kuitenkin jotakin tärkeää jää silti kaipaamaan."

Maramon katsoi kumppaniinsa.

"Tämä riittääkin, vai mitä?" hän sanoi.

"Tämä riittää", myönsi kumppani, hänkin vuorostaan päättään nyökytellen ja keihäitä katsellen.

"Minä olen täällä esimieheni luvalla, työjaksojen välisellä lepoajalla", sanoi Endreo.

Maramon huokaisi.

"Olisit nyt vain pysynyt siellä luodollasi, niin asiat olisivat olleet paljon yksinkertaisempia meille molemmille."

Maramonin verkkaisen mielteliäs, lähes haikea esiintymistapa oli Endreolle uutta, mutta epäilemättä yhtä kaikki sitä samaa teeskentelyä, jolla hänellä oli tapana kiusata alaisiaan.

"Toimintani on sääntöjen mukaista", muistutti Endreo.

"Sepä hyvä! Nyt saat uusia sääntöjä. Ensimmäinen niistä on se, että lähdet tästä kylästä meidän mukanamme."

"Minun esimieheni on nyt Dremot. Et voi viedä minua häneltä ilman miehistönsiirtomenettelyä. Velvollisuuteni on noudattaa ensisijaisesti hänen käskyjään."

"Mutta Endreo!" huudahti Maramon ja liehutti esiin vetämänsä määräyskirjaa Endreon kasvojen edessä. "Et kai sinä sentään kuvitellut, että minä tulisin sinun eteesi muodollisia velvoitteitani tarkoin täyttämättä?"

"Olen nyt sinun käskyvallassasi", myönsi Endreo sydän synkkiin syvyyksiin vajoten.

"Niin olet", vastasi Maramon. "Ulos majasta!"

Endreo astui majan edustalle ja näki loitompana varovaisesti lymypaikoistaan kurkistelevia kyläläisiä. Vastakkaisella suunnalla näkyi toistakymmentä miestä käsittävä, muodossa seisova sotaväenosasto, jonka varusteista erottui Endreon silmiin sekä Rembonin tuttuja kupolitunnuksia että tyyliteltyjä vartiotorin kuvia, joiden kotikaupunkia hän ei tuntenut. Ehkä Maramon oli ottanut joukkueeseen paikallisia sotilaita.

"Näin alkukantainen kyläpahanen näin hyvällä paikalla", pohdiskeli Maramon ääneen ympärilleen katsellen. "Kyllä tämäkin paikka pitäisi saada järkevämpään käyttöön."

"Haluaisitko ehkä kertoa, mikä sinut tuo tälle kaukaiselle syrjäseudulle?" uteli Endreo sopimattoman epäsoitlaallisesti. Hänen kätensä olivat puristuneet nyrkkiin voimattoman turhautuneisuuden puristaessa häntä sisäpuolelta.

"Siinäpä onkin ihmettelemistä sinulle, joka et koskaan ajattele tekemisiäsi loppuun asti!" naurahti Maramon ilottomasti.

"Tekemisiäni?"

"Tämä on vaarallista seutua", selitti Maramon hänelle opettavaisesti. "Aina silloin tällöin tiedustelujoukkojamme katoaa tai palaa takaisin haavoittuneina ja miehiä menettäneinä. Nuo raukkamaiset pelkurit – niin juuri, nuo tuollaiset tuolla – ansoittavat teitä ja polkuja ja hyökkäävät tai heittävät aseitaan väijyksistä ja huutelevat ylvästelevään tapaansa 'vapauden puolesta!' tai 'perheidemme puolesta!' ja muuta sen kaltaista. Sitä heiltä voi odottaakin. Mutta siinä vaiheessa, kun sain tietää, että he olivat alkanee huutaa myöskin 'Endreon puolesta!', minä ymmärsin, että minun oli aika lähteä itse tutkimaan, mitä oli tekeillä. Ja tekeillä näyttää olevan juuri sitä, mitä aavistelinkin."

Endreon tappion syvyys alkoi valjeta hänelle. Joku kyläläinen tai kyläläisen tuttava oli ilmeisesti mennyt puhumaan sivu suunsa aavistamatta lainkaan, mitä hänen nimensä voisi saada aikaan, kun heimojen varoja ryöstelevät Dammaradin "tiedustelijat" kuulisivat sen heimolaisen huuilta.

"Minä en käy sotaa heidän puolestaan", vastasi Endreo hiljaa, painuneella äänellä. "Olen täällä vain vieraana."

"Oi, et tietenkään käy! Muistuta toki minua, että esitän sinulle ylennystä Kaikkien Varuskuntien Kalastajamestariksi."

Kun kyläläiset huomasivat Endreon kahden sotilaan mielenkiinnon kohteena, he alkoivat liikehtiä levottomasti. Muutamat tulivat esiin rakennusten ja puiden takaa ja huutelivat toisilleen ohjeita tai kehotuksia. He saattoivat kuitenkin vain katsella loitompaa, kuinka Maramon määräsi miehensä tyhjentä-

mään kalamajan keihäistä, rikkomaan itselleen hyödyttömät välineet ja sytyttämään sitten majan tuleen.

"Tapaamisiin!" Maramon huusi ja heilautti rennosti kättään järkyttyneille kyläläisille sotilaiden lähtiessä viemään häpeän lyömiä, maahan tuijottavaa Endreota pois.

Kylän avoimen hietikkoisille maille ei johtanut tietä eikä polkua, mutta edempänä maa muuttui ruohikkoiseksi, ja sitten he tulivat ruohojen poikki tallatulle, leveälle ja tasaiselle polulle, joka kaarteli pensaikkojen, metsikköjen ja pienten kallionnyppylöiden sivuitse. Syrjäsilmin Endreo saattoi vielä nähdä kylästä nousevan savun.

"He ovat kuin lapsia", totesi Maramonin kumppani. "Ei mitään puolustuskykyä."

"Sitä helpompaa meille", tuumaili Maramon. "Ehkä kaikki miehistä käyvä heimoväki on jo valtakunnan rajojen sisäpuolella."

"Vauhtia astuntaan!" komensi Maramonin kumppani töytäisten Endreota, jonka askeleet vaikuttivat hänestä tarpeettoman raskailta. "Olet sotilaiden parissa jälleen."

Heidän matkansa ei kuitenkaan sujunut aivan yllätyksittä, sillä seuraavan kaarteon takana heitä odotti joukko heimolaismiehiä käsissään seipäitä, kiviä ja pari veistäkin. Etummaisena joukossa seisoivat Manete.

"Endreo tänne!" hän muotoili vaatimuksensa Maramonille.

Maramon pysähtyi ja katseli joukkoa hetken epäuskoisen näköisenä, ennen kuin pilkallinen riemunpurkaus sai hänessä vallan.

"Kas kalamiehiä!" hän naurahti. "Saalistammeko mielitte?"

"Älkää tulko!" huusi Endreo. Vastarinnan hyödyttömyyden näkemiseen ei olisi tarvittu sotilaan silmää.

Manete oli kuitenkin päättänyt toisin ja johti neljän miehen ja Endreon kauhuksi myös yhden naisen joukkonsa hyökkäykseen vihaansa julki karjuen. Maramon odotteli hetken itsekseen hymyillen, ja hetkeä ennen taistelukosketusta hän antoi vastaiskukomennon korostetun laiskoin äänenpainoin. Silmänräpäystä myöhemmin tantereella makasi viisi elotonta ruumista keihäät rintakehästä sojottaen.

"Jatketaan matkaa", käski Maramon kuivasti sotilaiden vedettyä keihäänsä ulos kuolleista. He lähtivät matkaan. Endreo käänsi katseensa pois siitä hirveästä hinnasta, jonka kyläläiset olivat saaneet vieraanvaraisuudestaan maksaa. Hän ei voinut käsittää, miksi kukaan saattoi lähteä hyökkäämään niin musertavaa ylivoimaa vastaan. Uskoivatko he voittavansa jonkin ovelan tempun avulla? Sitten hänen mieleensä kohosi synkkä aavistus mahdollisuudesta, että Maneten joukko ei ehkä ollut missään vaiheessa voitosta haaveillutkaan.

Polku johti tielle, joka johti pitkän ja uuvuttavan marssin jälkeen kivetylle päätielle. Teiden risteyksessä odotti kaksi vartiosotilaiden vartioimaa asevoimien omaa soutuvaunua, ilmeisesti Maramonin jostakin lainaamia, sillä Rembonin alueella sotaväellä ei ollut soutuvaunuja.

"Käy sisään, ole hyvä!" kehotti Maramon Endreota ja osoitti tavara-arkkua, jonka kansi oli jo valmiiksi auki häntä odottamassa. Sanaakaan sanomatta Endreo kiipesi arkkuun, ja Maramon läimäytti kannen kiinni.

"Erikoinen kuljetustapa", totesi toinen vartiosotilaista.

"Kalamiehet voi kuljettaa siellä missä kalatkin", sanoi Maramon asiaa pitemmälti selittämättä. "Niissä on molemmissa sama haju."

* * *

Endreo saattoi aavistaa jo ensimmäisistä sanoista, mitä tuomiokunnan vanhin tulisi hänestä sanomaan, mutta asia oli hänelle siitä huolimatta niin suuri, että sen kunnollinen käsittäminen vaati aikaa ja ajatuksen ponnistusta.

"Kaikki todistukset kuultuamme ja kaikki asianhaarat yhdessä punnittuamme julistamme, että keihäsmies Endreo, sotavoimiemme valan vannonut sotilas Rembonin suuresta varuskunnasta on syyllistynyt valansa rikkomiseen ja maanpetokseen yhteistoiminnassa vieraiden vihollisheimojen kanssa, ja menettää täten kansalaisuutensa ja teloitetaan aamulla teloitusholvissa." Päinvastoin kuin muiden tuomioiden kohdalla, kuolemantuomiota ei luettu syylliselle, vaan hänen ylitseen ja ohitseen, koska syyllinen ei enää ollut kansalainen, vaan pelkkä toimenpiteiden kohde.

Julistusta salissa seuraava yleisö oli kohahtanut isänmaallisesta järkytyksestä ja tuomiokunnan vanhin oli päättänyt julistuksensa käskyyn viedä Endreo pois tuomionsa täytöntöönpanoa odottamaan. Kun julistus sitten päättyi, vuoroaan odottaneet oikeudenpalvelijat tarttuivat Endreota olkavarsista, tekivät hänen kanssaan lähes sotilaallisen käännöksen ja lähtivät marssittamaan häntä hitaasti, kuin näytöksenä kohti sivuovea, pitkin yleisön muodostamaa kujaa.

Yllätyksekseen Endreo huomasi, että hänen päällimmäinen tunteensa tapahtuneen johdosta oli syvä helpotus. Hän oli tullut pitkän ja raskaan tiensä päähän ja hänen vastuunsa elämästään sekä kansasta, jonka parissa hän asui, oli nyt päättymässä. Mitä enemmän hän asiaa ajatteli, sitä kevyemmältä hänen olonsa tuntui, kunnes eriskummallinen, riemun kaltainen tunne tuntui saavan hänet melkein leijumaan.

Hän huomasi edempänä yleisön joukossa Maramonin, joka oli hankkiutunut häntä ympäröivän ihmiskujan varrelle. Samassa hän arvasi myös, miksi Maramon oli toimittanut hänet hänen kotikaupunkinsa Rembonin sijasta Andartiin, pääkaupunkiin, entiseen keisarin asuinpaikkaan. Virallisena syynä oli epäilemättä se, että Maramon tahtoi antaa suuren ja tärkeän tapauksen korkeimpien tuomitsijoiden käsiin, mutta samalla hän myös pääsisi Endreosta eroon tahraamatta vaalimaansa menestyvän johtajan mainetta. Rembonin näkökulmasta Endreo yksinkertaisesti katoaisi, ja sitten, sopivan ajan kuluttua varuskuntaan kantautuisi uutinen siitä, mitä Endreolle oli tapahtunut ja mistä syystä. Ja vaikka Endreon tuomio näytti kyseisessä tapauksessa olevan varmaakin varmempi, ei silti ollut pahasta varmistaa, ettei kukaan Endreon tunteva pääsisi asettumaan poikkiteloin, kun tämä saisi ansaitsemansa.

"Löytyihän se ratkaisu lopulta meillekin", tervehti Endreon ohikulkua kumppaneineen odottanut Maramon häntä leveästi hymyillen. Oikeudenpalvelijat pysähtyivät, kuten heillä oli joskus tapana yleisön puhutellessa tuomittua, vaikka säännöt eivät heitä olisi siihen oikeastaan velvoittaneetkaan.

Endreo katsoi hetken Maramonia ja oivalsi äkkiä, ettei hän ollut enää tämänkään alainen. Hän ei ollut enää edes sotilas. Jolleivät oikeudenpalvelijat ehtisi estää häntä, hän

olisi halutessaan voinut karata Maramonin kimppuun ja raastaa silmät ulos tämän päästä ilman, että hänen rangaistukseensa olisi voitu lisätä enää mitään. Hän ei kuitenkaan tuntenut sisällään vihan aaltoa, ei edes kaunan kipinää.

"Jonakin päivänä sinä saatat herätä ymmärtämään, mitä olet tekemässä kansallesi ja toisille kansoille", Endreo sanoi hänelle. "Siitä saattaa tulla elämäsi vaikein hetki. Toivon, että saat silloin pienen helpotuksen siitä, että ainakaan minä en kannan sinulle kaunaa. Tee viisaasti ja opettele näkemään vastedes kohtaamissasi henkilöissä toinen ihminen."

"Kautta valtakunnan mahdin!" huudahti Maramon. "Eikö edes kuolema saa tuota miestä järkiinsä?"

"Mikäpä kuolemaantuomitun on puhussa", tuumaili hänen kumppaninsa.

Todettuaan sananvaihdon päättyneeksi oikeudenpalvelijat lähtivät viemään Endreota eteenpäin. Niin Endreo jätti taakseen tuomiosalin ja sen myötä yhteiskunnan, jossa hän oli kasvanut. Kivisten, kolkosti kaikuviiden käytävien ja portaiden maailmassa olivat jäljellä enää hän ja kaksi häntä käsivarsista taluttavaa miestä. Pian he tulivat pienen tyrmän ovelle, ja niin miehetkin jättivät Endreon työnnettyään hänet sisään ja lyötyään rautaisen oven lukkoon hänen takanaan.

Tyrmä oli niin pieni, että hän ylettyi seisomapaikaltaan koskettamaan sen kaikkia seiniä. Sen kalusteina olivat vain sanko ja kivinen, seinästä ulkoneva penkki, jolle hän ei olisi mahtunut oikaisemaan itseään levolle. Ovea vastapäätä seinässä oli ikkuna, johon mahtuivat juuri ja juuri hänen kasvonsa, mutta silti senkin edessä oli kaksi rautatankoa kaltereina.

Dammarad osoitti mahtiaan, kuivan asiallisesti mutta silti mahtipontisesti. Keisareiden aikana hän ei olisi edes päässyt minkäänlaiselle tuomiolle asti, sillä hän olisi saanut surmansa jonkun esimiehensä kädestä jo paljon aikaisemmin. Silloin oli ihmishenki halpa, ja oikeutena oli voima. Nyt elettiin uutta aikaa, jolloin pahimmallekin rikolliselle käynnistettiin oikeudenistunto, ellei tilanteen kiire vaatinut hänen välitöntä surmaamistaan. Siitä oli kiittäminen uutta lakia, jota kansa oli niin ponnekkaasti vaatinut, kun keisareiden aika päättyi keskelle melskettä. Ja lain kansa sai. Niinpä hänetkin tuomittiin nyt yk-

sinkertaisen veitsen- tai keihäänpiston sijasta odottamaan kohtaloaan aamuun, jolloin hänet vietäisiin teloitusholviin. Yksi holvin seinistä avautuisi pylväikkönä torille päin, ja kansa tungeksisi pylväikön äärelle. Teloituksia katsovat janosivat syytettyjen verta, mutta samalla heidän sisikuntaansa kutitti kavahtuttava oivallus siitä, että joutuessaan vastatusten vallan kanssa he voisivat jonakin päivänä olla itsekin tuomittavina. Teloitus olisi nopea, varma ja inhimillinen, kuten keisarivaltaa vastustanut kansa oli aikoinaan vaatinut lakeihin kirjattavan, mutta vallanpitäjät olivat korvanneet tapahtuman menettämän säälimättömyyden uudella näytävyydellä: kun jylhäseinäisen holvin katosta riippuva, pienen kivimuurin painoinen vasarapuomi pää edellä iskeytyisi häneen ja murskaisi hänen päänsä ja osan hartioitakin soranhienoksi rouheeksi kallioon muurattua alasinta vasten, iskun voima välittyisi kallioon. Luihin ja ytimiin tunkeutuva jymähdys vavahduttaisi maata kaupungin rajoille asti ja muistuttaisi joka kerran kansaa siitä, kuinka suuri oli kansaa suopeasti kuulleen valtakunnan mahti ja kuinka mitättömän heiveröisenä musertui jokainen, joka rohkeni asettua sen päämäärien tielle.

Hän asettautui ikkunan ääreen katselemaan rakennusten lomasta taivaalla tummuvaan iltaa, viimeistä, jonka hän valtakunnassaan näkisi.

* * *

Ikkunan takaa kuului rapinaa. Endreo nousi penkiltä ja tähyisi ikkunasta ulos syvään hämärään, jota valaisivat vain öisen kaupungin harvat valot. Hän näki kaksi ihmishahmoa.

"Endreo?" kuiskasi toinen niistä.

"Kaweena?" vastasi Endreo perin pohjin ällistyneenä. "Ja Koki? Miten te tänne pääsitte?"

"Me löysimme ihmisen, joka neuvoi ja auttoi meitä", vastasi Kaweena ja taivuttautui lähemmäksi ikkunaukkoo niin, että he saattoivat nähdä toistensa kasvojenpiirteet. Myös Koki siirtyi hiukan, mutta pysytteli vaihi, ajoittaisia hiljaisia niiskahduksia lukuunottamatta.

"Teidän on hyvin vaarallista kiipeillä täällä. Alas on

pitkä pudotus ja maa on kovaa. Miten te ylipäänsä kykenette kiipeämään seinää pitkin?"

"Kivimuurista saa kädensijan", sanoi Kaweena tuttuun, saavutuksiaan vähättelevään, lyhytsanaiseen tyyliinsä. Hänen katseensa oli tutkiva, huolestunut ja osaaottava.

"Huomasitte kai, että täällä on myös vartijoita? Teidän käy huonosti, jos he näkevät teidät."

Surumielinen hymy käväisi Kaweenan kasvoilla hänen kuunnellessaan Endreon huolta heistä.

"Me ymmärsimme jo, kuinka he kulkevat. Mutta entä sinä? Mitä sinulle nyt tapahtuu?"

"Minut on tuomittu kuolemaan aamulla", vastasi Endreo lyhyesti ja kiertelemättä. Hän saattoi nähdä ystäviensä sormien puristuvan kivenulkonemien ympärille.

"Etkö saanut edes puolustaa itseäsi?" kysyi Kaweena kauhistuneena.

"Sain. Se oikeus myönnetään aina. Minulla vain ei ollut paljoa sanottavaa, koska tiesin, että mitä tahansa omantuntoni puolesta sanoisinkin, se vain syventäisi kuulijoideni vihaa minua kohtaan. Mutta älkää minua murehtiko. Ettehän te itsekään selviytyneet ystävyydestämme ilman kuolleita."

Endreo vilkaisi silmäkulmastaan Kokia, jonka niiskutus oli yltynyt itkunpuistatuksiksi. Hänestä näytti uhkaavan varmalta, että tämä putoaisi, jos joutuisi vielä hiukankin enemmän tunteensa valtaan.

"Tehkää minulle mieliksi ja pelastakaa itsenne", Endreo pyysi. "Olen teille kiitollinen siitä, että pelastitte minut luodolta ja otitte minut luoksenne, mutta täältä kiven ja vartijoiden keskeltä te ette saa minua ulos millään keinolla. Kuolen rauhallisin mielin, jos tiedän, että te elätte ja voitte hyvin."

"Mutta sinä et ole tehnyt mitään paha!" Kaweena huoahhti kiihdyksissään. "Meille sinä olet sankari, etkä rikollinen."

"Sankari on sellainen, joka uhraa kalleimpansa toisten puolesta tai tekee tekoja, joihin muut eivät pysty. Minä en ole tehnyt kumpaakaan. Sain tämän tuomion suulauttani ja jääräpäisyyttäni. Ja jos valtakuntani lakia luetaan niin kuin se on kirjoitettu, minä olen rikollinen. Meidän lakimme on voiman ja vallan, ei ystävyyden laki."

Huomaan nyt, kuinka itse nuoruudessani erehdyin, kun uskoin, että ryhdyn palvelemaan isänmaatani. Sitä valtakuntaa, jota minä palvelin, ei ehkä koskaan ole ollut olemassakaan. Ja kuitenkin minä tiedän yhä, että se on se valtakunta, jota me kaikki tavoittelimme."

"On se olemassa", vakuutti Kaweena. "Se on vain vielä pieni. Sinun huoneesi kokoinen. Sinun sydämesi kokoinen. Mutta vielä joskus siitä tulee suurempi."

"Te teitte tästä yöstä minulle jälleen yhden rakkaan lahjan. Antakaa nyt minulle vielä se viimeinen lahja, että palaatte turvassa kotiinne."

Puhumatta enempää Kaweena kosketti Endreon rautatankoon tukeutuvia sormia ja Endreo sipaisi nenällään Kokin kyynelistä märkää nenänpäätä. Hiljaa mutta vikkelästi naiset laskeutuivat seinää alas. He livahhtivat vastapäisen rakennuksen kulmaan, kääntyivät kohti Endreota ja painoivat hetkeksi kämmenensä päällekkäin rinnalleen. Sitten he katosivat kulman taakse. Hetken kuluttua katuä pitkin kulki kierroksellaan kaksimiehinen, aseistettu vartio.

Vielä vähän aikaa Endreo saattoi torkahdella ja ajatella kansansa aamunkoittoa, sen historiaa ja haaveita vähitellen valkenevan aamun valossa. Dammarad oli halunnut olla suuri ja kunniakas kansojen joukossa. Suuri siitä oli tullut, mutta sille ei ollut tullut mieleen, että kunnia voisi olla hentoa lasia: kun siihen tarttuu rautaisin kourin, se särkyy kimaltavaksi tomuksi ja laskeutuu niiden ylle, jotka ovat liian vähäisiä edes kurkottaakseen sitä kohti.

Voisiko valtakunta vielä löytää sielunsa? Voisiko jostakin astua esiin ihminen, joka saisi kansan sydämen sulamaan? Auringonsäteet nostattivat hänessä toivoa.

Hän havahtui kuullessaan, kuinka rautaovi kolahti.

"Lähdetään", kehotti ääni hänen takanaan.

Eteläntien kulkukauppias

Toinen luku

"Dammarad ehti murskata monta kansaa ja sammuttaa monta ihmiselämää, ennen kuin tuli sen oma vuoro väistyä pois maailmasta", sanoi mestari Gondharan. "Se ei tapahtunut raivokkaassa suursodassa, kuten moni ehkä odotti, vaan vähän kerrallaan rappeutumalla. Dammarad kuoli pystyyn, kuten vanha puu, ja lopulta sen oksat ja rungon osat alkoivat putoilla itsestään maahan. Jotkut sen alistamista kansoista olivat yhä elossa, kun se tuhoutui, mutta eivät kaikki. Monet niistä oli pyyhitty kokonaan olemattomiin, ja vain oppineimmat muinaisaikojen tuntijat saattoivat löytää häviäviä merkkejä siitä, että hävitetyt kansat olivat koskaan olleet olemassakaan."

"Eikö nyt ole enää olemassa suuria valtakuntia?"
kysyi Duat.

"Ei sellaisia. Ei niin suuria. Mutta niitä voi vielä tulla uudelleen. Kunpa ne olisivat inhimillisempiä kuin edeltäjänsä! Voimasta vain on niin kovin helppo humaltua."

Mestari ei ollut ehtinyt kertoa Endreon tarinaa Duatille yhdellä kertaa, mutta oli jatkanut seuraavan tilaisuuden koittaessa ja saanut kertomisensa päätökseen parahiksi heidän saapuessaan Raidaan. Raida oli valoisa ja viihtyisältä näyttävä pikkukaupunki, jonka kohdalla pohjoispuoliset vuorenrinteet olivat tavallista jyrkempiä. Duat antoi katseensa kiertää moni-ilmeisten pikkutalojen joukossa heidän hakeutuessaan mestarin ilmeisesti edeltäkäsien tuntemalle paikalle, pienelle tienvarren hietikolle. Hietikkoa varjosti joukko siellä täällä kasvavia puita ja siltä avautui kaunis näkymä kohti pohjoisia vuoria ja etelään nurmikon yli auringonpaisteiselle lammelle. Paikka ei näyttänyt torilta, mutta tie, jonka varrelle he pysähtyivät, oli epäilemättä yksi kaupungin tärkeimmistä kulkuväylistä.

"Täällä enemmistö ihmisistä puhuu dahilaa", kertoi mestari heidän valmistellessaan rattaita myyntiä varten.

"Minä osaan sitä tuskin lainkaan", huokaisi Duat

terästäytyen koetusta varten.

"Jos sanavarastosi loppuu, kokeile kaikin mokomin äidinkieltäsi. Kyllä sitä moni osaa täälläkin. Tosin heidän tapansa murtaa sitä voi toisinaan tuottaa yllätyksiä."

Kannattimia pystyttäessään Duat katseli tielle, jota pitkin kulki ilahduttavan usein joku ohi, vaikka ihmisiä ei ollutkaan aivan virraksi asti. Lisäksi useimmat ohikulkijat katselivat uteliaasti heidän rattaitaan. Ei kestänyt pitkään, ennen kuin he saivat ensimmäisen asiakkaansa.

Tieltä asteli heidän rattaidensa luokse nuori nainen, hoikka ja norja kuin Tambunin kaislat, yllään pitkä, hopeanvalkoinen vaate. Tämä riitti Duatille ennakkovaroitukseksi siitä, että silmänräpäystä myöhemmin hän sai nähdä myös siihenastisen elämänsä kauneimmat kasvat.

"*Ta hane*", tervehti nainen heitä dahilan kielellä. Hänen äänensä kaikui Duatin korvissa kuin lasikellon helähdys.

"*Ta hane*", vastasi Duat havahtuen hetkessä pirteämpään palvelualttiuteen kuin koskaan ennen, penkaisten kiivaasti muistiaan löytääkseen sopivan kohteliaisuuden, ennen kuin kysyisi, mitä saisi asiakkaalleen myydä.

"Onko tuo liina kaupan?" kysyi nainen vaihtaen yllättäen mirwaliin, Duatin äidinkieleen. "Saanko katsoa sitä?"

Hämmennyksen mykistämä Duat ojensi valkoisen, läpikuultavan liinan naiselle, joka tutki kiinnostunein katsein sen reunaa kiertävää kullanväristä korukuviointia.

"Arvasinkin, että löytäisin tällaisen juuri teiltä", nainen sanoi. "Saanko ostaa sen? Paljonko se maksaa?"

Duat vilkaisi sivummalla hopeista veistä kiillottavaa mestariaan.

"Kaksikymmentä wanaa", vastasi mestari.

Nainen laski kaksi pientä, kirkaskiiltoista rahaa Duatin käteen. Kohdatessaan naisen seurallista hymyä säteilevän katseen Duat otti varmuuden vuoksi tukea rattaiden rungosta pelätessään jalkojensa horjahtavan altaan.

Nainen vaihtoi muutaman sanan myös mestarin kanssa, jälleen dahilan kielellä. Duat tunsii helpotusta mestarinsa avusta, sillä naisen ja mestarin välillä vaihdetuista sanoista melko monet olivat hänelle outoja.

"Ehkä näemme taas ensi vuonna", hyvästeli nainen

sekä Duatin että mestarin ja lähti matkaan liina mukanaan Duatin jäädessä katsella tapittamaan tämän loittonevia, sulavia askelia.

"Älä toki vaivu horrokseen kesken työpäivän!" varoitti mestari säpsähdyttäen Duatin hereille unelmistaan.

"Anteeksi", mutisi Duat ja kääntyi panemaan saamiaan rahoja lippaaseen. Sitten hän jatkoi: "Näitkö, kuinka kaunis hän oli?"

"Näin", vastasi mestari lyhyesti. "Luulen, että olen nähnyt hänet täällä ennenkin."

"Kuka hän mahtoi olla? Jonkun ylimyksen tytär?"

"Hänen nimensä on Kannawi ja hän asuu Perinteiden talossa."

"Sinä siis tunnet hänet?"

"En tiedä hänestä tämän enempää." Hymy tuikahti mestarin silmäkulmassa kun hän jatkoi: "Tämänkin verran sain selville hänestä vasta äsken, kun minusta näytti siltä, että tiedot saattaisivat kiinnostaa sinua."

"Minä... tuota..."

"Kyllä se harjoittelemalla sujuu", vakuutti mestari. "Kun seuraava kaunotar tulee ostoksille, et ehkä menetä enää puhekykyäsi kesken myymisen."

"Mistä hän tiesi minun äidinkieleni? Äänsinkö minä dahilaa niin huonosti, vai näkyykö äidinkieli kasvoistani?"

"Ääntämyksessäsi ei ollut mitään vikaa, mutta paljastava sanavalintasi kaipasi ehkä hiomista. Täällä tervehdykseen ei koskaan vastata samoin sanoin."

"Eikö?" Duat muisti äkkiä nolostuneena, että mestari ehkä oli kuin olikin maininnut hänelle asiasta jo aiemmin. "Miten siihen sitten pitäisi vastata?"

"*Ta hane* tarkoittaa 'iloksi'. Se on lyhenne pitemmästä sanonnasta 'tapaamisesi on minulle iloksi'. Siihen voi vastata esimerkiksi *ta waira* eli 'onneksi' tai *ta darakmi* eli 'siunaukseksi'. Se, mitä vastaat, ei ole niin tärkeää kuin se, että annat puhekumppanisi tuntea, että näet hänen hyväkseen hiukan ajattelun vaivaa, etkä vain toista kaikuna hänen sanojaan. Samoin kiittäessäsi voit itse valita kiitoksellesi tilanteeseen sopivan muodon, kuten aiemmin mainitsinkin. Voit sanoa esimerkiksi 'kunnia annillesi' tai vaikkapa 'ylistys hyvyydellesi'."

"Tämähan on haastavaa kuin taiteenharjoitus!"

"Kaupanhieronnasta ja keskustelusta voi halutessaan

kyllä tehdä taidettakin", tuumaili mestari. "Asiakkaiden perimmäiset tarpeet ovat kuitenkin toisaalla, eikä niiden tyydyttäminen vaadi taiteilijan lahjoja."

Muistikuva palautui mestarin mieleen.

"Tuo sinun ja Kannawin kohtaaminen itse asiassa muistutti mieleeni tarinan, jonka voin kertoa sinulle hiukan myöhemmin, vaikkapa seuraavalla matkaosuudellamme", mestari lupasi.

"Sepä hyvä. Olinkin jo aikeissa pyytää sinulta uutta tarinaa."

"Sitä ennen meillä on vielä töitä tehtävänämme. Katsohan tuonne, sieltä tulee uteliailta vaikuttavia ihmisiä."

* * *

Päivä oli ollut tuottoisa. Asiakkaita ei ollut tullut tulvaksi asti, mutta ne, jotka olivat pysähtyneet asioimaan, ilmeisesti tiesivät entuudestaan, mitä mestarin parhaaseen tarjontaan sisältyi, eivätkä epäröineet maksaa siitä kunnan hintaa. Rahalippaan lokeroihin oli kertynyt hyvä joukko pieniä, jopa vain sormenpään kokoisia, mutta arvokkaista metalleista lyötyjä kauniita rahoja.

"Nyt me lähemme Iloisen muorin talolle", kertoi mestari heidän valmistellessaan matkaanlähtöä. "Pääsemme sinne ehkä illaksi, ja siellä saamme syötävää. Paikka on maantien varressa, eikä kuulu mihinkään kylään, mutta se on tunnettu ja pidetty levähdyspaikka. Huomenna emme sitten myy paljoakaan, sillä suuri osa päivästä kuluu matkantekoon."

"Kuka se iloinen muori on?"

"Paikan entinen, vieraanvarainen emäntä. Nyt taloa pitävät jo hänen lapsenlapsensa, mutta talon nimi on pysynyt entisellään."

"Ainakin nimi lupaa hyvää. Entä yöpymisen jälkeen, mikä on seuraava määränpäämme?"

"Me nousemme vuorille kulkemaan vähän matkaa vuoriston reunamaa pitkin. Reitti vaatii meiltä hiukan enemmän kuin tasamaan tie, mutta ilma on raikkaampaa ja maisemat kauniimpia. Alhaalla joutuisimme myöskin kiertämään etelämpänä olevalle sillalle, koska nämä rattaat olisivat kohtuuton kuorma pienelle jokilautalle vaativassa virrassa. Vuorilta laskeudumme sitten

loppuiltapäivästä Bonin kylään. Boni on yksi mielikylis-täni. Minut tunnetaan siellä hyvin, ja voimme levätä siellä huoletta, sillä kyläläiset suojelevat meitä pahantekijöiltä, jos sellaisia jostakin paikalle ilmaantuu. Voimme ehkä ennen illallista myös myydä vielä jotakin, jos ostajia on."

"Uusi päivä, uusi kylä."

Mestari uskoi aistineensa oppipoikansa lausahduksesta hivenen kaihoisuutta.

"Menomatalla näet vielä paljon uutta", mestari huomautti. "Paluumatkalla useimmat asiat ovatkin jo vanhaa ja tuttua."

"Sitä en epäile. Mutta se muistutti minua eräästä toisesta seikasta."

"Mistä sitten?"

"No, muun ohessa vaikkapa siitä, että sinä olet naimaton, ja sellaiseksi minäkin jään, jos minusta tulee kulkukauppias. Näissä töissä ei juuri ehdi jäädä tuttavuutta rakentamaan, enemmästä puhumattakaan."

"Asettaahan tämä työ joitakin haasteita seuraelämälle", myönsi mestari. "Luulenpa kuitenkin, että perimmältäsi olet väärässä. Laskepa vaikka, montako puolisoehdokasta sinulla voi olla pienessä kotikylässäsi, ja montako olet jo tähän mennessä tavannut matkasi varrella. Jos käytät päivän vapaan aikasi hyvin hyödyksesi, ehdit kuin ehditkin luoda suhteita ihmisiin, niin naiseen kuin miehiin, ja myös jatkaa suhteiden vaalimista paluumatkalla. Minulla ei ole vaimoa, mutta paljon ystäviä kyllä. Sinulla voi jonakin päivänä olla vaimokin."

"Miten se onnistuisi?"

Mestari keskeytti peitteen sidonnan ja nojasi kyynärpänsä pakattua kuormaa peittävälle kankaalle.

"Minä en kierrä maailmaa siksi, että minun olisi pakko tehdä niin. Voin toimia myös paikoillani pysytellen, ja joskus olen vähän aikaa niin tehnytkin. Tarvittaessa voin tehdä niin uudelleenkin. Jos sinä löydät ihmisen, josta selvästi tulee puoliso, se on hyvinkin sen arvoinen asia, että voimme asettua paikoillemme siksi ajaksi, että sinä pääset naimisiin."

"Mitä sinä sitten teet?"

"Jatkan yksin. Tai hankin uuden oppipojan."

Ajatus vihlaisi Duatia. Hän aikoi vastata, mutta mestari ehti ensin.

"Minä en hankkinut sinua orjaksi enkä palvelijaksi, vaikka oletkin oppipoikani", mestari selitti. "Tämä on vain yksi työ monien joukossa, jota sinä voit tehdä. Jos löydät itsellesi paremman työn tai aseman, tahdon mielihyvin sinun ottavan sen vastaan. Vanhempasi toivoivat sinun parastasi, kun luovuttivat sinut mukaani, ja samoin minä tahdon sinun parastasi, kun ajan tullen ja asioiden niin vaatiessa luovutan sinut toisten mukaan."

"Sitten sinä olet minulle kuin isä", totesi Duat hyvillään.

"Sellainen minun ainakin kuuluisi olla. Mutta huomaa myös, että sanoin 'tarvittaessa'. Se, että sydämesi alkaa läpättää, kun kohtaat kauniin naisen, ei vielä ole mikään seisahtumisperuste."

"En minä sitä odottanutkaan. Sitä paitsi kaunottaret elävät eri maailmassa kuin minä. Eivät he ole kiinnostuneita kulkukauppiaiden oppipojista."

"Mitä vikaa kulkukauppiaiden oppipojissa on?"

"Hienostuneet ja sivistyneet naiset tarvitsevat vertaisensa miehen. Minä en ole sellainen."

"Voit ollakin, jos tahdot. Mitä sinulta puuttuu? Rahaa osaat jo hankkia paremmin kuin useimmat ympärilläsi elävät. Maita ja kansoja nähdessäsi opit paljon sellaista, mistä muut eivät tiedä. Tavat ja taidot voit opetella ja harjaantua esiintymään kuten ne vaativat."

"Tiedän, että olet paras opettaja, jonka voin kuvitella saavani. Luulen kuitenkin, että muut eivät ymmärrä kauppiaan voivan olla enempää kuin kauppias."

"Ehkä niin usein onkin, mutta uskon, että jos mieltiättömyys on todellakin sivistynyt eikä vain kaunis, hän näkee melko pian ulkomuotoasi syvemmälle. Ja jos tulee sellainen aika, että tarvitset tunnustetun oppiarvon, sinun on mentävä kouluun. Reittimme varrella on useita kouluja, muutamat varsin korkeaakin opetusta antavia. Minä annan silloin sinulle kylliksi rahaa, jotta pääset alkuun, mutta loput sinun on hankittava itse opintojesi ohessa."

"Sinä saat tämän kuulostamaan aivan unelma-ammattilta", sanoi Duat hymyssä suin.

"Me voimme tehdä siitä sellaisen. Tai ainakin käyttää hyväksemme sen parhaita puolia."

"Ei minulla ainakaan näillä näkymin ole mitään kiirettä pois luotasi."

"Sepä hyvä. Sidotaan tämä nyt valmiiksi, niin pääsemme lähtemään."

Työ vei heiltä enää hetken, ja sen jälkeen he lähtivät matkaan ohikulkijoiden vilkuttaessa heille hyvästiksi ja muutaman tutumman toivottaessa heitä tervetulleiksi takaisin.

Tie johti heidät ulos asutuksen keskeltä vaeltamaan avarassa lehtimetsässä, jota valaisi pehmeän iltapäiväinen aurinko. Siellä täällä metsä avautui heiniä kasvaviksi niityiksi. Toisinaan he kaartelivat loivien kumpujen sivuitse, toisinaan nousivat niiden ylitse. Duat tunki ihollaan hennon tuulenvireen ja kuunteli heinikon latvuksissa lentelevien hyönteisten vaimeita pörähdyksiä, joita säesti rattaiden pyörien ritinä.

"Oletko sinä koskaan ollut naimisissa?" hän kysyi mestariltaan. "Tai rakastunut?"

Mestari katseli hetken kohti tien viitoittamaa kaukaisuutta, ennen kuin vastasi.

"Olenhan minä ollut", hän sanoi. "En ehkä rakastunut niin tulisesti kuin jotkut ystävästäni, mutta kylliksi, jotta muistot seuraavat minua lopun ikäni."

"Seuraavat sinua?" Duatin korvissa mestarin sanavalinta ei kuulostanut kovinkaan onnelliselta.

"Niissä asioissa moni ihminen kokee sekä parhaimpansa että pahimpansa", selitti mestari ja huokaisi syvään. "Minä kuvittelin, että voisin mennä ja tulla niin kuin itse hyväksi otaksuin, mutta sitten minulla ei ollutkaan enää, kenen luo palata."

Duat vältti kysymästä enempiä huomatessaan mestarin sipaisevan silmäkulmaansa. Tämä jatkoi kuitenkin itse: "Muistatko sen kivikuulan lippaassa?"

"Sen läpikuultavan ja helmenhoitoisen?"

"Sen. Helmi se ei ole, eikä kai edes elollisesta maailmasta peräisin. Sain sen mukaani rakkaalta ystävättäreiltäni, kun lähdin atollisaarelta viimeisen kerran hänen seurastaan. Saarelaisetkin kutsuvat niitä helmikiviksi. Niitä löytyy joskus merenpohjasta saaren lähettäviltä."

"Missä se atollisaari on?"

"Saaren nimi on Manae Ara. Sille mennään Pienen merisolän kautta, vuoriston poikki jonkin matkaa Shambrosta etelään. Sen jälkeen matkaa on jatkettava merikelpoisella veneellä, jossa on oltava taitava

suunnistaja, sillä virrat ovat voimakkaita, eikä maamerkkejä ole. Matka kestää suotuisimmillakin tuulilla ainakin kaksi täyttä päivää."

"Minä en ole kuullutkaan koko saaresta", sanoi Duat suoden mielellään mestarinsa laimentaa tuskallisia muistojaan annoksella maantietoa.

"Ei siitä ole kuullut kovin moni muukaan. Saari on sijaintinsa takia melko eristynyt, mutta siellä on paljon asukkaita. Atolli on pitkä puolikaari, sen pituinen, että sen ennättää kävellä päivässä päästä päähän näännyksiin väsymättä, mutta niin kapea, että leveimmässäkkin kohdassa sille mahtuu rinnakkain vain neljä katua. Nimenomaan katua, sillä saaren harjan käyttökelpoiset kohdat ovat täynnä taloja. Saari on kaupunki. Sen selkärangana on sen teistä ainoa, joka vie sen päästä päähän, ja kolmesta kohdasta sekin on korotettu kivisillaksi, jotta aallot eivät kastelisi kulkijoiden jalkoja. Siellä asuu paljon ihmisiä, koska siellä meri on hyvin runsas aarreaitta, täynnä luonnon antimia. Sieltä asukkaat saavat oman elantonsa ja myyvät loput niille harvoille kauppiaille, jotka tietävät saaresta ja kykenevät tulemaan sinne kauppoja tekemään. Sinne minäkin menin toisten kertomuksia seuraten, ja siellä minä sitten kohtasin myös Timnianen. Me todella kävelimme saaren päästä toiseen, eteläkärjen majoille ja pohjoistasanteen pylväälle, ja hän kertoi minulle saaresta kaiken, mitä vain kertoa saattoi. Me paistoinme kalaa rantajyrkänteellä hänen ystäviensä kanssa ja istuimme katselemassa auringonlaskuja."

"Mitä kieltä siellä puhutaan?"

"Heillä on oma kielensä. Hän osasi juuri sen verran minun kieltäni ja minä ennätin oppia juuri sen verran hänen kieltään, että niiden molempien avulla onnistuimme puhumaan toisillemme."

"Oliko hän kaunis kuten Kannawi?"

"Hän oli sievä. Hän hymyili hyvin kauniisti. Herttaisesti."

Mestari huokaisi uudelleen, mutta ei enää samalla tavoin raskasmielisesti kuin edellisellä kerralla.

"Väitetään, että atolli muodostaa täyden ympyrän", hän jatkoi. "Sen itäpuolisko on merenpinnan yläpuolella ja länsipuolisko olisi sitten sen alapuolella. Kukaan ei vain ole päässyt perille läntisen merenpohjan muodoista kyllin tarkoin varmistukseen väitteen todenperäisyyden."

"Mistä kokonainen kaupunki saa juomavetensä?"

"Se saa senkin merestä, usko tai älä. Rantavedessä, heti vedenpinnan tasalla kelluu suuria, pulleita kasveja, joita he ovat opetelleet lypsämään kuin eläimiä. Juotavaa riittää kaikille. Pesemiseen on sitten taas omat keinonsa."

"Minustakin olisi kiintoisaa käydä siellä."

"Kyllä siellä kannattaa käydä. Matkaan on vain varattava aikaa, sillä jo solan luokse matkustaminen vie oman aikansa. Ja sitten on myös tiedettävä, koska venekyyti on tarjolla."

He jatkoivat hetken ajan matkaansa vaitonaisina.

"Kiitoksia, kun kerroit minulle saaresta ja Timnianesta", Duat sanoi sitten.

"Kyllä minun kannatti kertoa, jos vältät toistamasta erehdyksiäni. Muista aina, että miehen ja naisen suhteessa on kaksi ihmiselämää."

"Minä muistan", vakuutti Duat.

Tie tuli ulos metsikön katveesta ja heidän edessään levittäytyi avoimempaa maata.

"Tuolla edessä näet siintävän kukkulan, jonka toisella puolella on Iloisen muurin talo", kertoi mestari osoittaen kohti läntistä taivaanrantaa.

"Ehdimmekö sinne ennen auringonlaskua?"

"Emme aivan. Mutta aterialle ehdimme kyllä."

* * *

Mestari oli ollut oikeassa sanoessaan, että vuorilla ilma oli raikasta. Hetkittäin Duatin teki jopa mieli pukeutua lämpimämmiin, mutta sitten auringonpaiste lämmitti hänet taas. Maisemat olivat myös, jolleivät kauniiden alamaiden rinnalla vielä kauniimpia, niin ainakin jylhempinä. He kulkivat pitkin harjannetta milloin sen eteläisellä, milloin taas pohjoisella rinteellä. Etelärinteellä he näkivät kauas yli eteläisten tasamaiden, ja pohjoisrinnettä kulkiessaan he saattoivat ihaila pohjoiseen jatkuvaa huippujen paljoutta. Loitommat, lumen peittämät huiput loistivat valkoisina kirkaassa auringonpaisteessa. Sykähdyttävän sinisellä taivaalla purjehti hitaasti joitakin hahtuvapilviä.

He olivat nukkuneet makoisat yönet Iloisen muurin talossa. Talon emäntä ei ollut vielä muurin iässä, mutta iloisuutensa puolesta vastasi kyllä esikuvaansa. Ja kuten

Duat jo etukäteen arvasi, tämä tunki mestarin hyvin ja oli vaihtanut hänen kanssaan pitkään kuulumisia edellisiltaisen aterian päätteeksi.

Hyvin levätyän yön jälkeen Duat tunki itsensä jälleen kerran valmiiksi taivaltamaan yhdellä kertaa vaikka merelle asti. Hän tiesi kyllä, että päivän kesto ja maantien pitkät ojelmukset palauttaisivat hänen intonsa takaisin todellisempiin mittoihin viimeistään iltapäivällä, mutta siitä huolimatta hän oli iloisesti yllättynyt huomattessaan, kuinka kulkukauppiaan elämä oli vahvistanut hänet kulkemaan päivämatoja, jotka aikaisemmin olisivat saattaneet hänet kauhun valtaan.

He olivat ylittäneet Tambunin virran ja kulkeneet pitkän matkan vuoriston vierustaa, mutta pitkälti olisi vielä jäljelläkin, ennen kuin he alkaisivat kääntyä vuoriston nurkkauksen edeltä kohti eteläistä niemimaata. Heidän edessään olisivat vielä myös Tangran ja Tanakholin virrat. Duat ei kuitenkaan arkaillut. Jokainen päivä avasi hänen eteensä uusia maisemia ja uusia asuinseutuja. Häntä lähes pyörörytti ajatella, kuinka kaukana synnyinkodistaan hän jo oli, ja hänen mestarinsa teki toistuvasti matkoja vielä paljon kauemmaksikin.

"Minulla oli itse asiassa maisemien lisäksi toinenkin syy valita tämä reitti", kertoi mestari. "Nyt, kun edessämme on pitkä ja hiljainen matkaosuus, voisoin kertoa sinulle seuraavan tarinan, jos haluat kuulla sen."

"Varmasti haluan!" vastasi Duat kiireesti.

"Tämä kertomus liittyy yhteen lippaani vanhimmista esineistä, kaulanauhaan, jossa on neljä kiveä. Nauhan sanotaan olleen yhden kertomukseen kuuluvan ihmisen omaisuutta. Neljä kiveä, neljä ihmistä. Yksi niistä kuvaa nauhan kantajaa, kolme muuta hänen ystäviään."

Duat muisti kaulanauhan. Hän harkitsi jo ehdottaa, että voisi kaivaa nauhan esiin rattaiden kätköistä ja panna sen kertomuksen ajaksi kaulaansa, mutta muutti mielensä muistaessaan, että nauha oli todellakin vanhan näköinen ja saattaisi rikkoutua hänen päähänpistonsa takia.

"Kertomuksen tapahtumat tapahtuivat tuolla pohjoisessa, heti näiden vuorten takana ja sieltä pohjoiseen päin jatkuvilla seuduilla", mestari jatkoi. "Tästä katsoen emme näe heidän maistaan kuin kappaleen niiden yllä leijuvaa ilmaa, mutta ainakin tämä kohta reitistämme on heidän maitaan lähinnä."

"Mitä maita?"

"Nykyiset valtakunnat eivät ole enää samoja kuin silloiset, mutta se, joka on kuullut tarinoita niistä, voi ehkä tunnistaa vielä joitakin kaikuja vanhoilta ajoilta siellä käydessään."

"Voimmeko joskus kulkea sitä kautta?"

"Matka sinne ei ole helppo ja sikäläiset kielet ovat minulle outoja, mutta jos olosuhteet ovat suosiolliset ja sinä vielä myöhemminkin haluat sinne, voimme kyllä harkita sitä."

"Ainakin kuulen nyt aluksi kertomuksesi."

"Ja se kertomus kuuluu näin."

Neljä ystävästä

"Äläkä edes uneksi tulevasi jonakin päivänä takaisin!" huusi ruhtinaan vasalli kotikyläänsä jättävän Tengkon jälkeen. Maantietä harppova Tengko ei vaivautunut pysähtymään ja vastaamaan, ja turhaa se olisi ollutkin, sillä ruhtinaan karkottamaksi joutuminen oli aina hyvin lopullinen tapahtuma.

Ehkä hänellä oli kuitenkin aihetta kiitollisuuteen, sillä jollei ruhtinas olisi kuulunut Puhtaiden lahkoon ja sen myötä vannonut välttävänsä surmaamista, ja jollei karkotuksen toimeenpanoa olisi ollut todistamassa niinkin monta silmäparia, hän ei olisi enää elossa karkotettavaksi. Toisaalta, jos ruhtinas olisi kuninkaiden ja keisarien tapaan pysynyt hiukan loitompana kansastaan, Tengko ei olisi koko loukkuun joutunutkaan.

Hän oli vain erehtynyt talosta yön hämärässä! Se ei voinut olla rikos minkään kansan mittapuulla, mutta hallitsijoille näytti asioiden muoto olevan sisältöä tärkeämpi. Nyt hän oli sitten matkalla ilman määränpäättä, rahaa tai ruokaa, kunnes maantierosvo tai hänen onnellaan joku toinen ruhtinas tekisi lopun hänen viheliäisestä harhailustaan.

Lähin paikka, jossa hän uskaltaisi pysähtyä ja voisi yrittää hankkia itselleen syötävää hengenpitimiksi olisi Kaskarit, toinen, samantapainen kylä kuin Beiten, josta hän oli juuri lähtenyt. Hän olisi perillä ennen iltaa, kenties juuri sopivaan aikaan tavatakseen töistään palaavia kyläläisiä ja pyytääkseen heiltä neuvoja. Hän ei tuntenut Kaskaritista ketään, mutta toivoi, että heiltä liikenisi sen verran aikaa ja myötätuntoa, että hän saisi itselleen aterian ja yösijan. Muukalainen hän olisi, mutta ainakin hänellä olisi samat tavat ja puheenparsa kuin Kaskaritin asukkailla.

Hän marssi sinnikkäästi ja lepäämättä kuin määränpäähän pyrkivä ikään, vähitellen yltyvästä janostaan huolimatta. Näkyvillä ei ollut taloja, joista hän olisi voinut pyytää vettä, ja lähimmälle joellekin oli vielä matkaa. Ainakin aurinko armahti häntä vetäytymällä ajoittain taivaalla purjehtivien pilvien taakse. Kärrytie vei

häntä metsiköiden halki, kallioiden sivuitse ja heinikoiden keskitse. Keskipäivä oli jo jäänyt taakse, kun hän lopulta sai avun janoonsa kohdalle sattuneen maatalon vanhalta emännältä. Hän olisi ehkä saanut syödäkseenkin, mutta jatkoi mieluummin saman tien matkaa, sillä hän oli yhtä innokas pääsemään loitolle ruhtinaasta kuin tämä hänestä.

Päivänvalo oli jo pehmenemässä iltaiseksi, kun häntä ympäröinyt kuiva, ruohikkoinen tasamaa taittui loivaan laskuun ja johti hänet Kaskaritin laaksoon ja sen pohjukassa sijaitsevaan samannimiseen kylään. Hän katseli tien sivulla levittäytyviä peltotilkkuja ja niittyjä kylää lähestyessään. Kaksi keskenään nauraen kisailevaa poikaa ohitti hänet, mutta aikuisia häntä vastaan ei ollut vielä tullut. Hän sivuutti kaksi pientä, vanhaa taloa ja yhden peltotien haaran, ja sitten hän kohtasi jo harmaantuvan, työvaatteisiin pukeutuneen miehen, joka tuli häntä vastaan kuokka olallaan.

"Illan rauhaa", toivotti Tengko, kuten tapaan kuului. "Voitko kertoa, tarvitseeko kukaan täällä joksikin ajaksi ahkeraa apumiestä?"

Mies pysähtyi ja tuumaili lyhyen hetken.

"En minä kyllä tiedä", hän lausui julki pohdiskelunsa tuloksen. "Minä itse en voi ketään palkata, kun olen köyhä, eikä meillä ole paljon työtäkään tehtäväksi. Kysy vaikka torilta. Siellä on ehkä hiukan vauraampaa väkeä."

Tengko kiitti ja jatkoi matkaansa. Matkallaan kylän keskelle hän tapasi vielä kaksi muuta miestä, mutta näillä ei ollut tarjota hänelle sen enempää kuin ensimmäiselläkään. Hän toivoi onnistuvansa paremmin lähempänä keskikylää, jossa talot alkoivat olla lähempänä toisiaan ja ihmisiä enemmän liikkeellä. Ainakaan hän ei pitänyt ajatuksesta, että joutuisi kerjäämään.

Tori oli pieni talojen rajaama aukio, kuin neljä tai viisi tienpätkää rinnakkain asetettuna, eikä kovin paljon kyläteitä tasaisempikaan. Hiukan syrjässä torin keskipisteestä oli sillä hetkellä tyhjä eläinten juottoallas, jonka reunalle hän istuutui pohtimaan, miten lähestyä yksitellen ohi kulkevia kyläläisiä. Nämä katsahivat häntä kohti hänet sivuuttaessaan, mutta käänsivät sitten katseensa pois ja arvatenkin unohtivat saman tien hänet koskaan nähneensä.

Hän aprikoi, kannattaisiko hänen etsiä majatalo ja

tarjota itseään sinne rengiksi, kun hänen omia aikojaan toria mittailleet silmänsä havahduivat hänet äkkiä. Hän oli nähnyt nuoren naisen, ei ensimmäistä sillä torilla ollessaan, mutta ensimmäisen, joka kohtasi hänen katseensa, eikä kääntynyt saman tien pois. Tämä seisahtui ja astui sitten ne muutamat askeleet, jotka toivat tämän hänen vierelleen. Nainen istuutui juottoaltaan reunalle kyselemättä ja kehotuksia odottamatta. Tengko toivotti naiselle illan rauhaa ja tämä vastasi samoin.

"Oletko kyläläisiä?" nainen kysyi häneltä tuttavuutta hierovan ihmisen tapaan maltillisen uteliaasti.

"En ole", vastasi Tengko. "Tulin tänne vasta äsken."

"Näytit hiukan siltä kuin yrittäisit löytää jotakin."

"Olen tutustumassa kylään. Katson, saanko täältä töitä."

Tengko katsoi tarkemmin puhekumppaniaan. Tämä oli pukeutunut yksinkertaiseen, harmahtavankeltaiseen mekkoon, jonka tapaisia muutkin kylän naiset käyttivät, mutta mekon pyöreän kauluksen yläpuolelta häntä katsovat kasvot eivät tuntuneet olevan osa häntä ympäröivää kylää. Nainen oli kaunis ja selvästikin ulkonäöstään huolehtinut; Tengkon oli vaikea kuvitella häntä ainakaan raskaassa ruumiillisessa työssä. Nuorena miehenä hän ihaili mielellään naisten kauneutta, mutta tämän naisen sileä iho, kiiltävät hiukset ja kevyen siro istuma-asento saivat hänet yllättäen värähtämään kammosta. Ne muistuttivat häntä ylhäisöstä, ja juuri sillä hetkellä ylhäisön jäsenet eivät kuuluneet niihin ihmisiin, joita hän olisi mielellään kohdannut.

"Jouduitko lähtemään kotiseudultasi?"

Tengko lähes hätkähti naisen tarkkanäköisyyttä. Hän mietti hetken kuumeisesti, mitä hänen olisi viisasta itsestään kertoa, mutta päätti lopulta tämän arkiseksi sonnustetun ulkomuodon ja puheen suoruuden rohkaisemana kertoa totuuden.

"Minut on karkotettu."

"Karkotettu? Ajettu pois? Oletko tehnyt rikoksen?"

"Omasta mielestäni en. Ruhtinas näki asian kuitenkin toisin. Ja mene tiedä, ehkä olisin hänen sijassaan ajatellut juuri samoin."

"Sinä et näytä vaaralliselta."

"En minä olekaan. Voit luottaa minuun."

"Mitä tapahtui?"

Tengko ihmetteli hetken, oliko hän todella oikeissa purkaa kaikki huolensa ensimmäiselle vastaan tulleelle puhkekumppanilleen. Tämän utelias katse kuitenkin voitti hänen varuillaanolon tarpeensa.

"Minun piti lähteä ystäväni kanssa yöriistaa pyydystämään, ja lähdin hänen uudelle kodilleen keskelle kylää, mutta erehdyin talosta. Hän pyysi minua kutsumaan häntä ikkunan alta ja tarvittaessa herättämään hänet. Kun kutsuihini ei vastattu, kiipesin vanhaan yhteiseen tapaamme hänen ikkunastaan sisään."

"Väärään taloon?"

"Vähän matkan päässä oli kylänvanhimman talo, jossa vieraili ruhtinas poikineen ja palvelijoineen. Sen minä tiesin, mutta en sitä, että hänen naisväkensä oli majoitettu Ylhäisten Saliin, joka oli siellä pimeydessä aivan muiden uusien rakennusten vieressä. Kun sitten pienen lyhtyni valossa löysin kuvaukseen sopivan avoimen ikkunan ja menin sisään, kohtasinkin ystäväni sijasta juhlaoven kokoisen kuohilaan, joka pani minut pakettiin aamua odottamaan. Toiset yölliset eksymiset ovat vaikeampia selittää kuin toiset, ja tämä osoittautui sitten täysin mahdottomaksi. Henkeni ruhtinas onneksi säästi."

"Saitko mukaasi mitään muuta kuin henkesi?"

"Näet edessäsi kaiken, mitä minulla on."

"Silloin sinulla on varmastikin nälkä. Tule mukaani, niin syömme yhdessä."

Nainen nousi seisomaan ja katsoi Tengkoa odottaen, että tämä lähtisi hänen mukaansa.

"Minulla ei ole rahaa", sanoi Tengko vaisusti.

"Minä maksan, koska kutsuinkin."

Tengko lähti seuraamaan naista. Tämä johdatti hänet reitin tuntevin askelin kylän läpi kulkevalle tielle ja sitä pitkin edempänä sijaitsevaan ruskehtavaan, hirsistä rakennettuun majataloon. Majatalo oli kylän kokoon nähden varsin suuri.

Nainen tervehti majatalon isäntää, joka tunsikin hänet ilmeisesti jo entuudestaan, ja tilasi tältä kimpaleen paistia lisäkkeineen ja juurikkaista pantua olutta palanpainikkeeksi. Tengko ja nainen istuutuivat ensimmäiseen vapaaseen pöytään harvakseltaan täytetyssä salissa. Keittiöapulainen toi aterian pöytään lähes saman tien.

"Iloksi ja voimaksi", he toivottivat toisilleen, kuten tapana oli, ja kävivät veitsineen rautalevyllä tirisevän

paistin kimppuun. Tengko ei rojhennut antautua täysin nälkensä valtaan, sillä hänen ateriakumppaninsa pidättyvä ja muodontarkka ateriointitapa vahvisti hänen aavistuksiaan tämän syntyperästä. Tämä otti kerran esiin myös valkoisen, reunoistaan kirjaillun, jalosta kankaasta tehdyn liinan, mutta pysähtyi hetkeksi kuin ajatustensa keskeyttämänä ja pani sitten liinan pois.

Nainen kysyi Tengkolta hänen kotikyläänsä jääneistä sukulaisista. Tengko kuvailikin hänelle auliisti lapsuuttaan ja nuoruuttaan. Hän kertoi myös olleensa oppilaana kirjanlaatijalla, jonka tehtävänä oli jäljentää, painaa ja laskostaa kirjoja, laatia kirjoituksia pääasiassa viranomaisten tarpeisiin sekä huolehtia kylän kirjakokoelmasta. Nämä opinnot olivat sitten keskeytyneet karkotukseen, kenties lopullisesti, jollei joku toinen alan mestari ottaisi häntä oppilaakseen.

Paisti ehti loppua nopeammin kuin Tengkon tarina. Hän pani merkille, että nainen ei ollut kertonut itsestään juuri mitään, mutta ei kunnioituksesta hyväntekijäänsä kohtaan tohtinut ruveta häneltä asioita utelemaankaan. Ehkä tällä oli omat syynsä olla vaiti. Syötyään he nousivat pöydästä. Nainen kävi maksamassa majatalon isännälle ja tuli sitten Tengkon luokse.

"Ymmärsin, että sinulla ei ollut yösiä, joten järjestin sinulle täältä sellaisen", hän kertoi Tengkolle.

"Minä..." aloitti Tengko hämillään.

"Ota nämä."

Nainen ojensi hänelle kädessään olevia kolikoita. Tengko epäroï, jolloin nainen otti hänen oikean kätensä omaansa ja laski kolikot hänen kämmenelleen.

"Toivottavasti sinun ei tarvitse hävetä sitä, että nainen avustaa sinua", hän sanoi.

"Paremminkin häpeän itseäni", vastasi Tengko. "En ole vielä tottunut kerjäläisen elämään, varsinkaan, kun se alkaa näin ylellisesti. Kiitän sydämestäni."

"Minulle sinä olet onnettomuuden uhri. Ja meillä on oikeastaan paljon yhteistä, mutta puhutaan siitä joskus toiste. Minä päästän sinut nyt levolle ja palaan asunnolleni."

"Sinä siis asut täällä?"

"Olen piikana kauppiaan emännällä."

"Piikana?"

"Pääasiassa teen ompelutöitä ja koristeita, ja joskus

lajittelen kauppatavaraa. Emäntäni on melko pahansisäinen mamma, mutta maksaa sääntillisesti. Rahaa tärkeämpää tosin on, että saan asua itsekseni yhdessä heidän huoneistaan. Mutta pitemmittä puheita: tämä on pieni kylä, joten me tapaamme varmasti vielä, ellet jatka matkaasi saman tien. Minulla saattaa olla myöhemmin muunlaista kysyttävää sinulta."

"Vastaa mielelläni minkä vain tietoni sallivat. Levollista yötä. Ja kiitos kaikesta!"

Nainen lähti kevein, ryhdikkäin, selvästikin jo lapsuudessa hioutunein askelin, jotka olivat eri maailmasta kuin hänen pukunsa. Tengko katsahti käteensä, jossa kolikot yhä olivat: kahdeksan suurta, arvokkaalta vaikuttavasta kellanvivahteisesta metallista viimeistellysti lyötyä rahaa, joissa oli keisari Merpadeshin leima. Merpadeshin pienen keisarikunnan rahat olivat luotettuja ja käypiä laajalla alueella, mutta näitä kolikoita nainen tuskin oli saanut kauppiaan emännältä palkaksi. Hän ei ollut varma kolikoiden tarkasta arvosta, mutta uskoi pitävänsä kädessään ainakin kirjanlaatijan muutaman päivän ansiota.

"Sinulla on mielenkiintoisia tuttavuuksia", totesi ääni hänen selkänsä takana. Hän kääntyi ympäri ja näki vartevanoloisen, kiharatukkaisen nuoren miehen. Hän ei ollut varma, oliko tämä istunut viereisen pöydän ääressä vielä hetkeä aikaisemmin.

"Se ei liene minun omaa ansiotani", hän vastasi.

"Ehkä ei. Yllätyksiä hän voi joka tapauksessa sinulle tuottaa, mutta sen verran olet varmaankin huomannut jo itsekin. Levollista yötä minunkin puolestani. Minä lähdän tältä illalta kotiin."

"Levollista yötä", murahti Tengko tietämättä, kuinka suhtautua ulko-ovelle lähtevään puhutteliijaansa. Hän pani rahat taskuunsa ja meni majatalon isännän luokse saadakseen tältä opastuksen naisen hänelle varaamaan huoneeseen.

* * *

Seuraavakaan päivä ei tuonut mainittavaa menestystä työtä etsivälle Tengkolle. Kaikilla tuntui jo olevan se määrä palvelusväkeä tai oppilaita kuin he olivat valmiita ottamaan. Vähän matkan päässä kylän keskustasta hän

pääsi kokeilemaan tuokion ajan tallirenkinä toimimista. Pesti päättyi, kun yksi eläimistä puski hänet ulos tallin ovesta.

Illalla hän palasi takaisin majataloon siistiytyäkseen ja aterioidakseen, väsyneenä ja turhautuneena taakse jääneestä päivästä, mutta onneksi riittoisat rahavarat kukkarossaan kilisten. Kukkaron hän oli ostanut matkansa varrella kylän nahkurilta muutaman muun tarvikkeen ohessa, ja hän haaveili ansaitsevansa sen vielä jonakin päivänä täyteen rahaa. Jollei Kaskarit tarjoaisi hänelle elantoa, niin edempänä oli varmasti antoisampiakin kyliä, jopa kaupunkeja.

Kun hän kylvyn jälkeen vilvoitteli majatalon takaisessa puutarhassa, hän kohtasi edellispäiväisen naisen kuljeksimassa hiljalleen keskikäytävää eteenpäin ja katselemassa pitkin vuotta vuorotellen kukkivia koristepensaita. He tervehtivät ja Tengko kiitti häntä uudelleen saamastaan avustuksesta.

"Syömmekö yhdessä tänäänkin, ellei sinulla ole muita suunnitelmia?" kysyi nainen.

"Se on minulle mitä suurin ilo", vastasi Tengko. "Mutta on yllättävää, että sinä valitset seuraksesi kaikista täällä olevista ihmisistä juuri köyhän maankiertäjän."

"Ei sinun tarvitse sellaista nimeä omaksesi ottaa. Sinä voit yhä olla tuleva kirjanlaatikko."

"Sitä ennen minun pitäisi... kas, eilinen tuttavani."

Pensaiden lomasta oli polulle ilmestynyt Tengkon edellisenä päivänä tapaama mies. Tämä huomasi samalla heidät ja pysähtyi heidän vierelleen.

"Tapasimme jälleen", mies totesi ja jatkoi sitten naiselle: "Näin hänet eilen salissa, kun olit lähtenyt." Tengkolle hän sanoi: "Hänet taas olen nähnyt useammankin kerran."

"Oletteko ystäviä?" kysyi Tengko.

"Niin on aikaista sanoa, mutta olen tietysti iloinen, jos hän päättää kutsua minua niin."

Tengko huomasi, että miehen tutkiva, naisen kasvoihin pysähtynyt katse sai naisen osoittamaan vaivautumisen merkkejä.

"Nimeni on Shereg", jatkoi mies. "En ole täällä asukkaana, kuten ette ilmeisesti tekään. Teen sekalaisia töitä tarpeen mukaan milloin missäkin; juuri äsken olin kantamassa vihanneslaareja, kun toinen talon

peltomiehistä on loukannut jalkansa."

"Minä olen Tengko. Minä olin kirjanlaatijan oppilas Beitenin kylässä, kunnes ruhtinas päätti erehdykseni vuoksi karkottaa minut. Täällä ehdin käydä tallissa töissä, ennen kuin eläimetkin saivat minusta tarpeekseen. Nyt etsin paikkaa, jonne asettua. Voi olla, että minun on pian jatkettava eteenpäin."

"Häätö ruhtinaalta? No, sellaisen saa toisinaan varsin helpostikin, luulisin."

Shereg kääntyi naisen puoleen.

"Entä mikä onkaan tämän salaperäisen nuoren neitomme nimi?"

"Onko nimeni tärkeä, jos jatkatte matkaa?" kysyi nainen kuin ottaneena luvan sanasta "salaperäinen". Tengko saattoi miltei aistia jännitteen, joka oli vähitellen nousemassa tämän ja Sheregin välille.

"Ehkä et kotonasi kerro nimeäsi kenelle tahansa, mutta täällä tapaan kuuluu esittäytyä – paitsi jos sinulla on erityinen syy salata nimesi."

Tengko seurasi ällistyneenä Sheregin ja naisen sananvaihtoa. Hän oivalsi, ettei vielä itsekään tiennyt naisen nimeä, mutta olihan tällä toki oikeus esiintyä nimettömänä, jos niin halusi. Sheregin lempeä äänensävy oli oudossa ristiriidassa hänen sanojensa vaativuuden kanssa.

"Sitten en sitä salaa", vastasi nainen ylvään pelottomasti. "Nimeni on Wairan."

"Ei ole."

Sheregin äärimmilleen pelkistetty toteamus tömähti heidän keskelleen kuin painokas kivenmurikka.

"Sinähän sen parhaiten tiedät", vastasi nainen hymähtäen.

Tengko yritti arvailla, minkälaisia ajatuksia naisen tyyneksi pakottautuvan ulkokuoren alla liikkui.

"Minä voin jo arvata, kuka sinä olet", sanoi Shereg. "Haluan kuitenkin olla sinua kohtaan sen hivenen hienotunteinen, että annan sinun kertoa sen itse."

Vähän kerrallaan naisen vastarinta taipui Sheregin periksiantamattoman tuijotuksen alla.

"Arapti", hän vastasi katse alas painettuna, melkein kuulumattomalla äänellä.

"Tai hiukan pitemmässä muodossa: Arapti, keisari Merpadeshin kolmas tytär", täydensi Shereg.

"Keisarin tytär!" huudahti Tengko.

"Jonkun kai on toimitettava sitäkin virkaa", kivahti Arapti.

"Mutta... Ylhäi..."

"Ylhäisyys jäi jälkeeni palatsiin", keskeytti Arapti Tengkon. "Minä olen nyt vain muuan nainen. Minä tarvitsen uutta puhetapaa, et sinä."

"Mitä... mitä sinä yksinäsi täällä maalaiskylässä teet?" änkytti Tengko ällistyneenä.

"Olen pakomatalla, kuten sinäkin. Ehkä sinusta on hulluutta jättää hovi ja karata, mutta minä olen elänyt siellä ja nähnyt sen sisältäpäin. Minun oli aika lähteä nyt, kun se vielä minulta onnistui."

"Tämä ei tiedä hyvää", mutisi Tengko. "Kuka keisari antaa tyttärensä karata kääntämättä koko seutua nurin kivi kiveltä?"

"Tiedän. Siksi ajattelinkin olla toisella seudulla siinä vaiheessa, kun kivenkääntäjät ovat täällä."

"Miten sinä tunsit hänet?" kysyi Tengko Sheregiltä.

"Siihen riittää, että liikkuu hiukan ja pitää silmänsä ja korvansa auki. Ja tuntee pari sopivaa ihmistä. Eivät keisarin perheasiat mitään sotasalaisuuksia ole, vaikka niitä ei toreilla julistettaisikaan. Ja mene tiedä, vaikka tämä asia kohta julistettaisiinkin."

"Minä sentään yritin kaikin keinoin käydä kansannaisesta", huokaisi Arapti.

Sheregiä alkoi naurattaa.

"Sinun on yhtä toivotonta näytellä kansannaista kuin kansannaisen hovinaista", hän sanoi. "Syntyperäsi on sinulla verissä ja tapasi sait jo äidinmaidossa. Se näkyy. Jos haluat huijata muita, sinun on tehtävä paljon huolellisempaa työtä."

"Kylällä olen toistaiseksi selviytynyt ilman sen suurempia vaikeuksia kuin että emäntäni kutsuu minua hienohelmaksi."

"Sinun kannattaisi jatkaa pakomatkaasi", tuumaili Shereg. "Olet vielä varsin lähellä isäsi maita. Ja kun hänen miehensä tulevat, he pyyhältävät talosta taloon kuin myrskynpuuska. Sana heidän tulostaan ei välttämättä tule tänne ennen heitä, ja kun he ovat paikalla, on pakeneminen myöhäistä."

"Ajattelin olla täällä vielä joitakin päiviä, mutta ehkä en ole siinä asemassa, että voisin niin itse päättää. Mietin

asiaa yön yli ja ehkä sitten lähden aamulla."

"Minne asti heitä on paettava?" kysyi Tengko.

"Isäni on kyllin suuruudenhullu komentaakseen vähät miehensä koluamaan vaikka koko maailman", naurahti Arapti. "Luulisin kuitenkin, että heidän etsintäintonsa vähenee viimeistään mailla, joiden kieliä ja kaupunkeja he eivät tunne. Ja miehiähän tarvitaan valtakunnassa välillä muuhunkin kuin yhtä karkulaista etsimään."

"Minä ainakin pakenisin keisarin edestä niin kauas kuin maata riittää. Ruhtinaassakin oli minulle jo aivan kylliksi."

"Minun isäni ei ole mikään maailmanvalti. Itse asiassa hän ei ole kummempi kuin hiukan tavallista suurempi ruhtinas, sen enempää maan kuin miesten määrältä. Hänellä vain sattui olemaan kylliksi varoja rakentaa palatsintapainen, ja nyt hän sitten vaatii kutsumaan itseään keisariksi. Ja kuuliaisesti hänen tahtoaan on noudatettukin, maan rajojen ulkopuolelle asti."

"Olitpa isästäsi keisarina mitä mieltä tahansa, pidä mielessäsi, että hänellä on valtakunnassasi yhä hallitsijan valtuudet, ja niillä valtuuksilla voi saada aikaan varsin paljon", muistutti Shereg. "Minä lähden nyt keittiöön ja toivotan teille illan rauhaa. Näemme toisemme varmaankin vielä aamulla, ja toivon, että sinulla on siihen mennessä suunnitelma."

Shereg lähti käytävää majatalolle päin.

"Kansannainen!" hän huokaisi mennessään.

* * *

Tengko lausui aamutervehdyksen Araptille, joka tuli yläkerrasta saliin olallaan suuri, naisen kantamukseksi jopa hätkähdyttävän suuri kankaasta ja pehmeästä nahasta tehty, värikässomisteinen kassi.

"Oletko lähdössä?" hän jatkoi.

"Olen", vastasi Arapti. "Lähden aamuvaunuilla, jotka tulevat pian."

"Minne?" kysyi Tengko, mutta totesi saman tien: "Oikeastaan minun ei kuuluisi kysyä sitä."

"Sinulle voin toki kertoa." Arapti alensi ääntään. "Olen lähdössä Manwain kaupunkiin. Päätän sitten siellä, minne jatkan siitä eteenpäin."

Tengko epäröi hetken, mutta rohkaisi sitten mielensä.

"Saanko seurata mukanasasi?"

"Minun mukanasani?" Araptin silmät pyöristyivät hiukan.

"Niin. Sinä autoit minua, ja minä haluaisin vuorostani antaa sinulle sen avun, jonka kykenen antamaan, jotta pakomatksasi sujuisi mahdollisimman onnekkaisesti."

Pyyntö sai Araptin sulamaan hymyyn, jota Tengkon oli vaikea tulkita.

"Minulla ei ole nyt muuta tehtävää kuin pitää huolta sinun turvallisuudestasi", Tengko vakuutti. "Oman elantoni saan todennäköisesti helpommin Manwaissa kuin täällä."

"Kiitän uhrautuvaisuudestasi. Jos olet varma päätöksestäsi, matkustan kanssasi ilomielin. Sinun on kuitenkin luvattava, ettet heittäydy hullunrohkeaksi, jos minut saadaan kiinni."

Ulko-ovi narahti hiukan, kun Shereg heilautti sen auki sisään tullessaan.

"Täällähän te olettekin molemmat", hän totesi, ja lisäsi Araptille hiljempaa murahtaen: "Ja sinä hehkeämpänä kuin koskaan. Ero näihin aamutokkuraisiin jässiköihin on lähes pelottava."

"Kai sinäkin aamuisin siistiydyt?" kysäisi Arapti.

Shereg aukaisi suunsa, mutta luopui sitten vastausyrityksestä.

"Säkinkö hänelle päähän haluaisit?", kysyi Tengko.

"Mieluiten kantaisin häntä kokonaan säkissä."

"Mitäpä, jos menisimme ulos vaunuja odottamaan?" ehdotti Arapti ympärilleen vilkuillen.

He lähtivät ulos. Tengko vilkaisi silmäkulmastaan Araptia, jonka kantamus näytti raskaanpuoleiselta, mutta joka kantoi sitä silti vakaalla, periksiantamattomalla tarmolla kieltäytyttyään hänen tarjouksestaan kantaa sitä hänen puolestaan.

"No, mitä olet päättänyt?" kysyi Shereg Araptilta heidän tultuaan majatalon edustalle.

"Minä lähden Manwaihien ja jatkan sieltä sitten eteenpäin, kun tiedän enemmän."

Shereg pudisti mietteissään päätään.

"En suosittelen sitä. Manwaissa on vartioidut portit, ja sen vartijoilla on hyvä muisti. Jos isäsi miehet ovat nokkelia, he saattavat kulkea sitä kautta ja saada

muutamalla kysymyksellä enemmän tietoa kuin pitkällä etsinnällä."

"Minä olen luvannut lähteä hänen mukaansa", kertoi Tengko. "Ja minä ehdotan, että menemme Manwain sijasta etelään. Voimme jäädä pois vaunuista eteläisen tien risteyksessä."

"Etelään?" Shereg katsoi häntä arvioivasti. "Tiedätkö, mitä etelässä on?"

"Ruhtinaskunnan raja. Pääsemme nopeasti vieraille maille."

"Ja sen takana?"

"Muita maita ja kaupunkeja."

"Siis et tiedä."

Shereg vaikeni hetkeksi ja katseli molempia punniten ajatuksiaan.

"Mitäpä, jos minä lähtisin teidän mukaanne?" hän ehdotti sitten. "Te tarvitsette ilmiselvästi opasta."

"Kyllä kansannaisen elämä on mukavaa!" ihasteli Arapti hymyssä suin. "Miespalvelijoita on aivan tungokseksi asti."

"Odottakaa siinä!" Shereg käski. "Tulen heti takaisin."

Odotuksesta ei todellakaan tullut pitkää. Shereg lähti matkaan juoksujalkaa kulman taakse ja palasi tuota pikaa takaisin varustautuneena nyytillä ja vyöhön kiinnitetyllä laukulla. Hänen hartoidensa takaa pilkotti Tengkon yllätykseksi pieni jalkajousi.

"Olen valmis lähtöön", hän sanoi.

"Tuosta vain?" ihmetteli Tengko.

"Miksi ei? Olen vapaa ja te olette avun tarpeessa."

"No, hyvä. Entä tietääkö kauppiaan emäntä sinun lähdestäsi, Arapti?"

"Tietää. Kerroin hänelle jo eilen."

"Eipä taida emäntä arvata, kuka hänellä kävi piikomassa", virnahti Tengko.

"Minulle hän sanoi, että minun on turha yrittää takaisin, sillä silloin hänellä on jo uusi piika."

"Mikä tuo on?" kysyi Shereg ällistyneenä ja osoitti Araptin kassia, jonka hän oli ilmeisesti vasta havahtunut huomaamaan.

"Minun matkatavarani", vastasi Arapti yllättyneenä Sheregin kysymyksestä.

Shereg näytti saavan äkillisen päänsärkykohtauksen.

"Hyvä on", hän murahti. "Perkaamme sisällön sitten

perillä."

"Pakenitko sinä palatsista nuo tavarat mukanasasi?"
kysyi Tengko.

"Suunnilleen. Ostin kyllä hiukan täydennystä matkani
varrella."

"Sinulla on vahvat olkapäät."

"Ja ne vahvistuvat lisää kaiken aikaa", kehaisi Arapti
ylpeänä itsestään.

He lopettivat keskustelun, kun kaksi miestä ilmaantui
paikalle odottamaan vaunuja heidän kanssaan. Ja
seuraavaksi tulivatkin jo heidän odottamansa vaunut.

* * *

"Keisarillisessa vaatevarastossa ei taida olla
kunnollisia maantiekengiä", tuumaili Shereg
tarkastellessaan yhdessä Tengkon kanssa kivellä istuvan
Araptin jalkoihin kohonneita uusia ja jo vanhuuttaan
paranevia rakkoja ja hiertymiä. Kiven vierellä oli tämän
riisuma siro ja koristeellinen kenkäpari, jonka
hyvälaatuiset mutta ohuet nahkapohjat olivat jo antaneet
lähes kaikkensa emäntäänsä pakomatalla palvellessaan.

"Ehkä minulla on maantiekengien asemesta
maantiejalat", ehdotti Arapti antamatta koettelemuksen
lannistaa itseään. "Tämä tie on kyllin pehmeä, jotta voin
jatkaa ilman kenkiä."

"Kokeillaan sitä", sanoi Shereg. "Emme me
kuitenkaan näitä vaivoja kykene tässä matkan varrella
hoitamaan."

Tengkon omatkin jalat olivat jo mitanneet kuluneina
päivinä tietä kärsimykseen asti, mutta olivat kuitenkin
paremmassa kunnossa kuin palatsin suojissa eläneen
Araptin. Hän otti Araptin kengät, puhdisti niitä hiukan ja
pani ne sitten kassiin, jonka tämä oli kipujensa yltyessä
lopulta suostunut uskomaan hänen kannettavakseen.

"Näin on paljon mukavampi", sanoi Arapti
tepastellessaan avojaloin paikoin hietaisella ja paikoin
ruohoa kasvavalla tiellä.

"Jatketaan sitten", vastasi Shereg. "Matkaa ei ole enää
paljon."

He olivat nousseet karuista, kattamattomista, puoliksi
tavaralla täytetyistä vaunuista niiden saavuttua saman
aamupäivän aikana tienristeykseen ja kääntyessä

Manwaihien johtavalle tielle. Risteyksestä pohjoiseen, itään ja länteen johtavat tiet olivat pohjustettuja ja kohtalaisen hyvin huollettuja maanteitä, kun taas heidän valitsemansa eteläinen tie ei ollut juuri enempää kuin metsään tallautunut, paikoitellen paljaaksi kulunut kärry-polku. Liikenne heidän jättämänsä ja edessä olevan valtakunnan välillä ei ilmeisestikään ollut kovin vilkasta.

He olivat taivaltaneet kumpujen ja kallioiden lomitse polveilevaa tietä jo pitkälle iltapäivään syömättä ja lepäämättä. Juotavaa Shereg oli järjestänyt heille lähteestä, jonka sijainnin hän edellisiltä matkoiltaan yhä muisti. Vesi tuli tarpeeseen, sillä päivä oli ollut varsin lämmin, vaikka metsä olikin ajoittain suojannut heitä auringon paahteelta. Shereg oli luvannut heille, että perillä heille olisi tarjolla enemmän ruokaa kuin he jaksaisivat syödä.

Ensimmäinen asia, jonka he edessä olevasta asutuksesta näkivät, olivat pellot. Maata oli muokattu ilmeisen järeillä työkaluilla: ojat olivat syviä ja penkereet tuhteja. Viljat ja juurekset, jotka olivat hyvässä kasvussa, olivat Tengkolle puolittain tuttuja: hän tunnisti niistä monet, mutta ei ollut itse juuri syönyt niitä.

Tie alkoi levetä ja tasoittua, ja kasvillisuus katosi sen pinnalta. Sivutettuaan vastaantulleen metsikön he saapuivat pienen sivutien haaraan ja seisahtuivat katsomaan peltomiestä, joka veti perässään suuria kärryjä. Kärryissä oli pinoittain reilunkokoisia säkkejä, joita kangaspeite piti aloillaan. Kuormasta näki heti, että se oli hyvin raskas.

Suuremman vaikutuksen Tengkoon teki kuitenkin roteva, väkivahva mies, joka yksinkertaisissa housuissaan ja päivettyynyt yläruumis paljaana veti kärryjä. Hän näki, kuinka tämän lihakset ponnistivat ankarasti kuormaa vetäessään, mutta miehen pää ei näyttänyt olevan lainkaan tietoinen siitä, mitä sen alla olevassa ruumiissa oli tekeillä. Mies oli omissa ajatuksissaan ja häidin tuskin pani merkille tien vierellä seisovat muukalaiset. Hän kääntyi sivutielle ja jatkoi kärryjen vetämistä, nyt pehmeämmällä tiellä ja loivaan ylämäkeen, mutta verkkaisen astuntansa hiukkaakaan hidastumatta.

"Näitkö nuo kädet?" sanoi Tengko ällistyneenä Araptille. "Niillä luulisi vaikka murskaavan kiviä. En ole koskaan ennen nähnyt tuollaisia niveliä ja lihaksia."

"Uskomatonta!" sanoi Arapti yhtä vaikuttuneena. "Pelkäsin hänen jänteidensä repeytyvän minä hetkenä hyvänsä. Onko täällä enemmänkin tuollaisia voimamiehiä?"

Shereg hymyili tietäväisen ihmisen leveää hymyä.

"Tervetuloa Marramiin, hyvä herrasväki", hän sanoi. "Nyt sinulle, Tengko, selviää myös, miksi kysyin suunnitelmistasi. Jos et selviytynyt tallissa puoltakaan päivää, tämä ei ehkä ole se maailman kolkka, josta sinun tai Araptinkaan kannattaisi etsiä asuntoa tai työtä. Valinta oli kuitenkin siinä mielessä hyvä, että tällä suunnalla vaara törmätä keisarin joukkoihin on kaikkein pienin."

"Oletko sitten itse ollut täällä töissä?" kysyi Tengko.

"En, ilmeisistä syistä, mutta olen ollut muuten sen verran tekemisissä heidän kanssaan, että tiedän jotakin heidän maistaan ja osaan heidän kieltään sen verran, että saan ruoan suuhuni ja katon pääni päälle. Meidän kieltämme heistä puhuu hyvin harva."

"Minä en ole edes kuullut heistä, vaikka he asuvat näin lähellä meitä."

"Ei ihme. Ei heitä tunne kovin hyvin moni muukaan. Kuten maantiestä näit, tänne ei tule suoranaisia väenpaljouksia meidän keskuudestamme."

Tien kaarteeseen takaa alkoi tulla näkyviin taloja; ei kuitenkaan Tengkolle tuttuja laudoista tai tiilistä rakennettuja taloja, vaan näiden rakennusten aineksina olivat suuret kiviharkot ja hirret. Näytti siltä kuin paikalliset asukkaat eivät olisi juuri puunrunkoa kevyempää puutavaraa tunteneetkaan.

"Nimi *Marram* on heidän omaa kieltään, ja se tarkoittaa raadantaa", esitelmöi Shereg. "Nimi ei ole heidän itsensä keksimä, vaan sen antoi heille aikoinaan muuan joukko etelässä sijaitsevan Kanterongin asukkaita tehdäkseen pilaa heidän työtä pelkäämättömästä elämäntavastaan. Nimi kantautui eläessään myös täkäläisten korviin, ja heistä sukkeluus oli niin hauska, että he ottivat sen saman tien maansa nimeksi."

"Mitä Araptin kysymykseen tulee, niin täälläkin syntyy voimamiesten lisäksi välillä myös hentoja räpäleitä, sellaisia kuin me. Heitä ei lueta työhön kelpaaviksi, vaan heille järjestetään puhteeksi ja hengenpitimiksi vain kevyitä pikkuaskareita, kuten tukkikuorman tekoa. Muut tekevät voimatöitä ja ovat

siitä kansalliseen tapaansa ylpeitä."

"Tekevätkö naisetkin voimatöitä?"

"No, jonkun on täälläkin hoidettava ruoanlaitto ja muut talousaskareet, ja niiden hoitaja on yleensä nainen. Mutta heilläkin on yllin kyllin lihasvoimaa, eivätkä he epäröi tarttua tarvittaessa miesten töihin."

"Eivätkö he käytä eläimiä? Pelloilla ja talojen luona näkyy ihmisiä töissä, mutta missään ei ole vetojuhtia, enkä ole nähnyt vielä karjaakaan."

"Eläimiä he eivät töissään käytä, koska ne eivät heidän mukaansa kestä työntekoa. He vetävät kuormansa ja kyntävät peltonsa omin voimin."

Hänen kertomansa oli helppo uskoa: kun tietä pitkin tuli heitä vastaan lisää paikallisia asukkaita, kaksi miestä ja sen jälkeen yksi nainen, kaikki työn kuluttamissa vaatteissa, heillä kaikilla oli sama jyhkeän vankka ruumiinrakenne, järeät kourat, paksut leukaperät, tukeva niska ja muhkeita lihaksia uhkuvat hartiat. Heidän verkkainen kävelynsä ei ollut laiskottelevaa, vaan kuin jatkuvasti voimainkoetukseen valmistautuvaa. Ohikulkijoita he tervehtivät lähinnä lyhyellä katsahduksella; vain yksi heistä sanoi Sheregille jotakin ääneen.

"Meidän kannattaisi etsiä pikimmiten majatalo", tuumaili Tengko vilkuillen syrjäsilmin Araptin jalkoja.

"Täällä ei ole majataloja. Majatalojen pito ei kuulu heidän tapoihinsa. Sen sijaan tienvarren taloissa on avarat tuvat, joiden lattioille työporukat – ja samoin ulkopuoliset vieraatkin – ovat tervetulleita nukkumaan."

"Ilmaiseksi?"

"Majoitus on ilmainen, koska se ei ole juuri enempiä kuin kappale lattiaa. Ruoasta maksetaan korvaus. Meidän ja Araptin rahat kelpaavat täälläkin."

Vastaan tuli lisää taloja. Vain muutamat niistä oli maalattu, muut loistivat rakennusaineidensa luonnollisissa väreissä. Koristelu oli niukkaa ja talon ympäristöä oli muokattu lähinnä käytön vaatimin tavoin.

"Ehkäpä sinä osaat valita noista sopivimman", ehdotti Tengko.

"Katsotaan, pääsemmekö yöpymään taloon, jossa olen jo kerran ollut. Se on tässä lähellä."

Talojen takaa kuului rytmikkäitä huudahduksia, ja seuraavan tien taitoksen takaa paljastui syy niihin: tietä pitkin kuljetettiin valtavaa, pinnaltaan vielä

viimeistelemätöntä kivipylvästä, jonka alla vieri useita rautaisia, keskeltä loivasti kapeammaksi kaulattuja teloja. Neljä miestä juoksutti teloja pylvään etupäähän ja kahdeksan kiskoi pylvästä eteenpäin paksuista köysistä.

"Kas niin, nyt näette marramilaisia tyypillisissä töissä", kehaisi Shereg. He pysähtyivät tienvarteen katsomaan ohi kulkevaa saattuetta. Yhteistyö oli sujuvaa ja tarkkaa, ja syystäkin, sillä vääriin paikkaan kömpelyyttään jäänyt työntekijä olisi ruhjoutunut saman tien hengiltä. Jo pelkät telat painoivat todennäköisesti enemmän kuin Tengkon olisi tehnyt mieli kuljettaa paikasta toiseen. Miesten hiki virtasi ja hengitys puuskui, mutta työnteon voima ei herpautunut hetkeksikään. Kolmikon sivuutettuaan työntekijät puhkesivat lauluun, jonka juureva, hiukan alakuloiselta kuulostava sävel asettui kuin luonnostaan työnteon rytmiin.

*"Hō heng! Hō heng!
Marrā! Marrā hī!
Hō heng! Hō heng!
Marrā man esh tī!"*

"Hiiop! Ponnistakaa loppuun asti!" käänsi Shereg laulun sanoman ystävilleen. "Se on yksi heidän työlauluistaan, joilla he pitävät yllä yhteistä rytmiä."

Työntekijät toistivat laulun vielä pari kertaa ja jatkoivat sitten pelkkien huutojen varassa, kunnes katosivat kaarteeseen taakse.

"Tuossa on meidän majapaikkamme", sanoi Shereg osoittaen sormellaan hiukan edempänä tien varressa olevaa taloa. Matkallaan talolle he sivuuttivat kaksi muuta taloa, joiden ympärillä kasvoi ruohoja ja heiniä. Pihapuutarhoja Tengko ei nähnyt, ja arveli asukkaiden turvautuvan puutarhan sijaan lähettyvillä olevaan peltomaahan. Toisen talon edessä oli kaksi pensasta, jotka hän olisi voinut uskoa pelkiksi koristeiksikin.

He saapuivat Sheregin osoittamalle talolle, ja tämä veti auki lukitsemattoman etuoven, joka oli raskas mutta sujuvaliikkeiseksi saranoitu. Oven takana oli avara tupa, jossa oli muutama tuoli ja pöytä sekä peräosassa joitakin lattialle asetettuja patjoja. Tuvassa ei ollut ketään. Talon emäntä, jykevä nainen, jolla oli kalliomaisen jylhät kasvot, ilmestyi kuitenkin pikimmiten paikalle Sheregin

kutsuttua häntä, ja hän näytti myös muistavan Sheregin tämän edelliseltä vierailulta.

"Hän on talon emäntä", esitteli Shereg hänet ystävilleen. "Isäntä ei taida olla nyt kotona."

Hän esitteli myös ystävänsä emännälle, joka nyökkäsi päätään kaikille, hymyillen lähinnä silmillään. Tengko yritti painaa mieleensä, kuinka paikallisella kielellä tervehditään, mutta emäntä tervehti kaikkia eri sanoin.

Emäntä huomasi nopeasti, että hänen vieraansa olivat oikeissa hoitaa Araptin matkasta kärsineitä jalkoja, ja hän tuli avuksi pesemään ja lääkitsemään niitä. Mikäli hän piti Araptin jalkoja toivottoman heikkoina, hän ei ainakaan näyttänyt sitä, ja mikäli käsittely koski Araptiin, ei tämä samoin näyttänyt siitä merkkiäkään. Toisaalta vieraat havaitsivat elämän jättäneen jälkiään emännänkin jalkoihin, ja se, että hänellä ylimalkaan oli millä Araptia lääkitä, osoitti, että marramilaiset pitivät huolta omista kehoistaan samalla tavoin kuin kaikki muutkin.

"Tuo saa sinut paranemaan nopeasti", tuumaili Shereg katsellen käärettä patjalla lepävään Araptin jalassa. "Täällä on opittu saattamaan ihmiset pikaisesti takaisin työkuuntoon."

"Kiittäisitkö häntä minunkin puolestani?" pyysi Arapti.

"Otin jo vapauden tehdä niin."

He valitsivat itselleen makuupaikat ja asettuivat taloksi. Emäntä oli poistunut takahuoneisiin heti Araptin lääkitsemisen päätyttyä. Heillä ei ollut käsitystä siitä, mitä tämä toisaalla ollessaan puuhaili, mutta arvoitus ratkesi, kun he matkan rasituksista lepäillessään alkoivat tuntea ruoan tuoksua.

"Kohta syödään", tuumaili Shereg.

Juuri parahiksi ruoka-aikaan ulko-ovesta ilmaantui sisään mies, tyypillinen marramilainen voimanpesä, joka istuutui tottuneesti yhteen pöydistä. Emäntä ilmaantui takahuoneesta mukanaan tarjoiluvadin kokoinen lautanen kellertävää, höyryävää syötävää, jonka hän asetti miehen eteen. Mies vaihtoi emännän kanssa pari sanaa ja ryhtyi sitten syömään reiluja suuntäysiä puisella, lastamaisen laakealla lusikalla.

Emäntä toi myös Sheregille kumppaneineen annokset, kaukaa viisaasti pienemmät kuin työmiehelle. Emännän kehotuksesta, jonka Shereg heille käänsi, he istuutuivat

seuraavaan pöytään. Myös Arapti istuutui jalkavaivojaan uhmaten heidän seuraansa. Työmies vilkaisi heitä uteliaasti, mutta ei jäänyt ihmettelemään heitä pidemmäksi ajaksi, vaan palasi takaisin lautasellaan odottavaan pääasiaan. Tengko tutki lusikallaan annostaan, aluskuorineen keitettyjä viljanjyviä, höysteenä lihasuikaleita, rasvaa ja juurikkaan paloja. Hän ihmetteli, jaksaisiko syödä edes tätä pienennettyä annostaan loppuun. Hän otti kuitenkin mallia ystävistään, jotka olivat jo käyneet annostensa kimppuun hyvällä halulla.

Saatuaan ateriansa päätökseen he tunsivat itsensä lähes ylensyöneen kylläisiksi. Ruoka oli ollut maukasta ja kaikin puolin maittavaa. Tengkon oli helppo uskoa, että sen antamin voimin työnteko sujuisi.

"Tämän jälkeen uni maittaa", tuumaili Shereg. "Varsinkin, kun kävelymatkaakin on jo takana."

"Hän ei maksanut", totesi Tengko, joka katseli jo hiukan aiemmin lopettanutta ja nyt ovesta ulos hankkiutuvaa työmiestä.

"Hän on luultavasti maksanut jo aiemmin, kenties työllään", arveli Shereg. "Raha ei ole täällä ainoa tapa maksaa."

"Minä menen takaisin lepäämään", sanoi jo raukean näköinen Arapti.

"Hyvä ajatus", vastasi Shereg. "Saatan ottaa pian mallia."

"Minulla on sitä ennen muuta asiaa", sanoi Tengko ja jatkoi Sheregille hiukan alemmalla äänellä: "Missä täällä on käymälä?"

"Talon takana", vastasi Shereg. "Neljän istuttavaa mallia. Varo, ettet putoa aukosta alas. Ne on suunniteltu hiukan suuremmille takamuksille kuin sinun."

"Epäilemättä", vastasi Tengko ja lähti ulos.

Matkallaan talon taakse Tengko antoi katseensa käydä yli kylätien ja sitä reunustavien talojen. Hän ihmetteli, minkälaiseksi hänen matkansa olisi muotoutunut, jollei Shereg olisi ollut opastamassa häntä ja Araptia, ja hän oli hyvillään siitä, ettei ollut joutunut selvittämään asiaa oman kokemuksensa kautta.

Kun hän tuli takaisin tupaan, he olivat saaneet patjoille lisää seuraa kahdesta työmiehestä.

* * *

"Herätys!" sanoi Shereg matalalla mutta unien keskelle tehokkaasti tunkeutuvalla äänellä.

"Mihin me olemme tähän aikaan lähdössä?" kysyi Tengko silmiään hieroen.

"Emäntä neuvoi meille kyydin, ja se lähtee pian", kertoi Shereg.

Tengko nousi istumaan emännän illalla tuoman villaisen peitteen alta ja näki Araptinkin jo nousseen. Lähettyvillä oli unten mailla vielä toinen kahdesta työmiehestä, kuorsaus jyristen kuin ukonilma. Toinen oli ilmeisesti päättänyt aloittaa työpäivänsä merkillepantavan hyvissä ajoin ja oli jo mennyt menojaan. Aina valmis emäntä oli tehnyt heille jo valmiiksi aamupalan; tarjolla oli pehmeää, litteää, kaiketi pannulla paistettua leipää, jonkin suuren linnun munia ja öljyllä terästettyä kuumaa vihanneskeittoa.

Shereg tasasi tilit emännän kanssa sillä välin, kun muut söivät, ja tuota pikaa ateriansa jälkeen he olivat jo valmiina lähtöön ja seurasivat, kun Shereg hyvästeli emännän kaikkien puolesta. Isäntää he eivät olleet nähneet koko aikana, mutta Shereg tiesi kertoa heille tämän olevan käymässä porukkatyössä toisella paikkakunnalla.

"Ja sitten matkaan!" kehotti Shereg johdattaen heitä kohti kylätietä.

"Selviätkö sinä?" kysyi Tengko Araptilta, joka kulki yhä avojaloin aamun viileydestä huolimatta.

"Kyllä", vastasi Arapti empimättä. "Hoito tehoi hyvin. Kivut ovat poissa."

"Me menemme tuolla edempänä olevan puron yli siltaa pitkin ja töyrään päälle", kertoi Shereg. "Kyyti lähtee talon pihalta."

Muutamaa taloa ja yhtä tienristeystä myöhemmin he saapuivat purolle, jonka rannalla kasvoi muutamia puita siellä täällä. Notkelmassa virtaava puro ei ollut suuren suuri, ja muualla sen ylittävä silta olisi luultavasti rakennettu hirsistä ja lankuista. Täällä sen sijaan kiveä ei ollut säästely; sillan yli kelpasi ajaa kaikkein raskaimmillakin vaunuilla.

"Alajuoksulla on neljä kertaa pitempi silta, ja yhtä vankka kuin tämäkin", vakuutti Shereg hänen kumppaniensa tutkaillessa siltaa sen yli kulkiessaan.

Maa jatkoi nousuaan loivana töyräänä notkelman vastareunan jälkeen. He nousivat sen laelle ja saapuivat muita hiukan suuremmalle talolle ulkokaarteeseen puolella tietä. Talon pihalla oli työntökärriä muistuttava laite, jonka eteen oli nivelletty aisapari. Aisat jatkuivat ensin eteenpäin ja sitten ylös, ja niissä oli rautaisia kiinnikkeitä. Pihalla ei näkynyt ketään, mutta Shereg marssi ovelle, veti sen auki ja vaihtoi muutaman sanan jonkun sisällä olevan miehen kanssa. Hetken kuluttua mies tuli ulos kantaen suurta säkkiä.

"Tässä on kyytimiehemme", kertoi Shereg. Mies tuli kärrijen luokse ja jymäytti raskaan kantamuksensa niihin voimalla, joka Tengkosta tuntui riittävältä särkemään säleiksi monet hänen tuntemansa kärriyt. Marramilaiset kärriyt sen sijaan eivät vastanneet iskuun muutoin kuin vähäisellä, kimmoisalla notkahduksella.

Pihalla ei näkynyt mitään valjastettavaa, mutta Tengko muisti, mitä Shereg oli aiemmin kertonut, eikä yllättynyt, kun mies alkoikin valjastaa itseään kärrijen aisoihin. Hän saattoi suhtautua luontevasti tavaroita vetäviin miehiin, mutta nyt näytti siltä, että heidän kyytimiehensä vetäisi tavaroiden lisäksi myös heitä.

"Mikä sinulla kestää?" kysyi jo kärriille kiivennyt Shereg. Myös palvelijoihin ilmeisen tottunut Arapti istui jo tämän vieressä. Tengko nousi empien kyytiin, jolloin kärriyt olivatkin jo lähes täydet. Shereg siirtyi hiukan taaksepäin säkkiä vasten antaen kumppaneilleen tilaa.

Saatuaan valjaat ylleen kyytimies tempaisi kärriyt liikkeelle juohevalla vedolla ja lähti sitten marssimaan tietä eteenpäin. Hän ei juossut, mutta hänen muhkeiden jalkojensa pitkät, ripeät askeleet veivät heitä eteenpäin lähes juoksun veroisella nopeudella. Tengko katseli häntä mykkänä hämmästyksestä ja Arapti silmät ihailua säteillen. Shereg nojautui taaksepäin ja hymyili itsekseen.

"Hän on juoksijatyyppiä", kehaisi Shereg. "Ei yhtä lihaksikas kuin työmiehet yleensä, mutta nopea, sinnikäs ja väsymätön."

"Mitä säkissä on?" kysyi Tengko. "Niitä on vain yksi."

"Tavallisesti postia ja pikkutavaraa. Ei ainakaan mitään särkyvää, kuten varmaankin huomasit."

"Eivätkö kirjeet repeydy?"

"Eivät he riko mitään, vaikka riuskaa väkeä ovatkin. He osaavat kyllä suojata särkyvän tavaran tarpeen

mukaan."

Matkasta tuli pitkä. Se ei olisi ehkä ollut pitkä suurissa matkavaunuissa, mutta ihmisen vetämänä se tuntui Tengkosta kauhistuttavan pitkältä. Aamu kääntyi aamupäiväksi ja sitten puolipäiväksi, mutta kärkyjä vetävä mies vain marssi marssimistaan yli mäkien ja poikki laaksojen ja aukeiden, hetkeksikään herpoamatta, lepotaukoja pitämättä. Iltapäivän alussa he sitten, ohitettuaan monen monta taloa ja tilaa, lopulta pysähtyivät erään talon pihaan.

"Matka jatkuu vielä", kertoi Shereg. "Tällä kohdalla kyytimies vaihtuu."

Heidän siihenastinen kyytimiehensä irrottautui valjaista ja nosti säkin pois kyydistä. Shereg luki kolikoita kourassaan.

"Se oli uskomaton suoritus!" ylisti Arapti kyytimiestä ja pani Sheregin kämmenelle lisää kolikoita, lähes kaksinkertaistaen kyytimaksun. Shereg antoi rahat kyytimiehelle ja kertoi tälle jotakin viitaten kädellään Araptia kohti. Arapti ei tiennyt, mitä Shereg tarkasti ottaen miehelle sanoi, mutta ainakin hänen sanansa saivat miehen nauramaan makeasti. Mies tervehti Araptia toverillisella kädenheilautuksella, nosti säkin olalleen ja vei sen taloon.

Lyhyen odotuksen jälkeen toinen, ruumiinrakenteeltaan samantapainen mies tuli ulos, mukanaan sama säkki, mutta kenties osa sen sisällöstä vaihtuneena. Kohta matka jatkui jälleen.

"Me jääme kohta pois kyydistä viimekertaiseen tapaan", selitti Shereg kumppaneilleen heidän ajettuaan jonkin tovin samaa tietä eteenpäin. "Tällä kerralla patikkamatkasta ei tosin tule yhtä pitkä."

Talot olivat harvenneet vähitellen, ja kun Shereg sitten eräässä kaarteessa pyysi kyytimiestä pysähtymään, ympärillä ei ollut lainkaan asutusta. Shereg maksoi kyytimiehelle ja he nousivat kyydistä ja katselivat, kuinka tämä jatkoi väsymättömästi matkaansa ja katosi pian puiden taakse.

"Me jatkamme etelään", sanoi Shereg ja johti heidät pois maantieltä, harvaan, matalakasvuiseen havumetsikköön. Maa oli tasaista ja kuivaa, ja Araptillekin helppoa kulkea, vaikka neulaset välillä pistelivätkin hänen jalkojaan. Aurinko paistoi esteettä

puiden keskelle, mutta tuuli viilensi heidän oloaan kyl-
liksi, jotta he eivät alkaneet hikoilla kuumuudesta.

"Kohtasillään vastaamme pitäisi tulla jokilaakso,
joka... kas, siinähan se jo onkin." Shereg osoitti sanojensa
vakuudeksi eteenpäin kohti kukkuloita, jotka olivat
tulossa näkyville puiden lomasta.

He olivat tulleet harjanteen reunalle. Maasto kääntyi
äkilliseen laskuun viettäen jokilaakson pohjalle, jossa oli
pieni, mutkitteleva joki. Joen vastakkaisella puolella oli
mäenharjanne, joka kivisyytensä ja jyrkkyytensä johdosta
näytti pieneltä vuoristolta. Vaivihkaa noussut maasto oli
kätkenyt harjanteen heidän silmiltään viime hetkiin asti.

"Täällä ei ainakaan pääse erehtymään
valtakunnanrajan sijainnista", kehaisi Shereg. "Tuolla
toisella puolella on Kanterong."

"Tuonneko me nousemme?" kysyi Tengko harjannetta
katsellen.

"Sinne vie aivan oikea tie, eikä se ole edes jyrkkä",
kertoi Shereg. "Myöskin joen yli on helppo kahlata tähän
aikaan vuodesta, jos ei ehdi kävellä sillalle asti."

He lähtivät laskeutumaan jokilaaksoon ruohoa
kasvavaa rinnettä pitkin. Kun rinne alkoi kääntyä
tasamaaksi, Shereg ohjasi heitä alajuoksulle päin.

"Tie alkaa tuolta, ja sieltä on myös hyvä mennä joen
yli", hän kertoi ja osoitti loitompana olevaa joen
kaarretta.

He kävelivät joen hiekkaisista rantaa pitkin. Hiekan
joukossa oli myös kiviä, mutta ne olivat lähes kaikki
veden pyöreiksi kuluttamia. Tuota pikaa he tulivat
Sheregin osoittamaan kohtaan. Shereg kääntyi päin jokea
ja astui veteen.

"Vettä on vain hiukan yli polven", hän sanoi.
"Toisinaan joki saattaa kuivua kokonaan."

"Tuletko selkääni?" kysyi Tengko Araptilta.

"Minä voin kahlata itse", torjui Arapti tarjouksen.

"Jos kääreessäsi on lääkkeitä, en halua, että vesi
huuhtoo ne pois", muistutti Tengko. "Vesi saattaa myös
olla kylmää."

Hän sai Araptin myöntymään, ja tämä kapusi
kiitollisena hänen selkäänsä, kun hän oli käärinyt
lahkeensa ylös. Shereg vilkaisi taakseen ja jatkoi
matkaansa todettuaan, että Tengko pysyi hänen
vauhdissaan mainittavia ongelmia kokematta. Hän

hymyili näkemälleen itsekseen.

Vastarannalle päästyään he jatkoivat matkaansa jyrkän teelle. Rinteeseen oli hakattu lähes tien levyinen polku. Kuten Shereg oli luvannut, nousu oli loiva ja kulkeminen helppoa, mutta kivet muuttuivat teräväsärmäisiksi ja pakottivat Araptin tarkkaamaan askeliaan. Kun he pääsivät ylös ja näkivät tien viettävän harjanteelta vihreään laaksoon, he tunsivat olonsa hyvin helpottuneiksi.

"Kanterong on pitkänomainen ja kapea maa, ja me olemme nyt tulleet sen pohjoispäästä sisään", kertoi Shereg. "Edempänä tässä laaksossa on Madoran kaupunki, josta me saamme majapaikan ja Araptille uudet kengät."

Opastajansa rohkaisemina Tengko ja Arapti lähtivät reippain askelin seuraamaan häntä pitkin tasaista, hyvin huollettua tietä, joka etsiytyi laakson läntiselle rinteelle ja kiemurteli puiden lomassa sitä pitkin sen muotoja seuraten. Ei kestänyt pitkään, ennen kuin kaupungin ensimmäiset, viihtyisän näköiset, Marramin jälkeen lähes leijuvan kevyiltä näyttävät puu- ja tiilitalot tulivat vastaan tien molemmin puolin. Rinnettä oli paikoin pengerrytty asukkaiden tarpeisiin.

Asutus tiheni nopeasti kohti keskustaa, jonne he saapuivat heti seuraavan kaarroksen jälkeen. Keskustassa oli muutamia vaakasuoria katuja sekä useita niitä yhdistäviä portaikkoja ja joitakin rinnakkaisille kaduille johtavia luiskia. Kaduilla kulki iloisen näköisiä, eloisasti värjättyihin ja muotoiltuihin vaatteisiin pukeutuneita ihmisiä. Heidän askeleensa ja taloista kantautuvat asumisen äänet sulautuivat pehmeäksi matoksi, joka lepäsi heidän levollisiksi rauhoittuvien ajatustensa taustalla.

"Ensiksi etsimme nahkurin, tai kenties jopa suutarin", sanoi Shereg. "Majatalon minä jo tiedänkin, se on tässä lähetyvillä."

"Kaunis kaupunki", tuumaili Tengko katsellen vuoroin ylä- ja alarinteille.

"Eikö olekin?" vasasi Shereg. "Ja mikä parasta, täkäläiset ovat etäistä sukua meille ja puhuvat, jolleivät nyt samaa, niin ainakin meille kyllin ymmärrettävää kieltä."

"Kuinka se on mahdollista?" kysyi Arapti. "Tässä välillä asuu meille kokonaan vieras kansa."

"Se erottaa meitä ainoastaan pohjoisessa. Jos kierrämme riittävän kaukaa lännen kautta, tapaamme sieltä kansan tai pari, jotka yhdistävät meidät tähän kansaan."

Shereg kysyi neuvoa vastaantulleelta, iän harmaannuttamalta mieheltä ja sai opastuksen kahta pengertä alemmaksi. Tengko pani hyvillään merkille, että hän ymmärsi, mitä mies oli Sheregille vastannut. He laskeutuivat alas, edellistä hiukan varjoisammille kaduille ja saapuivat suutarin pienelle majalle. Tämän liiketilat olivat niin ahtaat, että Tengko jättäytyi ulos, kun Shereg ja Arapti menivät yhdessä sisälle. Tengko valmistautui pitkään odotukseen, mutta hänen kumppaninsa palasivat takaisin ulos, ennen kuin hän oli ehtinyt kunnolla uppoutua maisemien katseluun. Araptilla oli jaloissaan saapasmaisen tukevat, nilkan yli ulottuvat kengät, joissa oli paksu, anturoin varustettu pohja.

"Noilla kelpaa tepastella", sanoi Shereg ilahtuneen Araptin kokeillessa kenkiään kadulla. "Suutarilla oli valmiina sopiva pari. Nyt niissä on myös pehmusteet, jotka suojaavat hänen jalkojaan. Eivät aivan hovimallia, mutta monella muulla tavalla edukseen."

He lähtivät nousemaan takaisin ylemmille kaduille. Shereg ohjasi heidät sujuvasti majatalolle, joka antoi samalla kertaa luonnonläheisen ja vakavaraisen vaikutelman. Talo oli rakennettu jyrkkään rinteeseen, ja sen läntinen räystääs oli lähellä maanpintaa. Itäisellä sivulla sen sijaan oli tummanruskea puuseinä, jossa oli ikkunoita kolmessa kerroksessa. Ulko-oven edustalla oli kauniisti kivetty piha, jolle noustiin pylväin reunustettuja portaita pitkin. Shereg pani tyytyväisenä merkille Tengkon rakennusta mittailevan, ihailevan katseen.

He astuivat sisään taloon, jonka tummanruskea väritys toistui myös sisätiloissa vuorotellen vaaleammasta puusta tehtyjen, valoisuutta luovien pylväiden ja seinänosien kanssa. Ruokasalin lähellä oli työhuone, josta he löysivät isännän odotustensa mukaisesti ja sopivat aluksi kahden yön majoituksesta. Myös emäntä ilmestyi huoneeseen heidän seuraansa ja tervehti vieraitaan.

"Sinä olet varmasti kaunein nainen, joka talossamme on vierailut", ylisti emäntä Araptia katse tämän kasvojen vangitsemana.

"Tuskin sentään", vastasi Arapti. "Täällä on kai

käynyt monenlaisia vieraita."

"Tarkoitan sitä aivan todella", torjui emäntä. "Hän näyttää aivan kuninkaalliselta. Eikö näytäkin?"

Isäntä nyökytteli päätään.

"Kuulin aamulla, että pohjoisessa pannaan kyliä mullin mallin, kun muuan keisari etsii karannutta tytärtään", isäntä sanoi. "Jos asuisimme siellä, olisin voinut vaikka kuvitella sinua häneksi."

Tengko vilkaisi Sheregiä, jonka kädet olivat hetkeksi puristuneet tiukkaan nyrkkiin.

"Onneksi meille emme asu", vastasi Shereg sallimatta rahtusenkaan mielenkuohustaan näkyä kasvoillaan. "Me emme haluaisi luopua hänen seurastaan, luultiinpa häntä kenen tyttäreksi tahansa."

"Ymmärrän hyvin", vastasi isäntä.

"Voimmeko mennä huoneisiimme jo nyt?" kysyi Shereg.

"Kyllä toki. Minä näytän teille tietä."

He nousivat toiseen kerrokseen ja isäntä ohjasi Sheregin ja Tengkon käytävän keskivaiheilla olevaan huoneeseen ja Araptin sen viereiseen huoneeseen.

"Ateria tarjoillaan salissa auringonlaskun aikoihin", opasti isäntä vieraitaan. "Alakerrassa on lämmin kylpy. Jos tarvitsette jotakin, tavoitatte minut työhuoneestani tai illasta alkaen asunnostani yhtä ovea sen edellä."

Heti, kun isäntä oli lähtenyt, Arapti tuli kumppaneidensa huoneeseen kassi yhä olallaan. Shereg istui tuolilla kumaraan hervahtaneena, kasvot kämmeniin haudattuina.

"Ei siitä tarvitse noin huolestua", Arapti rauhoitteli. "Me olemme jo matkojen päässä kotoamme."

Shereg kohotti katseensa häntä kohti.

"Sinä et ole ilmeisesti ymmärtänyt. Minä olen tehnyt pahan erehdyksen. Luulin, että voisimme elää täällä rauhassa, ajattelematta lainkaan Kanterongin läheisiä suhteita lännen kaupunkeihin. Ja kuitenkin olisin voinut välttää tämän, jos olisin hiukan paneutunut muistelemaan asioita."

Shereg takoi kämmenellään päätään, jonka toimintaan hän oli hyvin tyytymätön.

"Tämä ei ole maaseutua", Shereg jatkoi. "Täällä tavara ja tieto kulkevat. Jos joku saa päähänsä, että sinä olet huomion arvoinen henkilö, siitä tiedetään huomenna

lännessä ja ylihuomenna tieto on jo isäsi korvissa."

"Onko tilanne missään muualla sen parempi?" kysyi Tengko.

"On. Kanterong voi olla samasta puusta meidän kanssamme, mutta meidän ei tarvitse kuin astua sopivaan suuntaan maan rajojen ulkopuolelle, niin olemme seudulla, jossa länttä tuskin tunnetaan, ja jonne ei kukaan täältä lähde ilman kunnollista syytä. Meidän on lähdettävä täältä nyt saman tien."

"Nyt hetikö?" kysyi Tengko ällistyneenä.

"Nyt heti. Minä olen ollut huolimaton, ja nyt aion pitää huolen siitä, ettei erehdykseni toistu."

"Eikö riitä, jos siirrymme maaseudulle?"

"Ei. Siihen leikkiin en ryhdy. Menimmepä minne tahansa, olemme riippuvaisia maata halkovasta kulkuyhteydestä ja sen myötä alttiina ilmitulolle. Nyt tarvitaan toisenlaisia keinoja."

Shereg oli hetken ajan vaiti, mietteidensä vallassa.

"Ensiksi meidän on pidettävä huoli siitä, että Arapti ei enää näytä kuninkaalliselta", hän sanoi sitten, reipastuen hiukan. "Sen jälkeen me hankimme nopean matkaneuvon. Jos panemme toimeksi, olemme vielä tänään jonkin muun valtakunnan puolella."

Shereg nousi jaloilleen ja lähti kohti ovea.

"Tulen kohta takaisin", hän sanoi. "Älkää asettuko taloksi."

Tengko ja Arapti jäivät kahden sulattelemaan äkillistä suunnitelmien muutosta. He olivat kiintyneet Kanterongin kauniisiin maisemiin ja Madoran kaupunkiin heti ensi silmäyksellä, ja nyt heidän pitäisi jättää molemmat saman tien.

"Täällä olisi ollut mukava asua", lausahti Tengko katsellen ulos ikkunasta.

"Vain minun on välttämätöntä jatkaa matkaa", muistutti Arapti. "Te voitte jäädä tänne. Itse asiassa toivon, että voitte jäädä tänne."

"Ei!" huudahti Tengko ja pyörähti ympäri. "Minä olen sinulle paljosta velassa ja tahdon – niin, *tahdon* – seurata sinua. Mikään kaupunki ei ole minulle niin tärkeä, että tahtoisin jättää sinut heitteille sen tähden."

"Kiitos kauniista sanoistasi, mutta sopivatko ne tänne? Keisarin tyttären eteen voivat urheat miehet polvistua, mutta minä olen nyt vain muuan kansannainen, ja

kansannaisen on opeteltava tulemaan toimeen omin voimin. Se on minun tehtäväni ja osani, ja kun olen päässyt ulos Kanterongista, se ei ole edes mikään vaikea tehtävä. Suhtaudu minuun kuin vertaiseesi."

"Minä haluan auttaa vertaisiani."

"Olet jo auttanut minua paljon. Olen iloinnut seurastasi, mutta tehtäväsi on nyt onnistunut, enkä tahdo pidätellä sinua pitempään."

Tengko pohti, pitäisikö hänen muistuttaa Araptia siitä, että tämän todellinen auttaja oli kaiken aikaa ollut Shereg eikä hän.

"Sinun seuraamisesi ei ole minulle vaaraksi. Kuten tiedämme, isäsi miehet etsivät sinua eivätkä minua. Ja minä pääsen takaisin Kanterongiin koska tahansa."

Arapti hymyili hänen innokkuudelleen.

"Sinä olet vapaa mies, enkä minä voi määrätä sinua. Jos tahdot seurata minua, olet tervetullut matkaamaan kanssani, mutta armahda minut näkemästä sitä päivää, jona joudut vaikeuksiin minun takiani."

"Kiitos", vastasi Tengko.

Kotvan kuluttua Shereg tuli takaisin mukanaan vadillinen vettä ja tavaralla täytetty kangaspussi.

"Nyt voimme aloittaa", hän sanoi.

"Aloittaa minkä?" kysyi Tengko.

"Minä ehostan hiukan Araptia. Meidän on naamioitava hänen piirteensä, tehtävä niistä kansanomaisemmat. Aloitan muotoilemalla hänen hiuksensa. Arapti, ole hyvä ja käy lattialle makaamaan. Asetamme muutaman vaateen tyynyksi selkäsi alle, niin voit laskea hiuksesi vatiin. Saat samalla kertaa pesunkin."

"Osaatko sinä leikata naisten hiuksia?" hämmästeli Tengko.

"Olen leikannut useammankin naisen hiukset tätä ennen", Shereg vastasi. "Voisitko tuoda toisen vadillisen vettä huuhtelua varten?"

Tengko lähti toimittamaan Sheregin pyyntöä ja jätti tämän ja Araptin kaksin huoneeseen. Hän palasi takaisin mukanaan hiljalleen höyryävä vati, kiitollisena siitä, ettei kohdannut isäntää ja joutunut selittämään, miksi ei peseytynyt kylpyhuoneessa. Kun hän pääsi takaisin heidän huoneeseensa, työ oli jo täydessä käynnissä. Arapti makasi autuaan levollisena silmät suljettuina, kasvot kellertävällä voiteella voideltuina ja pää vadin

reunalla Sheregin käsitellessä hänen hiuksiaan. Tengkon sydänalaa kylmäsi, kun hän näki, millainen määrä irtileikattuja hiuksia lattialle levitetyllä kangaspussilla oli. Lattialla vadin lähettyvillä oli välineistöä, jonka Tengkon oli helppo uskoa riittävän hyvinkin moninaiseen hiusten käsittelyyn.

Huuhdeltuaan Araptin hiukset Shereg leyhytti niitä kuiviksi vuoteesta ottamallaan peitteellä. Tuokion kuluttua hän veti kammalla muutaman vedon Araptin jo kuivuvien hiusten läpi.

Tengko katseli toista vatia, jossa oli ruskeaksi värjäytynyttä vettä. Vedestä kohosi pistävä tuoksu. Hän ei kyennyt yhdistämään vadin sisältöä mihinkään tuntumaansa aineeseen, jolla oli kuullut hiuksia pestävän.

"No, niin", sanoi Shereg. "Nyt voit nousta ylös. Sinulla on nyt kansannaisen hiukset."

Arapti otti kiinnostuneena esiin peilin omasta kassistaan. Hän loi peiliin oudoksuvan katseen toinen silmäkulma koholla. Kun hän ymmärsi näkemänsä, hänen silmänsä laajenivat ja hän päästi pienen, kauhistuneen parhduksen.

"Mitä sinä olet tehnyt hiuksilleni!?" hän henkäisi ja haroi kiivaasti, kuin tuskan vallassa hiuksiaan, jotka olivat lyhentyneet niskaan ulottuvaksi, entisen kiiltonsa kokonaan kadottaneeksi kankeaksi pehkoksi.

"Hiukan korjauksia kiiltoon ja notkeuteen." Shereg näytti ruskehtavaa nestettä sisältävää pientä pulloa. "Nyt ne näyttävät oikeilta ulkoilmaelämää viettävän kansannaisen hiuksilta."

"Arvostan kyllä tietojasi ja kokemustasi", lausui Tengko hitaasti ja painokkaasti Sheregille, "mutta sinun tulisi ymmärtää, että jossakin tulee vastaan se raja, johon asti naiset suostuvat omapäisyyksiäsi sietämään."

"Et voi väittää, ettei lopputulos ollut tavoitteidemme mukainen. Myös hänen omien tavoitteidensa."

Arapti vaipui takaisin vaatetyynynsä päälle silmät kiinni puristettuina.

"Shereg on oikeassa", hän sanoi ponnistetun rauhallisesti mutta päättäväisesti. "Jos haluan kansannaiseksi, on olemassa joukko asioita, joista minun on luovuttava."

"Oletko ylpeä tuosta?" huudahti Tengko Sheregille. "Ja sinä sanoit leikanneesi ennenkin naisten hiuksia!"

"En tosin sanonut joka kerran onnistuneeni", tuumaili Shereg. "Mutta tämä lopputulos on sellainen, johon tähtäsinikin. Se on ainakin eräänlainen vastakohta edelliselle."

Arapti pyyhki kostealla kankaalla voidetta kasvoiltaan. Tengko katseli häntä hetken lamautuneena ja käänsi sitten päänsä pois päin.

"Entä tuo sitten?" hän mutisi hiljaa.

"Hiukan ahavaa ja verevyyttä poskiin, kuten asiaan kuuluukin", vastasi Shereg.

"Sinun piti suojella eikä myrkyttää häntä."

"Vielä voi tulla aika, jona sinäkin olet tästä kiitollinen", huomautti Shereg.

Arapti ei enää järkyttynyt uudelleen nähtyään punoittavat poskensa, tai ei ainakaan suostunut näyttämään järkytystään heille.

"Se tasoittuu kyllä pian", lupasi Shereg. "Nyt me lähemme matkaan, ja mennessämme suoritamme vielä yhden tärkeän toimenpiteen."

Siistittyään työn jäljet he lähtivät Sheregin johdolla alakertaan. Shereg kävi maksamassa isännälle huoneiden käytöstä ja kertoi, että he lähtisivät ulos, ja elleivät he palaisi iltaan mennessä, huoneet voisi antaa muille vieraille. Saatuaan tämän tarkoituksenmukaisesti muotoillun ohjeen isäntä ei kysellyt enempää, vaan toivotti vierailleen hyvää loppupäivää.

Shereg marssi katua eteenpäin kumppaninsa kannoillaan, kunnes kohtasi vastaan tulijan, tällä kerralla nuoren miehen. Hän kysyi tältä ratsutilan sijaintia ja saikin seikkaperäiset ohjeet. Niitä noudattaen hän kääntyi alas vieville portaille.

"Suunta on juuri sopiva", hän sanoi. "Ei tarvitse palata paljoakaan takaisin."

He jatkoivat portaita yhä alemmaksi.

"Eikö meidän pitänyt kääntyä tästä oikealle?" kysyi Tengko osoittaen katua, jonka he ylittivät.

"Ei vielä", vastasi Shereg.

He jatkoivat matkaansa alimmalle kadulle asti, mutta Shereg ei pysähtynyt vieläkään, vaan jatkoi ulos kadulta suoraan sitä reunustavaan pensaikkoon ja sen läpi yhä alemmaksi.

"Mitä me täällä teemme?" kysyi Tengko heidän tarpoessaan puiden ja pensaiden joukossa lähellä laakson

kivistä pohjukkaa.

"Olemme suojassa toisten katseilta", vastasi Shereg. "No niin, tämä lieenee sopiva paikka. Nyt me käymme läpi Araptin tavarat. Ne ovat meille ongelma siinä missä hänen kasvonsakin vielä hetki sitten. Levitetään ne kaikki tähän maahan."

Arapti alkoi kuuliaisesti purkaa laukkunsa sisältöä purkki ja rasia kerrallaan. Shereg odotti hetken, mutta kyllästyttyään toimenpiteen hitauteen hän päätti auttaa Araptia ja nosti kassin alakulmaa niin, että kassin sisältö vyöryi keoksi jo ulos otettujen tavaroiden vierelle. Shereg polvistui keon äärelle, siirsi päällimmäiseksi pudonneet vaatteet sivuun ja käänteli rasioita käsissään.

"Tunnuseläimiä, valtakunnansinettejä, nimikirjaimia!" hän huokaisi. "Onko sinun isäsi pakko nimikoida kaikki tavara, jota palatsiin kertyy?"

"Ilmeisesti on", vastasi Arapti värittömällä äänellä, itsekin polvillaan keon ääressä.

"Näitä ei voi myydä eikä antaa pois. Näitä ei voi kantaa mukana. Näitä ei voi luotettavasti edes katkeä. Minä en keksi tähän ongelmaan kuin yhden ratkaisun."

Shereg nousi jaloilleen, käveli muutamia askelia kohti laakson pohjukkaa ja palasi takaisin käsissään melkein pään kokoinen kivi. Hän asetteli muutaman muun kiven alasimeksi ja asetti sen päälle ensimmäisen esineen, pehmeähohteisen mustaksi lakatun jalopuisen rasian, jota koristi valtakunnantunnus.

"Ymmärrätkö lainkaan, minkä hintaisia..." aloitti Tengko.

"Elämällä ei ole hintaa", vastasi Shereg. "Arvoa sillä sen sijaan on enemmän kuin kaikella maailman tavaralla yhteensä."

Loitommaksi astunut Arapti painoi kasvonsa Tengkon olkaa vasten, kun Shereg antoi kiven pudota ensimmäisen kerran. Tengko olisi itsekin mielellään tehnyt samoin, mutta häntä varten ei ollut olemassa olkapäätä.

Tuokion kuluttua kassin sisältö oli lähes kokonaan rouhittu säleiden, sirpaleiden ja nesteiden kirjavaksi, märän kiiltäväksi massaksi, josta sen alkuperä ei olisi käynyt enää ilmi tarkkaavaisimmallekaan katsojalle. Seuraavaksi Shereg poimi käteensä hohtavan valkoisen, kullalla päärmätyn puvun. Sen alla oli toinen, harmaa, arvoituksellisen himmeähohteisesta kankaasta tehty puku.

"Kaksi pukua?" kysyi Shereg.

"Minä en tiennyt, minkälaisiin paikkoihin joudun paetessani."

"Ajattelitko paeta seurapiirien kautta?"

"Mitäpä, jos keskittyisit tehtävääsi?" parahti Tengko nyrkkejään voimattomasti puristellen.

"Te olette miehiä ja voitte pukeutua oman tahtonne mukaisesti", sanoi Arapti hiljaa. "Minä olen nainen, ja minun on pukeuduttava sen mukaisesti kuin minulta vaaditaan. Muuten minua ei oteta vakavasti tai minut käsitetään kokonaan väärin."

"Kohta sinä olet vapaa kaikesta tuosta", lupasi Shereg. Hän nosti valkoisen puvun helmaa lähemmäksi kasvojaan ja tarkasteli sen kangasta.

"Kokeillaanpa", hän sanoi ja otti esiin tulukset. Hän iski sytytyslastuun kipinän ja odotti, kunnes lastuun virisi pieni liekki. Sitten hän siirsi valkoisen puvun syrjemmälle ja pudotti lastun sen päälle. Liekit levisivät nopeasti, mutta todelliseen roihuun puku leimahti vasta, kun tuli oli edennyt puvun päällyshelmuksesta sen etumukseen.

"Onneksi et ehtinyt istua iltaa nuotiolla tuo ylläsi", tuumaili Shereg.

"Pelkäsitkö niin tapahtuvan?" kysyi Tengko.

Shereg sytytti myös toisen puvun, joka paloi kituliaammin, mutta hänen helpotukseksen paljoakaan savuttamatta. Lisättyään risuja polttoaineeksi hän sai sen lopulta hiiltymään mustaksi, karstaiseksi repaleeksi. Kassin hän poltti samoin puvun jälkeen. Hän sammutti viimeiset tulenliekit ja ryhtyi kaivamaan maata litteäksi käppyräksi takomallaan metallirasialla. Kuopan valmistuminen kesti jonkin tovin, mutta lopulta hän saattoi pyyhkiä rouheen ja karstan kuoppaan ja peittää sen ylös kaivamallaan maalla. Työnsä lopuksi hän ojensi Araptille tämän tavaroista jäljelle jättämänsä kangaspussin, joka sisälsi muutamia ehyiksi jätettyjä tarvikkeita.

"Hyvästi, keisarin tytär Arapti", hän sanoi. "Tervetuloa, kansannainen Arapti. Tässä ovat ne tavarat, joiden kanssa sinun olisi alun pitäen tullut paeta."

"Kiitos", huoahhti Arapti, paremminkin sinnikkään päättäväisyyden voimalla kuin sydämensä helpotuksesta, ja otti pussin vastaan. Tengko ei sanonut mitään. He

lähtivät takaisin ylös rinnettä.

Matka ratsutilalle taittui enemmittä puheitta, mikä sopi sillä hetkellä kaikille kolmelle. Heidän saapuessaan lähelle laakson pohjaa pengerrytylle ratsutilalle Arapti ojensi kukkaronsa Sheregille.

"On parempi, että sinä esiinnyt maksajana", hän sanoi.

"Toden totta", vastasi Shereg nyökäten ja otti kukkaron vastaan. He kävelivät tilan aitauksen sisäpuolelle.

"Mitä nuo ovat?" kysyi Tengko katsellen aitauksen ympäröimällä niityllä seisoksivia suuria, pitkäkarvaisia eläimiä.

"*Nargit* on se nimi, jolla niitä kutsutaan idän aroilla, ja sitä nimeä niistä käytetään täälläkin", vastasi Shereg. "Ne ovat nopeita ja kestäviä eläimiä, ja ne tunnetaan maailmalla huomattavasti huonommin kuin ne ansaitsisivat. Tämän tilan pitäjä vuokraa niitä matkantekoa varten, ja saattaa myös myydä niitä halukkaille."

Tilan isäntä tuli ulos piharakennuksesta ja tervehti heitä.

"Minne teillä on matka?" hän kysyi etummaisena seisovalta Sheregiltä.

Shereg katsahti kumppaneihinsa ja oli hetken vaiti.

"Salahatiin", hän sanoi sitten.

Isäntä säpsähti hiukan.

"Siitä tulee pitkä matka", hän sanoi. "Jos lähdette nyt, teidän on yövyttävä matkalla, jos olette menossa mihinkään ihmisten asuttamaan paikkaan."

"Olemme varautuneet siihen."

Isäntä käveli rakennuksen sivustalle.

"Hoi, poika!" hän huusi. "Tarvitaan kolme ratsua."

"Selvä!" kuului vastaus rakennuksen takaa.

"Ette taida olla tšekäläisiä", tuumaili isäntä asiakkaitaan katsellen.

"Emme", vastasi Shereg lyhyesti.

"Oletteko ratsastaneet ennen näillä?" hän kysyi.

"Emme ole. Onko se vaikeaa?"

"Ei, ellei niitä käsittele tietyillä tavoilla väärin. Jos olette ensikertalaisia, lienee parempi, että muodostatte johdetun matkueen. Dembe saa johtaa sitä. Hänen on lähdettävä mukaan jo siksikin, että jos matkustatte vain yhteen suuntaan, ette sillä maailman kolkalla voi jättää

ratsuja kenenkään haltuun."

"Joutaako hän?"

"Kyllä siksi aikaa. Olen hoitanut tilaa yksin ennenkin. Ja tiukan tullen voin pyytää naapureilta apua."

Apupoika tuli hetken kuluttua rakennuksen etupuolelle taluttaen kolmea valmiiksi satuloitua ratsua.

"Voitko viedä heidät matkueena Salahatiin?" hän kysyi tältä.

"Mikäpä etten", vastasi poika reippaasti. "Käyn vain sisältä hakemassa varusteet. Meidän on ilmeisesti yövyttävä matkalla."

"Paljonko olen velkaa?" kysyi Shereg.

Isäntä pohdiskeli hetken ja luetteli osasummia itsekseen ääneen. Lopulta hän saattoi esittää palvelun perusteellisuuteen nähden varsin kohtuulliselta kuulostavan loppusumman Sheregille. Tämä otti kukkaron esiin ja kaivoi sen sisältöä. Hänen sormiensa mukana nousi esiin suorakulmainen, pitkänomainen kultalaatta, jossa oli keisarin leima. Hän pudotti sen takaisin ja kaivoi lisää. Esiin nousi toinen kultalaatta.

"Taidat olla niin rikas mies, ettei sinulla ole käyttörahaa lainkaan", naurahti isäntä Araptin viittoillessa kiivaasti tämän selän takaa kehotuksia Sheregille katsoa kukkaron toiseen lokeroon. Lopulta Shereg sai sovitun hinnan maksetuksi isännälle ja apupoika Dembe alkoi opastaa heitä ratsaille nousemisessa.

Eläimet olivat hyvin koulutettuja ja rauhallisen oloisia. Tengko tunsi olonsa silti hiukan epävarmaksi, sillä satula tuntui olevan eri kohdassa ratsun selkää kuin hän oli odottanut. Eläimen kaula oli myös melko pitkä, eikä hän ollut varma, millaisin liikkein hänen tulisi suitsista vetää, jotta hänen merkkinsä välittyisivät oikeina ratsun verraten korkealla sijaitsevaan päähän. Demben ohjauksessa he kuitenkin pääsivät matkaan, ja Tengko totesi, että eläinten oivallettua olevansa matkueessa ne eivät enempää ohjaamista tarvitse.

He ratsastivat pitkin tietä, joka lähti Madorasta edemmäksi laaksoon ja siirtyi lopulta sen itäiselle rinteelle nousemaan sitä pitkin loivasti ylemmäksi. Maisema avartui vähitellen kukkuloiden huippujen jäädessä yhä alemmaksi, ja lopulta tie vei heidät huippujen välitse laakson itäpuolelle. Maasto muuttui

kuivemmaksi ja karummaksi, eikä se myöskään laskeutunut alas uudeksi laaksoksi asti.

"Tästä alkaa Salahatin ylänkö", kertoi Dembe heille. "Täällä asuu vain vähän ihmisiä. Salahatin kaupungit ovat maan itäpuoliskossa."

Madoran eloisuus oli vaihtunut äkkiä autioon hiljaisuuteen, jota rikkoi vain tuulen ja rytmiltään tasaisena jatkuva kavioiden ääni. He vaipuivat lähes unenomaiseen horteeseen ruohikkoisen maan lipuessa heidän ohitseen ja auringon vähän kerrassaan ryömiessä taivaalla alemmaksi heidän takanaan.

Lopulta aurinko laski. Taivas alkoi vähitellen tummua. Tengko havahtui siihen, että Dembe ohjasi heidät tieltä kuivaan, kahisevaan heinikkoon.

"Yövyimme tässä", hän sanoi.

"Tässäkö?" hämmästeli Arapti, jolle ajatus yöpymisestä taivasalla oli ilmeisesti yhä uusi, mutta uteliaisuus kansannaisen elämää kohtaan sai hänet unohtamaan arastelunsa saman tien.

"Parempaa paikkaa ei ole", vastasi Dembe. "Raivataan hiukan heinikkoa ja sytytetään tuli, niin ainakin pikkueläimet pysyvät loitolla. Osa niistä on myrkyllisiä."

Yöpymisvalmisteluja varten Dembe jakoi satulalaukustaan kaikille ohuet, kevyet huovat. Kun he olivat saaneet leikatuksi heinikkoon riittävästi tilaa Demben veitsellä, he asettuivat tämän ruohoista virittämän pienen tulen ympärille. Dembe keitti heille pienet kupilliset hyväntuoksuista, lämmintä juomaa.

Yön pimetessä Dembe viihdytti heitä kertomuksilla Salahatin menneisyydestä ja antoi heille neuvoja siitä, miten Salahatissa elettiin. He sopivat vartiointi- ja tulenhoitovuoroista ja nukahtivat sitten yksitellen liekkien lämmössä.

Aamun sarastaessa he heräsivät vähitellen ja kömpivät huopiensa sisältä ylängön aamuilmaan, joka sai heidät värähtämään lämpimässä vietetyn yön jälkeen. He virkosivat kuitenkin nopeasti Demben tarjoillessa heille korppuja ja lisää lämmintä juotavaa. Tuota pikaa tavarat oli pakattu ja matka saattoi jatkua, tällä kerralla kohti kirkkaana säkenöivää aurinkoa. Tengko katseli hyvillään Araptia, joka näytti selviytyneen yöstään hyvin ja näytti ratsastaessaan ajoittain jopa nauttivan matkanteosta.

Ylänkö alkoi vähitellen laskeutua alavammaksi ja

kasvillisuus kävi sankemmaksi ja rehevämmäksi. Loitompaa osui heidän silmiinsä jopa muutama talo. Shereg alkoi seurata tienvarren näkymiä tavallista tarkemmin katsein. Kun he sitten saapuivat erääseen viljavaan laaksoon ja Shereg näki tien varressa pitkänomaisen rakennuksen, jonka viereisellä peltotilkulla ahersi neljä naista, hän pysäytti matkueen ja kehotti Araptia astumaan alas satulasta. He lähtivät kaksin pellolle naisten luo Tengkon jäädessä ihmettelemään heidän toimiaan.

Shereg neuvotteli kahden naisen kanssa. Runsaasta elehtimisestään päätellen hän oli kohdannut kielivaikeuksia, mutta lopulta toinen naisista lähti sisään rakennukseen ja palasi pian takaisin ulos mukanaan pieni, tumma nyytti. Shereg maksoi naiselle ja päästi pellolla olijat sitten jatkamaan töitään.

"Aidot salahatilaiset naisen vaatteet", hän selitti matkakumppaneilleen Araptille antamaansa tummaa, hiukan kauhtuneen väristä nyyttiä noustessaan ratsaille. "Parhaalta mahdolliselta myyjältä."

"Korjailisimmeko välillä hiukan sinuakin?" ehdotti Arapti jo hiukan kiusaantuneen näköisenä, mutta hänen silmistään saattoi lukea, että hän tiesi jälleen olevansa Sheregille kiitoksen velkaa.

He jatkoivat matkaa. Heidän ratsunsa eivät näyttäneet panevan pahakseen, vaikka ne eivät olleet saaneet lähtönsä jälkeen muuta kuin mitä olivat ylängöltä itse löytäneet. Ratsastajien vatsat sen sijaan alkoivat vähitellen kurnia.

"Näillä main pitäisi olla jonkinlainen majatalo", tuumaili Dembe. "Ehdotan, että pysähdymme syömään, kun löydämme sellaisen."

Demben lupauksesta huolimatta kesti vielä jonkin aikaa, ennen kuin he saapuivat pieneen, hajanaiseen kylään. Shereg oli jo harkinnut muonituksen pyytämistä jostakin maatalosta, mutta sitten he näkivät kylätien varressa lupaavan näköisen rakennuksen.

Talon juottokaukalon äärellä oli jo entuudestaan yksi ratsu ratsastajaansa odottelemassa. He sitoivat oman ratsunsa tämän seuraan ja menivät rakennuksen pitkällä seinällä olevasta ovesta sisään enempää aikailematta. Oven takana oli kuin olikin tuttu majatalon sali, sisustuksensa hengeltä erilainen kuin he olivat siihen asti

nähneet, mutta käyttötavaltaan samanlainen kuin kaikissa muissakin heidän tuntemissaan majataloissa. Shereg kuitenkin hidasti empivästi askeliaan.

"Mitä nyt?" kysyi Tengko.

"Meidän pitäisi kai ryhtyä opettelemaan takäläistä kieltä", tuumaili Shereg. "Asioiden hoitaminen voi käydä raskaaksi, jos kaikki pitää selittää elehtimällä. Minä en ole oleskellut juurikaan täälläpäin, enkä osaa heidän kieltään, kuten eivät hekään ilmeisesti meidän."

Shereg ja Arapti kääntyivät katsomaan Dembeä.

"Valitettavasti minustakaan ei ole teille avuksi", sanoi Dembe. "Minun tietoni tästä maasta perustuvat lähinnä kuulopuheisiin. Olen käynyt täällä vain muutaman kerran pistäytymässä."

He kuulivat Tengkon yskähtävän.

"Sallikaa minun", ehdotti Tengko.

"Osaatko sinä heidän kieltään?" kysyi Shereg yllättyneenä.

"Tätä ei ehkä moni tiedä, mutta ruhtinaallamme oli salahatilainen tavarantoimittaja. Ruhtinas teetti kaikki tilauskirjansa meillä, koska minä ja mestarini olimme ilmeisesti kylän, ellemme jopa ruhtinaskunnan ainoat henkilöt, jotka olivat opetelleet heidän kieltään. En ole heidän kielensä varsinainen tuntija, enkä ole varsinkaan koettanut puhua sitä koskaan, mutta sanat, joita täällä tarvitsemme, ovat sattumoisin juuri niitä, joita olen useasti käyttänyt."

"Ole siis ystävällinen ja johdata meidät aterian äärelle", sanoi Shereg ja viittasi kumartaen kohti salin sivuovea, josta talonväkeen kuuluva nainen oli juuri ilmaantunut näkösalille.

Tengko johti joukkoa. Hän ja nainen vaihtoivat tervehdykset.

"Mitä teillä on tarjolla ateriaksi?" hän kysyi ääntäen mahdollisimman huolellisesti. Nainen kuunteli häntä kallistaen hiukan päätään.

"Meillä on lihakeittoa ja piiraita", nainen vastasi armahtaen Tengkoa yhtäläisen hitaasti ja selkeästi puhuen.

"Saisimmeko molempia?"

"Kyllä toki. Käykää pöytään ja odottakaa hetkinen."

Tengko muisti äkkiä jotakin.

"Tarvitsisin myös haavarohtoa. Onko teillä?"

"Minä katson", lupasi nainen ja katosi oven toiselle puolelle.

He istuutuivat hiukan päistään soukkenevan, tummasta puusta tehdyn pöydän ääreen ja ryhtyivät odottamaan tilauksensa saapumista.

"Muistin, että täällä tehdään rohdoista voiteita ja juomaa, joka edistää haavojen ja vammojen paranemista", kertoi Tengko katsahtaen kohti Araptia. "Hänen jalkansa toipuvat varmasti nopeammin entiselleen, jos hän käyttää sitä."

Arapti oli selvästi hyvillään Tengkon huomaavaisuudesta. He paneutuivat tarkastelemaan salin sisustusta, joka henki kansan asiallisella tavalla taiteellista luonnetta. Shereg ja Dembe puolestaan syventyivät keskustelemaan paikallisesta ja muunmaalaisesta oluenpanosta ja muutamista väkevämmistäkin juomista.

Ateria saapui. Nainen asetti heidän eteensä neljä syvää lautasta lusikoineen ja pöydän keskelle suuren kulhollisen lihakeittoa ja kulhon kantana toimineen reilun vadillisen kuumia, pyöreitä piiraita. Sitten hän astui Tengkon luokse ja otti taskustaan hohtimet.

"Ovatko nämä sopivat?" hän kysyi.

Tengko jäi katsomaan naista silmät pyöreinä.

"Ymmärsin, että sinulla oli jokin irtivetotyö", selitti nainen. "Jos nämä eivät ole sopiva työkalu, voin hakea..."

"Ei, ei. Tarkoitin haavarohtoa – *ash-li-nakh*", Tengko tavutti sanan naiselle.

"Olisit sitten sanonut niin", moitti nainen Tengkoa hymyillen hiukan ja vei hohtimet pois.

"Väärä äänne", selitti Tengko kumppaneilleen.

"Enpä taida pestata sinua ainakaan neuvotteluja käymään", vastasi Shereg toisella suupielellään hymyillen.

"Myönnä pois, että ilman häntä olisimme olleet paljon lujemmilla", huomautti Arapti.

He kävivät ateriansa kimppuun. Lihakeitto oli maultaan tuttua ja juuri yhtä herkullista kuin he olivat odottaneetkin. Piiraat sen sijaan tuottivat yllätyksen hampaissa rouskuvalla täytteellään ja pistävällä maullaan. He eivät kuitenkaan antaneet kokemuksen lannistaa itseään, vaan söivät vadin tyhjäksi.

Ruoan tarjoillut nainen tuli tuomaan Tengkolle pientä, mustaa, poltetusta savesta tehtyä pulloa. Shereg otti esiin

kukkaronsa ja latoi pöytään joitakin rahoja maksuksi. Nainen jäi tarkastelemaan kolikoita neuvottoman näköisenä. Vasta, kun Shereg lisäsi pöydälle yhden Araptin rahoista, naisen ilme kirkastui. Tämä otti rahan mielihyvin vastaan ja toi tuota pikaa vaihtorahana paikallisia kolikoita.

"Nyt voisit käydä vaihtamassa vaatteesi", ehdotti Shereg Araptille.

"Onko täällä mahdollista peseytyä?" kysyi Tengko naiselta.

"Talon takana on paikka, jonne tulee vettä", kertoi nainen. Tengkon vilkaistessa Araptia nainen lisäsi: "Siellä on paljon pensaita, joten sinne ei näy."

Tengko käänsi kuulemansa enempiä virheitä tarkoin välttämällä Araptille, joka lähtikin halukkaasti käyttämään tilaisuutta hyväksi. Miehet jäivät kolmisin pöytään odottamaan Araptia. Jonkin ajan kuluttua myös Dembe nousi pöydästä ja lähti tuokioksi oman ruumiinsa tarpeista huolehtimaan.

Arapti tuli takaisin ennen Dembeä. Hän oli pukeutunut Sheregin hankkimaan paikalliseen asuun: hänen jalassaan olivat mustat, väljät, hiukan pussimaiset housut, ja yläruumiinsa verhoksi hän oli kietaissut asuun kuuluvan pitkän valkoisen kankaan, joka nousi vielä ristikkäisesti hänen olkapäidensä yli ennen katoamistaan housujen sisään. Hän haroi hiuksiaan kammalla, jonka Shereg oli armeliaasti säästänyt hänelle.

"Saisit auttaa minua kampaamaan tämän, kun itse sen tärvelitkin", hän huoautti Sheregille istuutuessaan pöydän ääreen.

"Kaikkine haasteineen se on sentään nyt kunnossa", vastasi Shereg. "Läheltä katsoen sinussa sen sijaan olisi yhä muuta korjattavaa."

"Kuten mitä?" Araptin ääneen hiipi annos terävyyttä.

"Kuten nenäsi. Tosin olet valitettavasti nainen. Jos olisit mies, voisin vääntää sitä täyden kierroksen, niin se saisi hiukan edullisemmän muodon. Tuo jalo, puhdasmuotoinen suoruuus on silmiinpistävää."

"Minun jalot, puhdasmuotoiset kynteni ovat varsin terävät ja tekevät hyvinkin rumaa jälkeä, jos yrität mitään sen kaltaistakaan", varoitti Arapti suoden hänelle lempeän hymyn.

"Kiitos vihjeestä. Leikkaammekin ne seuraavaksi.

Salahatin naiset pitävät kyntensä lyhyinä."

"Tehdään sitten vielä sekin", myöntyi Arapti huohtaen jälleen. Hän otti kangaspussinsa esiin ja tutki sen sisältöä. Tutkiminen jatkui, ilmeisen tuloksettomana.

"Ei kynsienleikkuuvälineitä?" kysyi Shereg.

"Olisiko muuan kivi saattanut murskata ne matkaanlähtömme tiimellyksessä?" laushti Tengko viiltävällä äänellä.

Synkeisiin mietteisiin vaipuen Shereg takoi hetken ajan hitaasti nyrkillään pöytälevyä.

"Hyvä on", hän sanoi ja nousi seisomaan. "Sitten me maanpakolaisille sopivaan tapaan lainaamme sellaiset hetkeksi. Sinä varmaankin autat asiassa."

Tengko risti käsivartensa rinnalleen.

"Mitäpä, jos minä en tunne tarvittavaa sanaa?"

Shereg kumartui Tengkon eteen, tuoden kasvonsa lähelle tämän omia.

"Ongelman voi ratkaista muillakin välineillä", hän sanoi ääntään merkitsevästi alentaen. "Hohtimet täällä todistettavasti on, ja sinä ehdit jo opettaa minulle, kuinka niitä pyydetään."

"Sait minut puhutuksi ympäri", tiuskaisi Tengko ja nousi pöydästä. Hän lähti kohti sivuovea ja jupisi mennessään: "Mistä ihmeestä tuollaisia olentoja sikiää?"

Kun Dembe tuli takaisin, Arapti oli jo leikkaamassa kynsiään Tengkon järjestämällä, keritsimien kaltaisilla saksilla.

"Oletteko valmiita jatkamaan matkaa?" Dembe kysyi.

"Tuota pikaa", vastasi Arapti. "Vielä yksi... kas noin." Hän laski sakset pöydälle, näytti heille lyhennettyjä kynsiään ja kysyi: "Joko minä nyt olen täydellinen?"

"Paras, mihin pystymme", vakuutteli Shereg. "Lähdetään."

Ruoan tarjoillut nainen tuli ulos sivuovesta, kun he olivat lähdössä.

"Sinähän olet kuin yksi meistä!" hän sanoi hymyillen iloisesti Araptille tämän uutta asua katsellen. Tengko käänsi toteamuksen Araptille, joka nyökkäsi naiselle sekä kiitokseksi että hyvästelyksi ja jäi katselemaan kaihoisan kateuden vallassa tämän tummiksi punattuja huulia. Shereg talutti Araptin käsivarresta ovelle Tengkon esittäessä kiitoksensa naiselle kaikkien puolesta.

Matka jatkui, vähitellen eteläisempään suuntaan, ja

asutus harveni uudelleen. Pitkät ajat kerrallaan heitä ympäröi metsä, jonka puut olivat Tengkolle outoja. Puissa oli suuret, raskailta näyttävät lehdet, jotka varjostivat alleen siivilöityvän päivänvalon lähes hämäräksi.

"Salahatin kaupunkiin ei ole enää pitkä matka", kertoi Dembe.

"Siellä voimme levätä", totesi Shereg tyytyväisenä. "Nyt olemme vihdoinkin päässeet sinne, minne olimme matkalla."

"Jos ankara opiskelu ja työpaikan etsintä on sitä, mitä tarkoitat lepäämisellä", naurahti Tengko.

"On se eräässä mielessä lepäämistä. Tai ainakin vaihtelua."

"Te taidatte todella pitää tästä maasta, jos muutatte tänne, vaikka olette tulleet niin varakkaiksi omilla maillanne", ihmetteli Dembe huvittuneena.

"Ihmisen luontoon kuuluu kokea ja oppia uutta", sanoi Shereg hymyillen itsekseen.

"Tuolla liikkuu joku", sanoi Arapti katsellen metsään.

"Kuka nyt metsässä kulkisi?" ihmetteli Shereg. "Varsinkaan noin sankassa metsässä, kun käytettävissä on hyvä tie?"

"Eipä todellakaan kukaan", myönsi Dembe. "Ellei sitten..."

He katselivat hetken toisiaan.

"Mennään!" kehotti Dembe kannustaen ratsuaan. Heidän vauhtinsa alkoi parantua, mutta ilmeisesti liian myöhään. Metsästä alkoi kuulua rytinää ja huudahduksia, ja sitten puiden lomasta pelmahti tielle joukko villin näköisiä miehiä, jokainen heistä ratsailla.

"Maantierosvoja!" huusi Shereg. Dembe yllytti matkuetta yhä nopeampaan laukkaan. Matkalaiset siirtyivät ratsastamaan lähempänä toisiaan.

"Minä käännyin sivutielle", ehdotti Shereg ratsun jalkojen töminän yli. "Jatkakaa te suoraan eteenpäin."

"Ei ole mitään sivuteitä", vastasi Dembe.

"Jatketaan sitten vain yhdessä eteenpäin", huusi Shereg. "Noilla on väsyneemmät ratsut, ja ne ovat hitaampaa rotua. Ennen pitkää ne jäävät jälkeemme, jos vain jatkamme."

"Oletkohan nyt varmasti laskenut oikein?" huusi Arapti vilkuillen taakseen, joukkonsa etummaisena

ratsastavaa rosvopäällikköä, joka hurjia kiljahduksia päästellen saavutti heitä hitaasti mutta varmasti.

"Tämän kovempaa emme voi ratsastaa, jos pakomatka tulee pitkä", huomautti Dembe. "Nargitia ei saa juoksupäätä niin nopeasti, että sen henki alkaa rahista. Hetken se jaksaa, mutta sitten sen juoksu loppuu kokonaan, kunnes se on levännyt kyllykseen."

Arapti ohjasi ratsunsa Sheregin vierelle. Shereg valmisteli yhdellä kädellä jalkajoustaansa käyttöön pidellen suitsista kiinni toisella kädellä.

"Anna kukkaroni tänne!" huusi Arapti.

"Huono ajatus!" vastasi Shereg. "Minulla se on paremmassa turvassa."

"Rahat ovat minun ja minä vaadin niitä! Anna kukkaro tänne!"

Shereg ojensi kukkaron Araptin kurkottavaan käteen.

"Sinä kadut tätä vielä", hän sanoi. "Me kaikki kadumme."

Sheregin tavoin myös Arapti ratsasti nyt yhden käden varassa. Toisella kädellä hän poimi esiin kultalaatan ja nosti sen päänsä yläpuolelle vilkuttaen sitä auringonpaisteessa, kunnes oli varma, että rosvopäällikkö oli nähnyt sen ja kiihtymyksestään päätellen myös ymmärtänyt, mikä se oli.

"Oletko menettänyt järkesi!?" huusi Shereg.

Mutta Arapti ei ollut menettänyt järkeään. Rosvopäällikkö ei joko tuntenut ratsunsa luonnetta tai ei piittänyt siitä, vaan ahnas kilo silmissään pakotti sitä yhä ankarampaan kiitoon. Pakenijat saattoivat erottaa jo kaikki hänen kasvopiirteensä.

Rosvopäällikön ratsu huojahti. Se alkoi vähän kerrassaan jäädä heistä jälkeen. Se alkoi kompuroida, ja sitten sen etujalat pettivät ja se sinkosi ratsastajansa kierimään pitkin tietä ja suistui itsekin nurin kadoten hetkeksi kaatumisensa nostattamaan pölypilveen. Itsensä pahoin loukannut rosvopäällikkö nilkutti puolijuoksu maassa pitkin pituuttaan makaavan ratsunsa luokse ja alkoi potkia sitä. Suuri joukko karkeita, vieraskielisiä voimanasanoja kantautui etäältä pakenijoiden korviin.

Helpotus ei kestänyt hetkeä pitempään, sillä epäonnisen päällikön johtamat rosvot olivat jo pyyhältäneet tämän ohi ja saavuttivat nyt vuorostaan pakenijoita. Arapti jatkoi ratsastustaan kultalaatta

kohotetussa kädessään Sheregin tuijottaessa häntä ällistyneenä. Kun kaksi uhkaavan nopeajalkaista ratsua alkoi saavuttaa heitä, Arapti sinkautti kultalaatan kauas metsään. Rosvot huusivat raivosta.

"Mitä oikein teet!?" huusi myös Shereg.

"Elämällä ei ole hintaa", muistutti Arapti ja otti esiin toisen kultalaatan, joka hetkeä myöhemmin sinkoutui metsään edellisen tavoin. Yksi jälkijoukon rosvoista pysähtyi ja juoksi metsään.

Arapti heitti kolmannen kultalaatan. Ja neljännen. Pian laatat olivat lopussa ja hän ryhtyi ripottelemaan kolikoita pitkin maantietä heittäen lopulta tyhjän kukkaronkin taakseen.

Rosvot tiesivät, että myös ihmisille oli olemassa omat hyödyntäjänsä, ja siksi heillä oli tapana viedä mennessään rahojen lisäksi myös niiden entiset omistajat. Nyt kuitenkin näytti siltä, että takaa-ajajat olivat ehtineet tehdä takaa-ajon aikana kylliksi laskutoimituksia oivaltaakseen, että metsään heitetyn omaisuuden määrä ylitti monin kerroin sen, mitä he voisivat takaa-ajettavista saada. Tuota pikaa tie pakenijoiden takana oli tyhjä rosvojen jäätyä metsään etsimään aarretta, jonka veroista he tuskin voisivat pitkiin aikoihin tiellä kulkijoilta saaliikseen saada.

Vähitellen Dembe alkoi hidastaa heidän vauhtiaan.

"Nyt me olemme köyhiä", totesi Shereg.

"Minä säästin muutaman", kertoi Arapti ja näytti nyrkissään puristamia rahoja.

"Olisitpa säästänyt kultaakin", sanoi Shereg. "Kyllä me olisimme päässeet heistä. Tai sitten minä olisin ampunut heidät."

"Me kansanihmiset tulemme kai toimeen hiukan vähemmälläkin", lohdutti Arapti häntä. "Näin ainakin varmistimme, että jäämme henkiin."

"Hän oli kaukaa viisas", sanoi Dembe Sheregille.

"Kuten ilmeisesti isäntäsikin, joka otti maksun etukäteen", vastasi Shereg. "Onko täällä aina näin paljon rosvoja?"

"Itse olen vain kuullut heistä. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun näin maantierosvoja itse."

Vaikka Shereg harmittelikin kullan menetystä, hän kuitenkin onnitteli itseään siitä, että oli naamioinut Araptin ajoissa. Jos rosvot olisivat hoksanneet, ketä he

ajoiivat takaa, säkillinenkään kultaa ei olisi saanut heitä luopumaan takaa-ajosta.

Lopulta Salahatin kaupungin rakennukset alkoivat hämmöttää edessä avautuvan tien päässä. Sitä mukaa kuin metsän keskeltä tiehen yhtyi uusia kaupungin laitamien sivuteitä, lisääntyi vähitellen myös tiellä jalan ja ratsain kulkevien ihmisten määrä.

"Siinä se nyt on", tuumaili Shereg.

"Pääsimme perille, mutta nyt meillä ei enää ole, millä asua siellä", totesi Tengko.

"Älkää ehättäkö asioiden edelle", moitti Arapti. "Me emme ole kohdanneet pulaa vielä."

Ratsut astelivat nyt kiireettömän rauhallisesti, mukautuen kaupungin katujen rytmiin jo kaupunkiin saapuessaan. He katselivat kivisiä, kalkkisavella sileiksi huoliteltuja rakennuksia, joita oli koristeltu auringossa säkenöivin lasitetuin tiilenkappalein. Rakennusten välillä oli pieniä, hyvinhoidettuja puistoja, joissa kaupunkilaiset kävelivät puhellen keskenään vieraalla kielellään. Matkalaiset sivuuttivat myyntikojuja ja kokonaisia kaupahuoneita, joiden tavaroista oli äkkiä tullut heille kovin kalliita. Sitten he näkivät tien vasemmalla puolella pitkänomaisen, puisen rakennuksen, jota kiersivät laatoitetut pihakäytävät ja jonka kadunpuoleisessa päässä oli täsmällisen suorakulmainen, sinisellä kivellä vuorattu eläinten juottokaukalo, josta kaksi ratsua särpi vettä janoonsa. Dembe ohjasi heidät epäröimättä saman altaan äärelle.

"Tähän matkamme sitten päättyy, vai kuinka?" tiedusteli Dembe.

"Olemme sinulle kiitollisia kaikesta ja varsinkin siitä, että jatkoit matkaamme kanssamme, vaikka jouduit meidän takiamme hengenvaaraan", sanoi ratsailta laskeutuva Tengko. Muut yhtyivät auliisti hänen kiitoksiinsa.

"Rosvoja voi olla missä vain", tuumaili Dembe. "Nyt minäkin tiedän niistä hiukan enemmän."

"Sinun kannattaa silti palata toista reittiä", kehotti Arapti.

"Teen sen", lupasi Dembe. "Toivotan teille onnea ja menestystä kaupunkiin asettuessanne."

"Kiitoksia", sanoi Shereg. "Olkoon paluumatkasi onnekas, ja välitä kiitoksemme myös isännälle."

Demben hyvästelyään ja eron ikävän nipistellessä heidän sydäntään he lähtivät kiertämään rakennusta. Rakennus oli majatalo, kuten he saattoivat jo etukäteen arvata, ja monien muiden palveluiden ja tavaroiden tapaan nyt kyllin kallis viedäkseen heidät mieron tielle päivässä tai parissa, ainakin, jos vain Araptin rahat kelpaisivat maksuksi.

"Olisikohan täällä meille töitä?" mietti Shereg.

"Voisimme ehkä ansaita itsellemme ruoan, mutta tuskin yöpymisiä", arveli Tengko. "Kerrotaan, että tällaisissa kaupungeissa yöpyminen on kalliimpaa kuin maaseudulla."

"Ruoka meidän kannattanee ostaa torilta", sanoi Shereg. "Tai sitten..."

Shereg silmäili käteensä hamuamaansa jalkajoustaan mietteliäänä.

"Oletko lähdessä metsälle?" kysyi Tengko.

"En tiedä vielä. Se on kuitenkin mahdollisuus muiden joukossa."

"Jollemme voi elää täällä keskellä kaupunkia, voisimmeko elää sen liepeillä?" ehdotti Arapti.

"Niinhän on köyhillä tapana", sanoi Shereg synkeästi hymyillen. "Sopii siis varmaankin meillekin. Voimmehan me käydä katsomassa, miltä siellä näyttää."

He jättivät majatalon ja lähtivät jatkamaan matkaansa katua pitkin likimain samaan eteläiseen suuntaan, johon olivat kaupunkiin saapuneetkin.

"Minne seuraavaksi?" kysyi Tengko.

"Päämäärättömälle kaikki suunnat lienevät yhdenvertaisia", lausahti Shereg.

"Sitten voimmekin ehkä mennä tuonne", ehdotti Arapti osoittaen läheisen, varjoisan puistikon keskitse vasemmalle erkanevaa sivukatua.

"Panitko siellä jotakin merkille?" ihmetteli Tengko.

"Se on vain suojaisan ja hiljaisen näköinen katu. Olemme itse omassa rauhassamme ja kuitenkin lähellä muita."

He kääntyivät Araptin ehdottamaan suuntaan ja kävelivät puutarhamaisen kauniissa puistikossa katsellen sitä reunustavia, matkan edetessä vähitellen pieneneviä asuintaloja. Asutuksen määrä alkoi vähetä yllättävän nopeasti, ikään kuin kaupunki olisi arkaillut kasvaa itään päin. Kahden loivan kaarteiden jälkeen puiden ja talojen

takaa ilmestyi heidän eteensä ruskeasta puusta rakennettu silta. Sillan alla virtasi hiljaa joki.

"Mikä joki tämä on?" kysyi Shereg. "Tietääkö kukaan?"

"Se saattaa olla Tantima", arveli Tengko. "Se on ainoa joki, jonka olen kuullut olevan näillä seuduilla, ja tämä virtaa juuri sopivaan suuntaankin, kohti pohjoista järveä."

Ylitettyään sillan he kääntyivät seuraamaan jokea sen vastarannalla kulkevaa kapeaa tietä pitkin. Joessa kellui paikalleen ankkuroituna pieni vene, jossa istui vanha, parrakas mies kalastamassa siimalla.

"Onko kalaonnea?" kysyi Tengko mieheltä heidän kulkiessaan ohi. Mies kohotti katseensa heitä kohti.

"Silloin tällöin", hän vastasi. "Jos jaksaa täällä istua."

"Tuossa voisi olla meille yksi ravinnonlähde lisää", totesi Shereg.

Joen varsi näytti melko suosituilta asuinpaikalta, sillä asutusta riitti melko pitkälle etelään päin. Toisinaan tie, jota he kävelivät, väistyi rannalta antaakseen tilaa taloille, joilla oli vaja tai laituri joen rannassa.

"Kysymmekö täältä, missä voimme asua?" ehdotti Arapti. "Talot alkavat olla jo harvassa."

"Koetetaan tuolta", sanoi Tengko ja osoitti edessä olevaa mökkiä, jonka lähellä joen rannassa oli pieni vaja. He tulivat mökin luokse ja löysivät sen eteläiseltä sivulta keski-ikäisen miehen loikomasta riippumatossa, jonka hän oli kiinnittänyt kahden puun väliin. Nainen, kenties hänen puolisonsa, kantoi juuri vastapestyjä vaatteita joen rannasta kohti mökkiä. Tengko tervehti ystäviensä puolesta molempia.

"Voitteko kertoa, minne voisimme asettua asumaan?" kysyi Tengko heiltä. "Me olemme köyhiä, mutta voimme tehdä työtä korvaukseksi asuinsijasta."

Mies ja nainen vilkaisivat toisiaan.

"Oletteko te muualta?" kysyi mies.

"Me tulemme pohjoisesta ja haluaisimme asettua tähän kaupunkiin."

"Haluatteko te siis asua täällä?"

"Jos se on mahdollista. Jollei ole, voisitteko neuvoa meille jonkin toisen paikan?"

Mies vaihtoi muutaman hiljaisen sanan vaimonsa kanssa. He vilkuilivat välillä vieraitaan puhellessaan.

"Osaatteko te kalastaa?" kysyi mies.

"Luulisin. Jollemme osaa, niin opettelemme."

"Meidän mökkimme on pieni, eikä sinne mahdu enempää ihmisiä, ainakaan nyt, kun teemme siellä töitä lastemme muutettua pois. Jos teille kelpaavat yksinkertaiset olot, voitte asua rantavajassamme. Tulkaa, niin menemme katsomaan sitä."

He seurasivat isäntää rantaan vajan luokse. Vajaa reunusti veden puolelta matala laitur, ja vedessä vajan edustalla oli kahden istuttava vene. Isäntä aukaisi vajan oven, jonka takaa paljastui joitakin kalastusvälineitä sisältävä huone, karu, mutta siisti ja hyvässä järjestyksessä. Huoneen kaksi ikkunaa tekivät siitä myös varsin valoisan.

"Me kalastimme aikoinamme paljon, mutta nykyisin vain joskus, vanhojen aikojen muistoksi. Jos te pyydystätte meille joka päivä yhden kalan, suuremman kuin kahteen nyrkkiin mahtuu, voitte asua täällä niin pitkään kuin tahdotte. Sen verran saalista joesta varmaankin yhä saa, vaikka kalaa tulee nykyään vähemmän kuin entisaikoina. Sopiiko tämä teille?"

"Olemme kiitollisia ja otamme tarjouksenne mielihyvin vastaan", vastasi Tengko.

"Keittiötä täällä ei ole, ellette viritä itse tulta pihalle. Vettä saatte joesta; sitä voi juoda heikkoonkin vatsaan, jos sen keittää ensin. Käymälä on toisella puolella tietä."

Isäntä katseli heitä hetken.

"Onko hän sinun vaimosi?" hän kysyi nyökäten kohti Araptia.

"Hän ei ole sukua meistä kummallekaan", Tengko vastasi.

"Sitten hänellä olisi hyvä olla oma asunto. Odottakaapa hetkinen."

Isäntä palasi vaimonsa luokse ja he puhelivat hetken. Sitten vaimo lähti touhukkaasti puiden takaa näkyvään naapuritaloon ja palasi pian takaisin mukanaan toisen talon emäntä. Yhdessä he tulivat rantaan, ja isäntä esitteli vieraansa heille.

"Athraka asuu tuossa toisessa talossa, ja hänelläkin on tällainen pieni vaja rannassa", kertoi isäntä. "Seuralaisenne voisi asua vaikkapa siellä, samoin ehdoin."

"Olette tervetulleita!" toivotti iloinen, tummasilmäinen emäntä. "Minä pidän kalaruoasta, mutta

olen itse melko huono kalastaja. Mieheni kuoltua olen ostanut melkein kaiken ruokani, paitsi sen, mitä täältä lähimetsästä kerään."

"Olemme hyvin onnekkaita", vastasi Tengko hymyillen ja kunnioittavasti kumartaen, vaikka ei tiennytkään, oliko kaupungissa tapana niin tehdä. "Sovimme siis näin ja kiitämme asuinsijoistamme."

He tutustuivat kumpaankin vajaan ja päättivät jättää ensimmäisen niistä Araptin käyttöön, koska se oli mukavampi ja sen katto oli tiiviimpi. Heidän isäntäväkensä puheli heidän kanssaan vielä tovin, mutta kertoi itsestään vain vähän yli sen, mitä vuokralla asuvan on välttämätöntä isäntäväestään tietää. Leski Athraka oli puheliaampi, ja ehti selostaa heille myös joukon asioita omaisistaan ja elintavoistaan. Toisaalta myös Tengko piti huolen siitä, että Araptista ei tullut ilmi mitään, mikä voisi vaarantaa hänen turvallisuutensa. Tuokion päätteeksi isäntä lupasi toimittaa heille joitakin asumisessa tarvittavia varusteita. Tengkon ja hänen kumppaneidensa iloksi kummankin talon asukkaat näyttivät olevan hyvillään siitä, että heidän vajoihinsa oli tultu asumaan.

"Nyt meillä on sitten asunto", huoautti Tengko tyytyväisenä puisella penkillä maaten. Hän oli yllätynyt tyytyväisyydestään, sillä vielä joitakin päiviä aikaisemmin hän olisi tuskin kutsunut kahden ihmisen ahtaanlaisesti maattavaa vajaa asunnoksi, saati sitten ilahduttavaksi sellaiseksi. Mailtaan karkotetut oppivat kuitenkin näkemään asiat varsin nopeasti toisesta näkökulmasta.

"Me olemme kuitenkin yhä köyhiä", muistutti Shereg, joka oli sommitellut itselleen puista taittamistaan oksista lattialle vuoteentapaisen alustan. "Meidän täytyy miettiä ahkerasti, kuinka köyhyydestä pääsee pois. Se voi olla raskas ja hankala matka, jonka ensimmäiset askeleet vaativat ajattelemista."

"Toistaiseksi köyhyys ei ole tuntunut kovin ikävältä", vastasi Tengko iloiseen sävyyn.

"Luulenpa, että ennen pitkää se näyttää meille vielä toisetkin kasvonsa."

Ennen köyhyyden toisia kasvoja he saivat kuitenkin nähdä isännän kasvot, kun tämä tuli tuomaan heille pientä pesusoikkoa ja joitakin välineitä ruoanlaittoa ja

ateriointia varten.

"Voitte pitää nämä täällä", sanoi isäntä. "Me emme käytä niitä itse."

Tengkon päässä virisi ajatus.

"Onko täällä Salahatissa ketään, joka ottaa maksuksi pohjoisen rahoja?" hän kysyi.

Isäntä mietti hetken.

"Kysykääpä maustekauppias Edreniltä", hän ehdotti. "Löydätte hänet kauppamiesten talolta loppuiltapäivisin, ellei hän ole matkalla. Hän antaa ja saa rahoja kaikkialta maailmasta. Hän voi ehkä jopa vaihtaa teidän rahanne."

"Kiitoksia avusta."

Isäntä jatkoi matkaansa. Tengko käänsi kuulemansa Sheregille ja pani merkille hänen ilahtuneen ilmeensä.

"Ensimmäiset askelemme ulos köyhyydestä", Tengko totesi.

* * *

"Tästä se on mennyt", sanoi Shereg miltei kuiskaukseksi alentuneella äänellä. "Käpälänjäljet eivät erotu vieläkään, mutta tiedämme jo, että se on perso juurille ja marjoille ja ylettyy melko korkealle."

"Eikö se ole liian iso ammuttavaksi?" kuiskasi Arapti.

"Jos on, niin sitten lähemme pois", vastasi Shereg.

He olivat lähteneet metsästysretkelle kolmisin pääasiassa tutustuakseen metsään ja jakaakseen metsästyksen liittyvät huomionsa ja tietonsa keskenään. Shereg ei tosissaan uskonut, että he kykenisivät liikkumaan yhdessä kyllin hiljaa saadakseen lintua suurempia saaliseläimiä ammutuksi, mutta sitä varten hän voisi tehdä myöhemmin uuden retken yksin. Tällä kerralla he olisivat liikkeellä kokeilumielessä.

"Tuolla se on", sanoi Shereg lähes pelkin suun liikkein ja kyyristyi yhdessä muiden kanssa heinikkoon. He katselivat yhdessä hänen osoittamansa suuntaan, mutta näkivät vain kaksi toistensa oksistoon kasvavaa pensasta. Vasta tuokion kuluttua he kuulivat kahahduksen ja näkivät tumman karvoituksen häivähdyksen pensaan takana.

"Minä lähden nyt hiipimään niin lähelle kuin se päästää, ja kun se lähtee, minä ammun", Shereg kuiskasi. "Odottakaa tässä."

He jäivät jännittyneinä seuraamaan Sheregin hiljaisia, notkeita liikkeitä heinikon seassa. Hänen etenemisensä oli ällistyttävän hiljaista ottaen huomioon, että hän joutui taivuttamaan heiniä tieltään. Hiukan edempänä heinät madaltuivat ja paljastivat hänet väistämättä kätköstään. Hänen pensaan takana liikahteleva saalistettavansa ei kuitenkaan ollut vielä havainnut häntä.

Paikalle sattunut musta lintu oli ilmeisestikin päättänyt osoittaa myötätuntoa uhria kohtaan, sillä juuri silloin se lähti lentoon, pyyhälsi Sheregin pään ylitse ja päästi mennessään kuuluvan rääkäisyn. Pensaan takaa kuului äkillinen kahahdus. Kyyristynyt Shereg tähtäsi tarkasti kohtaan, jonka arvioi oikeaksi.

"*Au wan tang!*" kuului kiihtynyt huudahdus pensaan takaa. Shereg laski tyrmistyneenä jalkajousensa.

"Kuka siellä puhuu?" hän huudahti.

Pensaan takaa tulivat näkyviin säikähtyneeltä näyttävät pyöreät, ruskehtavat naisenkasvot.

"Älä ammu!" nainen sanoi heidän omalla kielellään.

Shereg nousi seisomaan.

"Älä pelkää", hän sanoi. "En minä ammu."

Nainen tuli kokonaan esille, mukanaan punottu vasu, johon hän oli keräillyt erilaisia luonnon antimia, sekä selässään olkahihnan varassa riippuva, toisesta päästä mustunut, puisen näköinen putki. Hän oli pukeutunut karkeakuituisesta langasta kudottuun harmahtavaan vaatteeseen, ja piirteistään päätellen hän kuului johonkin heille tuntemattomaan kansaan.

"En tiedä, mistä tulet, ja kuitenkin puhut kieltäni", totesi Shereg.

"Minä asun lähellä muukalaiskylää", sanoi nainen.

"Etkö sinä ole muukalaiskylän ihmisiä?"

"En. Minä olen tullut tänne muualta."

Tengko ja Arapti kävelivät paikalle varoen ollakseen säikyttämättä naista enempää.

"Minä olen Shereg", esittäytyi Shereg. "Nämä kaksi ovat ystäviäni."

Nainen katsoi heitä, aluksi arasti, mutta ilmeisesti päättäen luottaa heihin.

"Minun nimeni on Re", sanoi nainen. "Minä asun kansamme kylässä muukalaiskylän tällä puolella."

"Mikä tämä muukalaiskylä on?" kysyi Shereg. "En tiennyt, että täällä asuisi ketään meidän kansamme

ihmisiä."

"Minulla on arvaus asiasta", sanoi Tengko. "Kyseessä voi olla yksi kylistä, joita lännen kauppariehet aikoinaan perustivat joihinkin paikkoihin kaukomaille saadakseen tavoittelemansa kauppatavaran nopeammin ja edullisempaan hintaan. Kun kauppayhteydet myöhemmin kehittyivät tai vaihtuivat toisiin, kylistä tuli kannattamattomia, ja monet niistä luopuivat tehtävästään ja alkoivat käydä autioiksi asukkaiden palatessa vähitellen alkuperäisille kotiseuduilleen. Luultavasti he ja Ren kansa oppivat kieliä toisiltaan, jos he asuivat lähekkään."

"Muukalaiskylässä on enää vain vähän ihmisiä", vahvisti Re Tengkon sanat.

"Olitko täällä keräämässä ruokaa?" kysyi Arapti.

"Vähän ruokaa, vähän lääkkeitä", kertoi Re. "Kerään kaikkea, mitä voin kotona tarvita."

"Mekin olimme ruoanhakumatkalla", sanoi Shereg ja heilautti jalkajoustaan. "En kuitenkaan odottanut kohtaavani täällä ihmisiä."

"Onneksi tulit ajoissa esiin", sanoi Tengko.

"En minä ammu saalistani, ennen kuin näen sen", huomautti Shereg Tengkolle.

"Me jouduimme ryöstäjien väijytykseen, ja nyt me hankimme syötävää metsästä, jotta rahamme riittävät", kertoi Arapti.

"Ampumalla eläimiä?" kysyi Re.

"Esimerkiksi siten", vastasi Shereg. "Voimmehan me kasvejakin kerätä, mutta epäilen, että siten emme saa vatsaamme täyteen."

"Kyllä se onnistuu", vakuutti Re ja näytti heille vasuaan. "Täällä on paljon syötävää kerättäväksi. Kasveja ei tarvitse ampua eikä ajaa takaa. Kyllä eläimiäkin voi syödä, mutta tämä on paljon helpompaa."

"Ehkä se on, jos keräämisen osaa", tuumaili Shereg.

"Minä voin näyttää teille. Kerätään yhdessä kasveja ja tehdään ruokaa meille kaikille."

"Me keskeytimme sinun työsi", huomautti Arapti.

"Minulla on nyt aikaa", vastasi Re huolettomasti. "Voin olla monta päivää poissa kotikylästä. Kun tulen vanhemmaksi, minun pitää huolehtia kyläläisistä tai omista lapsista, mutta nyt minä voin kulkea metsässä tai tavata ihmisiä."

"Hyvä on", ilahtui Arapti. "Jos sinä opastat meitä, niin keräämme ja teemme yhdessä ruokaa."

Shereg ripusti jalkajousensa selkäänsä. He lähtivät hyvillä mielin yhdessä seuraamaan yllättäen saamaansa opettajaa edemmäksi metsään.

* * *

Iloisesta ja välittömästi Restä tuli saman tien heidän ystävänsä, joka vietti heidän kanssaan aikaa joka päivä yhdessä syödyn aterian jälkeen. He olivat yllättyneitä havaitessaan, minkälainen määrä makuelämyksiä ja ravintoa kätkeytyi mullan alle juuriin tai niihin vähäpätöisiltä näyttäviin ruohoihin, jotka tallautuivat heidän jalkoihinsa metsässä kävellessä. He uskaltautuivat tarjoamaan Ren loih timaa ruokaa jopa vuokraisännilleen, jotka söivät sitä pienin suupaloin, aran ihmetyksen vallassa, mutta ilmeisesti maistamastaan pitäen.

Kolmannella kerralla Re jäi yöksi Araptin luokse. Arapti ei ollut varma siitä, oliko vajassa nukkuminen metsään tottuneesta Restä ensinkään mukava kokemus, mutta tämä näytti kuitenkin viihtyvän hänen seurassaan. Araptin isäntä kertoi, että jos Re halusi viipyä pitempään, hän voisi asua vajassa samaan hintaan Araptin kanssa.

Re tuns i Araptinkin jo nimeltä, mutta Tengko ja Shereg eivät tienneet, oliko Arapti kertonut itsestään juuri sen enempää. Vaikka Re saattoi joskus kysyä joitakin heihin liittyviä kysymyksiä, hän ei koskaan udellut, vaan tyytyi niihin tietoihin, joita he itsestään kulloinkin antoivat. Omaa elämäänsä metsän keskelle perustetussa kylässä Re kuvaili auliisti ruoanlaittoa ja muuta kodin pitoa koskevien selitystensä ohessa. He tiesivät jo varsin paljon Ren omaisista ja hänen kylänsä väestä, ja samalla heille selvisi, että Re itse ei tuntenut vain metsää, vaan tiesi myös yllättävän paljon sitä ympäröivistä maista, vaikka ei ollutkaan nauttinut samanlaista säännöllistä koulutusta kuin kaupunkien asukkaat. Yhteisten tuokioiden lisäksi Re vietti aikaansa myös kahden Araptin kanssa. Tengko oli hyvillään siitä, että Arapti sai tilaisuuden vaihtaa ajatuksia myös naisseurassa, ja myös Shereg näytti ymmärtävän sellaisten tilaisuuksien saattavan tulla tarpeeseen.

Naiset onnistuivat kuitenkin yllättämään Sheregin,

kun hän eräänä iltana istuiksi heidän vajaan sivuavalla laiturilla ja uitti joessa siimapyydyistä siinä toivossa, että jokin kaloista harhautuisi käymään siihen kiinni. Tengko oli naisten kanssa sisällä juttelemassa ja kenties auttamassa päivien myötä kunnianhimoisemmaksi kehkeytyneessä ruoanlaitossa. Heidän vaimea rupattelunsa oli haipunut vähitellen entisestäänkin, kunnes syvenevän hiljaisuuden katkaisi Ren kiljahdus. Shereg oli jo kavahtaa jaloilleen, mutta jälkikaiku hänen korvissaan vakuutti hänet siitä, että huuto oli ollut riemun ilmaus.

"Ihan kuin kuningatar!" vakuutti Re oven takana.

Shereg katsahti kohti ovea, joka avautuikin saman tien. Oven takaa astui ulos ja syrjään Re, joka purki toiveissaan iloaan hänellekin.

"Katso, Shereg!" hän sanoi silmät säteillen. "Arapti on ihan kuin kuningatar!"

Arapti seiso i oviaukossa ja sai kuin saikin Sheregin kulmakarvat kohoamaan ällistyksestä. Hän oli sonnustautunut juhla-asuun. Kesti hetken, ennen kuin Shereg oivalsi, että hänen yllään oli pelkästään arkisia vaatekappaleita, mutta tapa, jolla hän oli niihin pukeutunut, sai hänet näyttämään lähes toiselta ihmiseltä. Yläruumiinsa verhoksi hän oli pukeutunut isäntäväen varastoiman paksun, kuvioiltaan loisteliaan pukevaksi osoittautuneen kankaan, joka nyt huokui hänen yllään juhlavaa arvokkuutta. Salahatilaisen paitakankaansa hän oli kietonut ylleen useampikerroksiseksi juhlahameeksi. Pehmeän hyönteisverkon hän oli suoristanut kenties höyryn avulla ja pukeutut ylleen päätä ja yläruumista verhoavaksi läpikuultavaksi hunnuksi. Hän oli ehostanut silmänsä ilmeisesti hiilellä, ja hänen otsallaan säkenöi metsän kallioilta löytynyt, luonnon tasasuhtaiseksi muovaama kirkaskiteinen kivi, jota kannatteli hänen päätänsä kruunun tavoin ympäröivä, päivänvalossa kultaisessa sävyssä hohtava nyöri. Ren valikoimien kasviuutteiden avulla hän oli palauttanut jopa osan hiustensa entisestä pehmeästä kiillosta. Hänen hiustensa pituus oli riittänyt muodostamaan hänen taaksepäin kaartuvan kampauksensa taakse tupsun, joka oli pujotettu sisään kierteisen, vaalean simpukankuoren suuaukosta. Kaikkein vaikuttavin hänen asusteistaan oli kuitenkin se itseluottamusta huokuva keisarillisen ylväs ryhti, jolla

hän vaatekappaleitaan kantoi. Myös Tengko tuli ulos vajaan ja jäi Araptin vierelle.

"Tällainen minusta tuli kansannaisen keinoin", sanoi Arapti Sheregille. "Sopinee sinunkin silmäsi?"

Shereg antoi katseensa käydä hitaasti pitkin Araptin asua ja kiinnitti sen lopuksi hänen kasvoihinsa.

"Ota heti tuo naru pois pääsi ympäriltä, tai saat siitä takamuksillesi", hän lausahti.

"Itsehillinnän menetys on merkki luonteen heikkoudesta", vastasi Arapti vieokkaasti hymyillen ja loi otsakorunsa alta häneen ilkkurisen silmäyksen.

"Tengko?" kysyi Shereg kääntäen katseensa. "Annatko sinä tällaisen kurittomuuden rehoittaa silmiesi edessä mitään tekemättä?"

"Tuota noin", vastasi Tengko katse vaeltaen. "Itse asiassa minä autoin häntä pukeutumaan asuunsa."

"Sinäkin?" puuskahti Shereg. "Minä luulin, että meidän oli tarkoitus välttää vaikeuksia eikä etsiä niitä."

"Salli se heille", pyysi Tengko. "Me olemme kaukana kotoamme ja hän on ansainnut tämän juhlahetken maanpakonsa keskellä."

"Eikö Shereg pidä asustasi?" ihmetteli Re Araptille.

Arapti vastasi Relle, tutkimattomista syistä tänään korvaan kuiskaten. Ren silmät laajenivat hämmästyksestä monin verroin enemmän kuin Shereg in tuokiota aiemmin. Sitten hän alkoi riemuita vielä suurempaan ääneen kuin sisällä ollessaan, lähes tasajalkaa hyppien ja Araptin kaulaan kapsahtaen.

"Minä tiesin!" hän nauroi. "Minä näin sen!"

"Ehkä meidän ei silti kannata huutaa sitä julki naapureiden kuullen", rauhoitteli Arapti Retä.

"Tällä pukeutumisella on tarkoituksensakin", kertoi Tengko. "Tänään Re valmisti meille juhlaruokaa, ja Arapti halusi kunnioittaa tapahtumaa pukeutumalla aterialle. Jos nautimme pöydän antimista sisällä, sivulliset eivät pääse ihmettelemään meitä."

Tengkon sanat saivat Shereg in selvästi myöntäväisemmäksi. He pujottautuivat vajaan, jossa ei sinne tilapäisesti kyhätyn mutta kauniisti katetun pöydän lisäksi ollut kovinkaan väljiä tiloja neljälle aterioijalle. Söpu antoi kuitenkin sijaa ja Ren löytämien heinäkasvien keitetyistä ja osin paahdetuistakin siemenistä kokoon puristeltu, voimakkaasti maustettu pitkänomainen kakku

täyteläisine kastikkeineen alkoi tehdä nopeasti kauppaansa. Heidän syödessään Arapti kertoi itsestään lisää Relle toistaen miehille jo tuttua tarinaansa paostaan palatsista, siitä, kuinka hän oli sitä suunnitellut ja lopulta toteuttanut isänsä palveluskuntaa petkuttaen. Re hämmästeli hänen lähtöään niin ylellisestä asuinpaikasta keskelle niukkuutta, jolloin Arapti teki hänelle selkoa myös elämästä palatsissa, jossa miehet ja naiset kävivät jatkuvaa kamppailua keskenään ja toisiaan vastaan, edelliset määräysvaltansa ja jälkimmäiset juonittelutaitojensa avulla. Jälkeenpäin Tengko uskoi huomaavansa, että Araptin elämäntarinaa perehtyminen oli luonut tämän ja Ren välille uudenlaista kiintymystä.

Paitsi kansansa ruokaa, Re osasi valmistaa luonnon aineksista myös kansalleen tuttuja lääkkeitä. Hän oli jopa käynyt Tengkon kanssa Salahatin kaupungin torilla kauppaamassa niitä kaupunkilaisille, mutta näillä oli ilmeisesti omat, vakiintuneet käsityksensä siitä, mitä sopi käyttää lääkkeeksi ja mitä ei, koska ostamaan asti eivät useimmat uteliaimmatkaan paikalle pysähtyneet antaneet itseään suostutella.

Heidän mielessään oli käynyt myöskin ajatus perustaa oma kasvitarha joko isäntiensä talojen piiriin tai hiukan loitommaksi metsään, ohikulkijoiden näkymättömiin. Maaperä näytti satoisalta, kun sen sai ensin raivatuksi viljelykäyttöön, ja Salahatin seudun säät olivat ilmeisen suotuisia kasvien kasvatukseen. Sää olisi riittävän lämmin pitkin vuotta, mutta sadeajat saattaisivat poiketa siitä, mitä ne olivat Tengkon hiukan viileämmällä koti-seudulla, ja asettaa puutarhahoidolle enemmän haasteita. Viljely tuskin onnistuisi myöskään ilmaiseksi edes köyhien tapoja noudattaen, ja siementen hankkimisessa olisivat Ren taidot tarpeen. Siihen asti heidän olisi hankittava elantonsa keräämällä ja kalastamalla.

Toisinaan sattui onnenpotkuja, kuten Araptin isännän maininta äyriäisten kutuajasta. Arapti lähti aikailematta Sheregin kanssa alajuoksun suvannolle, ja palasi mukanaan kunnan vadinpohjallinen vaaleanruskeita, pitkulaisia, pikkusormen kokoisia vesieläimiä. Arapti tunsu eläimen, koska niitä tai niiden lähisukulaisia oli syöty myös palatsissa, ja hän kutsui niitä joennousijoiksi. Salahatilaisilla oli niille oma nimensä, joka ei ollut muille sen tutumpi kuin Araptinkaan käyttämä nimi. Niiden

melko ohutkuorinen, lihaisa ruumiinrakenne vakuutti kuitenkin heidät siitä, että ne olisivat yhtä hyvää syötävää kuin heille tutummatkin äyriäiset.

Pyyntimatkan jälkeen Shereg oli jäänyt oleilemaan Araptin vajan läheisyyteen. Hänen joutilaisuutensa keskeytyi kuitenkin äkkiä, kun Arapti ilmestyi hänen vierelleen ja lasi hänen eteensä vatiin asetetun keon äyriäisiä sekä tyhjän kulhon. Shereg katsoi häneen kysyvästi.

"Me kuorimme näitä ruoanlaittoa varten", selitti Arapti. "Tässä on sinun osuutesi työstä."

"Minun osuuteni?"

"Tengkokin teki jo osansa. Nyt on sinun vuorosi."

"Hyvä on", myöntyi Shereg ja ryhtyi työhön. Hän ei ollut ennen kuorinut sellaisia äyriäisiä, mutta hetken harjoiteltuaan hän oivalsi, kuinka kuoren sai helpoimmin pois. Työ edistyi vähitellen auringonpaisteisella pihalla Tengkon pitäessä hänelle seuraa ja häätäessä satunnaisesti paikalle osuvat hyönteiset loitommalle.

Lopulta kaikki äyriäiset olivat päätyneet kulhoon kuoristaan eroteltuina. Shereg oikoi työn ääressä puutunutta selkäänsä. He olivat jo lähtemäisillään kulho mukanaan Araptin vajalle, kun tämä itse tuli ulos heidän luokseen.

"Valmista tuli", kertoi Shereg.

"Hyvää työtä", kiitti Arapti ja nosti kulhon käsivarrelleen.

"Re on ilmeisesti vapautettu velvoitteesta, sillä en ole nähnyt hänen kuorivan yhtäkään", totesi Shereg nyökäten kohti Retä, joka oli juuri noussut lepotuokioltaan riippumatosta ja käveli heidän luokseen.

Arapti loi kulhoon leikittelevän silmäyksen.

"Itse asiassa sinä taisit juuri kuoria hänenkin osuutensa", hän vastasi iloisesti.

"Ohoo!" ilahtui kuulolle saapunut Re. "Kiitos ystävällisyydestäsi, Shereg!"

Arapti vei Ren kanssa kuoritut äyriäiset vajaan riemun tuike silmissään.

"Olikohan viisasta ottaa Re mukaan joukkoomme?" tuumaili Shereg. "Kun nuo kaksi naista lyöttäytyvät yhteen..."

"... niin sitten sinä saat lopultakin ansiosi mukaan", täydensi Tengko katsellen puunlatvoihin ja yrittäen

ankarin ponnistuksin päästä korvia kohti kiemurtelevien suupieltensä herraksi.

"Et kai sinä vain ole oleskellut liian paljon heidän seurassaan? Yhtäläisyydet alkavat jo pelottaa minua."

"Ruokaa olen heidän kanssaan toisinaan laittanut, ja se on ollut sinustakin hyvää, myönnä pois vain. Elämämme on mukavampaa kuin jos Arapti olisi joutunut yksin vastaamaan naisten edustamisesta parissamme, puhumattakaan siitä, jos olisimme matkanneet kaksin."

"Myönnän sen. Mutta aivan mitä tahansa en minäkään ole valmis uhraamaan mukavuuden hyväksi."

"No, minäpä taidan nyt uhrautua puolestasi ja lähteä auttamaan tämänkertaisessa ruoanlaitossa."

"Teepä se."

Tengko meni vajaan, josta naiset lähettivät hänet saman tien noutamaan polttopuita. Shereg katseli Tengkon toimia ja pohdiskeli mielessään miesten ja naisten elämää ja niiden erikoisia eroja.

* * *

"Vähissä ovat", totesi Shereg katsellessaan pienelle pöydälle levittämiään salamatilaisia kolikoita.

"Onko siinä liian vähän?" kysyi Re.

"Seitsemäntoista dilmeniä ja kolme ghinniä. Sillä summalla me neljä käsittääkseni syömme kaupungilla yhden runsaan aterian tai ostamme muutaman arkisen vaatekappaleen. Enempään ne tuskin riittävät."

"Minulla on vielä muutama Araptin antama kolikko", muistutti Tengko.

"Ei niillä kovin paljon pitemmälle selvitä. Meidän on löydettävä jokin tulonlähde, sillä en ole vakuuttunut siitä, että tulemme toimeen kokonaan kaupankäynnin maailmasta ulos sulkeutuneina. Täkäläiset vain ilmeisesti vieroksuvat köyhiä myyjiä ja köyhiä töihinpyrkijöitä."

Arapti tutkaili käsissään särmättömän pyöreäreunaiseksi muotoiltua valkometallista dilmenin kolikkoa. Sen sileyttä rikkoivat vain etupuolelle lyöty, lentävää lintua muistuttava kuvio ja sen alla olevat salamatinkieliset kirjoitusmerkit. Hänen edessään pöydällä oli yksi ghinn, dilmenin kuudesosa, sormenpään kokoinen, pullea, ruskehtavankeltainen raha, johon oli lyöty kukan teriötä muistuttava koristekuvio ja sen

keskelle pikkuriikkinen valtakunnantunnus. Keskeimmällä pöytää kolikkorykelmää hallitsi puolen kämmenen kokoinen, kulumistaan voimakkaasti pyöristetyn neliön muotoinen, kahdentoista dilmenin arvoinen raha.

"Meidän on myytävä jotakin sellaista, joka kelpaa heille myös köyhän kädestä annettuna", sanoi Tengko. "Jotakin kyllin arvokasta, jotta sitä haluavat vakavaraisetkin ihmiset."

"Mitä sellaista me pystyisimme heille toimittamaan?"

"Koruja", ehdotti Re. "Sellaisia kuin Araptillakin oli otsallaan."

"Se löytyi kaikei sattumalta, ja sitä pitäisi vielä työstää, ennen kuin se on valmis myytäväksi", tuumaili Shereg.

"Minä tiedän, mistä saa melkein valmiina syntyneitä koruja", sanoi Re. "Sieltä voi saada myös harvinaisia lääkekasveja."

"Kerro meillekin."

"Meidän on mentävä etelään. Matka on melko pitkä, mutta minä olen käynyt siellä ja tiedän, minne meidän pitää mennä. Voin tehdä matkan kansanne, kun käyn kotikylässäni kertomassa, että lähden vähäksi aikaa."

"Lähdemmekö Salahatin ulkopuolelle?" kysyi Arapti. "Mitä siellä on?"

"Metsä jatkuu ulos Salahatista, ja joki myös", kertoi Re. "Salahatin eteläpuolella on Branthagorta. Ja sitten tulee vuoria."

"Branthagorta?" muisteli Tengko. "Olen kuullut tuon nimen jossakin. Mistä muistankaan sen?"

"Mitä kieltä siellä puhutaan?" kysyi Arapti.

"Heillä on oma kielensä", sanoi Re. "Mutta tällä puolella maata monet ymmärtävät salahatia. Heidän maassaan on vain vähän ihmisiä eikä lainkaan suuria kaupunkeja, ja heidän kuninkaansakin asuu tavallisessa talossa. He käyvät paljon vaihtokauppaa Salahatin kanssa."

"Ihmissyöjiä", sanoi Tengko äkkiä.

"Mitä?" hämmästy Shereg.

"Tämä metsä, jonka liepeille olemme asettuneet, on ihmissyöjien metsä", selitti Tengko. "He ovat eri kansaa kuin Branthagortan kuningaskunnan ihmiset. Minä muistan nyt. Heistä on tehty kuviakin."

Shereg katseli Tengkoa ja Araptia hetken mykistyneenä.

"Niin muistan minäkin", hän sanoi lopulta, hitaasti ja järkyttynyt vivahde äänessään. "Olen nähnyt itsekin sellaisen kuvan. Juuri samat vaatteet. Juuri sama soihtu. Koko joukko ahtamassa suuhunsa hengiltä otetun miehen lihaa."

Shereg käänsi katseensa kohti Retä.

"Sinun kansaasi", hän pudotteli sanansa yhden kerrallaan Retä kohti. "Sinun kansaasi syömässä ihmislihaa. Minne sinä aiot meidät viedä?"

Re vetäytyi kohti takanaan olevaa nurkkaa säikähdysten vallassa.

"Eivät he ole meidän kansaamme", hän torjui kiireesti Sheregin syytökset. "He ovat isoja. Heillä on keihäät ja luita ja turkiksia. He asuvat Branhagortan metsässä. Eivät he ole meitä. Meillä ei kukaan syö ihmisiä. Se olisi kauhistuttavaa!"

"Shereg..." aloittivat Tengko ja Arapti lähes yhtäaikaa, mutta Shereg ei kuunnellut.

"Siinä kuvassa, jonka me tunnemme, ei ollut luita eikä turkiksia. Heillä oli sinun varustuksesi. Sinun piirteesi. Sinun ihosi. Eikä se kuva ollut Branhagortasta, vaan Salahatista. Kuinka minä saatoinkin unohtaa sen näin?"

"En tiedä, mitä olet nähnyt, mutta me emme syö ihmisiä!" vakuutti Re kiihkeästi, lähes hädissään. "Eivätkä ihmissyöjätäkään tule syömään teitä, koska he ovat omissa kylissään. Minä en vie teitä syötäväksi. Minä lupaan."

"Epäilemättä lupaat. Mutta jollet ole ihmissyöjä, osaat varmaankin kertoa, mitä ne kuolleeksi raadellun ympärillä olijat sitten lappavat suuhunsa."

Re katsoi häntä hetken arasti, ennen kuin vastasi.

"Verta", hän sanoi.

"Verta?" puuskahti Shereg. "Sekö parantaa asian?"

Re huokaisi syvään. Yhtä apeaa ilmettä Tengko ei ollut nähnyt hänen kasvoillaan vielä kertaakaan.

"Minä menen keräämään syötävää", Re sanoi ja lähti ulos ovesta, hiljaa mutta aikailematta. Hänen poistuttuaan vajaan laskeutui hiljaisuus.

"Onneksi olkoon, herrasmiehet!" lausahti Arapti hyytävän kolealla äänellä. Jollei Re olisi sulkenut ovea jälkeensä, Araptin katseen olisi voinut luulla jäädyttävän

ulkona virtaavan joenkin.

"Minä..." änkytti Tengko kasvot kalvenneina. "Minä en halunnut... minä en aikonut..."

"Minä taas en vakuuttunut", jyrähti Shereg.

"Re ei syö ihmisiä!" huudahti Arapti.

"Hänen heimoveljensä ilmeisesti syövät", vastasi Shereg. "Ja minä en aio olla heidän ruokalistallaan, otettiinpa minusta sitten lihat tai veri. On ylipäänsä sama, kenet he syövät, se on yhtä iljettävää kaikki tyynni."

"Tiesitkö, että minäkin olen nähnyt saman tai ainakin hyvin samankaltaisen kuvan?" huomautti Arapti. "Minun isälläni on metsien kansoista tehtyjä kuvia kokonainen kokoelma muiden kuviensa ja patsaidensa joukossa. Ja jos sinä hankkisit itsellesi sivistystä muutenkin kuin maanteitä mittailamalla, osaisit ehkä hiukan paremmin lukea kuvia, jotka näet. Kuvassa oli seremonia."

"Seremonia? On vielä iljettävämpää, jollei heillä ole mässäilyynsä edes kunnollista syytä!"

Arapti veti henkeä saadakseen äänensä tasaantumaan.

"Kuvan kuollut oli raadeltu hengiltä, mutta raatelijana oli ollut joku muu kuin he", hän selitti. "Eläin tai soturi, ken tietää? Ihmiset hänen ympärillään koskettivat sormillaan hänen haavoittunutta rintaansa ja sen jälkeen omia huuliaan. Se on heidän tapansa ilmaista myötätuntonsa kuolleelle. He eivät juo eivätkä nuole verta. He suutelevat hänen verensä kantamaa elämänvoimaa, kevyesti ja kunnioittavasti, jotta hän voisi jättää heidän maailmansa paremmilla mielin ja tietoisena siitä, että kovasta kohtalostaan huolimatta häntä rakastetaan."

"Olkoon sitten niin", tuhahti Shereg. "Minä olen kuitenkin sitä mieltä, että elävät antakoot kuolleiden veren olla omissa oloissaan, kuten kuolleetkin soisivat, jos voisivat. Ja jos Ren kansalla on tällaisia tapoja, hänen on syytä varautua siihen, että niitä myös kavahdetaan."

Shereg lähti hänkin ulos, kiihtynein ja tympääntynein ilmein. Arapti ja Tengko jäivät kahden.

"Minä en olisi ikinä halunnut loukata Retä", sopersi Tengko.

"Taisit tehdä sen siitä huolimatta", vastasi Arapti vinosti hymähtäen.

"Eikö ole mitään keinoa hyvittää tätä?"

Arapti mietti hetken.

"Yksi mahdollisuus on ehkä olemassa", hän tuumaili muistellen. "Näin sellaisen isäni kuvakokoelmassa. Tee hänelle 'ystävyyden kukka'."

"Mikä se on?" Tengko tarttui kiihkeästi tilaisuuteen.

"En tiedä, onko se tarkoitettu aivan tällaiseen käyttöön, mutta se saattaa silti vastata tarkoitustaan, ainakin näissä oloissa. Sinun täytyy hakea kaksitoista suurta, tasasuhtaista puun lehteä. Ne asetellaan kukan teriön kaltaiseen muotoon, ruodit kohti keskipistettä. Niiden päälle asetetaan hedelmä lohkokkuna kahteentoista yhtä suureen osaan. En tiedä, onko luku kaksitoista tärkeä, mutta kuvassa tehtiin niin. Sitten tarvitaan vielä kaksi esinettä, joista toinen kuvastelee sinua, toinen häntä. Ei mitään ylen hienoa eikä ylevää; riittää, kun yhdistelet luonnosta löytämiäsi aineksia. Lisäksi vielä jokin yhteyttä kuvasteleva osa. Se ehkä riittääkin. Tuo aikaansaannoksesi hänelle, kun hän palaa tänne. Minä olen itse silloin luultavasti ulkona pesupuuhiissa tai jopa lyhtykalastusta harjoittelemassa."

"Olen sinulle kiitollinen lopun ikäni!" huokaisi Tengko.

"Onnea matkaan."

Tengko kokosi matkaansa tehtävän vaatimaa tarpeista ja lähti vajasta hiukan huojentuneempuna, suunnitellen edessä olevaa sommittelutyötä. Shereg tarpoi edestakaisin joen rannalla lähellä vajaa tuijottaen synkeän näköisenä veteen. Tengko ei pysähtynyt puhelemaan hänen kanssaan, vaan jatkoi matkaansa suoraan metsään.

Tengko joutui pitämään kiirettä, sillä aurinko oli jo laskemassa. Hänen pitkään jatkunut etsintänsä kuitenkin palkittiin, sillä hän löysi puun, jonka oksasta riippui suuri ja mehevä hedelmä. Hedelmä oli korkealla ja lehvästön suojissa, ja oli kenties juuri siksi säästynyt hyönteisiltä ja muilta eläimiltä lähes vahingoittumattomana. Hän sai hedelmän alas puusta ja toimitti sen rauhalliseen paikkaan, jossa hän saattoi syventyä tehtäviinsä. Työ valmistui parahiksi, kun valo alkoi jo käydä liian vähiin sen jatkamiseksi: hän oli asetellut lautaselle kaksitoista kaunista lehteä ja hedelmälohkoa, ja niiden edessä oli valkoinen kukan teriö ja vaalea, litteä, säännöllisen muotoinen kivi, johon hän oli maalannut punaisella maustekastikkeella parhaalla kirjanlaatijan käsialallaan

salahatilaisen kirjaimiston ensimmäisen merkin. Näitä kahta esinettä yhdisti nuoresta, ohuesta ja taipuisasta oksasta tehty punos, jonka kummassakin päässä oli silmukka, jossa vertaukselliset esineet lepäsivät. Lopputulos näytti Tengkon mielestä varsin tyydyttävältä tehdyksi lyhyessä ajassa ja hämärässä valossa. Hän nosti lautasen ylös, asteli varovasti isäntäväkensä pihapiiriin ja jäi odottamaan Ren paluuta takaisin yhä pimeänä olevaan vajaan, jotta voisi ojentaa lautasen tälle.

Hämärä syveni ja muuttui lopulta pimeydeksi. Tengko ehti jo aprikoida, olivatko naiset tulleet jo aikaisemmin ja käyneet nukkumaan, mutta kuulosteltuaan tarkoin hän tuli siihen tulokseen, että vaja oli tyhjä.

Kului vielä tovi, ja sitten Tengko havahtui vaimeisiin kolahduksiin. Kuului sulkeutuvan oven ääni, ja sitten vajan sisälle syttyi hento valonkajo. Tengko lähti kohti vajaa varoen jokaista askeltaan, jotta ei turmelisi teostaan. Vielä askel ja vielä yksi, niin hän saavuttaisi laiturin reunan. Kieli keskellä suuta hän asetti jalkansa laiturille, nousi sen varaan ja asteli hitaasti eteenpäin, kunnes vajan ikkuna katosi nurkan taakse ja jätti hänet öiseen pimeyteen. Muistinsa varassa hän otti vielä yhden askeleen ja oli jo aikeissa kääntyä kohti vajan ovea, kun hän äkkiä törmäsi johonkin. Käsi tarttui hänen kaulansa juureen. Kauhun vallassa hän heilautti toisen kätensä kohti näkymätöntä vastustajaansa ponnistautuakseen hänestä irti. Hänen kätensä iskeytyi johonkin, kenties kasvoihin, ja sitten hän olikin jo käsirysyn tiimellyksessä. Lautanen putosi kolahtaen laiturille ja solahti veteen. Hänen toinen jalkansa tapasi tyhjää ja hän alkoi kaatua yhdessä vastustajansa kanssa. Kaatuminen jatkui, kunnes joen vesi pärskähti hänen pänsä ylitse.

Raivokkaasti vettä kauhoen Tengko sai pänsä veden pinnalle ja haukkoi henkeään. Hän oli päässyt irti vastustajastaan, joka oli hänen lähellään samalla tavoin sukelluksista nousseena.

Ovi avautui. Re tuli ulos ja kohotti pientä lyhtyä niin, että sen himmeä valopiiri ympäröi Tengkon vedestä kohoavan pään. Lyhdyn valossa Tengko näki edessään toisen pään, joka kuului Sheregille. Sanaakaan sanomatta he tuijottivat toisiaan.

"Eikö olisi parempi uida päivällä?" kysyi Re heiltä. "Silloin näkee paremmin."

Shereg asetti kätensä laiturin reunalle ja ponnistautui käsivarsiansa varassa ylös ja jalkeille laiturille yhtäjaksoisella liikkeellä. Vettä valuen hän asettui seisomaan Ren eteen.

"Tulin pyytämään sinulta anteeksi sitä, mitä sanoin", hän sanoi Relle hiljaisella mutta vakaalla äänellä. "Käytökseni oli silloin kovin sopimatonta. Ymmärrän, että sinulla on sama oikeus oman kansasi tapoihin kuin kaikilla muillakin, ja ymmärrän myös sen, että minun on kunnioitettava niitä, vaikka omat tapani olisivat erilaiset. Toivon, että et muista tätä päiväämme pahalla ja että sallit minun yhä olla ystäväsi."

Re kohotti oikean kätensä ja sipaisi sormillaan Sheregin märkää paidanrintamusta. Sitten hän vei kätensä kasvojensa eteen ja kosketti sormillaan huuliaan.

"Nyt meillä on sovinto", sanoi Re. Shereg saattoi nähdä Ren luottamuksen tämän katseessa, joka kaunan ja katkeruuden sijaan osoitti vain tutkivaa huolehtivaisuutta.

Shereg taivutti hivenen verran päätään.

"Kiitos", hän sanoi, kääntyi ja lähti pois.

Tengko oli jähmettynyt paikoilleen ja katsellut suu raollaan edessään näkemiään tapahtumia. Kun Shereg oli lähtenyt, Re huomasi uudelleen Tengkon.

"Tule ylös vedestä", kehotti Re ja ojensi hänelle kätensä vetääkseen hänet kuiville. Tengko tarttui hänen käteensä.

"Minä en milloinkaan halunnut sanoa sinua ihmissyöjäksi", sopersi Tengko päästyään kontilleen laiturille, puheenlahjansa vähitellen palatessa.

"Minä tiedän", vastasi Re ja hymyili hiukan. "Mene nyt riisumaan märät vaatteesi, niin sinulle tulee parempi olo."

Tengko lähti kohti omaa vajaan hivenen verran hoippuvin askelin. Re jäi hetkeksi paikoilleen ja valaisi hänen tietään sen verran kuin lyhdyn himmeä valo salli.

Päästyään vajaan ovelle Tengko sulki hetkeksi silmänsä. Hän näki vielä silmissään lyhdyn valokehän ympäröimän Ren. Hän näki myös joen ja sen vedessä kelluvat työnsä jäännökset. Hän arvasi myös, miksi Shereg oli osunut paikalle samaan aikaan hänen kanssaan. Tämä oli ehkä jäänyt kuuntelemaan vajan ulkopuolelle, mitä Arapti oli kertonut hänelle, sillä miksi joessa muuten olisi kellunut paljon useampia lehtiä ja

hedelmänkappaleita kuin hän oli itse lautaselle asetellut?

* * *

Vajat oli siivottu, lainatut tavarat palautettu ja isäntäväki hyvästely. Neljä matkalaista olivat valmiita jatkamaan vaellustaan.

"Noita vajoja tulee ihan ikävä", tuumaili Arapti vilkaisten taakseen tietä pitkin kävellessään.

"Et kai ole tosissasi?" ihmetteli Tengko.

"Siihen voi olla aivan käytännöllinenkin syy", muistutti Arapti. "Olot tällä matkalla voivat saada vajat tuntumaan kerrassaan ylellisiltä. Paitsi jos Re opettaa meille, kuinka metsässä nukutaan mukavasti."

"On se mahdollista, mutta ei aina helppoa", vastasi Re, jälleen tutun aurinkoisella tuulellaan.

Arapti huomasi Sheregin vilkaisevan silmäkulmastaan hänen torilta ostamaansa kangaskassia, jota Tengko kantoi hänen puolestaan.

"Pakkasin mukaamme eväitä siltä varalta, että vastaamme ei tule majataloja", kertoi Arapti Sheregille. "Sallit kai minulle vielä tämän verran kurittomuutta?"

"Pois se minusta, että vastustaisin!" torjui Shereg kohottaen käsiään. "Tiedän jo, että naiset ovat oma ihmislajinsa, jolla on omat tapansa ja tarpeensa."

"Sepä hyvä", vastasi Arapti. "Minulle tosin riittää jo sekin, että ylipäänsä tunnustat minut ihmiseksi."

Tengko vilkuili varuillaan Araptia ja Sheregiä, mutta hänen helpotukseksen näiden nokittelu ei riistäytynyt totuttua suurempiin mittoihin.

"Pitäisikö meidän hankkia alus ja kulkea jokea pitkin?" Tengko kysyi. "Maantiellä meidät saatetaan ryöstää jälleen."

"Maalla on maantierosvoja, joella jokirosvoja", vastasi Shereg. "Jos voisimme lentää kuin linnut, kohtaisimme luultavasti ilmarosvoja. Mutta siinä mielessä kannatan ajatusta, että joen tiedämme vievän perille, kun taas tien osalta meillä ei ole tietoa."

"Mitä teemme, kun kohtaamme jokirosvoja?" kysyi Tengko.

"Minulla on ase", muistutti Shereg ja näytti hänelle jalkajoustaan. "Ja tarpeen vaatiessa aion myös käyttää sitä."

"Minullakin on ase", kertoi Re. Lause sai kaikki hänen kolme kumppaniaan seisahtumaan.

"Missä?" kysyi Shereg.

"Osaatko sinä taistella?" kysyi Tengko.

"En ole koskaan taistellut ihmisiä vastaan", sanoi Re. "Mutta minulla on ase, jolla voi tehdä niin."

"Mikä se on?" kysyi Shereg.

Re otti selästään putkimaisen soihtunsa ja näytti sitä Sheregille. Shereg katseli soihtua kulmiaan kurtistaen. Hänellä oli ilmeisiä vaikeuksia muotoilla sanottavaansa.

"Tuo on soihtu", Shereg sanoi lopulta. "Vaikka siihen sytyttäisi tulen, se on edelleen soihtu. Aseeksi tarvitaan jotakin, jolla voi pysäyttää joukon päälle käyviä rosvoja."

"Tällä voi tehdä niin."

"Minäpä näytän sinulle, mitä tarkoitan."

Shereg asteli tien reunaan.

"Tuo puu tuossa on suuri, julma rosvopäällikkö, joka juoksee meitä kohti veitsi kädessä, hampaat irvessä, silmät kuolemaamme janoten. Häntä ei pelota tuli, ei vesi, eivät nyrkit eivätkä lyömäaseet. Ja hänen kannoillaan tulee kaksi samanlaista, nuo seuraavat puut tuossa. Miten me pelastumme? Olipa tapa mikä tahansa, sen pitää olla nopea ja tehokas."

Shereg laukaisi jalkajousensa ja heilautti sen heti alas toinen käsi vyötäisiä hamuten. Ennen kuin toiset ehtivät räpäyttää silmänsäkään, uusi laukaus lähti matkaan, tällä kerralla kaksi nuolta yhtäikaa.

"Tällä voi ampua kaksoislaukauksenkin, jos tähtäyksen ei tarvitse olla tarkka", selitti Shereg.

"Kolmas nuoli meni ohi", huomautti Tengko.

"Niin meni", myönsi Shereg ja lähti irrottamaan nuolia puiden kyljistä. "Mutta jos katsot ampumapaikaltani, huomaat, että jos puu olisi ollut rosvon hartioiden levyinen, kolmaskin nuoli olisi osunut."

Saatuuan nuolet kokoon Shereg palasi Ren eteen.

"Ymmärsitkö, mitä tarkoitan?" hän kysyi. "Kun rosvot hyökkäävät, torjunnan on oltava nopea ja voimakas."

"Minulla on sellainen", vastasi Re vankkumatta.

"Näytä meille", pyysi Shereg ja astui sivummalle. "Pysäytä kolme hyökkäävää rosvoa."

Re astui samalle paikalle kuin Shereg ja sytytti soihtunsa. Hän odotti hetken, kunnes se loimusi tasaisella liekillä. Sen jälkeen hän tarttui soihtuputken peräpäähän

ja veti sieltä ystäviensä ällistykseksi ulos jotakin vaaleaa, joka jäi pullottamaan ulos putken takaosasta.

"Rosvot hyökkäävät... nyt!" antoi Shereg merkin.

Re käännähti ja kahmaksi soihdun lujalla otteella vasemman käsivartensa alle. Hänen oikea kätensä heilahti, ja hän suuntasi navakan kämmenensivalluksen vaaleaan pullistumaan.

Putkesta kuului syvän soinnukas, laulahtava kumahdus, jonka loppu hukkuu myrskyn pauhua muistuttavaan ääneen, kun kokonainen lieskojen meri purkautui soihdun etupäästä ja nieli sisäänsä neljä, viisi lähintä puunrunkoa. Liekit kohosivat lepattaen kohti puunlatvoja ja haihtuivat pois. Niiden syleilyyn joutuneet puunrungot olivat mustuneet, ja runkojen kuoret olivat kirjavanaan yhä hehkuvia hiukkasia, jotka saivat ne kytemään ja savuamaan.

"Rosvot pysähtyivät", totesi Re. Hän sammutti soihdun, taittoi tulelta säästyneestä puusta oksan, harppoi metsikön poikki kastelemaan sen joessa ja palasi sitten pieksemään puunrunkoja sammuksiin.

"Lupaam ja vannon, että en enää ikinä epäile sanojasi", vakuutti edelleen mustuneita puita vaikuttuneena tuijottava Shereg.

"Kuinka soihtusi toimii?" kysyi Tengko.

Re näytti soihtuaan hänelle.

"Takana on rakko, jossa on palavaa jauhetta", Re selitti. "Oikeastaan sitä ei pidä käyttää tällä tavoin kuin me teimme, sillä sitä voi joskus olla vaikea saada lisää, jos se loppuu."

Putki oli katkaistu säärenpaksuisesta ruo'osta. Tengko kurkisti putken suuhun. Kääntyilemällä puolelta toiselle hän sai putken sisälle lankeamaan kylliksi valoa, jotta hän näki putken pohjan sulkevan jaokkeen ja sen keskeltä pilkistävän rakon suun, joka oli nyt nipistyneenä kiinni.

"Kun rakkoa lyö, jauhe tulee pilvenä tulen ulottuville ja syttyy", Re selitti. "Tulen avulla voi häätää pois petoeläimiä. Kun ne saavat palavaa jauhetta turkkiinsa, ne eivät enää pitkään aikaan yritä hyökätä ihmisten kimppuun."

"Sinun ja kansasi monitaitoisuus osoittautuu meille kaiken aikaa arvokkaammaksi", ihaili Tengko häntä.

"Kunkin taidot tulevat vuorollaan tarpeeseen", sanoi Arapti.

He lähtivät jatkamaan matkaansa pitkin tietä.

"Mistä saamme aluksen?" kysyi Tengko palaten aiempaan puheenaiheeseen.

"Me voimme käyttää tällaisia soihturuokoja", vastasi Re. "Vanhat ja pitkät ruo'ot kelluvat hyvin ja niitä on helppo leikata ja sitoa. Meillä tehdään toisinaan lauttoja niistä."

"Missä ruokoja kasvaa?"

"Varsin monessa paikassa. Meidän ei luultavasti tarvitse kävellä kovinkaan kauas. Vain palava jauhe on vaikeata hankkia."

Re oli jälleen oikeassa. Asutuksen jäätyä taakse he olivat kävelleet kapenevaa ja ruohottuvaa tietä vasta jonkin tovin, kun hän saattoi jo osoittaa metsään päin kohti puiden kätköistä häämöttävää ruokometsikköä. He pujottelivat puiden välitse apajalleen ja ryhtyivät leikkaamaan puiden korkuisia ruokoja poikki kaupungilta aikaisemmin ostamallaan yksinkertaisesti tehdyllä, mutta alati oivallisen terävällä veitsellä. Re opasti heitä punoksen teossa ja lautan rakentamisessa. He tekivät lauttaa varten myös tasapainoa parantavat sivukellukkeet, mutta jättivät ne irralleen, kunnes saivat luomuksensa kiskotuksi joelle asti.

Lautan pohja oli kuhmurainen, mutta lähes suora. Lautan reunimmat ruokokimput kohosivat pohjaa korkeammalle, mutta lautta oli silti laakeampi kuin vene ja kellui ruokojen sisältämän ilman varassa. Tilaa oli kylliksi heidän maata kaksi rinnakkain ja peräkkäin, ja tavaroillekin riitti vielä oma paikkansa. Lautan keskelle oli kiinnitetty yli laitojen jatkuva, poikittainen ruokopari, johon sivukellukkeet kiinnittyivät.

"Hyvin kelluu", totesi Shereg koetellen lautan tasapainoa hypähdellen sen päissä ja reunoilla. "Voimme lähteä matkaan."

Tengko vilkaisi aurinkoa, joka oli jo hankkiutumassa alemmaksi taivaalla. Kovin pitkä lautan ensimmäisestä matkaosuudesta ei ehtisi tulla, mutta nukkumapaikkana se olisi luultavasti yhtä varteenotettava vaihtoehto kuin mikään, minkä he metsästä löytäisivät. Vedessä kelluessa ei myöskään tarvitsisi varoa mahdollisia kuivan maan petoeläimiä, ja tuntemattomia vesihirviöitä Tantiman kokoiseen jokeen tuskin mahtuisikaan.

He asettautuivat istumaan lautan reunamille ja panivat

lautan tapaan ruo'oista leikatut melansa veteen. Muutaman kokeilevan työnnön jälkeen he löysivät sopivan melontatavan ja rytmin.

"Tämähän kulkee hyvin!" sanoi Tengko. "Ja kevyesti."

"Tämä on nopeampaa kuin käveleminen", totesi myös Arapti.

Myös Re näytti tyytyväiseltä lautan toimintaan. He meloivat kohti etelää, vastavirtaan, mutta joki virtasi kyllin rauhallisesti, jotta matkanteosta ei tullut kamppailua. Metsiköt ja peltoaukeat jäivät yksi toisensa jälkeen taakse joen kaarrellessa loivasti pitkin kaakkoisen Salahatin tasamaita. Asutus oli harvaa, vastaan tuli vain maatila silloin, toinen tällöin. Joella ei liikkunut ketään muita heidän lisäksi.

Re viihdytti heitä laulamalla kansansa lauluja ja säästi itseään naputtamalla meloessaan sormillaan rytmiiä melansa onttoon, kajehtivaan varteen. Muut eivät laulaneet, mutta Shereg kertoili heille matkoistaan läntisiin maihin, jopa heille tuttujen kaupunkien länsipuolelle. He saivat kuulla siellä olevan valtakuntia, joissa oli hyvinvarustautuneita kaupunkeja. Valtakuntien johtajat solmivat keskenään sopimuksia ja niiden kansat kävivät paljon kauppaa keskenään, mutta varsin monessa niistä eli haave ajasta, jolloin kansat voisi liittää toisiinsa kokonaan, mieluiten tietenkin siten, että haaveilijoiden oma valtakunta hallitsisi toisia.

"Jos he onnistuisivat siinä ilman taistelua, siitä voisi jonakin päivänä syntyä aivan oikea keisarikunta", arveli Arapti.

"Pienet valtakunnat voivat olla toisilleen riesa, mutta suuri voi olla pienemmilleen jopa uhka", sanoi Tengko. "Minä eläisin mieluummin pienten valtakuntien keskuudessa."

"Silloin on rajallekin lyhyempi matka, jos sattuu erehtymään yöllä ikkunasta", myönsi Shereg virnistäen.

He ehtivät meloa vielä kahden kaartein läpi, ennen kuin aurinko laski punakeltaisena säteilevän taivaanrannan taakse. Heillä ei ollut aikomusta meloa yöllä, mutta he päättivät yhdessä jatkaa matkaa niin kauan kuin valoa vielä riittäisi, jotta he löytäisivät mahdollisimman suotuisan yöpymispaikan.

Taivaan puna syveni ja häipui pois jättäen jäljelle

sinisen loisteen. Kun joki avautui suvantojärveksi, he meloivat syvän sinisenä loistavan taivaankannen alla. Ensimmäiset tähdet alkoivat tulla näkyviin. Vesi oli peilityyntä; heistä tuntui lähes häpäisevältä rikkoo sen pinta meloillaan. Vastarannalla, jonkin matkaa oikealle kohdasta, josta joki jatkui järveltä eteenpäin, he näkivät myös suuren puurakennuksen ja sen lisärakennusten valot.

"Tuo on melkein kuin kuninkaanlinna", sanoi Shereg. "Mutta ei kai täällä ole kuningasta?"

"Ei", vastasi Tengko. "Salahatia hallitsee vanhimmistö, ja sen jäsenillä on virka-asunto Salahatin kaupungissa. Tuo on luultavasti jonkun hyvin rikkaan ihmisen kartano."

"Hänellä on useita laitureita ja veneitä", sanoi Arapti tähyten rannalle. "Noilla kelpaa rikkaankin matkata jokea ylös ja alas."

"Mitäpä, jos pysäköisimme seuraan?" ehdotti Shereg.

"Enpä tiedä", empi Tengko. "Rikkaat ovat tarkkoja omaisuutensa käytöstä."

"Sikäli kuin malttavat valvoa sitä yön pimeydessä. Tuskin he meitä varkaiksikaan luulevat, sillä suuri ja yllellinen jokivene on varsin hankala varastettava, sen jälkeisestä kätkemisestä ja käyttämisestä puhumattakaan."

He liukuivat ääneti lähimmän sivulaiturin luokse ja sitoivat lauttansa siihen omatekoisella punoksellaan. Kartanossa, joka oli jonkin matkan päässä rannasta, oli ilmeisesti menossa juhlat, koska heidän korviinsa kantautui vaihteita musiikin ja ilonpidon ääniä.

"Nyt me saimme soittajatkin vaivuttamaan meitä uneen", totesi Shereg ja nojautui ruokoja vasten nauttimaan musiikista.

"Pyydämmekö maistiaiset heidän tarjoilustaankin?" ehdotti Arapti hymyillen Sheregille.

"Syödään omiamme", sanoi Tengko. "Täällä tiedämme ainakin seuran olevan mukavaa. Ja kaiken lisäksi korkea-arvoisempaa."

"Arvon ylhäisyys, saanko tarjota illallisen?" kysyi Shereg Araptilta ojentaen hänelle kappaletta kuivattua kalaa syvään kumartaen.

"Oikea puhuttelumuoto on *Ylhäinen Valtiatar*", näpäytti Arapti ja työttäisi häntä sormellaan nenänpäähän

ottaessaan kalan vastaan.

"Nöyrin anteeksipyyntöni", vastasi Shereg kumartaen entistä syvempään.

"Valtiatar?" kysyi Tengko.

"Keisarillisen perheen jäsenenä minulla ja sisaruksillani on muodollista valtaa", selitti Arapti. "Elämämme vain on järjestetty niin, ettemme koskaan pääse käyttämään sitä, ennen kuin meidät mahdollisesti nimitetään johonkin valta-asemaan."

"Karattuasi palatsista olet siis käyttänyt enemmän valtaa kuin koskaan siellä ollessasi?"

"Niinkin sen voi nähdä", tuumaili Arapti ja puraisi kappaleen irti kalanpalasta. "Hauskempaa täällä ulkopuolisessa maailmassa ainakin on."

Niin kumpikin seurue vietti iltaa tahollaan, mutta ateriansa jälkeen matkalaiset olivat jo ehtineet nukahtaa, kun juhlat kartanossa jatkuivat vielä täydellä vauhdilla.

* * *

Tengkon arvio oli osunut oikeaan: kun kartanonomistajan palvelija aamulla tuli laiturille, hän herätti heidät tylyin sanankääntein ja hääti heidät pois uhkauksin siitä, mitä seuraisi, jos hänen olisi ilmoitettava kuokkavieraista isännälleen. Matkalaiset irrottautuivat laiturista ja työnsivät lauttansa heti lipumaan kohti järvenselkää jäämättä keskustelemaan laiturin lainaamisesta palvelijan kanssa. Arapti pohti ystäviensä kesken ääneen, tulisiko hänenkin vihjata samoin palvelijalle, mitä voisi seurata, jos hän kertoisi vierailijoiden kohtelusta isälleen.

Matka jatkui pitkin jokea kohti etelää, ja heidän aavistuksensa mukaisesti joki alkoi vähitellen madaltua ja sen juoksu nopeutua. Miesten oli kahdesti laskeuduttava veteen työntämään pohjan kiviin juuttunutta lauttaa matkaan, ennen kuin he illalla saapuivat joen varteen rakennettuun kylään ja pääsivät hiukan täydentämään varastojaan. Kylän yhteiseltä laiturilta kukaan ei häätänyt heitä pois yöllä eikä aamulla.

"Huomenna olemme jo Branthagortan puolella", arvioi Re, kun he seuraavana aamuna jatkoivat matkaansa.

Heidän lihaksensa alkoivat vähitellen tottua pitkin päivää jatkuvaan työhön, ja rasiuksen kivut alkoivat

hellittää. Matkantekoon harjaantunut Shereg oli pitänyt huolen siitä, että he eivät rasittaneet itseään liialla vauhdinpidolla alkumatkasta.

Seuraavana iltana he olivat asumattomalla seudulla ja sitoivat lauttansa kiinni veden ylle kurottuvaan puuhun. Sinä yönä heitä eivät viihdyttäneet soittajat, vaan puiden oksistossa liikkuvien eläinten vingahdukset ja naukaisut. Lautalle asti eläimet eivät kuitenkaan uskaltaneet, mikä sopi lepoa kaipaaville matkalaisille varsin hyvin.

Kun taivaanrannalla hämöttäneet vuoret alkoivat lähestyä heitä ja asumattoman metsän takaa tulivat näkyviin ensimmäiset, vaatimattomat asumukset, he ymmärsivät saapuneensa Branthagortaan. Joki oli alkanut käydä siinä määrin hankalaksi matkata lautalla, että he alkoivat jo etsiä katseillaan sopivia rantautumispaikkoja.

Heidän tutkailunsa kypsyi päätökseksi, kun he olivat törmänneet kerran kiviin ja juuttuneet kahdesti pohjaan samalla ojelmuksella. Kun joki sitten kaartoi vasemmalle kiertääkseen tiellään olevan kukkulan, he ohjasivat lauttansa kaarteessa rantaan ja kiskoivat sen joen reunamilla kasvavien puiden lehvästön alle. He jatkoivat matkaansa yhä pitkin jokea, mutta jalan, kahlaten pitkin sen ranta ja nousten kuivalle maalle siellä, missä maasto sen salli.

Illalla he pysähtyivät ja leiriytyivät joen rannalle. He söivät matkalla hankkimiaan ruokatarpeita ja paistoivat kalaa, jonka Shereg oli pyydystänyt heille joesta. Re arvioi, että he pääsisivät perille ensimmäiselle hankinta-alueelleen seuraavana päivänä.

Rannalla yöpyminen vaati jonkin verran vuoteenvalmisteluita, vaikka he olivatkin jo ehtineet tottua tavallista karumpiin yöpymisoloihin. Puiden lehtevistä oksista syntyi varsin mukavia makuualustoja; tosin Tengko huomasi valinneensa vuodetarpeensa varsin epäonnekkaasti, sillä lehtiä pitkin ryömineet pienet hyönteiset siirtyivät yön kuluessa lehdistä hänen iholleen.

Seuraavana päivänä he sitten saapuivat Ren mainitsemalle joen osuudelle ja alkoivat hänen kehotuksestaan tarkkailla matalan, kirkkaan veden läpi erottuvia, enimmäkseen vaaleita kiviä. Re löysi ensimmäisenä esimerkin siitä, mitä he olivat etsimässä: hänen kämmenellään oli sormen pituinen suippo, veden hioma kivi, jonka toinen pää oli vaaleita raitoja

lukuunottamatta vihertävän läpikuultava.

"Näistä tehdään koruja Salahatissa", kertoi Re.

Katsellessaan ympärilleen Shereg löysi kiville mielestään sopivan selityksenkin: joen vasemmalla puolella kohosi korkeuksiin rikkonainen, monia kivilajeja sisältävä kallio.

"Tällä seudulla on paljon kivilajeja", myönsi Re. "Etelän, pohjoisen ja lännen kivet kohtaavat täällä. Kauppiaat eivät ole vielä panneet merkille tätä paikkaa, joten me voimme kerätä täältä kauniita kiviä myytäväksi. Ottakaa vain parhaat, älkääkä kerätkö vielä raskasta kuormaa, sillä minä tahdon näyttää teille toisenkin paikan, kauempana joesta."

"Salahatissa en nähnyt monillakaan ihmisillä koruja", muisteli Shereg.

"Joillakin kaupunkilaisilla oli", kertoi Arapti.

"Se saattaa olla Kanterongista tullut tapa", arveli Tengko. "Siellä korujen kantaminen näytti olevan suosittua."

He kokosivat yhteen muutaman silmäänsä miellyttäneen kiven. Kukaan heistä ei ollut kivilajien, varsinkaan branhagortalaisten kivilajien asiantuntija, mutta he uskoivat, että ainakin jotkin heidän löydöistään nauttivat arvostusta myös asiantuntevampien korunostajien piirissä.

Kun he olivat kahlanneet muutaman joenkaarteeseen päähän ja tutkineet joen pohjaa vielä paluusuuntaankin, Re johdatti heidät suoraan lounaaseen, pois joelta. Hän kertoi kumppaneilleen, että matka jatkuisi seuraavaan päivään asti, ja varmistuakseen kulkusuunnasta poikkesi heidän kanssaan läheisen kukkulan huipulle tähyämään maastoa. Suunnan määritelyään he lähtivät kulkemaan harvakkossa, pensaita kasvavassa metsässä, joka avautui muutamien paikoin puuttomiksi heinikoiksin. Metsä oli rehevintä joen liepeillä sekä lähellä vuoristoa siellä, missä vuorilta virtasi alas vettä. Muilta osin edessäpäin siintävä eteläinen Branhagorta näytti keskimäärin kuivemmalta ja karummalta kuin valtakunnan pohjoisosat. He sivuuttivat matkallaan myös kaksi pienistä puutaloista koostuvaa kylää, mutta eivät poikenneet niiden piiriin.

He viettivät hiljaisen yön keskellä pensaikkoista metsää. Aamulla Shereg katseli arvioivasti heidän

niukkenevaa juomavesivarastoaan, mutta Re lupasi heidän saapuvan piakkoin perille, paikkaan, jossa vettä olisi yllin kyllin. He saattoivatkin havaita veden läheisyyden metsän alkaessa uudelleen rehevöityä, ja lopulta he saattoivat aistia myös ilman kosteuden. Heidän edessään oli korkea kukkula, jonka Tengko uumoili heidän kiertävän, mutta Re johdatti heidät suoraan sen rinnettä ylös sen laelle asti.

Kukkulan huipulta heidän eteensä avautui äkillisyydessään säpsähdyttävä näkymä suurelle järvelle. Järven etelärannalta ei ollut enää pitkälti matkaa vuorille, joita he olivat lähestyneet koko vaelluksensa ajan. Re hidasti vauhtiaan antaakseen kumppaneilleen hetken aikaa katsella maisemaa ja johti heidät sitten järvenpuoleista, rosoista, paikoin jopa louhikkoista rinnettä alaspäin. Heidän kiemurreltuaan jonkin matkaa alemmaksi pitkin rinteen vaihtelevia, kivisiä pinnanmuotoja Re pysähtyi ja viritti heidän yllätyksekseen soihtuunsa tulen.

"Täällä on luola", hän selitti, kiersi suuren kallionkohouman ympäri ja ohjasi heidät sisään sen vastapuolella olevasta viistosta aukosta. Aukon takaa avautui säännöttömän muotoinen onkalo, jonka epätasaiselle pohjalle olisi mahtunut kulkemaan kolme ihmistä rinnatusten. He kömpivät eteenpäin luolassa seinämistä tukea ottaen etummaisiksi siirtyneen Ren soihdun heittäessä lepättäviä varjoja seinille.

"Mitä nuo punakeltaiset hyönteiset ovat?" kysyi Arapti osoittaen muutamaa katonrajassa liikahtelevaa pitkäjalkaisen kuoriaisen näköistä hyönteistä, jotka soihdun valo näytti tekevän levottomiksi.

"En tiedä niiden nimeä, mutta älkää koskeko niihin", Re opasti. "Ne ovat myrkyllisiä."

Onkalo leveni ja päättyi likimain kolmikulmaiseen tilaan. Tilan takaosassa oli toinen aukko, joka johti eteenpäin, mutta se oli liian ahdas ihmisten kuljettavaksi.

"Katsokaa tätä", kehotti Re ja kohotti soihtuaan. Muut tulivat Ren vierelle ja katsoivat seinämiä, jotka säkenöivät kaikissa sateenkaaren väreissä, aivan kuin kaikki maailman jalokivet olisi tuotu luolaan paksuksi muuraukseksi sen seinille.

"Miten sinä löysit tämän?" kysyi Shereg vaikuttuneena.

"Me etsimme kasveja, ja yksi kyläläisistämme katsoi tänne uteliaisuuttaan", selitti Re. "Myös joessa olevat kivet löytyivät sattumalta."

"Onko meidän sopivaa ottaa täältä mitään?" kysyi Tengko. "Tällainen paikkahan voi olla paikallisille ihmisille jopa pyhä."

"Toin teidät tänne vain näyttääkseni tämän", kertoi Re. "Alempana rinteellä on pienempiä lohkeamia, joissa on samankaltaisia kiviä. Me voimme ottaa muutamia kiviä sieltä."

"En tiedä, kutsutaanko näitä kaikkia jalokiviksi, mutta ostajia näille varmastikin riittäisi", tuumaili Shereg sivellen sormellaan moniväristen kiteiden särmikkäitä muotoja.

"Tällaista väkeä me pohjoisen ihmiset olemme", virnahti Tengko Relle. "Ensimmäinen ajatus luonnon ihmeiden ääressä on laskea niiden torihinta."

"Köyhyys kelvannee puolustukseksemme", huomautti Shereg.

He tulivat takaisin ulos auringonpaisteiselle rinteelle. Re lähti laskeutumaan rinnettä alaspäin ja muut seurasivat häntä. Rinne loiveni hiukan ja siellä täällä alkoi vastaan tulla puita. Kallion pinnalla oli ohuina laikkuina kariketta ja multaa.

"Kokeillaan tätä", sanoi Re ja pysähtyi pienen jyrkänteen kahtia halkaisseen, kolmen vaaksan levyisen halkeaman eteen.

He katselivat halkeaman seinämiä, joissa kimalteli useita himmeänvalkoisia ja kellertäviä kideryppäitä. Muistikuva sävähdetti Tengkoa, kun hän näki Sheregin poimivan maasta kiven ja lähestyvän halkeamaa.

"Ryhdytään töihin", Shereg kehotti.

* * *

"Tule syömään aamiaista", kehotti Tengko Araptia, joka oli noussut lehvävuoteestaan ja venytteli nyt lihaksiaan viimeisten irrallisten lehtien putoillessa hänen vaatteistaan.

"Taidan käydä ensin peseytymässä", sanoi Arapti.

"Kaikin mokomin", sanoi Shereg. "Ei meillä ole kiirettä."

Araptin lähtiessä kohti järveä muut jatkoivat

ateriointiaan ja katselivat toisella silmällään edellisen päivän ponnistelujen tuloksena syntyneitä kivirykelmiä. Kivet oli jo kerran lajiteltu ja puhdistettu käyttöön soveltumattomista kappaleista, mutta he aikoivat lajitella kiviä vielä lisää, jotta paluumatkan kuormaan sisältyisi mahdollisimman vähän turhaa painoa.

"Kourallinen rikkaiden intohimoa", pohdiskeli Shereg ääneen pidellensä kimaltelevia kivenkappaleita kädessään. "Olisivatko nämä vielä yhtä arvokkaita, jos niitä olisi kylliksi katujen kiveämiseen? Entä jos tämä harmaa kokkare näiden kivien vieressä olisi ainoa lajiaan, vietäisiinkö se kuninkaanlinnan taidekokoelmaan tyynylle lepäämään?"

"Sellaista on ylellisyyden arvo", sanoi Tengko. "Tietoa siitä, että itsellä on jotakin, jota muilla ei voi olla."

"Oletko myynyt näitä itse?" kysyi Shereg Reltä.

"En", vastasi Re. "Saatan kyllä myydäkin, jos joskus tarvitsen rahaa."

Re käänteli käsissään kirkasta kidettä, joka säkenöi kirkkaassa auringonvalossa värejä eri suuntiin.

"Kirkkaat värit ovat kauniita, vaikka kivi, joka ne synnyttää, ei olisikaan arvokas", jatkoi Re. "Tuo harmaa kokkare ei voi näyttää meille tätä."

Saatuanaan ateriansa syödyksi Shereg paneutui tarkemmin kivien tutkimiseen. Pian hän sai seuraa Tengkosta ja Restä. Kivirykelmä supistui vähitellen samalla, kun sen sisältö kävi väreiltään ja rakenteeltaan yhä puhtaammaksi.

"Arapti ei ole vielä tullut takaisin", ihmetteli Re heidän pakatessaan kiviä kassiin.

"Hän on ollut poissa jo kauan", totesi Tengko.

"Liian kauan", sanoi Shereg. "Luulen, että meidän on aika käydä katsomassa, mitä hänelle on tapahtunut."

He lähtivät laskeutumaan rinnettä alaspäin ja kutsuivat Araptia. Vastausta ei kuulunut.

"Mene sinä edeltä", kehotti Shereg Retä. "Onhan hän sentään nainen."

Re siirtyi joukon etummaisiksi ja he jatkoivat mutkittelevaa reittiään rinnettä alas vähitellen tiheimmin kasvavien puiden joukkoon. Yhtäkkiä Re seisahtui.

"Tuolla!" hän huudahti ja osoitti järven ulapalle. Shereg ja Tengko terästivät katsettaan ja huomasivat

pienen, pitkänomaisen aluksen, jota meloi kaksi ihmistä, joilla oli oudot, kolmiosaiset vaatteet, jotka saivat heidät näyttämään kasveilta tai sieniltä. Melojien välissä oli vaaleampi hahmo, jonka he saattoivat tunnistaa tämän asusta ja vartalosta. Arapti istui, tai oikeastaan lähes makasi aluksen, kuin pienen veneen tai ruuhan keskimäisellä paikalla. Liikehtimisestään päätellen hän oli ainakin elossa ja liikuntakykyinen.

"Hänet on ryöstetty!" huudahti Tengko.

"Ei se näytä aivan ryöstöltä", sanoi Shereg. "Minusta näyttää paremminkin siltä, että hänet on korjattu talteen."

"Hän on joka tapauksessa seurassa, jota emme tunne, matkalla paikkaan, josta emme tiedä. Miksi hän ei pyytänyt ilmoittamaan meille? Eikö hän voi puhua?"

"Ehkä he eivät vain ymmärtäneet toisiaan. Arapti lienee kuitenkin avun tarpeessa, sillä olisi hienoa muuten karannut heiltä tai ainakin huutanut täysin keuhkoin."

"Meidän on tavoitettava heidät!"

"Onko teillä ehdotuksia?"

"Me voisimme ehkä pyytää apua kylästä", ehdotti Re.

"Tehdään niin", sanoi Shereg. "Missä on lähin kylä?"

He siirtyivät eri paikkoihin rinteellä ja tähyilivät pitkin järven rantaa.

"Tuolla on jotakin, mikä voisi olla osa kylää", sanoi Shereg osoittaen etelään. Muutkin huomasivat asutuksen lähellä järven rantaa.

"Sitten matkaan!" sanoi Shereg. "Minä otan tavarat mukaan, elleivät ne paina liikaa."

Shereg kävi noutamassa kantamukset, ja he lähtivät kompuroimaan alas rinnettä niin nopeasti kuin taisivat. Tuokion kuluttua he olivat jo järven rannassa ja juoksivat sen hiekkaisella pohjalla nilkkoihin ulottuva vesi roiskuen. Matka oli pitempi kuin kalliolta katsoen oli näyttänyt, ja tuntui kiireessä ahdistavan pitkältä. He eivät kuitenkaan suostuneet hidastamaan vauhtiaan kävelyksi asti, vaikka olivat jo hengästyksissä. Tengko vilkaisi välillä silmäkulmastaan, jaksaisiko Re pysyä mukana heidän vauhdissaan, mutta näytti siltä, että Re oli itse asiassa heistä paras juoksija lyhyimmistä varresta huolimatta.

Lopulta he näkivät kylään johtavan tien ja juoksivat rantaheinikon poikki sille. Heti heidän kohdatessaan ensimmäiset ihmiset tiellä Tengko huusi: "Osaako

kukaan teistä salahatia?", mutta sai vastaukseksi pelkästään oudoksuvia katseita. Oivallettuaan, mitä Tengko kysyi, Shereg kokeili onnenpotkun toivossa myös äidinkielellään, mutta yhtä laihoihin tuloksin. He saapuivat puutalorykelmän keskelle.

"Salahat?" huusi Tengko paikoilleen pysähtyen. "Osaako kukaan salahatia?"

Lisää kummeksuvia ilmeitä. Muuan äiti rypisti kulmiaan, kun ohi rynnännyt kolmikko oli saanut hänen pienet lapsensa säikähtämään.

"Mistä talosta kysyisimme?" pohdiskeli Tengko ääneen.

"Majatalo!" huudahti Shereg. "Jollei siellä osata, niin osattaneenko missään?"

Kiitollisena Sheregin kyvystä paikallistaa majatalot Tengko juoksi rakennuksen ovesta sisään muiden seurattessa. Rakennus oli majataloksi varsin vaatimaton, mutta tarkoitukseltaan helposti tunnistettavissa ruokatupineen ja yöpymishuoneineen.

"Osaako kukaan täällä salahatia?" kysyi Tengko ensi sanoikseen ilmestyttyään tupaan, jossa viisi vierasta aterioi juuri, yksi heistä isäntä pöytäseuranaan.

"Minä osaan", vastasi mustahiuksinen ja tukevahko, mutta vain hiukan Retä pitempi isäntä ja nousi pöydästä.

"Kaksi miestä vei ystävämme veneellään", selitti Tengko kompuroiden kiireisissä sanoissaan. "Pienellä kolmepaikkaisella. Heillä oli ruskeat lakit ja hartiavaatteet kuin sienellä. Tiedätkö, keitä he voisivat olla ja minne he ovat matkalla?"

"Veivät ystävämme?" kysyi isäntä. "Ryöstettiinkö hänet?"

"Luulen, että hän on loukkaantunut. Mutta me emme tiedä, keitä hänet vieneet miehet olivat."

"Sanoit, että heillä oli lakki kuin sienellä?" toisti isäntä. Sitten hän kääntyi erään vieraansa puoleen ja puheli hetken tämän kanssa omalla kielellään.

"He saattaisivat olla nangi-kansaa. Heillä on aurinkoasu, jossa on lakki, hartiavaate ja lannevaate. Näitkö, oliko heillä ruskea iho?"

"En ole varma. Mahdollisesti."

"Matala vene? Yksi kummassakin päässä?"

"Kyllä. Juuri niin."

"Kyllä he sitten varmaankin olivat nangeja."

"Keitä he ovat?"

"Idän keihäsmiehiä."

"Ihmissyöjiä?" Tengkon silmät alkoivat laajeta kauhusta.

"Kyllä he ihmisiäkin syövät. Teidän olisi epäilemättä syytä saada ystävänne nopeasti pois heidän käsistään."

"Mistä me löydämme heidät?"

"Tulkaa tänne", kehotti isäntä ja johdatti heidät tuvan järvelle antavan ikkunan ääreen. "Näettekö tuon vinohuippuisen vuoren? Sen ja vasemman vuoren välissä on notko, jossa virtaa pieni puro. Notkon juurella on heidän metsästysleirinsä. Se ei ehkä näy kovin hyvin, mutta se on heti notkon keskikohdan vasemmalla puolella. He asuvat idässä, mutta pitävät täällä leiriään metsästyskauden ajan."

"Mistä täältä saa ratsuja?" tiukkasi Tengko kiireisesti.

"Ei täällä taida ratsastaa juuri kukaan", tuumaili isäntä, mutta kysyi asiaa vielä vieraaltaan. Nämä vaihtoivat muutaman sanan, ja toinenkin vieras osallistui keskusteluun Tengkon kiemurrellessa paikoillaan.

"Mustaparta-Burella on kolme ratsua", kertoi isäntä sitten. "Hän saattaa lainata niitä. Hänellä on muutakin eläimiin liittyvää liiketoimintaa."

"Missä hän asuu?"

"Järven rantaa etelään. Vihreä talo ja karja-aitaus."

"Mitä kieltä hän puhuu?"

"Voit yrittää salahatia. En tosin mene hänestä takuuseen."

"Suuret kiitokset avusta."

Saatuaan välttämättömät kysymyksensä lauotuksi Tengko säntäsi ulos kumppaninsa kannoillaan ja kääntyi juoksemaan hurjalla tarmolla etelään johtavaa tietä, ikään kuin ei olisi väsynyt edellisestä matkaosuudesta lainkaan.

Matka Buren talolle ei ollut ylen pitkä, mutta ankara vauhdinpito sai Sheregin lähes hoippumaan. Tengko pani merkille talon sivustalla maleksivan ratsun, kuin heidän aiemmin vuokraamansa nargitin, mutta lyhytkaulisemman ja raskasluisemman.

Tengko juoksi sisään talon yhteyteen rakennettuun liikehuoneeseen, jonka suurehko ovi oli kutsuvasti auki. Huoneessa oli pöytä, jolla oli joitakin kirjoitustarpeita, ja seinä kiärsivät hyllyt, joilla oli säkkejä ja laatikoita. Isäntä itse, harteikas ja hiukan vatsakaskin mies, oli juuri

työntämässä hyllyyn yhtä laatikoista, ja kun hän kääntyi kohtaamaan tulijoita, he huomasivat, että hänen tuuhean kähärä, musta partansa oikeutti hänen liikanimensä täydellisesti.

"Vuokraisitko meille kolme ratsua?" kysyi Tengko salahatiksi.

Isäntä Bure veti suutaan hiukan vinoon.

"Kaksi pois", hän vastasi salahatin kieltä vahvasti murtaen. "Yksi täällä."

"Entä nuo?" kysyi Tengko osoittaen ikkunasta näkyvään aitaukseen, jossa kaksi mustakarvaista, hänelle tuntematonta otusta käyskenteli ruohikossa.

"Huono ratsumies", vastasi Bure virnistäen. "Hidas. Ei juokse."

Bure selvitti hänelle eloisalla elekielellään, että eläimet eivät itse asiassa olleet ratsuja lainkaan, vaan siitoskarjaa.

"Vuokraisitko meille sitten sen yhden ratsun? Minulla on kiire. Tämä on hätätapaus."

"Aina kiire", sanoi Bure ja nyökytteli päätään.

"Paljonko se maksaa Salahatin rahassa?" kysyi Tengko.

Bure katseli häntä arvioivasti.

"Ei Branhagorta, pantti ratsun hinta. Kaksisataaviisikymmentä dilmeniä. Ja sitten kymmenen joka päivä."

Sheregin jalat hervahtivat hiukan. Tengko sen sijaan tyhjensi kukkaronsa kämmenelleen silmää räpäyttämättä.

"Saat kaikki rahani nyt ja loput, kun palaan", hän lupasi piittaamatta siitä, kuinka voisi lupauksensa lunastaa. Myös Shereg osallistui tapahtumaan kaivamalla kantamastaan kassista esiin joitakin mahdollisimman arvokkailta näyttäviä kivenkappaleita.

Bure katsoi Tengkon kämmenellä olevia sekalaisia kolikoita ja Sheregin kiviä ilmeisen kyvyttömänä päättämään, pitäisikö hänen itkeä vai nauraa.

"Sinulle ei mitään", hän lopulta sanoi pudistellen itsekseen päätään ja huitoen sormillaan kohti ovea. "Mene pois."

Tengko kääntyi kannoillaan hyvästejä sanomatta ja marssi ulos.

"Et kai sinä tosissasi uskonut, että hän antaisi ratsun sinulle meidän varoillamme?" hämmästeli Shereg

harppoen hänen rinnallaan.

"Tule tänne!" komensi Tengko ja kiersi talon sivustalle ratsun luokse. Shereg teki työtä käskettyä ihmetellen, mitä Tengkolla oli mielessä. Tengko seisautti hänet ratsun viereen, irrotti ratsun lieasta, pyöräytti Sheregin hartioista ympäri ja kipusi hänen selkäänsä. Hetkeä myöhemmin hän oli jo satuloimattoman ratsun selässä.

"Aiotko todellakin tehdä...?" huoautti Shereg ällistyneenä.

"Minä vieläpä tein jo", vastasi Tengko ja kannusti ratsua jaloillaan liikkeelle. "Odottakaa kylillä tai seuratkaa, miten parhaiten taidatte."

Ratsu lähti tottelevaisesti liikkeelle ja kiihdytti vauhtinsa nopeasti kelpo laukkaan. Hetkeä myöhemmin se ja Tengko katosivat tien kaarteeseen taakse. Shereg oivalsi kauhistukseensa, että Tengko oli lähtenyt matkaan ilman asetta.

"Mennään!" sanoi Shereg Relle hiljaisella, mutta vaativalla äänellä.

"Emme me saa häntä kiinni", vastusteli Re juostessaan Sheregin mukana.

"Emme me hänen perässään juokse, vaan pois Mustaparran ulottuvilta. Minulla ei ole aavistustakaan, miten tässä valtakunnassa rangaistaan ratsuvarkaita, eikä minua haluta hiukkaakaan selvittää asiaa käytännön kautta, varsinkaan kokonaista kylää vastaan."

He juoksivat tietä pitkin samaan suuntaan kuin Tengko oli ratsastanut, kunnes Shereg löysi otollisen kohdan poiketa tieltä metsään pois kyläläisten näkyviltä.

* * *

Tengko kannusti ratsuaan parhaaseen vauhtiin, johon uskalsi, tarkaten joka hetki yllärituksen ensimmäisiä merkkejä. Tiepuoleen jääneen rosvopäällikön virheitä hän ei aikoisu toistaa. Metsä hänen ympärillään harveni ja vaihtui lopulta ruohikoksi, joka sekin alkoi madaltua ja harveta tien haipuessa vähitellen näkymättömiin vuorijonoa reunustavaan maankamaraan. Matkantekoa tien katoaminen ei kuitenkaan haitannut, sillä maaperä oli kyllin kiinteää ratsastaa tai jopa ajaa vaunuilla.

Hän oli lähtenyt matkaan ilman suunnitelmaa, eikä

sellaista ollut kehkeytnyt hänen mielessään ratsastuksen aikanakaan. Hän oli vain pyrkinyt mahdollisimman nopeasti kohti leiriä, jossa Arapti oli, toivottavasti edelleen elävänä. Nyt, kun hänen pyrkimyksensä oli toteutumassa, hän huomasi, ettei hänellä ollut mitään käsitystä siitä, kuinka hän saisi Araptin ulos leiristä.

Kun hän saapui vuorten välisen notkon kohdalle ja näki leirin, joukon paaluista rakennettuja majoja, hän hidasti vauhtiaan ja ohjasi ratsunsa pensaiden taakse toivoen hartaasti, että se malttaisi pysytellä hiljaa. Hän valitsi pysähdyspaikan korkeakasvuisten pensaan viereltä. Koska hänellä ei ollut mitään, millä hän olisi voinut sitoa ratsun, hän taivutti pensaan pisimmän oksan ratsun kaulan ympärille ja satoi sen solmuun. Oksa ei kykenisi pitämään ratsua aloillaan, jos se todella haluaisi lähteä liikkeelle, mutta ehkä ratsumies olisi niin hyvin kasvatettu, että se ottaisi vaarin oksan antamasta vihjeestä.

Majojen lomassa liikkui ajoittain mies tai kaksi. Nyt heidän aurinkopuvustaan oli käytössä vain lannevaate. Muut tuntomerkit vastasivat hyvin Ren kuvausta: turkiksista tehty nauha oikean ja eläinten luista tai hampaista tehty vasemman käsivarren ympärillä. Heidän ihonsa oli päivettyneen ruskea ja hiukset sidottu tupsuksi niskaan, mikäli olivat kyllin pitkät sidottaviksi. Kylän rauhallisessa ilmapiirissä he eivät näyttäneet erityisen hurjilta. Mutta missä oli Arapti?

Tengko oli onnistunut hiipimään keskiaukiota kehänä ympäröivistä majoista ensimmäisen taakse. Nyt hänen pitäisi onnistua tirkistämään sisään majoihin ilman, että hänen tirkistelyään huomattaisiin. Vuorenselän heittäjä varjo halkaisi leirin kahtia, ja hän voisi onnekseen aloittaa tutkimuksensa leirin varjoisalta puolelta.

Ensimmäinen maja osoittautui varastoksi, jossa oli kannellinen tiinu ja kaksi ruukkua. Hän hiipi toisen majan taakse ääneti ja katseita varoen. Toisessa majassa oli vuoteelta näyttävä alusta ja matala, punottu työpöytä, mutta muuten maja oli tyhjä. Kolmannella majalla häntä onnisti.

"Arapti!" hän kuiskasi majan ainoalle asukkaalle. Arapti kääntyi yllättyneenä ympäri ja näki Tengkon paalujen lomasta.

"Tengko!" hän vastasi matalalla äänellä. "Ovatko

muutkin täällä?"

"Ei. Minä tulin yksin. Meidän täytyy puhua hiljaa. Mitä sinulle on tapahtunut?"

"Minä liukastuin rantakalliolla, kun olin peseytymässä", kertoi Arapti alentaen äänensä kuuliaisesti kuiskaukseksi. "Loukkasin jalkani ja löin pääni. Huusin teitä, mutta te ette ilmeisesti kuulleet. Sen sijaan tämän leirin miehet olivat menossa vähän matkan päästä ohi. He kuulivat huutoni ja kantoivat minut veneeseensä. Olin silloin vielä melko pyörryksissä. He toivat minut tänne, ja nyt, kun olen hiukan levännyt, pääni alkaa olla jälleen kunnossa. Jalkani on vielä kipeä."

"Meidän on saatava sinut ulos täältä. Sain tietää, että nämä miehet ovat ihmissyöjiä. Tämä on heidän metsästysleirinsä."

"Nyt, kun sanot sen, heidän ulkonäkönsä todellakin vastaa varsin hyvin Ren kuvausta. Olen nähnyt heidän syövän, mutta toistaiseksi en ole nähnyt heidän kulhoissaan mitään, mikä näyttäisi olevan ihmislihasta tehtyä."

"Sinun majallasi ei ole lainkaan vartiota. Minulla on leirin lähellä ratsu. Uskotko, että pystyisit juoksemaan kanssani ratsun luokse?"

"Tavallisesti en kävelisi tällaisella jalalla, mutta jos henkeni riippuu siitä, pystyn kyllä. Lupaen, että pystyn. Uskotko, että he olisivat oikeissa syödä minut?"

"En aio kokeilla, syövätkö he."

"He eivät panneet minua pataan, vaan tänne majaan."

"Tästä katsoen se näyttää enemmän ruokakomerolta kuin majalta. Minä en tiedä, mitä he aikovat."

"En minäkään. En ymmärrä heidän kieltään, eivätkä he minun."

"Odota hetki. Tulen sisään."

Tengko hiipi majojen väliseen kapeikkoon. Hän kurkisti varovasti keskiaukiolle ja sitä ympäröivien majojen edustoille. Kun ketään ei näkynyt, hän livahhti nopeasti mutta äänettömästi majan avoimesta oviaukosta sisään.

"Uskollinen palvelijani", Arapti tervehti häntä hymyssä suin. Hänellä oli yllään salamatilaiset vaatekappaleensa, eikä niissä näkynyt ainakaan kamppailun merkkejä.

"Katsotaanpa sinun jalkaasi", ehdotti Tengko.

Tengko tutki Araptin oikeaa nilkkaa. Luut olivat ehyet, mutta nilkka oli jonkin verran turvoksissa. Arapti sävähti kivusta, kun hän kosketti sormenpäällään nilkkaluun ympärystä.

"Mieluiten kantaisin sinut, mutta silloin voimme päästä molemmat hengestämme."

"Minä juoksen, vaikka menettäisin lopuksi jalkani", lupasi Arapti.

"Tule tähän, niin lähdemme yhdessä", kehotti Tengko siirtyen oviaukolle. Arapti otti pari askelta kivusta irvistäen ja pääsi lopulta Tengkon vierelle. Hän laski kätensä tämän olalle.

Tengko tähyisi hiljaista keskiaukiota. Viereisestä majasta kuului vaimeaa puhetta, toisesta, loitommasta majasta liikehdintää, mutta ketään ei näkynyt.

"Lähdetään!" sanoi Tengko.

He ehtivät ottaa yhden askeleen, kun viereisestä majasta astui ulos mies, joka huomasi heidät heti. Huudahtaen hän harppasi Tengkon luokse, työntyi hänen ja Araptin väliin ja tarttui häntä olkapäästä. Tengko ei jäänyt odottamaan jatkoa, vaan heittäytyi suin päin miehen kimppuun yrittäen lannistaa hänet niin nopeasti kuin taisi. Mies oli kuitenkin häntä harjaantuneempi, eikä edes hänen eläimellinen hurjuutensa auttanut häntä tätä vastaan. Saman tien mies oli paiskannut hänet ja Araptin takaisin sisään majan oviaukosta. Muut leirin asukkaat olivat havahtuneet ääniin ja tulivat nyt majan eteen miehen selittäessä heille kiihtyneesti elehtien, mitä oli tapahtunut. Tengkon yllätykseksi selityksestä ei seurannut muuta kuin että muut miehet kurkistelivat häntä hetken arvioivasti majan oviaukolta ja puhelivat keskenään jättäen heidät lopuksi kaksin majaan. Tengko huomasi heidän olevan itse asiassa kolmisin, sillä hänet yllättänyt mies jäi seisoksimaan majan edustalle.

"Minä en onnistunut!" huokaisi Tengko onnettomana.

"Sinä yritit parhaasi", vakuutti Arapti. "Sitä paitsi meitä ei ole syöty vielä."

"Meidän onneksemme nuo miehet eivät ole vielä tajunneet, että minä olen tosissani. Kun tuo mies katsoo riittävän pitkään toisaalle, pidän huolen siitä, että saan hänet nujerretuksi yhdellä iskulla. Ja sitten me lähdemme."

"Onko se viisasta?"

"Minusta eloonjääminen on viisasta."

Arapti ei vastannut siihen mitään. Tengko asettui vähän matkan päähän oviaukon sisäpuolelle ja tuijotti silmäkulmastaan miestä, joka maleksi majan edustalla kuin aikaa kuluttaakseen. Mies oli suurempi ja vahvempi kuin hän, mutta sopivasti suunnattu isku päähän, yllätyksellisesti annettuna, riittäisi varsin varmasti kellistämään hänet ja avaamaan tien vapauteen.

Kului tuokio ja toinenkin. Sitten Tengko sai tilaisuutensa, kun mies hetken mielijohteesta seisahtui majan eteen ja jäi tarkastelemaan vuorenrintettä. Tengko otti yhden äänettömän askeleen, sitten toisen. Päästyään miehen taakse hän keskitti kaikki voimansa iskuun, joka osui tämän pään sivuun. Mies vaipui maahan, ei ilmeisesti täysin tajuttomana, koska piteli päätään. Tengko täydensi työnsä potkulla.

"Nyt!" hän sihahti Araptille ja antoi tälle käsivartensa tueksi, kun tämä harppasi terveen jalkansa varassa ulos majasta.

Tällä kerralla he onnistuivat ottamaan kokonaista viisi askelta, ennen kuin huudot heidän takanaan kertoivat, että pako oli havaittu. He ehtivät majakehän suulle, ennen kuin leirin miehet saivat heidät kiinni ja kaatoivat Tengkon samantapaisella iskulla kuin hän oli kaatanut miehen majansa edustalla. Paikalle tuotiin köysi, jolla Tengkon kädet ja jalat sidottiin, ja varmemmaksi vakuudeksi hänen jalkansa sidottiin vielä kiinni yhteen hänen majansa paaluista. Arapti, joka ei vastustellut, talutettiin lujin ottein mutta ilman enempää voimankäyttöä takaisin majaan. Hän jäi lähelle oviaukkoa katsomaan tuskaisin silmin Tengkoa, joka yritti saada päätään selväksi iskun jäljiltä. Yksi leirin miehistä tuli Tengkon luokse ja istuutui hänen viereensä. Hän ei katsellut toisaalle, vaan piti Tengkoa tiukasti silmällä, keihäs valmiina käden ulottuvilla.

Aika kului kenenkään liikkumatta. Tengko makasi maassa, vartija istui hänen vieressään ja Arapti katseli heitä oviaukolta voimattomuutensa ahdistamana. Leirin muut miehet jatkoivat askareitaan ikään kuin koko välikohtausta ei olisi tapahtunutkaan. Arapti ihmetteli, jatkaisiko mies istumistaan Tengkon vieressä yöhön asti. Ja mitä miehet itse asiassa aikoivat heidän suhteensa?

Vastaus hänen kysymyksensä saapui paikalle

majakehän ulkopuolelta. Yksi leirin miehistä saattoi keskiaukiolle selvästi leiriläisten kansaan kuulumatonta miestä. Vieras tulija oli pukeutunut pitkään mutta kevyen ilmavaan kauhtanaan. Hän seisahtui Tengkon eteen, ja samalla paikalle tuli myös yksi muita hiukan pitempi leirin mies. Hän alkoi irrottaa Tengkon siteitä.

"Ymmärrätkö salahatin kieltä?" puhutteli vieras Tengkoa.

Tengko kohotti päätään.

"Ymmärrän", hän vastasi osaamatta arvioida, mitä vieras teki leirissä.

"Minun tehtäväni on toimia tulkkina sinun ja näiden miesten välillä", kertoi vieras. "En ole heidän kansastaan, vaan Branthagortan kuningaskunnasta."

Pitkä leiriläinen lausahti jotakin, jonka tulkiksi esittäytynyt vieras hetimiten käänsi.

"Hän sanoo: nouse ylös ja vastaa minulle kuin mies", tulkki kertoi.

Tengko oli nyt vapautettu siteistä. Hänen ympärillään oli tulkin lisäksi kolme leiriläistä ikään kuin tekemässä hänelle selväksi että yllätyshyökkäysten aika oli nyt ohi. Hän nousi varovaisesti jaloilleen.

"Kuka sinä olet ja miksi hyökkäät kimppuumme yllättäen takaapäin?" tulkitsi tulkki Tengkolle leiriläisen seuraavat sanat.

"Nimeni on Tengko ja tulin hakemaan pois ystävääni, jonka te toitte tänne", vastasi Tengko. "Teillä ei ole oikeutta syödä häntä. Vastustan sitä viimeiseen asti."

Loitommaksi kerääntyä heitä katselemaan muita leiriläisiä, joukossa myös Tengkon kanssa kamppailut mies, joka puheli ja naureskeli tovereidensa kanssa sipaistessaan Tengkon lyönnistä turvonnutta poskeaan.

"Oletteko te kaksi samaa kansaa? Tunnetteko toisenne?" kysyi leiriläinen tulkin välityksellä.

"Me olemme samaa kansaa", vastasi Tengko uhmakkaasti. "Me tunnemme toisemme. Me olemme myös ystäviä ja puolustamme toistemme turvallisuutta ja oikeutta elämään."

"Turvallisuutenne takiako löit? Ei sinua ole uhattu. Osaat puhua; miksi et siis tule eteemme ja puhu meille, kuten tapana on?"

"Olen saanut tietää, että te syötte ihmisiä, enkä minä anna teidän syödä ystäviäni."

Leiriläinen risti käsivartensa rinnalleen ja suuntasi Tengkoon arvioivan katseen.

"Tietenkin me syömme ihmisiä", hän sanoi. "Jos voitán rohkean ja taitavan soturin, syön hänen kätensä ja sydämensä mielihyvin. Hänellä on korkea ja jalo voima. Mutta omaa voimaani en turmele syömällä muukalaiskansasta tullutta, varsinkaan naista. Siihen en ryhdy, vaikka pakottaisit minua kuoleamalla uhaten."

"Toitte hänet kuitenkin tänne", sanoi Tengko kummissaan.

"Nainen synnyttää lapsia. Häntä on varjeltava hädässä, kunnes hän pääsee omiensa luokse. Se kuuluu maailmanjärjestykseen. Jos et sitä ymmärrä, olet ihmisistä sääliittävin. Ota naisesi ja mene!"

Asetelma valkeni Tengkolle kuin maisema pilven hiljalleen lipuessa pois auringon edestä.

"Pyydän anteeksi aiheuttamaani vahinkoa, sillä luulin Araptin olevan vanki", sanoi Tengko, mutta hänen puhekumppaninsa oli jo kääntänyt hänelle selkänsä ja käveli pois päin. Sovintoon tämän kanssa hän ei rohjennut toivoa päässeensä.

"Nyt me voimme sitten kai lähteä", Tengko totesi ja nosti Araptin käsivarsilleen. Hän käveli ulos leiristä kenenkään estämättä.

"Mistä te puhuitte?" kysyi Arapti.

"He toivat sinut tänne suojellakseen sinua, kunnes joku meistä noutaisi sinut pois", kertoi Tengko katuvaaisesti. "He eivät olisi suostuneet syömään sinua, koska heillä on omat sääntönsä sille, kenet voi syödä ja ketä ei."

Tengko oli hetken hiljaa ja puri huultaan.

"Nyt sinun kuuluu sanoa minulle taas: 'Onneksi olkoon, herrasmies'", hän jatkoi.

Arapti nauroi hilpeästi.

"Tällä kerralla en taida sanoa", hän vastasi hymyillen.

* * *

"Sait hänet takaisin!" tervehti Shereg hyvin helpottuneena Tengkon ja Araptin saapuessa ratsullaan puheenkantaman päähän. Re kiirehti riemuissaan heitä vastaan ja valmistautui jo auttamaan heitä alas ratsun selästä, mutta he pysyivät ratsailla.

"Ihmissyöjät olivat vaarattomia", kertoi Tengko. "Eivät he olisi syöneet Araptia. He vain ottivat hänet mukaansa löydettyään hänet liukastuneena rannasta. Hän loukkasi jalkansa."

"Ihmissyöjiä, jotka eivät syö ihmisiä?" ihmetteli Shereg.

"Heillä on sääntönsä, jotka suojasivat Araptia. He pitävät metsästysleiriä, josta he lähtevät ilmeisesti metsästämään eläimiä."

"Entä nyt?" kysyi Shereg. "Palaammeko takaisin joelle? Meidän täytyy käyttää ratsua vielä lisää, jos Arapti ei voi kävellä."

"Se voi olla liian vaarallista. Jos meitä etsitään, me erotumme matkojen päähän. Tämä eläin pitää saada jollakin keinolla takaisin isännälleen."

Shereg ja Re olivat tulleet heitä vastaan aukean maan alkuun asti, hyvälle tähystyspaikalle, kuten Shereg kertoi. He palasivat nyt takaisin puiden keskelle, kävellen samaa tietä, jota olivat tulleet. Arapti kertoi heille matkansa vaiheista ja vakuutti heidät siitä, että hänelle ei ollut tehty pahaa missään vaiheessa.

"Nyt alamme olla jo varsin lähellä kylää", päätti Tengko heidän taivallettuaan hyvän tovin metsän ympäröimää kylätietä. Hän pysäytti ratsun, pudottaui maahan ja ryhtyi ystäviensä kanssa auttamaan myös Araptia alas.

"Miten aiot palauttaa ratsun?" kysyi Shereg.

"Se saa palauttaa itse itsensä", vastasi Tengko. Hän satoi kukkaronsa ratsun kaulaan ohuella vitsaksella. Sitten hän läimäytti eläintä kylkeen ja sysäsi sitä eteenpäin. Eläin ymmärsi merkin ja lähti kävelemään sille selvästikin tuttua tietä eteenpäin.

"Kannammeko Araptia?" kysyi Shereg.

"Niin minä ajattelin", vastasi Tengko. Hän nosti Araptin Sheregin kanssa heidän käsivarsilleen.

"Me emme voi mennä kylään", huomautti Shereg. "Meidät voidaan tuntea."

"Mennään metsän läpi takaisin sen reunalle ja kuljetaan reunaa pitkin takaisin joelle", ehdotti Tengko.

He ryhtyivät tuumasta toimeen. Araptin kantaminen vaihtelevassa maastossa oli kevyempää kuin he olivat arvelleet, mutta he joutuivat silti pitämään ajoittain lepotaukoja. He etsiytyivät mahdollisimman

helppokulkuiseen maastoon, mutta pitivät silti huolen siitä, että heitä ei havaittaisi taivaltamassa keskellä avomaata. Vasta, kun järvi ja sen rannalla ollut kylä olivat jääneet kauas taivaanrantaan, he uskaltautuivat näkösilille ja jopa kulkemaan pitkin maastoon tallautunutta tietä.

He saivat kyydin vanhukselta, jonka ajamia tyhjiä rattaita veti kaksi mustaa, lajiltaan Buren tilalta tuttua "huonoa ratsua". Yhteistä kieltä heillä ei ollut, mutta se ei tuntunut vanhusta häiritsevän. Hän antoi kyydittäviensä istua rattailta omissa oloissaan, keskenään keskustellen. Matka jatkui verkkaiseen tahtiinsa, kunnes he saapuivat pieneen kylään. Vanhus ohjasi rattaat erään muita hiukan suuremman talon eteen.

Kyydittävät nousivat rattailta ja kiittelivät kyyditsijäänsä, joka vain heilautti kättään. Tämä huusi jotakin kohti talon ovea, ja hetken kuluttua ovesta ilmaantui kaksi nuorta miestä kantaen puisia laatikoita. He toivat laatikot rattaille.

Tengko nosti Araptin selkäänsä. He menivät yhdessä ovelle ja kurkistivat sisään. Talo toi heille mieleen marramilaisen muonatuvan, paitsi että kalusteiden ja ihmisten jyrkyys olivat täällä heille tutummissa mitoissa. He rohkaisivat mielensä ja astuivat sisään. Tuvan perällä oli emäntä valmiina jakamaan ruokaa sisääntulijoille. Paikalla oli viisi aterioijaa.

He kokosivat yhteen viimeiset kolikot, jotka Sheregillä ja Araptilla vielä oli hallussaan ja tarjosivat niitä emännälle. Emäntä otti rahat, katseli niitä hetken ja antoi sitten kullekin heistä kulhollisen sakeaa kasviskeittoa ja palan leipää. Hänen ilmeestään saattoi nähdä, että hän piti tarjoilua paremminkin hyväntekeväisyytenä kuin kaupankäyntinä.

Tupa oli melko pieni ja istumatilaa oli vähän. He asettautuivat toisten ruokailijoiden viereen, ja heidän istuuduttuaan tupa olikin jo lähes täysi. He ryhtyivät lusikoimaan ateriaansa.

"Nyt olemme kokonaan sinun taitojesi varassa", sanoi Shereg Relle. "Viimeinenkin kolikkomme on nyt käytetty, ja näyttää siltä, että kivemme ovat takäläisille pelkkää kiveä."

"Kyllä me löydämme syötävää", lupasi Re.

"Saisimmeko Araptin jalan täällä kuntoon?" kysyi Tengko.

"Siihen pitäisi saada jotakin viileää turvotusta laskemaan, mutta täkäläisillä tuskin on tarjota sellaista apua", sanoi Shereg. "Jos kannamme hänet vuorille, voimme ehkä löytää puron, jossa on viileää vettä. Tosin apu voi tulla tarpeeseen nähden varsin myöhään."

"Te saatte hoitaa jalkojani ehtimiseen", totesi Arapti myötätuntoisesti.

"Tulkaa vuorille minun mukana", ehdotti Sheregin vieressä istuva mies. Heidän yllätyksekseen hän puhui heidän äidinkieltään. Se oli heille helpotus, mutta toisaalta myös uusi varuillaanolon aihe, varsinkin, kun Araptin nimi oli jo lausuttu ääneen.

"Mistä olet tullut?" kysyi Shereg. "Puhut meidän kieltämme."

"Olen syntynyt täällä", vastasi vielä nuorehko mies, jonka piirteet lähemmin katsoen muistuttivat enemmän heidän omiaan kuin branhagortalaisia. "Siis vuoristossa. Vanhempani muuttivat omassa nuoruudessaan pohjoisen kaupungeista tänne."

"Tuleeko tänne paljon väkeä pohjoisesta?" kysyi Shereg.

"Eipä juuri nykyään. Elämme täällä jokseenkin itseksemme. Vuorilla on paitsi meitä, myös salahatilaisia. Itse asiassa salahatilaisia on enemmän kuin meitä. Lisäksi on vielä jonkin verran muuta väkeä."

Heidän tuttavuutensa vaikutti Sheregistä riittävän turvalliselta, jotta hän saattoi ottaa kutsun vastaan.

"Minä vien teidät kyläämme, niin te saatte syötävää ja nukkumapaikan, ja hän saa apua jalkaansa", lupasi mies. "Kylä on vuorilla, mutta sinne pääsee helposti tietä pitkin. Järjestän täältä jonkin apuneuvon, jotta hänen ei tarvitse kävellä. Matkaa varten voimme hankkia hänelle koston kankaan viilentämään hänen jalkaansa."

He kiittelivät vuolaasti hyväntekijäänsä. Esittäytyttyänsä kävi ilmi, että hyväntekijöitä oli kaksi: miehen ystävä söi ateriaansa hänen toisella puolellaan. Heille puhunut Darin teki kylässään sekalaisia töitä ja oli nyt noutamassa nahkaa jalkineiden ja muiden asusteiden tekoon. Hänen kumppaninsa Manto oli puuseppä ja oli ollut alavammilla mailla hankkimassa uusia työkaluja. Molemmat olivat lähdössä vuorille heti ateriansa päätyttyä ja lupasivat uusien tuttaviansa olevan perillä heidän kanssaan vielä saman päivän iltana.

He odottelivat muonatuvan pihalla Manton lähdettyä käymään loitompana sijaitsevassa talossa. Odotellessa Darin kertoili heille kylästään ja elämästä siellä. Hän mainitsi myös, että vaikka monet muukalaiset pitivät vuoristoa osana Branthagortaa, kuningas ei koskaan ollut ulottanut vallanpitoaan vuoristoon asti, ja vuoriston asukkaat hallitsivat todellisuudessa itse itseään. He käyttivät vuoriston pohjoisosan asutuksesta nimeä Äyräs, koska tunsivat olevansa vuoristoisen erämaan pohjoisella äyräällä, näköalapaikalla katselemassa yli Branthagortan metsämaiden; olkoonkin, että Äyrään kylistä ei aina ollut suoraa näköyhteyttä Branthagortaan.

Manto tuli takaisin mukanaan jälleen yksi "huono ratsu", tai oikeammalta, paikalliselta nimeltään *dwara*. Ratsu tosin osoittautui varsin oivalliseksi, sillä se oli matalampi ja helpompi ratsastaa ilman satulaa kuin nargit, ja karjaeläinten tapaan se oli säyseä ja rauhallinen liikkeissään. Saatuaan kostutetun rievun nilkkansa ympärille Arapti kipusi miesten auttamana sen selkään, nojautui makuulle sen kaulaan tukeutuen ja pörhötti sormillaan sen tuuhean villavaa karvaa. Myöskään Re ei voinut vastustaa kiusausta silittää sen pyöreäturpaista päätä.

He lähtivät matkaan, Darin ja Manto kantaen kumpikin omaa säkkiään ja Tengko kumppaneidensa tavaroita sekä kiviä sisältävää kassia. Darin johdatti heitä kohti kahden vuoren välissä olevaa sopukkaa. Vuorten välisestä syvennyksestä he tapasivat tien, joka kääntyi oikealle, ylös toisen vuoren taakse. Tie näytti paikoin jyrkältä, mutta Araptin ratsu ei säikkynyt sitä, vaan kiipesi vaivattomasti ihmisten mukana.

Kierrettyään nousun yläpäässä eteläpuolisen huipun taitse he saapuivat rotkon reunalle. Rotkoon ryöppysi vastakkaiselta puolelta putous, jonka rotkonseinämien välissä kaikuva jyrinä tuntui luissa asti. Rotkon pohja oli vellovan veden alla, ja pyörteistä vesi lähti vuolaana koskena kohti etelää, kadoten rotkon vastakkaiselta suulta vuorten taakse. He eivät kuitenkaan seuranneet rotkon reunaa, sillä nousu jatkui poispäin rotkosta.

"Tämä on Bandamburun", kertoi Darin heille heti, kun sai äänensä jälleen kuuluviin veden pauhinan yli. "Täältä saa alkunsa etelään virtaava Tambunin virta sekä ennen putousta pohjoiseen haarautuvista vesistä myös Tantima."

Rotkon nimi oli vanha, ja seudun kansat olivat omaksuneet sen kieleensä sellaisenaan. Darin tiesi kertoa heille, että *ban* merkitsi rotkoa, *tan* virtaa ja *whurun* jyrinää, ja hänen ystävänsä myönsivätkin auliisti, että rotko oli ansainnut nimensä.

Tengko odotti, että pitkä nousu saisi ilman viilenemään, mutta tuuli ja laskevan auringon paiste tuntuivat yhä lämpimän leppeiltä. Lopulta yhä ylemmäksi noussut sola päättyi ja he ylittivät vasemmanpuolisen harjanteen viimeisestä huippujenvälistä ja saapuivat harjanteen takana olevaan laaksoon.

"Täällä on Annamot, kylä, jossa me asumme", kertoi Darin ja osoitti heidän ympärilleen avautuvan laakson rinteitä. He pysähtyivät katselemaan kauniita taloja ja niitä ympäröiviä puutarhoja. Laakson keskellä oli lampi. Laakson etelärinne verhoutui tummaan, sinertävään hämyyn ja sen yläpuolella, harjanteen tumman ääriiviivan yllä juuri laskeneen auringon säteet saivat taivaan loistamaan punertavankultaisena. Yksittäin kasvavien puiden mustat ääriiviivat ojentuivat harjanteelta taivaan loisteeseen.

"Täällä on kaunista kuin Kleionissa", sanoi Tengko, joka ei ollut saada silmiään irti laakson rinteistä.

"Mekin pidämme tästä laaksosta, vaikka emme käytäkään siitä aivan noin runollisia ilmauksia", myönsi Darin vaatimattomasti.

He kääntyivät kapealle tielle, joka myötäili rinteiden muotoja sirosta polveillen, ja lähtivät seuraamaan sitä länteen päin. Naiset katselivat vasemmalla ja oikealla kukoistavia puutarhoja ja niiden kulmilla kasvavia suuria, vanhoja puita. Kuljettuaan kappaleen matkaa laakson rinnettä eteenpäin he pysähtyivät kaksikerroksisen hirsitalon eteen. Talo oli punaruskeaksi maalattu ja sitä koristivat ilmeikkäiksi kuvioiksi sahatut reunukset.

"Tässä on minun kotini", sanoi Darin. "Käykää sisään, olkaa hyvät."

"Se on kauniisti rakennettu", sanoi Tengko.

"Manto teki siitä suurimman osan", kertoi Darin. "Jos pidät tästä, sinun kannattaa käydä katsomassa hänen omaa taloaan."

Shereg otti Tengkolta vastaan kassin, kun Tengko puolestaan otti käsivarsilleen vastaan ratsunsa selästä laskeutuvan Araptin. He kävelivät perätysten

pihakäytävää ovelle, jonka Darin avasi heille.

"Toin vieraita", kertoi Darin vaimolleen heidän päästyään useiden pienten lyhtyjen valaisemaan tupaan.

"Minä laitan ruokaa", lupasi kultahiuksinen, tulijoita ystävällisin silmin tervehtivä vaimo.

"Me söimme matkaan lähtiessämme", kertoi Darin. "Mitäpä, jos vain joisimme ja maistelisivimme kevyitä suupaloja?"

Tupa ei ollut suuri, mutta kuitenkin selvästi mitoitettu talonväkeä suuremmalle joukolle. Vieraisilla käyminen oli laaksossa ehkä vaalittu tapa. He asettautuivat pitkän pöydän ääreen.

Darin esitteli vieraansa vaimolleen tämän saatua valmiiksi seitsemän kupillista höyryävää, tuoksuvaa juomaa. Hän kertoi vieraidensa olevan etsimässä itselleen asuinpaikkaa, kuten oli näiltä matkalla kuulutt.

"Lähes jokaisella täällä on tilaa ainakin yhdelle vieraalle asujalle", kertoi emäntä heille. "Me voisimme ottaa yhden tai kaksi teistä tänne, ja minä kysyn naapureilta asuinpaikkaa muille kahdelle. Voitte asua täällä, kunnes saatte oman kodin."

"Tässä vastaus tarpeeseesi", sanoi Shereg ilme kirkastuen ja töytäisi Tengkoa, joka oli alkanut säteillä ilosta jo emännän sanat kuullessaan.

"Minä en voi viipyä pitkään", kertoi Re. "Tutustun kuitenkin mielelläni tähän kylään ja siihen, millaista täällä on asua."

"Me olemme köyhiä", kertoi Tengko emännälle. "Onko tässä kylässä työtä, jota voisimme tehdä kaiken tämän hyvän vastineeksi?"

"Kaikenlaisia töitä löytyy aina", emäntä vastasi. "Mitä te osaatte?"

"Minä teen kaikkea, mihin käsilläni ja työmiehen taidoillani pystyn", lupasi Shereg.

"Minä voin opetella kaikkea, mitä täällä kodinpitoon kuuluu", lupasi Arapti. "Myös teidän kauniit koristelutyönne innostavat minuakin koettamaan, mihin pystyn."

"Minä olen kirjanlaatija", kertoi Tengko. "Voin ehkä auttaa, jos teillä on kaupankäyntiin, kirjoitusten keruuseen ja arkistointiin tai muuhun sellaiseen liittyviä töitä."

"Jollei ole, niin ainahan voimme kyläläisten kanssa

katsoa, voiko sellaisen työn luoda sinua varten", tuumaili Darin.

"Tällä seudulla minä tahdon asua!" lausahti Tengko onnellisin ilmein.

"Tämä on varmasti mukavampi vaihtoehto kuin lähteä Salahatiin puristamaan elantoa kirjavista kivistä", myönsi Shereg.

"Meistäkin on hauskaa saada joukkoomme kaukaisia vieraita", sanoi emäntä. "Ottakaa piirasta, olkaa hyvät."

* * *

"Oletko sinäkin lähdössä?" kysyi Tengko Sheregiltä, joka saapui Darinin talolle kangasnyytti mukanaan.

"Olen minä", vastasi Shereg. "Enkö minä niin lupailutkin?"

"Ymmärrän kyllä, että Ren täytyy lähteä, mutta miksi sinun? Oletko löytänyt jostakin vielä tätäkin paremman asuinpaikan?"

"En. Ehkä kysymys ei olekaan siitä, että haluaisin asua siellä tai täällä. Voihan olla, että tunnen tien kutsuvan. On monta paikkaa ja paljon ihmisiä, jotka ovat minulle rakkaita, ja minä haluan tavata molempia uudelleen. Voihan myös olla, että täkäläinen tapa elää ei ole minun, olipa se muuten kuinka hyvä tahansa. Sinä olet selvästikin kotiutunut tänne ja olen puolestasi iloinen."

Päivät olivat vierineet ja Tengko oli saanut Darinin ajatuksen mukaisesti itselleen työtehtävän, jota muut kyläläiset eivät olleet aiemmin tehneet: kirjaston kokoamisen ja pysyvien kauppayhteyksien perustamisen salahatilaisten kauppiaiden kanssa. Shereg oli myös tehnyt työtä, tavoilleen uskollisena milloin siellä, milloin täällä. Arapti oli samoin ahkeroinut tahollaan jalkansa parannuttua, ja hänen ystäväpiirinsä kasvoi nopeasti. Re oli auttanut siellä, missä tilaisuus tarjoutui, mutta oli alusta lähtien selvää, että hän oli lähdössä takaisin. Hänen paluunsa hetki oli käsillä, ja Shereg päätti lähteä yhdessä hänen kanssaan.

"Saatan hänet Salahatiin ja jatkan sitten itse ehkä Kanterongiin", hän sanoi.

"Saatatko sinä hänet vai hän sinut?" kysyi Tengko.

"Ystävä auttaa ystävää."

Re tuli ulos talosta, jossa hän oli ollut hyvästelemässä Darinia ja hänen vaimoan. Nämä tulivat ovelle seuraamaan heidän lähtöään. Hetken kuluttua myös Arapti tuli paikalle aikailemattomin askelin.

"Muistattehan varmasti sopimuksemme?" hän kysyi Sheregiltä ja Reltä.

"Ensi vuonna samana päivänä, tässä talossa", toisti Shereg. "Jos minusta riippuu, olen paikalla."

"Samoin minä", sanoi Re. "Mutta se todellakin riippuu siitä, mitä tehtäviä minulla on kylässä."

"Ne kuuluvat sinun omaan elämäsi ja ovat siksi tärkeämpiä", myönsi Arapti.

"Minulla on jotakin, joka auttaa meitä muistamaan", sanoi Re. Hän työnsi kätensä Araptin kangaskassiin, joka oli saanut uuden omistajan ja uuden tehtävän, ja veti esiin neljä kaulakoruja. Jokaisessa korussa oli neljä kiveä pujotettuna lävitseen kulkevaan nahkaiseen kaulanauhaan.

"Mitä ne ovat?" kysyi Arapti.

"Yksi jokaiselle", sanoi Re ja jakoi korut pujottaen ne kunkin kaulaan, viimeiseksi itselleen.

"Olemmeko tässä me?" kysyi Tengko tutkien kiviä.

"Olemme", vastasi Re. "Punainen tulenkivi olet sinä, Tengko, kuin hiillos, joka ei roihua, mutta jatkaa hehkuaan muiden tulien syttyessä ja sammuessa. Himmeä auringonkide on Arapti, joka haluaa näyttää harmaalta kiveltä, vaikka pitää sisällään säkenöiviä salaisuuksia."

Sanojensa vakuudeksi Re kohotti omaa kaulakoruun, jolloin nauhassa toisena olevaan, himmeäksi hiottuun ja harmahtavaan mutta sisältä lasinkirkkaaseen kiveen jätetyt kirkkaat kohdat vangitsivat auringonsäteitä ja päästivät ne ulos toisista kohdista säkenöiviin väreihin hajonneina.

"Tummanharmaa liskonvuode on Sheregini kivi, luja ja painava, mutta lämmin, lohkeaa teräviksi särmiä mutta voi silti olla sileä ja pehmeä koskettaa. Minun kiveni on vihreä metsänhelmi. Yksinään se näyttää lehdenkappaleelta, mutta muiden kivien värit luovat sille sijan kauniissa yhdistelmässä."

"Se on elämän vihreää", täydensi Arapti.

"Me muistamme toisemme ja sopimuksemme", lupasi Shereg. "Kuka meistä voisi olla muistamatta?"

"Toivotan teille onnea elämääne uudessa

kotikylässänne", sanoi Re. "Me näemme uudelleen vuoden kuluttua, jos se on meille mahdollista."

"Ja jollei ole, me tulemme katsomaan sinua", lupasi Tengko.

"Minulla ei ole Ren kykyä kuvailla asioita, mutta te tiedätte kyllä, että te olette minun mielessäni ja minun ajatukseni teidän luonanne", sanoi Shereg. "Tapaamisiin!"

Shereg ja Re lähtivät matkaan kohti harjanteen huippujen väliä, jonne tie katosi jatkuakseen sen takana olevaan solaan. Tengko, Arapti, Darin ja hänen vaimonsa katselivat heidän kulkuaan, kunnes he kaukaa kättään heilauttaen katosivat vuorenrinteen taakse.

Eteläntien kulkukauppias

Kolmas luku

Kun Duat veti mestarinsa kanssa kaupparattaita pitkin loivaa rantapengertä, pois Tanakholin kuivuneesta uomasta, hän tunsi itsensä melkein pettyneeksi kulkemisen helppoudesta. Hänellä oli vielä tuoreessa muistissa heidän molempien ponnistukset heidän kiskoessaan rattaita läpi suuren Tangran loputtoman leveän kahlaamon, läpimärkinä jääkylmästä vedestä, mustelmilla ja varpaat kiviin kolhittuina, jalat horjuen. Hän ei voinut käsittää, miten mestari oli aiemmin selviytynyt samasta urakasta yksin. Vai oliko tämä kiertänyt toista reittiä? Tangraan verrattuna Tanakholin kuiva, sieltä täältä muutaman kosteikon läikittävä pohja ei ollut juuri enempää kuin tavallista hietaisempi kohta kulkutiessä.

"Satuimme paikalle parhaaseen aikaan", kertoi mestari taakseen tähyilevälle Duatille. "Melko pian siellä virtaa varsin runsaastikin vettä."

Duat arvasi, että mestari oli oppinut pitkän elämänsä aikana rytmittämään kulkunsa eri seutujen ilmastojen mukaan. Kaikkia vaikeuksia ei tämäkään kuitenkaan välttänyt, tai ei ehkä edes pyrkinyt välttämään, kuten Tangran ylitys oli antanut Duatille aiheen olettaa.

Tanakholin jälkeen maasto alkoi hiukan nousta ja muuttua kuivemmaksi ja heinikkoisemmaksi. Monet vastaantulevista metsiköistä kasvoivat pitkäneulaisia havupuita. Duat odotti heidän jo pian saapuvan seuraavalle myyntipaikalle, mutta mestari vain jatkoi kulkemistaan. Aurinko oli jo tulossa alaspäin keskipäiväisistä korkeuksistaan, kun he saapuivat avaraan tienristeykseen.

"Tähänkö me pysähdymme?" kysyi Duat, vaikka saattoi jo arvata, miksi mestari ohjasi rattaita risteysalueen reunamalle.

"Tähän", vastasi mestari. "Tässä on hiljaista nyt, mutta vähän ajan päästä varsin monet ihmiset palaavat päivän töistä kotiin juuri tämän risteyksen kautta. Kun myynti on

ohi, jatkamme matkaa läheiselle maatilalle ja yövymme sen ladossa. Syötävää ostamme talosta, ja jollei heillä ole myydä, meillä on vielä kuivattuja ruokatarpeita jäljellä."

Kukaan ei kulkenut ohi heidän valmistaessaan rattaita myyntityöhön. Duat oli kuitenkin jo kyllin tottunut mestarinsa tietoon asiakkaidensa tavoista, ettei ryhtynyt epäilemään myynnin onnistumista. Vasta, kun he olivat olleet jo hyvän tovin valmiina, eikä risteykseen ollut tullut kuin muutama ohikulkija, Duat alkoi osoittaa kärsimättömyyden merkkejä. Tunne ei kuitenkaan vielä ennättänyt sanoiksi asti, ennen kuin lounaaseen vievältä tieltä saapui jalkaisin paikalle nuori pariskunta, mies määrätietoisesti kohti heidän rattaitaan astellen, nainen tämän vierellä seuraten.

"Me taidammekin tuntea toisemme", sanoi mies mestarille Duatin yllätykseksi mirwalin kielellä. "Kuulin, että täällä on kauppias, mutta minulle ei kerrottu, kuka."

"Olemme varmaankin nähneet viime kerralla", myönsi mestarikin. "Etkö tullutkin silloin yksin?"

"Hänellä on hyvä muisti", mies sanoi Duatille. "Minun nimeni on Handi ja hän on nimeltään Hawok. Me olimme yhdessä jo silloin, vaikka hän ei ollutkaan mukana."

"Minä olen Duat, hänen oppipokansa. Luulin teitä takäläisiksi, mutta te puhuttekin mirwalia."

"Opin sen äidiltäni", kertoi Handi. "Myös Hawok osaa sitä nyt."

Mestarin periessä suunvuoron ja kysellessä tulijoiden kuulumisia Duat sai aikaa katsella heitä. Heillä kummallakin oli vaaleanruskehtava iho ja hyvin tummat hiukset, Hawokilla jopa lyhyemmät kuin Handin kaulalle asti yltävät kiharat. Handi oli eloisa ja iloisen oloinen ja näytti hoitavan kaiken puhumisen. Hawok oli hänelle lähes täydellinen vastakohta. Tämä näytti vaitonaisen sulkeutuneelta, lähes surulliselta, ja katseli alaviistoon edessään olevaa hiekkaa, vilkaisten vain ajoittain toisia heidän puhuessaan. Kumpikin oli yksinkertaisessa maalaisasussa, mutta kumpikaan ei Duatin silmään näyttänyt ihmiseltä, joka viettäisi päivänsä ainakaan pellolla.

"Mitä te teette työksenne?" kysyi Duat uteliaisuutensa ajamana.

"Hawok pitää meidän taloamme, ja minä teen sekalaisia töitä. Isäni opetti minulle jalometallitöitä,

mutta niillä ei voi elää täällä. Siksi olen tehnyt myös puusepäntöitä, toiminut kuorma-ajurina, korjannut kenkiä ja niin edespäin. Ja jos naapuritaloissa tarvitaan tilapäistä apumiestä, he tietävät tulla kysymään minua."

Hawok sanoi jotakin Handille, niin hiljaisella äänellä, että Duat ei ollut varma edes siitä, mitä kieltä tämä puhui. Handi vastasi vain hymyilemällä ja nyökkäämällä.

"Onko sinulla suruja?" kysyi Duat osaaottavaan sävyyn yrittäen tavoittaa Hawokin katseellaan. Hawok vilkaisi ensin häntä ja sitten Handia ikään kuin odottaen tämän vastaavan puolestaan. Koska Handi ei heti ryhtynyt niin tekemään, Hawok tyytyi vain pudistamaan päätään ja painoi katseensa takaisin maahan.

"Hän on ehkä vain hiukan ujo, mutta kyllä hänelläkin on ilonaiheensa", kertoi Handi. Hawok lasi kätensä tämän olkapäälle kuin osoittaakseen yhden ilonaiheistaan ja vakuuttaakseen myyjät siitä, että tunsi muutakin kuin päältä katsoen näytti. Hänen ilmeensä ei kuitenkaan värähtänytkään.

"Ostaisimmeko jotakin?" ehdotti Handi Hawokille.

He antoivat katseensa kiertää pitkin rattaiden hyllyjä ja lokeroita. Lopulta Hawok poimi käsiinsä kerän kiinteäpintaista lankaa ja kaksi himmeäkiiltoisesta kankaasta yksityiskohtaisen taiteellisesti ommeltua koristekukkaa. Hän antoi ne Handille, ja hetken ajan Duat uskoi huojennukseen lukeneensa Hawokin silmistä syvää kiintymystä Handia kohtaan, vaikka Hawok ei hymyillyt vieläkään. Handi maksoi ostokset Duatille paikallisoin, sinertävähimmein kolikoin.

He toivottivat toisilleen kaikkea hyvää seuraavaan tapaamiseen asti, ja Handi ja Hawok lähtivät jatkamaan matkaansa, eivät takaisin tulosuuntaansa, vaan kaakkoista tietä pitkin.

"Huh!" huokaisi Duat näiden loitotessa paikalta. "En ole ikinä nähnyt yhtä surumielistä asiakasta. Vähältä piti, etten alkanut itse itkeä myötätunnosta. Mikä Hawokia mahtoi painaa?"

"En tiedä", tuumaili mestari. "Ehkä hän on kokenut kovia. Tai sitten hän on vain syntynyt sellaiseksi. Ei hänellä välttämättä mitään äkillistä surua ole. Kuten näet, hän käveleekin pirteämmin kuin masentuneelta voisi odottaa. Handi ei selvästikään ole hänen mahdollisten murheidensa syy, ja minä olen hyvilläni siitä, että hänellä

on Handin kaltainen mies. He tulevat ilmeisen hyvin toimeen keskenään, ja luotan siihen, että jos hänellä on murheen aiheita, Handi on paras ihminen häntä niissä auttamaan."

"Uskon kyllä, kun sanot niin, mutta miten voit tuntea hänet noin hyvin näin lyhyessä ajassa?"

"Hänestä näkyy paljon, kun häntä katsoo ja kuuntelee. Kyllä sinäkin näet hänestä enemmän jo seuraavalla tapaamiskerralla. Samalla näet ehkä myös Hawokin ja saat selville, mikä osa hänen suruisasta muodostaan on pysyvää ja mikä ei."

"Haluaisinpa joka tapauksessa... ohoh! Ovatko nuo nyt niitä töistä tulijoita?"

Luoteesta heitä lähestyi kokonainen joukko ihmisiä, moni heistä selvästikin raskasta työtä tehneenä.

"Niitähän he. Pian pääsemme mekin työhön ja toimeen."

* * *

"Ero edelliseen on melkoinen", totesi Duat katsellen puiden ja rakennusten reunustamaa katua, jota pitkin he olivat kaupunkiin saapuneet. Kadulla kulki joitakin ihmisten tai erilaisten eläinten vetämiä vaunuja, mutta ennen kaikkea jalankulkijoita, ruskeaihoisia ja pohjoisempiin kansoihin verrattuna pienempiä ihmisiä, jotka olivat pukeutuneet värikkäisiin ja hyvinistuviin pukuihin. Duatin ensimmäinen vaikutelma oli, että ihmiset olivat rikkaita, mutta pitempään katsellessaan hän arvasi toiseksi mahdolliseksi selitykseksi sen, että kauniit, kiiltävät kankaat olivat paikallista tuotantoa ja siten kohtuuhinnoin tarjolla kaikille.

Ilmassa leijui hiljalleen vaihteleva sekoitus puistikon kukkien, mausteisen ruoan ja lehtimetsän tuoksua. Äänet olivat hillittyjä: kopinaa, kahinaa, vierivien vaununpyörien ääniä, satunnaisia kolahduksia tai tömähdyksiä, puheen katkelmia. Kaupunki oli ilmeikäs, mutta sopuisa katsella; rakennukset oli tehty ilmanalaan sopivasti viehkeän kevytrakenteisiksi ja koristeltu seudun omaleimaisin kuvioaihein. Loitompana istui tiilikaton harjalla suuri, punavihreä lintu kadun elämää katselemassa.

"Tämä on Tesong, yksi kolmesta suurimmasta kaupungista Vesien Laaksossa", kertoi mestari.

"Ihmettelenpä, miksi aiemmin tapaamamme maanviljelijät eivät muuta tänne. Matka ei ole ylen pitkä, ja maa olisi paljon hedelmällisempää."

"Ehkä heidän viljelykasvinsa mätänisivät täällä. Täällä on toisinaan melko kuumankostea ilma. He eivät varmaankaan erityisesti pitäisi tästä ilmastostakaan, jos ovat tottuneet omaan ilmanalaansa."

Vesien Laakso olikin varsin osuva nimi: laaksoon virtasi loitompana olevilta vuorilta runsaasti vettä, joka kertyi pieniksi lammiksi sinne tänne, haihtui tai käytettiin viljelyyn parahiksi, ennen kuin se ehti kostuttaa ympäristöä suoksi asti. Sen seurauksena laaksoon oli kasvanut elinvoimainen lämpimän ilmanalan lehtimetsä, joka sai paljon ravintoa runsaasta, kuohkeasta mullasta. Vesi oli kanavoitu kaupungin katujen lomaan säännöllisen muotoisiksi lammiksi, puistoaltaiksi ja niitä yhdistäviksi vesireiteiksi.

Hyvän tovin katua kuljettuaan he kääntyivät sivukadulle ja kulkivat sitä muutaman puisen ja vaaleatiilisen rakennuksen sivuitse, ennen kuin saivat kauppa-aukion näkyviinsä. Vilkkaalle kaupungille ominaiseen tapaan vastaantulijat panivat heidät vain vilkaisun verran merkille, vaikka he poikkesivatkin ympäristöstään varsin näkyvästi. Kauppa-aukiolla, jolla käytiin vilkkaasti kauppaa heidän paikalle tullessaan he sen sijaan saivat enemmän huomiota. Toiset kauppiaat seurasivat heidän liikkeitään ammatilliseen tapaansa sivusilmällä, tietoisina kaikista kilpailijoista, joita aukiolle saapui heidän oman alansa tavaraa myymään. Kun Duat valmisteli mestarinsa kanssa rattaita myyntityötä varten, hän saattoi miltei aistia kauppiaiden katseista selässään, että mestari olisi kilpailija lähes joka toiselle heistä.

Mestari ei antanut sen pelottaa itseään. Kun valmistelutyöt oli tehty, hän valikoi rauhallisesti kuormansa lokeroista pieniä esineitä kädessään olevaan ohutseinäiseen puurasiaan.

"Mitä siellä rasiassa on?" kysyi Duat.

"Metallisia tarvikkeita", kertoi mestari. "Rohdosten ja kankaiden osalta täkäläiset ovat lähes omavaraisia; täällä minun on paremminkin paikallaan ostaa kuin myydä niitä. Sen sijaan kovista metalleista valmistetut helat, soljet, neulat ja muut sellaiset käyvät täällä hyvin

kaupaksi, koska ne ovat pohjoisessa laadultaan ja lujudeltaan selvästi parempia kuin täällä."

Saatuaan kokoelmansa valmiiksi mestari astui kaksi askelta loitommaksi rattaista ja helisytti rasiaa pienin ranneliikkein.

"*Billakan hoooi!*" hän huusi kutsuvasti. "*Kan hoi maaaaan!*"

Duat huomasi, että mestarin kielitaidoin myyntityö sujui vielä Tesongissakin, jossa he kohtasivat jälleen uuden kielen. Harmikseen hän itse ei ymmärtänyt mestarina myyntikutsusta sanaakaan, vaikka arvasikin sen liittyvän rasian kirkkaalla äänellä helisevään sisältöön.

Tuota pikaa viereisen, kevyellä kangaskatoksella verhotun myyntipöydän takaa ponnahti aukiolle, lähelle mestaria, kaksi syntyperäisen näköistä miestä, lyhyempää mutta harteikkaampaa kuin tämä, kummallakin käsissään kaksi rasiaa, ja he alkoivat ravistella niitä ja huudella kovalla äänellä sisällöltään samantapaisia lauseita. Mestari käveli Duatin luokse.

"He eivät taida pitää kilpailijoista", totesi Duat.

"Tällä alalla harvoin pidetään", sanoi mestari.

Duat nappasi käteensä toisen, hiukan suuremman rasian ja mätti siihen ripein ottein sekalaisia metalliesineitä.

"Emme kai me näin vähällä luovuta?" hän sanoi mestarilleen terhakkaan sävyyn. "Kerro, mitä minun pitää huutaa."

"Anna olla!" naurahti mestari. "Meidän ei tarvitse kilpailla, vaikka meitä vastaan kilpailtaisiinkin."

"Mitä tarkoitat?" Duat tiesi jo mestarinsa omapäiseksi, mutta tämä onnistui silti edelleen yllättämään hänet.

"Täällä on paljon asiakkaita, ja heistä pitäisi riittää kaikille. Joskus kilpailijat vievät heidät meiltä, joskus eivät. Jos kauppa ei käy täällä, me siirrymme toiseen paikkaan, jossa se käy paremmin. Turha voimia on mittelöön haaskata."

"Mutta tämä aukio on jo melko täynnä kauppiaita, ja kukaan heistä tuskin haluaa meitä vierelleen. Ja päätellen siitä, että he ovat kaikki täällä, melkein vieri vieressä, myynti torin ulkopuolella taitaa olla kaupungin sääntöjen mukaan kielletty."

"Terävä huomio. Myynti todellakin on muualla kielletty, ja siksi mekin tulimme tänne. Mutta sääntöjen

mukaan 'myynti', tai sanantarkemmin 'kauppaamaan asettuminen' tarkoittaa sitä, että me pysäköimme rattaamme ja haalimme sen ympärille asiakkaita, mahdollisesti kunnan joukonkin, ja kukaties vielä häiritsemme naapuruston rauhaa huudoillamme. Kauppaa voi käydä myös niin, että kuljemme pitkin katuja, pitämättä muuta ääntä kuin hiljaista, soinnukasta metallin helinää, ja jos joku pysäyttää meidät ostaakseen, me myymme ja jatkamme saman tien matkaa. Siihen me ryhdymme, ellei muu auta. Minä olen kokeillut sitä jo kerran, eikä kenelläkään tuntunut olevan mitään sitä vastaan."

"Eikö sellainen ole kieroilua?"

"Sääntöjen laatijat haluavat huolehtia kaupungin rauhasta ja kauneudesta, eivätkä vaikeuttaa meidän elinkeinoamme. Sopus on helppo löytää, kun kunnioitus on molemminpuolista."

"Siinä tulee asiakas", äkkäsi Duat.

Mestari havaitsi vierelleen pysähtyneen naisen samalla hetkellä kuin Duatkin. Samalla, kun nainen tutki rasian sisältöä, mestari opasti hänet rattaiden luokse katsomaan hyllyä, jolla oli lisää samaa kauppatavaraa paremmassa ojennuksessa. Duat seurasi kaupantekoa vierestä yrittäen painaa mieleensä tärkeimpiä kuulemistaan sanoista.

Nainen poimi käteensä pienen, ohuen silmäneulan, käänteli sitä ja taivutti sitä sormiensa välissä tunnustellen sen jäntevää kimmoisuutta. Sitten hän osti neulan, eikä vain sitä, vaan myös seitsemän muuta, yhteensä kolmea eri kokoa.

"Tuollaisia asiakkaita ei tarvita moniakaan, ennen kuin koko varasto on jo myyty", myhäili mestari naisen poistuessa.

"Vahinko, että tavara ei ole hinnakkaampaa."

"Mutta ei aivan halpaakaan. Tuo asiakas oli ilmeisen hyvin perillä laatuksymyksistä, varsinkin neuojen osalta, ja hoksasi tilaisuuden tultua ostaa kunnan määrän."

Naapurikojun kauppiaiden synkeät vilkaisut heidän suuntaansa kertoivat, että kauppatapahtuma oli pantu merkille.

"Mitäpä, jos siirtyisimme aukion vastakkaiseen kulmaan?" ehdotti mestari. "Ehkä naapurikauppiaan

valikoimaan ei siellä kuulu metallia."

Duat varmisti irrallisimpien tavaroiden kyydissä pysymisen ja lähti sitten varoen kuljettamaan mestarinsa kanssa rattaita aukion vastakkaiselle puolelle. Heidän saavuttuaan perille Duat huomasi, että mestarin arvaus oli osunut oikeaan: heitä kyräiltiin yhä, mutta ainakaan metalliesineiden ostajista ei syntynyt riitaa.

"Tuota pikaa muuan tuttavani saattaa poiketa aukiolle", kertoi mestari heidän myydessään neulan silloin, soljen tällöin. "Hänellä on tapana käydä täällä tähän aikaan päivästä."

Duat jäi tarkkaamaan aukiolla kulkijoita, vaikka hänellä ei ollut aavistustakaan siitä, miltä mestarin tuttava näytti. Ihmisiä tuli ja meni jatkuvana, harvana virtana. Kaksi asiakasta ehti pysähtyä rattaiden luokse ostamaan, toinen kuivattuja marjoja ja toinen sylen pituisen pätkän ohutta metalliketjua, ennen kuin joukosta erottui suoraan heitä kohti tuleva mies, joka sai mestarin havahtumaan toisella tavoin kuin asiakkaat.

"Atong!" huudahti mestari ja huiskutti kättään. Tulija joudutti askeliaan.

"Sinä tulit taas!" tulija totesi ilahtuneena, lähes korostuksettomalla mirwalin kielellä. "Ja sinulla on oppipoikakin."

Mestari esitteli Duatin Atongille, vielä nuorehkon näköiselle miehelle, joka näytti ulkomuodoltaan tyypilliseltä tesongilaiselta. Vaikka Duat oli jo saanut esimakua siitä, että mirwalia saattoi kuulla puhuttavan hyvinkin kaukana hänen kotoaan, hänestä tuntui silti oudolta kuulla sitä niinkin erinäköisen ihmisen kuin tesongilaisen suusta.

"Onko sinulla kiire tai myynti kesken?" kysyi Atong. "Voitteko tulla käymään meillä kotona? Vaimonikin ilahtuisi varmasti tavatessaan teidät."

"Kiitos kutsusta", vastasi mestari. "Tulemme mielellämme!"

"Tulkaa iltakellon soidessa, niin syömme yhdessä. Voimme tavata kellotornin luona. Minä ostan nyt etukäteen hiukan tarveaineita täältä."

"Ei meidän takiamme..."

"Meistä on hauskaa saada vieraita aterialle", vastasi Atong ja oli jo matkalla edemmäksi aukiolle, ruokatavaramyyjien kojuille.

"Hänen vaimonsa Hwian on tunnettu perinnetanssien opettaja", kertoi mestari Duatille. "He ovat kiintoisia ja maailmaa nähnyt pariskunta. Luulenpa, että sinäkin pidät tästä vierailusta."

"Ehkäpä kerrot minulle etukäteen, mitä minun pitää tietää vierailua varten."

"Kerronhan minä. Mutta heidän luokseen me voimme mennä kevyin mielin, turhia huolehtimatta. Vien heille vain jonkin pienen lahjan." Mestari katseli tutkivasti rattaidensa tavaravalikoimaa. "Sitä meidän ei onneksi tarvitse kaukaa hakea."

* * *

"Tässä me asumme", kertoi Atong ohjaten vieraansa kellanvaaleasta, hienoisesti hopeanhoitoisesta puusta rakennettuun taloon kaupungin lounaisosiin vieneen kävelymatkan päätteeksi. Ovi oli koristeltu vähäeleisin mutta kauniin kuvioleikkauksin, ja sen hiljainen sulkeutuminen heidän takanaan kertoi, että tesongilaiseen estetiikkaan kuului myös pikkutarkka puusepäntaito. Isäntä jätti sandaalinsa eteistilaan, ja vieraat riisuiivat samoin kenkensä. Kukkaistuoksuisia jalkapyyhkeitä sisältävä astia kertoi vieraille, että sisätiloihin oli tarkoitus astua aivan paljain jaloin.

Hwian, Atongin vaimo oli heitä vastassa heti vierashuoneessa, eteistilan takana. Duat saattoi heti ensivilkaisemalta uskoa hänen olevan tanssinopettaja, vaikka ei osannutkaan selittää, mihin hän käsityksensä perusti. Mahtoiko asia käydä ilmi jo hänen seisoma-asennostaan?

Kullankeltaiseen, kukkaisuviolin somistettuun pukuun pukeutunut emäntä kohotti kätensä olkapäiden kohdalle, kämmenet kohti vieraita, mutta niin takana, että eleessä ei ollut mitään torjuvaa.

"Asing utam, tianan getam", hän lausui tervehdyssanat.

"Tuo on perinnetanssijoiden tervehdys kaikkialla laaksossa", selitti Atong. "Se on: 'elämän kauneutta, olemisen iloa'. Sitä vastaten hänen kaksi kohotettua kämmentään ovat sisäinen ja ulkoinen auringonpaiste. Me muut ihmiset vain yksinkertaisesti kumarramme, näin." Atong taivutti malliksi vartaloaan jonkin verran.

"Naimisissa olevilla on ollut tapana tehdä samanaikaisesti myös 'me kaksi' -merkki koskettamalla oikean käden sormilla vasemman olkapään etupuolta – näin – mutta se tapa on jo häviämässä."

Vieraat tervehtivät isäntänsä mallia seuraten.

"Käykää pöytään!" kehotti emäntä saman tien ja ohjasi heidät peremmälle huoneeseen, jossa odotti istuintyynyjen ympäröimä matala pöytä. Muita huonekaluja oli vain vähän. Seinustalla riippui tai seisoi muutama koriste-esine. Duat pani merkille myös lattiapinnan, joka oli hänelle tuntematonta puulajia ja tuntui ilmavan lämpimältä hänen paljaiden jalkojensa alla.

Pöydälle oli jo katettu höyryävä, kaukaa tulleesta Duatista erikoiselta ja houkuttelevalta tuoksuva, lihasta, vihanneksista ja paikallisista viljakasveista valmistettu ateria. Emäntä toi vielä paikalle joitakin ruokailuvälineitä. Duat seurasi hänen kauniita, tarkkoja liikkeitään lähes henkeään pidätellen. Hän huomasi, että vaikka välineistö oli suurelta osin metallia, kattamistyö oli niin äänetöntä, että jos hän olisi sulkenut silmänsä, hänen korvansa eivät olisi kyenneet kertomaan, mitä oli tekeillä.

"Amma-hwai!" huusi emäntä kutsuvasti takahuoneeseen. Lapsen ääni vastasi, ja pian paikalle tulikin leikki-ikäinen pikkutyttö keltainen mekko yllään. Äitinsä opastamana tyttö tervehti vieraita kumartamalla.

"Sekö on hänen nimensä?" kysyi Duat viereensä istuutuneelta isännältä. "Amma-hwai? Mitä se tarkoittaa?"

"Hänen nimensä on Aming", vastasi isäntä. "Me vain teemme hänen nimestään toisinaan lempinimiä, kuten teidänkin parissanne tehdään."

"Nimi tarkoittaa kellukaista", kertoi mestari. "Se on täkäläinen lammissa kasvava kukka."

Nimen omistaja istuutui mestarin viereen ja kokosi vuorollaan tarjoiluastioista lautaselleen annoksen liikkein, joista hänet oli helppo tunnistaa äitinsä tyttäreksi. Nuoresta iästään huolimatta hänellä ei ollut myöskään mitään kiirettä annoksensa kimppuun, vaikka hän katsoikin sitä ruokahaluisen näköisenä. Vasta vieraiden aloitettua ruokailunsa hänkin aloitti omansa.

Duat maisteli nautiskellen herkullista annostaan

laakeaa lusikkaa muistuttavalla aterimella ja kuunteli toisella korvalla mestariaan tämän kerratessa kuulumisiaan isäntävälleen. Tämä teki selkoa samalla myös Duatin perheestä sekä hänen tulostaan tämän oppipojaksi. Keskustelu sivusi myös mestarin liikeasioita, sillä tämä oli huomannut isännän kanssa aiemmin ystävystytyään isännän varsin hyödylliseksi neuvonantajaksi monine kasvitarhaa pitävine tuttavineen. Emännän uteliaisuus pohjoisempien kansojen elämää kohtaan ei kuitenkaan ollut vielä tyydyttynyt, ja hän kyseli Duatilta lisää tämän elämästä kuoriessaan tyttarelleen peukalonpuoliskon kokoisia kovakuorisia hedelmiä aterian painikkeeksi.

Duat harmitteli, ettei hänellä ollut kertoa seikkaperäisiä kuvauksia kotiseutunsa tansseista tai ylipäänsäkään mistään taiteenharjoituksesta, jonka hän olisi tuntenut kyllin merkittäväksi, kyllin henkiseksi ja korkeaksi tuoda tämän taiteelleen omistautuneen opettajan eteen. Hänen kotiseudullaan taide oli jotakin, mitä harjoitettiin muun työn ohessa, jos vapaata aikaa jäi. Siellä taiteelliset työt olivat kansanlauluja, värssyjä, hupaisia pikkutarinoita, puuveistoksia, kuvioita arkivaatteen liepeessä.

"Kyllähän me musiikista pidämme", vastasi Duat emäntänsä kysymykseen musiikin soittamisesta. "Meidän soitantomme vain on sellaista rilluttelua. Meillä harvoin näkee suuren maailman soittimiakaan, sellaisia, joita runonlaulajat ja entisten keisarikuntien musiikkia soittavat käyttävät."

"Ei sitä pidä häpeillä", vastasi emäntä hymyillen. "Meidän oma musiikkimme polveutuu juuri sellaisesta rillutuksesta, eikä siitä ole vielä edes kovin pitkä aika. Kansanmusiikki on synnyttänyt kaiken musiikin, mitä meillä on, ja luulenpa, että samoin on muuallakin."

"Voisitko sinä kertoa meille omasta tanssistasi?"

"Mielihyvin. Voin näyttää pienen esimerkinkin, kunhan ateriointimme on ohi."

Duat jäi innoissaan odottamaan esitystä, eikä tieto siitä mennyt hänen mestarinsakaan korvien ohi. Kun he olivat syöneet vatsansa täyteen ja jatkaneet herkutteluaan tovin vielä hedelmillä, isäntä ryhtyi korjaamaan pöytää tyhjäksi ja emäntä kävi vaihtamassa ylleen tanssiin sopivamman asun, yksivärisen vaalean ja yksiosaisen

vaatekappaleen, joka oli lähes hihatton, mutta ylsi jalkojen pintaa myötäillen lähes nilkkoihin asti. Puvun rintamusta peitti erillinen, suuri ja monivärinen kangaskoriste, joka päättyi vyötäröllä ohueen vyöhön. Emännällä oli mukanaan myös muutamia arvoituksellisen näköisiä metalliholkkeja, jotka hän laski pöydälle.

"Kolme tärkeintä *atal*-tanssia, kuten me vanhoja perinnetansseja kutsumme, ovat *sun*, *tom* ja *aksang*", kertoi emäntä. "Tanssijoiden koulutus alkaa niiden tanssien harjoituksista. Tässä asussa tanssitaan *sun*-tanssia, joka on hidasta ja leijailevaa. *Aksang* on nopeaa, ja sen tanssijoilla riippuvat lanteilla pitkät vyön päät, joissa on vielä painona ontto kuula. *Aksangia* tanssitaan yleensä hämärässä, jossa vartalo vielä jonkin verran näkyy, vaikka päivänvaloesityksiäkin tehdään jonkin verran. Iltaesityksessä tanssija panee sormiinsa nämä sormustimet, joissa on hehkuva hiilenpala. Hiileen on lisätty joitakin paloaineita. Käsien liikkuaessa ilmassa hiilenpalat alkavat suihkia pieniä liekkejä ja pikkuruusia kipinöitä, jolloin valo piirtää liikkeet katsojien silmiin."

"Tanssivatko kaikki tanssijat perinnetansseja?" kysyi Duat, joka oli muiden kanssa istunut tyhjän lattianosan reunamalle uutta oppimaan.

"Eivät toki", vastasi emäntä. "Harva haluaa käydä läpi kaiken sen harjoittelun, jota nämä tanssit vaativat. Meillä on myös kansantansseja, joita on kenen tahansa helppo oppia, sekä uuden koulukunnan tansseja. Uuden koulukunnan opettajat vaativat, että tanssiliikkeet on luotava ihmisruumiin omista, tyypillisistä liikkeistä lähtien, kun taas perinnetansseissa ensimmäisenä on ilmassa leijuva muoto, jonka tanssija piirtää vartalollaan ja aivan erityisesti sormenpäillään, tulen avulla tai ilman tulta. Sen on tietysti tapahduttava kauniisti ja luontevasti, ja tanssijan on muistettava, että hän itse tulee osaksi kaikkia tanssin aikana piirtämiään muotoja, joihin hänen on sulauduttava. Muotojen on oltava tarkkoja ja täysin puhtaita, katsottiinpa niitä mistä suunnasta tahansa, ja esitys on suunniteltava niin, etteivät muodot ehdi haihtua katsojan silmistä ennen valmistumistaan."

Emäntä antoi miehelleen kaksi pientä rytmisoitinta.

"*Atal*-tansseja ei säestetä sävelin, kuten muiden maiden tansseja, vaan rytmisoittimin, eikä rytmi saa olla liian iskevä eikä itsepintainen", emäntä jatkoi. "Tom-

tanssi poikkeaa siltä osin, että rytmin ohessa siinä voi olla myös runonlausuntaa tai laulua, ja tanssija käyttää sormenpäidensä sijasta käsiensä kaikkia osia, sillä luotavat muodot ovat varsin monimutkaisia, kuten 'kivipatsaan kuluneet kasvot' tai 'sadevesi kostuttaa kotang-puun kuoren'."

Emäntä asettui seisomaan keskilattialle. Hän vilautti katsojille kämmeniään, jotka hänen muuta ihoaan vaaleampina olivat kieltämättä tietyllä tavalla aurinkomaiset, ja sitten hän asetti sormenpänsä yhteen rintansa eteen. Hänen miehensä aloitti rinnakkaisina kuvioina polveilevan rytmin.

Duat katseli ällistyksen vallassa, kuinka emännän vaakasuoraan ojennetun käden keskisormen pää piirsi laajaa, vaakasuoraa ympyrää. Jollei hän olisi nähnyt tämän jalkojen koskettavan lattiaa, hän olisi voinut hyvinkin uskoa, että tämä kellui tyvenessä vedessä leppeän tuulenhenkäyksen kääntäessä häntä. Hänen etusormensa oli keskisormen vieressä, hiukan koukistettuna, ja muut sormet olivat piilossa kämmenen alla. Toinen käsi liittyi piirtoon ja niiden liikesuunnat muuttuivat, nopeasti kuin kalaparven käännös, mutta ilman mitään terävää kulmakohtaa.

"Taivaanranta... auringonnousu... linnut lentävät koilliseen... kieppuen alas leijuva höyhen... kaartuvien oksien lehvästö..." luutteli isäntä muotojen nimiä vierailleen lähes kuiskaten, keskittyen samalla silmät raollaan pysymään rytmisissä, jolla hän vaimoaan säesti. Duat kuunteli rytmisoittimien, karheapintaisen, palikalla soitettavan puukellon ja onton varren sisällä sihahtelevan harjasnipun ääniä, ja oli vakuuttunut siitä, ettei olisi itse kyennyt tanssimaan niiden ohjauksessa edes omatekoista kylätanssia. Emännälle rytmisoittimet puhuivat ilmeisen selvää kieltä, ja hänen tyttärensä eläytyvä keskittyminen esitykseen sai Duatin arvaamaan, että äidin liikkeet samoin kertoivat tyttärelle paljon sellaista, mistä hän kulttuuripiirin ulkopuolelta tulleen saavutti korkeintaan utuisen aavistuksen.

Esitys päättyi samaan asentoon, josta se oli alkanutkin.

"Uskomatonta!" huudahti ensimmäiseksi ääneen ehtinyt Duat. "Kaunista! Kiitos, että näytit meille tämän!"

Muut eivät hävinneet suosionosoituksissa Duatille.

Myös Aming nauroi riemusta ja juoksi keskilattialle äitinsä käsipuoleen.

"Tämä oli yksinkertainen perusesitys", sanoi emäntä vaatimattomasti. "Siihen kuului joitakin tärkeimpiä asioita, jotka tanssinopiskelijoiden pitää oppia."

Duat katseli Amingia, joka äitiään jäljitellen piirteli sormenpäällään kaaria, keskittyneemmin kuin vain intoaan purkaakseen. Hän oli jo aterian aikana kysynyt Amingilta, miksi tämä haluaa tulla isoksi kasvettuaan, ja heti, kun tämän äiti oli saanut kysymyksen käännettyksi, tämä oli hetkeäkään epäröimättä vastannut kirkkaalla äänellä: "*Atallakhang!*" ja osoittanut sormellaan suuntaan, jossa tiesi äitinsä työpaikan sijaitsevan.

"Haluatko sinä kokeilla muotojen piirtämistä tulella?" kysyi emäntä Duatilta ojentaen hänelle kahta metallista tulisormustinta.

"Mitä?" Duatin silmät laajenivat hiukan. "Minäkö?"

"Harvinaista opetusta tarjolla", kannusti hänen myhäilevä mestarinsa hänen viereltään. "Ja vieläpä aivan ilmaiseksi."

"Tuota..."

"Aurinko ei ole aivan vielä laskenut, mutta jos peitämme valoaukot, tänne tulee sopivan hämärää", emäntä ehdotti.

Emäntä sovitti Duatin keskisormiin sormustimet, joissa oli metallinen, rengasmainen runko-osa, tulisuoja erottamassa hänen sormenpäitään kuumista osista, pidike hiiltä varten sekä nivelpinne, joka pitäisi sormustimen paikoillaan kovassakin vauhdissa. Samalla, kun hän selitti Duatille tanssin periaatteita, isäntä kävi noutamassa sivuhuoneesta tummia kankaita, joita hän alkoi ripustaa päivänvaloa verhoamaan.

Emäntä napsautti varta vasten muotoonsa veistetyt, harmaan jauheen ryydittämät hiilenpalat pidikkeisiinsä ja sytytti ne pienellä, kuumalla liekillä palavalla puutikulla. Hänen kehotuksestaan Duat astui varovasti keskilattialle hämäräksi käyneessä huoneessa, kaksi punakeltaista valopistettä käsiensä jatkeina, ajatellen kauhuissaan tulipaloa, jonka saattaisi sytyttää kaatuessaan. Emäntää ei kuitenkaan näyttänyt pelottavan lainkaan, vaan hän kehotti Duatia piirtämään ympyränkaaria.

Kun Duat heilautti kokeilevasti kättään, pieni valopiste kirkastui keltaiseksi, säkenöiväksi tähdeksi,

joka veti perässään vaaksan pituista pyrstöä. Hän saattoi tuntea sormissaan, kuinka hänen käsiensä liike sai palamisen muuttumaan ahnaammaksi. Valoisat juovat kummittelivat jälkikuvina hänen silmissään hänen piirrellessään viivoja sinne tänne. Tulen leikki hänen ympärillään näytti oikeastaan hauskalta, jopa kiehtovaltakin. Samassa hän muisti olevansa tanssinopettajan silmien edessä ja tunsi, että hänen olisi paikallaan yrittää saada kuvioihinsa näyttävyyden lisäksi myös kauneutta. Hän yritti piirtää kaarevia piirtoja, joiden muotojen hän toivoi olevan, jollei nyt puhtaita, niin ainakin hänen vilpittömiä ponnistuksiaan ilmentäviä.

"Se sujuu jo", kuului tanssinopettajan kiittävä ääni tulipiirtojen toiselta puolelta.

"Kauanko nuo hiilet palavat?" kysyi Duat.

"Ne sammuvat melko pian. Siksi tanssikaan niiden kanssa ei voi koskaan olla pitkä."

Aming seurasi ilmeisesti myös Duatin toimia, koska Duat kuuli äkkiä hänen äänensä sanovan jotakin.

"Aming toivoo sinun tekevän nopeampia liikkeitä", käänsi hänen äitinsä hänen pyyntönsä Duatille.

* * *

"Sitä kannattaakin katsella", sanoi mestari Duatille, joka oli pysähtynyt ihailemaan heitä hiukan alempana aamuauringossa kylpevää Tesongin kaupunkia, jota he olivat juuri jättämässä laakson lounaisrinteelle noustessaan. "Nyt kestääkin hyvän tovin, ennen kuin uudelleen näet mitään yhtä vehreää."

Duat oli jo kuullut, että he olivat matkalla Ampar Karamin ylängölle, sen laajoille aromaille, joilla asui vaeltavia paimentolaisheimoja. Päinvastoin kuin hän oli otaksunut, mestari vakuutti hänelle, että kauppa paimentolaisten kanssa oli yleensä varsin vilkasta; jotkut heistä kävivät vaihtokauppaa, toiset taas maksoivat ostoksensa rahoilla, joita arolle kulkeutui maailman eri kulmilta. Mestari aikoi myös ostaa tavaraa, varsinkin villakangasta, jos löytäisi klaanin, jolla sitä olisi yli oman tarpeen.

"Vahinko, että kaikki kaupungit eivät ole yhtä kauniita ja viihtyisiä", tuumaili Duat kääntyessään lopulta jälleen jatkamaan rattaiden vetämistä mestarin kanssa. "Vai eikö

niiden pidäkään olla? Olen kuullut joidenkuiden väittävän, että sateen arvo on kuivuudessa ja varjon arvo opitaan auringonpahteessa. Eikä hyvää olisi ilman pahaa."

"Ehkä. Se riippuu siitä, riittääkö asian olla hyvä vai pitääkö sen myös tuntua siltä. Minä nautin ilman hengittämisestä, koska olen joskus ollut vähän aikaa paitsi, mutta kyllä ilma on minulle silti yhtä välttämätöntä, vaikka en olisi koskaan oppinut tuntemaan sen arvoa puutteen kautta. Maailmassa on paljonkin hyvää, jota emme sen runsaudelta näe."

"Siksi minua ihmetyttääkin, miksi yhden on oltava köyhä, kun toinen on rikas, yhden vanha ja raihnainen, kun toinen on nuori, ja yhden sairas, kun toinen on terve. Kun minä näen sinun kantavan toisten ihmisten murheita teekupin ääressä tai huolestun itse Hawokin tai jonkun muun puolesta, muistan aina, kuinka hyvin meidän asiamme ovat ja kuinka paljon huonommin ne voivat olla kohtaamillamme ihmisillä. Miksi kaikki eivät voi olla onnellisia?"

"Kukapa sen tietäisi?" Mestari huoahiti hiukan. "Jos emme pääse eroon ongelmista, meidän on ehkä vain löydettävä jokin sellainen tapa nähdä ne, etteivät ne enää näytä yhtä pahoilta. Niitä kaikkia ei voi ratkaista, mutta yllättävän monille niistä voi tehdä ainakin jotakin, ja silloin on helpompi olo, kun voi olla mukana lievittämässä hätää."

"Onko mitään paikkaa, jossa kukaan ei kärsi?"

"Kuolleet eivät kärsi."

"Tai sitten me emme vain tiedä sitä."

"Niin. Mistäpä me sen tietäisimme, millaista on olla kuollut? Minä toivon, että kuolleet saavat levon ja vapauden. Hädän ja huolen on väistyttävä joskus, jotta olemassaolossa olisi mieltä, ja olemassaolossa on oltava mieltä, jotta se ei olisi turhaa."

"Entä onko mitään paikkaa, jossa kaikki elossa olevat voivat olla onnellisia? Jotakin vielä onnellisempaa kuin Tesong?"

"Siitä on moni haaveillut, mutta ainakaan minä en ole sellaista paikkaa matkoillani tavannut. Ja kuitenkin moni paikka voisi olla paljon onnellisempi kuin se on. Monet vaikeudet ja vahingot olisi voinut välttääkin."

Duat jatkoi hetken ajan vetämistä mietteissään, askel

askeleen jälkeen. Vielä matalalta paistava aurinko kimalteli taakse jäävien puiden ja pensaiden lehvästöissä.

"Minä muistan, että olen lukenut hiukan Anian laulua niistä papereista, jotka ovat sinun lippaassasi", hän sanoi sitten. "Siinä kerrottiin onnellisista ihmisistä. Kaipuusta heidän luokseen. En tiedä, olivatko he nuoria ja terveitä, mutta he olivat hyvyyden ympäröimiä."

"Sitä he olivat. Heillä oli hallussaan turmeltumaton aarre."

"Aarre?"

"Heidän mielenlaatunsa. Niin helppo saavuttaa ja kuitenkin niin tavoittamaton. Meidän mielissämme se kuitenkin kangastelee, sillä ei kai Anian lauluakaan muuten olisi kirjoitettu."

"Liittyykö lauluunkin tarina?"

"Liittyy. Laulu on tarina itsekin, mutta siihen liittyy sen ohella toinenkin tarina. Haluatko kuulla sen?"

"Haluan."

"No, minä kerron sen sinulle nyt."

Kaipuun vuorilla

Polttavan intonsa siivittämänä Riwa oli lopulta saapunut vuorille. Perillä hän ei vielä ollut; itse asiassa vuorilla hänen varsinainen vaelluksensa vasta alkoi. Jossakin näkymättömissä hänen edellään kulkivat ne ihmiset, jotka olivat tietämättään painaneet lähtemättömän poltinmerkkinsä hänen sydämeensä ja tehneet hänestä jäljittäjän ja vaeltajan, vaikka hänellä oli entuudestaan varsin vähän kokemusta kummankaan tehtävän harjoittamisesta. Nyt hän kipusi kansoja erottavan pitkän vuoriston itäisiä rinteitä, pitkin epätasaista ja vain paikoin poluksi tallautunutta kauppiaiden ja viestinviejien kulkureittiä, etsien tarkkaavaisesti vähäisimpiäkin merkkejä edellään kulkeneista muukalaisista.

Hän ei tiennyt, missä hänen määränpäänsä sijaitsi; kukaan ihmisistä, joita hän oli etsinyt käsiinsä lähtöpaikaltaan sekä matkan varrelta ja ahdistellut herkeämättömillä kysymyksillään ei ollut kyennyt kertomaan hänelle, missä hänen kohtaamansa ihmiset asuivat. Se ei kuitenkaan lannistanut häntä, sillä hänellä oli jo suunnitelma, jonka avulla hän uskoi löytävänsä näiden tyyssijan varsin lyhyessä ajassa. Hän oli lähestymässä Kathanin solaa, joka johtaisi vuoriston toiselle puolelle, mutta sinne hänen ei tarvitsisi mennä, sillä hän tiesi, että länsipuolella asuvien keskuudesta hän ei etsimäänsä löytäisi. Hänen tarvitsisi vain löytää se kohta, jossa hänen seurattavansa olivat poikenneet pois kulkutieltä. Siihen asti hän oli onnistunut löytämään ihmisiä, jotka ainakin tunnistivat edellä kulkeneet hänen kuvauksestaan, vaikka eivät taitaneetkaan kertoa heistä enempää. Nyt hän sen sijaan oli tulossa eräseudulle, jossa hän saattoi auttajien puuttuessa luottaa vain omiin silmiinsä.

Hänen silmissään toistuivat hänen lapsuusmuistonsa ihmisistä, joille hänellä ei ollut nimeä, mutta jotka olivat asettuneet pysyvästi asumaan hänen sisäiseen maailmaansa. Ensimmäisen kohtaamisen aikaan hän oli ollut vain pieni poika, niin nuori, että osasi häidin tuskin kysyä äidiltään, keitä muukalaiset olivat olleet. Hänen

äitinsäkään ei ollut osannut vastata, mutta tarkatessaan tämän kasvoja hän oli oivaltanut muukalaisten kosketaneen tämän sydäntä. Olivatko he herättäneet tässäkin hetkeksi lähes levottomuudeksi kohoavan kaipauksen, kuin muiston, jonka alkuperää tämä ei kyennyt tavoittamaan. Arjen pyörteissä äiti unohti vähitellen kohtaamisen, mutta hän itse ei voinut unohtaa sitä vielä miehuuteen varttuessaankaan. Se jäi hänen uniinsa, palaten joskus ohi vilahtavana aavistuksena tai kerran vuodessa tai kahdessa sykehdyttävänä näkymänä, josta eroaminen heräämisen myötä oli aina yhtä koettelevaa.

Sitten tuli toinen kohtaaminen, hänen omassa kotikylässään, vain joitakin päiviä sitten. Muukalaiset, yksi nainen ja kaksi miestä, eivät ehkä edes huomanneet, että hän oli lähettyvillä, näki heidät ja kuuli heidän puheensa toisten kanssa. Hän oli toki nähnyt ennenkin, kuinka ihmiset osoittavat toisilleen myötätuntoa ja rakkautta, kun purkavat toisilleen huoliaan ja murheitaan. Joskus he voivat auttaa toisiaan, ja silloinkin, kun eivät voi, he voivat ainakin jakaa murheet. Niin tekivät nämä muukalaisetkin, mutta kun hän kuuli heidän sanansa, täsmälleen samat sanat, jotka hän nyt muisti kuulleen lapsenakin, hän tiesi, että ne eivät olleet pelkkää myötätuntoa. Ne olivat myös lupaus.

"Niin ei tarvitse olla." Tuo lyhyt, vakuuttava lause loisti valoa, jota hän ei enää halunnut päästää silmistään. Vaikka muukalaiset eivät olleet luvanneet puhekumppanilleen apua tai ratkaisua omasta kädestään, he olivat rohkaisseet tämän uskomaan, että sellainen oli olemassa ja tavoitettavissa. Samalla he havahduttivat sivummalta kuunnelleen Riwan; lause oli kuin tunnussana, kuin nimi sille nimettömälle tarpeelle, joka nyt kohosi esiin kätköistään hänen sisällään täydessä hehkussaan. Jollei hänen kivuista kärsivä isänsä setä olisi odottanut lääkkeitään, hän olisi lähtenyt muukalaisten mukaan siltä seisomalta. Kun hän palasi takaisin, muukalaiset olivat jo menneet, kenenkään tietämättä minne, ja hän seisoi paikoillaan kyyneliin asti järkyttyneenä samalla kertaa tavoittamisen ilosta ja menettämisen pelosta. Hän oli saanut toisen tilaisuutensa; kolmatta hänen kohdalleen ei hänen elinaikanaan ehkä enää tulisi.

Taivaltaessaan kauppareittiä hän oli nähnyt jo joitakin

kohtia, joista joku näytti poikenneen tieltä, mutta tarkempi tutkiminen paljasti jäljet lopulta aina eläinten tekemiksi. Hän tunsi jo epätoivon liikahtelevan sisällään jyrkkäseinäisen solan lähestyessä ja toivon löytää järkeenkäypä poikkeamispaikka sen edeltä huvetessa. Kun hän sitten löysi oikean kohdan, merkit olivat varsin selvät. Kauppareitti kiersi rinteenukoneman ympäri ja jatkui nopeasti kapenevaan, vuoriston läpi vievään solaan. Kaarteen jyrkimmässä kohdassa, jossa oli hakatusta kivistä valmistettu pylväs opastamassa reitistä epätietoisia kulkijoita, näkyi penkereen reunalla ihmisten jättämiä jälkiä: tukea etsivien käsien riipimiä pensaita, jalkineiden jättämiä painaumia ja maahan laskettujen kantamusten jälkiä. Hän saattoi luoda silmiensä eteen toisinnon siitä, minkälaisin liikkein kulkijat olivat penkereeltä laskeutuneet, ja otti heistä oppia seurattessaan heitä.

Vuorijono jatkui kohti etelää. Solan suuta vastapuolelta reunustavan pienen vuoren takaa kohosi näkyviin tumma, karhea, laakealakinen ja ylhäältä läikittäin luminen Gremerta ja sen takaa seudun vuorista suurin ja uljain, ylärinteiltään valkoisena säkenöivä Sirfa Tó. Hän oli jo naapurikansojen asuinsijoilla, eivätkä monet ympäristön nimistä olleet enää hänelle tuttua kieltä. Hän tähysi maastoa, jonne hänen näkemänsä jäljet häntä johtivat. Matkanteko olisi vaikeampaa kuin kauppareitillä, mutta ei ylivoimaisen vaikeaa. Ei missään tapauksessa ylivoimaisen vaikeaa ainakaan hänen samumattomalle innolleen!

Matkan haasteet alkoivat paljastua jo alussa, kun nopeasti sivuutettavalta näyttänyt vuorenrinne tarjosi hänelle vastaantulevien töyräiden takaa yhä uusia kivikkoisia ja heinikkoisia osuuksia taitettavaksi. Ylärinteellä ei näkynyt ihmisasutuksen merkkejä eikä edes kohtaa, josta ylös olisi voinut lähteä nousemaan. Niin oli itse asiassa hyvä, koska vakuuttavan luoksepääsemättömät rinteenosat säästivät hänet ylimääräisiltä harharetkiltä. Toisaalta maasto hankaloitui myös hänen alapuolellaan ja pakotti hänet siirtymään yhä ylemmäksi muuten vaakasuuntaisella kulkureitillään. Pian hänen silmänsä ja jalkansa kuitenkin tottuivat vaeltamaan rinteellä omin neuvoin kuten maantiellä ja vapauttivat hänen mielikuvituksensa vaeltamaan omia teitään.

Jos hän olisi kertonut lähtönsä syyt kotikylänsä asukkaille, häntä olisi epäilemättä kutsuttu hulluksi, mutta kuinka suurenmoista hulluus saattoikaan olla! Jos hän löytäisi etsimänsä – ja jo pelkkä mahdollisuus oli riittävä syy lähteä matkaan – autuus olisi hänen hulluutensa palkka.

Entä mitä oli autuus? Odottiko häntä määränpäässään onnellista elämää elävä kansa? Millä tavoin onnellista? Jos onni olisi riidan ja itsekkyyden poissaoloa, onni täytyisi yksinäisyydessä. Mutta ei onni ollut yksinäisyyttä. Ehkä se oli kohtaamista, sellaista kuin hänen oli ollut? Sitä, että annettiin ja otettiin vastaan jotakin, millä oli merkitystä? Iloista sellainen elämä ei välttämättä olisi, vaikka hän itse täytyi ilolla sitä ajatellessaan. Tuskin muukalaiset itsekään olivat aina iloisia, vaikka jaksoivatkin hymyillä toisille. Ehkä onnellinen elämä ei ollut helppoakaan – hänen vaelluksensa muukalaisten jäljillä oli jo kouriintuntuva esimerkki siitä. Yksi ainoa heidän kanssaan vaihdettu katse riitti kuitenkin kertomaan, että he olivat osallisina jostakin luovuttamattomasta.

Kun hän saapui Gremertan rinteille, hän siirtyi kulkemaan hiukan ylemmäksi, jotta jyrkemmin viettävät alarinteet eivät saisi häntä horjumaan. Rinteiltään nähtynä vuori oli kuin kuperaksi pullistunut, valtava, kivinen ylänkö, jota muilta vuorilta tuiskuava lumi monin paikoin hunnutti. Hän olisi voinut helposti kääntyä kohti sen lakea ja taivaltaa sen poikki, mutta ei ryhtynyt siihen, koska tiesi, että vuoren toisella puolella ei ollut tarjolla muuta kuin syvä rotko.

Vaikka vuori oli jyrävä ilmestys, se alkoi lopulta jäädä taakse hänen jatkaessaan sinnikkäästi matkaansa. Rinne kaartui kohti Gremertan ja Sirfa Tón välisessä notkossa kohti alavia maita ryöppyävää vuoripuroa. Nyt hänen oli myöskin aika etsiä merkkejä edelläkulkijoista, jotta ei päätyisi väärälle reitille. Ylävirran puolelta tuskin kukaan yrittäisi puron yli, jollei rakastanut Sirfa Tón jäässä ja lumessa kahlaamista. Riwa käänsi katseensa alavirtaan, jonka suunnalla edessä oleva maasto näytti helpokulkuisemmalta. Hetken tähyämisen jälkeen hän havaitsi myös oivallisen apuneuvon, jota puron ylittäjät epäilemättä käyttäisivät: alempana puron kuohuista työntyi esiin kallionkieleke.

Hän laskeutui alemmaksi rinteellä sulavan lumen kastelemassa kivisessä heinikossa ja saapui lopulta kielekkeen kohdalle. Hän ei tiennyt, millä tavoin muut olivat kielekettä käyttäneet, mutta hän itse päätti ylittää puron hyppäämällä kielekkeelle ja siltä pois. Hyppy ei olisi ylivoimaisen pitkä, mutta kömpelyydellä olisi ikävät, kenties vaarallisetkin seuraukset, jos hän ei päätyisikään kielekkeelle. Kulkureittiä ei selvästikään ollut tarkoitettu vanhuksille eikä lapsille. Rantatöyräällä näkyvät merkit kertoivat kuitenkin, että jotkut muutkin olivat ylittäneet puron samalta kohdalta. Näkemänsä rohkaisemana hän otti muutaman askeleen vauhtia, hyppäsi, ja päätyi kuin päätyikin tasaiselle, kolmiomaiselle, kuohujen ympäröimälle ulokkeelle. Kivi oli roiskeista märkää, mutta ei vaarallisen liukasta. Lisäksi kiveen oli kiinnitetty jyrävä vaarna, kaiketi niitä varten, jotka eivät luottaisi pelkkiin jalkoihinsa.

Toinen hyppy toi hänet Sirfa Tón puoleiselle äyräälle, josta hän lähti enemmittä mietteitä jatkamaan matkaansa. Hän siirtyi vähitellen alemmaksi rinteellä, sillä Sirfa Tón puolella lunta riitti pitemmälle alarinteitä kohti, eikä lumessa näkynyt mitään seurattavaksi sopivia jälkiä.

Hän yllättyi itsekkin siitä, kuinka joutuisasti matka taittui, kun hän sai kulkea vaakasuoraan, eikä maasto ollut erityisen hankalaa. Kulkeminen vaati silti veronsa, ja kun Sirfa Tó oli jo jäänyt taakse ja sitä seuraava pienempi, hänelle tuntematon vuori alkoi paljastaa hänelle jo kaakkoistakin rinnettään, hänestä alkoi tuntua, että pian olisi sopiva hetki pysähtyä ja leiriytyä. Aurinkokin alkoi jo laskea.

Hän oli tullut kohtaan, josta hän ei enää voisi jatkaa eteenpäin samalla korkeudella. Seuraavan vuoren rinne olisi liian jyrkkä hänen kulkea, joten hänen oli päätettävä, laskeutuako alas koko vuoristosta vai kääntyäkö ylös jään ja lumen keskelle ja pyrkiä harjanteen yli vuoren läntisille rinteille, jotka antoivat rykelmäisen vuorijonon sisäosiin päin. Nyt olisi vähäinenkin vihje edelläkulkeneiden reitistä arvokas! Hän samoili rinteellä edestakaisin yrittäen löytää jälkiä tai muita merkkejä. Niitä ei kuitenkaan juuri näkynyt, tai jos näkyi, ne olivat hänelle liian epämääräisiä tulkittaviksi. Katseltuaan hetken alarinteen suuntaan hän päätti lopulta kääntyä ylös. Hän etsi kulkiessaan sopivaa, kyllin suojaisaa

leiriytymispaikkaa, mutta avoin, kalteva rinne ei sellaista tarjonnut. Kohta hän huomasi nousevansa rinnettä jälleen ohuessa lumessa.

Kumpareiseksi käyvä rinne paljasti hänelle kuitenkin tasaisen alueen, kuin kainalon, jossa suurempi vuori piti pienempää. Vuorensinämien ympäröimän alueen perältä lähti jyrkästi nouseva kapeikko, jonka kautta hän voisi yrittää ylös – mutta sen vuoro tulisi vasta seuraavana päivänä.

Löydettyään mielestään sopivan yöpymispaikan hän huomasi, että joku muukin oli aikaisemmin päättänyt yöpymään samalla paikalla. Hänen edessään olivat selvät leiriytymisen jäljet. Yöpyjät olivat sytyttäneet nuotionkin, ja sen jättämän tuhakeon läheltä hän löysi kirkasvärisen hedelmänkuoren. Hän käänteli kuorta käsissään ja myös haistoi sitä oivaltaessaan, että hedelmä oli hänelle tuntematonta lajia. Voitonriemuinen hymy alkoi hiipiä hänen kasvoilleen: selvempää tienviittaa edelläkulkeneet eivät olisi voineet hänelle jättää, vaikka olisivat ripustaneet vuorensinämälle maalatun kilven.

Hän ei sytyttänyt omaa nuotiota, sillä hänellä ei ollut mukanaan puita eikä muuta poltettavaa. Hän oli päättänyt luottaa lämpimään, parhaista jäätikköeläinten pohjavilloista tehtyyn retkivuoteeseensa ja säästää mukanaan olevan keittimen ja siinä olevan vähän öljyn todelliseen tarpeeseen. Vuoteen hän oli ostanut varta vasten retkeään varten tuntemaltaan kokoneelta vaeltajalta; tämä oli jo aloittelemassa vanhuuden lepoaan ja saattoi siksi myydä varusteitaan nuoremmille. Vuoteen lämpöön paneuduttuaan hän tunsu, että oli osunut oikeaan luottaessaan vanhuksen varusteisiin ja neuvoihin.

Jo saapuessaan harjanteen laelle hän tiesi tulleen perille. Lämmin auringonpaiste saatteli hänen askeliaan, kun hän ylitti laen korkeimman kohdan. Maa alkoi aleta hänen edessään ja näkymä laaksoon avautui vähän kerrallaan. Lehtipuiden tuoksu leijui häntä vastaan ja ensimmäiset kukat ilmaantuivat hänen jalkojensa ympärille jo ennen laakson rinnettä. Vielä muutama askel... ja sitten hän seiso i laakson äärellä, katsellen päivänvalossa kylpevää puiden paljoutta ja kauniita asumuksia niiden katveessa. Hän veti laakson elämää huokuvaa ilmaa keuhkoihinsa kuin autiomaan jälkeiseen janoon.

"Kleion!" hän huusi niin, että hänen

nukkumapaikkansa seinämä kajahti, ja hän säpsähti hereille omasta äänestään. Kaksi irrallista kuvaa olivat löytäneet toisensa hänen ajatustensa maailmassa.

Kleion oli kuitenkin myytti. Niin hänen opettajansakin oli hänelle aikoinaan kertonut. Kukaan ei tiennyt, missä Kleion sijaitsi, mutta sen oloista ja elämästä oli olemassa moniakkin kertomuksia. Se oli tarinoiden Vuorikaupunki. Ei ehkä itse asiassa aivan kaupunki, sillä vuorenrinteille sijoittuessaan se ei voinut olla juuri kylää suurempi. Kaupungiksi runoniekat sitä kuitenkin omista syistään mielellään kutsuivat. Mutta yhtä kaikki: matka olisi hänelle täyttymys, vaikka perillä odottaisi vain muutama pahainen tölli.

Hän kokosi varusteensa ja söi malttamattomasti mutta vaeltajan kuriin pakottautuen kuivattuja hedelmiä ja pari leivänpalaa vaatimattomaksi aamiaiseksi, ja joi vielä pari kulausta vettä. Aurinko paistoi kirkkaalta taivaalta, mutta hän oli seinämien luomassa vaaleansinertävässä katveessa. Hiljaisuutta eivät rikkoneet edes tuulen tai eläinten äänet.

Hän astui tasanteen perällä olevaan kapeikkoon, joka lähti nousemaan jyrkästi ylemmäksi, ja nyt hän joutui käyttämään kulkemiseen kaikkia neljää raajaansa. Ylempänä koettelemus helpottui reitin loivetessa, ja vilkaistessaan taakseen hän lähes yllättyi siitä, että oli uskaltanut kiipeämään ylös ilman apuvälineitä. Kulkureitti oli pelottavan näköinen ja paikoin varsin liukas, mutta oli kuitenkin tarjonnut jatkuvasti luotettavia jalansijoja.

Käännyttyään vaakasuoraksi kapeikko taittui jyrkästi oikealle ja avautui vähitellen suureen, loivarinteiseen solaan, jota peitti auringonpaisteessa kirkkaana säkenöivä lumi. Hän katseli hetken puolelta toiselle. Suunnan valinta oli helppo, koska pohjoinen tarjosi hänelle pelkän umpikujan. Niinpä hän laskeutui solan pohjalle, pitkän ja kiemuraisen jäätyneen lammen lumiselle rannalle ja lähti tarpomaan kohti etelää ohuen ilman aiheuttama hengästys vähän kerrassaan tasaantuen.

Myytit eivät synny tyhjästä – tätä lausetta Riwa toisteli ajatuksissaan jatkaessaan matkaansa. Nouseva aurinko valaisi lumisista vuorenrinteistä yhä alempia osia. Raikas ilma ja puhtaan valkoinen loiste tuntuivat huuhtovan hänen mielensäkin yhtä puhtaaksi ja raikkaaksi.

Miltä muukalaisista mahtoi tuntua laskeutua alaville maille ja kohdata sen raadollisuutensa keskellä kärsivät asukkaat? Oliko se heistä raskasta ja vastenmielistä? Vai vain järjettömän outoa? Yhtäkään inhon ilmettä hän ei ollut ehtinyt nähdä muukalaisten kasvoilla.

"Puhdas ja vapaa." Sanat oli helppo lausua, mutta ne vaativat paljon. Mistä muukalaiset olivat puhtaita ja vapaita? Pahasta tahdosta? Kärsimyksestä? Kuolemasta? Hekin olivat kaikesti ihmisolentoja. Silloin he myös kärsisivät, vaikka eivät olisikaan itse vetäneet kärsimyksiä päälleen. Kestäisikö muukalaisäidin toivo vielä ainoan lapsensa kuolinvuoteenkin äärellä? Mistä hän saisi vastaukset polttaviin kysymyksiinsä? Olisiko puhdas vielä puhdasta, kun sitä peittäisivät mätäpaiseet, ja vieläkö vapaa olisi vapaata, kun heikkous kahlitsisi vuoteeseen?

Ei näin! Mistäpä ulkopuoliset sen tietäisivät? Ei tuntematonta voi arvioida, ennen kuin siihen on tutustunut. Ainakaan sitä ei pidä mennä arvioimaan sen mukaan, mitä on syntymästään asti omaksunut ankeudessa, jossa kukaan ei paremmasta tiedä.

Kuin Riwan mielessään käymään väittelyyn osallistuen taivas alkoi vetäytyä pilveen, kun hän aimo matkan solassa taivallettuaan pysähtyi syömään. Hänen niukat, vähemmän lumiselle retkelle kaavaillut ruokavaransa riittäisivät enää päiväksi, korkeintaan pariiksi. Siihen mennessä hänen olisi joko päästävä perille tai käännyttävä sivulle, ulos vuoristosta täydennystä noutamaan. Hän etsi katseellaan otollisinta kulkusuuntaa solassa, joka alkoi vähitellen kohota ja käydä laveammaksi. Vuoret eivät antaneet hänelle varmaa vastausta, mutta sen sijaan hän äkkäsi hiukan edempänä lumessa muutamia painumia. Ne olivat jo tuulen pehmeiksi heikentämiä, mutta niiden koko, muoto ja rytmi saivat hänen sydämensä hypähtämään. Jalanjalkia, mitäpä muutakaan? Nyt hänellä oli kulkusuunta, jota seurata. Empimättä hän lähti jatkamaan matkaa etelälounaiseksi arvioimaansa suuntaan ja puolusti edelleen mielessään muukalaisten oikeutta muita onnellisempaan elämään samalla, kun hänen silmänsä seurasivat lumista maankamaraa löytääkseen lisää jalkia.

Vielä kerran hän näki edempänä vähäisiä painumia, haipuvia vihjeitä siitä, että paikalla oli saattanut olla

jalanjalkia. Hän jatkoi päättäväisesti matkaansa katse maassa. Kun hän sitten havahtui katselemaan ympärilleen, hän huomasi valaistuksen käyneen maitomaisen harmaaksi. Päivä oli kallistumassa iltaan ja huippujen eteen oli laskeutunut sumuverho, joka jätti hänen näkyviinsä vain alarinteet. Hän oli jo noussut ylös solan pohjalta sen loivaa päätyrinnettä, eikä kyennyt edes tarkoin sanomaan, kuinka kauan sitten hän oli jättänyt solan syvät osat taakseen. Vuorenhuiput ympäröivät häntä eri suunnilta jättäen hänet väliselleen alavammalle maalle, jossa lumi kinostui paikoin epämiellyttävän syväksi. Eksymistä hän ei pelännyt, sillä vuoristo oli kuin tie kohti etelää, eikä suoralla tiellä voi eksyä. Tosin vuoristo oli tieksi varsin leveä, ja sen leveyteen mahtui melkoinen määrä sokkeloisia solia ja laaksoja. Eksymisen huolia oleellisempi miettimisen aihe oli se, että hänen pitäisi löytää piakkoin yöpymispaikka, eikä senhetkinen maasto tarjonnut yöpymiseen kovinkaan mukavia mahdollisuuksia.

Hän jatkoi matkaansa sinnikkäästi eteenpäin, uhmaten maisemaa himmentävää sumua, mutta toisaalta painaen myös harkitsevaisesti mieleensä näkemiään maamerkkejä. Sumu latisti hänen näkemänsä maiseman matalaksi, maankamaran ja alas laskeutuneen pilvikaton väliin. Hän tunsi vaeltavansa salamyhkäisen tutkimattomaksi käyneessä maisemassa kuin toisessa maailmassa.

Maasto alkoi vähitellen laskeutua ja jyrkkeni sitten suoranaiseksi rinteeksi. Hänen laskeutuessaan alaspäin sumu oheni hänen ympärillään, ja pian hänen silmiensä eteen selkeni sen keskeltä poikkisuuntainen laakso tai sola. Hänen huomionsa kiinnittyi erityisesti siihen, että laakson rinteet olivat tummat, vihertävän kirjavat. Ilma oli lämpimämpää kuin edellisessä solassa ja rinteet sen myötä suurimmalta osin lumettomat. Kosteutta ylärinteillä tosin riitti, mutta kitulioiden, pensasmaisten puiden oksista hän sai aikaiseksi siedettävän kuivan alustan vuoteelleen. Aika levolle asettumiseen olikin parahultainen, sillä valo oli jo alkanut vähetä. Hän katseli makuulta ympärillään avautuvaa laaksoa, joka leutoudellaan ja eloisilla rinteillään rohkaisi häntä pitämään kiinni tavoitteestaan.

Jälleen kerran hän kulki lehtipuiden keskellä.

Auringonpaiste säkenöi puiden latvusten lomassa ja viereisen, pienen rinteessä alla olevan lammen pinnassa. Ympärillä kohosi paikoin metsää kasvavia, varjon siniharmaaseen hämyyn verhoutuvia harjanteenhuippuja ja niiden yllä kuulakkain taivaankansi, jonka hän oli koskaan nähnyt. Puiden lomassa kaartui polku, jota pitkin häntä vastaan astelivat mies ja nainen silmät hymystä sädehtien, varta vastenko toivottamaan häntä tervetulleeksi? Hän vastasi heidän tervehdykseensä kielellä, jota hän ei tunnistanut, mutta jota hän kuitenkin jollakin oudolla tavalla sujuvasti taisi. Nyt oli hänen vuoronsa olla muukalainen, ja kuitenkin hän tunsi itsensä perheenjäseneksi.

Hän heräsi pensaanoksavuoteellaan, tällä kerralla ei säpsähtäen, vaan rauhallisesti levollisen yön jälkeen. Muistikuvat yönestä saivat kuitenkin hänen intonsa viriämään jälleen, ja hän kävi aamutoimensa reippaasti läpi päästäkseen pian jatkamaan jälleen matkaa.

Hän laskeutui metsältä ja maalta tuoksuvan laakson pohjalle ja tutkaili katseellaan sen rinteitä niin korkealle kuin alhaalla ajelehtivien pilvien liepeet sallivat. Laakso itse antoi hänelle jälleen avuliaan opasteen: idässä sitä tukkivat jylhän kallioiset, vettä valuvat jyrkänteet, eivätkä eteläisetkään rinteet näyttäneet perin helppokulkuisilta. Elleivät jäljet ja merkit erityisesti muuta vaatisi, hänen kannatti lähteä pitkin laakson pohjaa kohti länttä. Ennen matkaanlähtöään hän kuitenkin samoili laakson pohjalla edestakaisin löytääkseen lisää jälkiä.

Täyteen varmuuteen hän ei päässyt, mutta uskoi löytämiensä taipuneiden heinien ja jalanjalkien kaltaisten painumien perusteella, että länsi olisi kuin olisikin otollisin vaihtoehto. Aikaa tuhlaamatta hän lähti matkaan pitkin pehmeää, mutta askelia hyvin kantavaa maata. Hän ei kuitenkaan ehtinyt matkata kovinkaan pitkään, ennen kuin sumu alkoi taas aleta kohti laakson pohjaa ja kääri hänet lopulta harmaaseen vaippaansa. Sitten, maaston alkaessa kohota, hän sai jälleen seuraansa lumen ja jään, jotka hän oli laaksoon saapuessaan ehtinyt jo hyvästellä.

Hänen silmänsä haravoivat ahnaasti edessä näkyvää lumista, kivien täplittämää maankamaraa, etsien mitä tahansa merkkejä edellä kulkeneista ihmisistä. Hän ponnisti nähdäkseen mielessään muukalaiset jälkiä

jättämässä ja seuratakseen heidän aivoituksiaan reitin valinnassa. Selittämätön aavistus hänen sisällään kertoi hänelle, että hän oli jo lähestymässä määränpäättään. Hän ei huomannut edes panna merkille, että hänen mielikuvansa siihen asti kuljetusta reitistä kävi matkan pidetessä yhä epämääräisemmäksi.

Luonto palkitsi hänen sinnikkyytensä. Iltapäivällä sumu alkoi vihdoin kohota ja jopa hälvetä huippujen ympäriltä. Hän saattoi jälleen nähdä maiseman, jonka keskellä hän kulki. Maasto aleni jälleen ja lumi ja jää sulivat pois hänen kulkureitiltään ilman lämmitessä. Suunnasta hän ei tosin ollut varma, sillä aurinko oli yhä paksuhkon pilvikerroksen kätköissä. Sitä hän ei kuitenkaan jäänyt pohdiskelemaan, sillä hänen edessään oli näky, joka sai hänen sydämensä pamppailemaan nopeammin kuin matkan rasitukset.

Määränpäänsä sykähdyttävää metsää hän ei vielä nähnyt, mutta hän näki oikealta puoleltaan eteenpäin jatkuvan korkean vuorenharjanteen. Hän ei kyennyt sanomaan, mikä teki tästä harjanteesta erilaisen kuin edellisistä ja sai hänet arvelemaan, että hänen määränpäänsä olisi juuri sen takana. Ehkä se näytti eheydessään ja erillisyydessään ulkokuoren kaltaiselta, ikään kuin sen erityisenä tehtävänä olisi kätkeä suojaansa jotakin hyvin merkittävää. Sola, jossa hän nyt oli, jatkui hyvän matkaa suoraan eteenpäin harjanteen vieritse, kunnes harjanne kaukana kaartui oikealle näkymättömiin ja sola laajeni harjanteen sille suomaan tilaan. Hänen vasemmalla puolellaan oli loivempi, matalampi ja rikkonaisempi harjanne, jonka huippujen lomasta erottui toisia, etäisempiä vuorenhuippuja.

Lunta oli tässä solassa vain vähän, ja sekin vähä oli suurelta osin sulanut suuriksi lammikoiksi. Ilmassa tuntui hetkittäin aiempaa lämpimämpiä tuulahduksia. Puheet lämpimästä laaksosta lumen ja jään keskellä olivat naurattaneet ihmisiä, jotka tunsivat vuoristosoutuja, mutta Riwa tunsu jo nähneensä kyllyiksi lämpimiä laaksoja kylmyyden keskellä ottaakseen todesta sen, mitä tarinat kertoivat. Kleionin kaltainen laakso saattoi olla poikkeuksellinen, mutta pitäisikö sitä sen tähden kutsua mahdottomuudeksi?

Vuorenrinne veti häntä vastustamattomalla voimalla puoleensa, mutta ankarasti ponnistaen hän sai hillityksi

itsensä kylliksi pysähtyäkseen syömään ja lepäämään. Hän huomasi ottavansa jo keventyneestä selkäpakkauksestaan yhden viimeisistä ruoka-annoksistaan. Se ei huolettanut häntä paljoakaan, sillä kohta olisi ruoka-annosten laskeminen ohi! Hän söi tietoisesti hitaasti ja antoi vatsansa sulatella ruokaa samalla kun hänen mielensä sulatteli hänen silmiensä eteen avautuvaa jylhää näkyä. Rinne oli vaikuttava, vaikka hän katselikin sitä lähes sen juurelta, eikä ollut ihme, etteivät ohikulkijat helposti saisi päähänsä kivuta sen harjalle tuntematonta valtakuntaa etsimään.

Mutta olivatko nämä varmasti oikeat vuoret? Minkälaiisten vuorten ympäröimä Kleion oli? Tarinat eivät sitä kertoneet. Saattoihan olla, että hän oli erehtynyt ja että hänen intonsa oli kiintynyt vääriin rinteisiin, mutta hän ei ollut nähnyt mitään muuta tarkoitukseen yhtä täydellisesti sopivaa harjannetta, joten se oli jo pelkästään siksi tarkemman tutkimisen arvoinen.

Ei! Turha epäily pois! Tänne hänen ponnistelunsa oli hänet johdattanut, ja täältä hänen oli etsintänsä aloitettava, jatkuipa se sitten miten pitkälle tahansa.

Kun hän oli saanut ateriansa syödyksi, olivat hänen rinnettä vaeltaneet silmänsä jo saaneet reitinkin suunnitelluksi. Hän lähestyi rinnettä kuin kohti palkintoa kiirehtien, eikä hänen vauhtinsa vähennyt edes rinteeseen kääntyessä nousuun. Hän supatti ja mutisi hengästyksensä keskeltä tunnettujen, Kleionista kertovien runojen säkeitä, ja välillä hänen intonsa loi niille jopa sävelen. Laakson pohja jäi hetki hetkeltä alemmaksi. Lopulta rinne alkoi jyrkettä niin, että jopa hänen palavan henkensä oli taivuttava tunnustamaan ruumiin rajallisuus. Saatuaan kompuroidessaan jo joitakin naarmuja ja vaatteidensa alle kenties pari mustelmaakin hän hidasti vauhtinsa päättäväiseksi kiipeämiseksi ja pysähtyi aina välillä, kun hän tunsu rintansa olevan halkeamaisillaan. Hänen katseensa ja tahtonsa olivat kuitenkin koko ajan kiinnittyneet ylös, huipuille, jotka olivat varmasti yhä lähempänä, vaikka eivät rinteeseen muodon johdosta kaiken aikaa hänen silmiinsä näkyneetkään.

Hän tunsu olonsa turhautuneeksi liukuessaan sileätä kiveä pitkin alaspäin. Hän yritti uudelleen ylös, mutta liuku alkoi uudelleen, ja tällä kerralla se ei pysähtynyt, ennen kuin hän oli päätenyt kymmeniä kertoja oman

pituutensa alaspäin, karheammalle rinteenosalle. Lannistumatta hän siirtyi varovaisesti sivulle päin ja yritti uudelleen.

Vuoret eivät päästäneet häntä huipuilleen. Hammastaan purren hän yritti yrittämistään, sadatellen mielessään tyhmyyttään lähteä matkaan ilman kunnollisia kiipeilyvälineitä. Noinko hän vain olisi kävellyt lauleksien tavoittamattomaan unien maahan, joutumatta kertaakaan tosissaan ponnistamaan? Ei, hänen ei pitäisi olla yllättynyt siitä, että matkalla voisi vastaan tulla haasteitakin. Vuorenrinne oli pitkä, ja jostakin löytyisi takuulla kohta, joka antaisi periksi hänen sinnikkyytensä edessä!

Mistä muukalaiset itse kulkivat? Eivät kai he kaikki voineet olla niin nuoria ja vahvoja, että saattoivat kiipeillä rinteillä? Vai voisivatko sittenkin? Ei, siihen hän ei uskonut. Heillä oli pakko olla jokin toinen reitti. Mutta löytäisikö hän sitä koskaan tästä vuoristosta? Jotakin tietä hänen oli päästävä perille, olipa reitti sitten helppo tai vaikea.

Hän seisahtui. Oliko hän aistinut nenässään tuoksun häivähdyksen? Vivahdus oli kadonnut yhtä nopeasti kuin oli tullutkin, jättäen hänen sieraimensa tavoittelemaan turhaan jälkiään, mutta hänen mielikuvansa olivat jo heränneet. Oliko se ollut metsän tuoksu? Elinvoimaisen, rehevän metsän tuoksu! Lehtipuita! Kukkivia pensaita! Mistä sellainen aistimus olisi saattanut kantautua? Hän vilkaisi ylärinteelle ja näki vuorenharjalla notkelman, kyllin syvän, että sen voisi ajatella päästävän ulos hive- nen laakson ilmaa, mutta ei kuitenkaan kyllin syvää, jotta se olisi laskeutunut hänen ulottuvilleen. Uusi innon leimahdus valtasi hänet, mutta sileä, liukas, paikoin lumen peittämä kivi ei myöntynyt rahtuakaan.

Kun hän seuraavan kerran menetti jalansijansa, hänen allaan oli sekä lunta että irtosoraa. Hän joutui nopeaan liukuun ja poukkoili tuota pikaa rinnettä alas nopeudella, joka ilmiselvästi vaaransi hänen henkensäkin. Pysähdyttyään lopulta alempana rinteellä hän hieroi voihkaisten kipeytyneitä ruumiinosiaan ja mieli pettymyksestä kirvelen lähti laskeutumaan kohti solan pohjaa tähytäkseen ylärinteitä kunnioittavamman välimatkan päästä ja löytääkseen uuden ylityskohdan.

Ilta tuli. Kun hämärtyvä valo uhkasi jo kätkeä

mahdolliset ylityspaikat näkyvistä, hän päätti lopulta käydä levolle. Hän nousi rinteelle sijaamaan itselleen vuodetta silläkin uhalla, että ilma olisi siellä kylmempää ja tuulisempaa. Siten hän olisi ainakin hiukan lähempänä rakkautensa kohdetta.

Sään kylmyys pysyi hänen lämpimän vuoteensa ulkopuolella. Hän hillitsi innostuksensa toivoa huokuvaksi odotukseksi ja vaipui uneen jopa nopeammin kuin edellisinä öinä. Hänen ympärillään oli hiljaista ja pilvien peittäessä tähdet myöskin sysipimeää. Rauha oli rikkumaton.

Hän istui oman talonsa kuistilla katselemassa, kuinka loppuiltapäiväinen auringonvalo siivilöityi puiden joukkoon hiukan ennen kuin aurinko laskisi vuorenharjanteen taakse. Takapihalta kantautui vaimeita, iloisia ääniä; siellä oli hänen rakas perheensä omista askareissaan, tai kenties vain aikaa viettämässä. Hänen ystävänsä tekivät matkoja vuoriston ulkopuolelle, ja pian, hänen lastensa vielä hiukan vartuttua he voisivat lähteä toisten seurassa samanlaisille matkoille. Heidän kotinsa ja laakson kaikki asukkaat odottaisivat heidän paluutaan vuorilla.

Hän heräsi. Aamu ei ollut vielä valjennut, mutta heikko, hämärä kajastus kertoi, että yö alkoi jo olla lopuillaan. Hän kääntyi vuoteessaan ja yritti kaikin keinoin sukeltaa takaisin maailmaan, jonka herääminen oli häneltä riistänyt, mutta se vältteli häntä. Hän onnistui ainoastaan tavoittamaan sekavia, horteisia ajatuksien ja kuvajaisten katkelmia, ennen kuin hän heräsi uudelleen ja huomasi auringon jo nousseen.

Sää oli yhä pilvinen, mutta pilvikerros oli nyt ohuempi ja valo kirkkaampaa kuin edellisenä päivänä. Yksi ainoa vilkaisu vuorenrinteelle sai hänen verensä kohisemaan hänen suonissaan ikään kuin hän olisi jo reippaillut koko aamun. Hän nousi aikailematta vuoteestaan ja kokosi tavaransa venytellen samalla lihaksiaan. Hänen ruokavaransa olivat loppuneet, mutta se ei saanut häntä lannistumaan. Hän oli jo perillä; hänen pitäisi enää päästä sisälle vuorten taakse kätkeytyvään laaksoon.

Kuuliaisena päättäväselle, kurinalaisuutta vaativalle suunnitelmalleen hän siirtyi takaisin solan pohjalle, jossa kulku oli turvallisempaa, ja jatkoi matkaansa eteläiseksi otaksumaansa suuntaan seuraten katseellaan rintein

muotoja. Vuorenharjanne ei kuitenkaan antanut hänelle periksi, vaan pysytteli korkeuksissa, tavoittamattomissa ylärinteensä suojissa. Se vakuutti häntä yhä lisää siitä, että hän oli löytänyt määränpänsä, muulta maailmalta sulkeutuneen laakson. Hän jatkoi sinnikkäästi matkaansa, kunnes tuli harjanteen suoran osan loppupäähän. Sillä kohdalla harjanne lähti kaartumaan oikealle ja sola alkoi laveta harjanteiden väliseksi tasamaaksi. Lumen määrä alkoi jälleen lisääntyä, ja pian hän huomasi rinteän peittyvän yhtenäiseen valkoiseen kerrokseen. Tästäkin kehkeytyi hänelle hyvä uutinen: jos kivi ei tarjoaisi hänelle jalansijoja, niin ehkäpä jää tarjoaisi. Ainakin se oli pehmeämpää kuin mikään vuoriston kivirinteistä.

Hän lähti nousuun. Lumi ei ollut kovin syvää, ja sen alla oli rikkonainen, jäätyneet kerros, johon hän saattoi tukeutua kiiwetessään. Kärsivällisesti ja tunnollisesti hän koetteli jokaista jalansijaansa, ennen kuin laski painonsa sen varaan. Vähän kerrallaan hän nousi, kunnes hän alkoi olla korkeudella, jossa vastakkaisella suunnalla kohoavien huippujen takaa paljastui toisia samanlaisia. Hänen mielensä yleni yhdessä hänen kiipeävän ruumiinsa kanssa, ja maiseman avartuessa avartui hänen sydämensäkin. Silti hän ei unohtanut hetkeksikään tarkkaavaisuuttaan kiiwetessään, ja niinpä hän alkoi lopulta saapua korkeuteen, josta hän oli kivisellä rinteellä luistanut alas, ja sitten korkeammallekin. Ponnistelu oli vaativaa ohenevassa ilmassa. Hänen sydämensä takoi ja hänen rintaansa puristi. Hän pysähtyi hetkeksi lepäämään, kädet ja jalat tuettuna kukin omalle sijalleen lumenalaisen karheen jään muotoihin.

Lämmön tunne pyyhkäisi hänen kasvojaan, ja sitä seurasi häivähdys hänen nenässään. Pois karanneet vivahtukset häilyivät jälkikuvina hänen sieraimissaan: multaa, puita, kukkia, veden kosteutta ilmassa. Oliko joukossa jopa ihmisten läsnäolon tuoksu? Vivahtus savua? Hänen jalkansa vavahtelivat, kun hän yritti ruumistaankin ponnistaen tavoittaa varmuuden aistimuk-sensa alkuperästä. Vuorenrinteellä ei lämmön ja tuoksun lähteitä näkynyt. Olisivatko aistimukset voineet kantautua rinteän toiselta puolelta? Uusin voimin hän alkoi haparoida ylös johtavia jalansijoja lumen alta. Hänen toimensa kuitenkin keskeytyivät, kun hän tunsii värähdyksen allaan, kuin rummunlyönnin vasten

maankamaraa. Hän oli hetken paikoillaan, yrittäen päästä selvytyteen siitä, mitä oli tuntenut. Äkkiä hänen vasen jalkansa nytkähti kämmenenleveyden alapäin jään petettyä sen alta. Ja sitten tuli uusi, voimakkaampi värähdyks rintein jäässä. Ja sitten toinen.

Samassa hän olikin jo matkalla alas. Kokonainen laatta jäätä oli irtautunut hänen altaan ja ympäriltään, ja hajosi nyt sirpaleiksi hänen ympärillään poukkoillessaan rinnettä alas yhdessä hänen kanssaan. Lumi pehmeni hänen alastuloaan, mutta ei vähentänyt sen vääjäämättömyyttä. Hänen syöksynsä pitkin rinnettä tuntui jatkuvan loputtomiin, mutta sitten hänen vauhtinsa alkoi laantua, ja lopulta hän joutui toteamaan alastulonsa päättyneen rintein juurelle. Vuori oli armahtanut häntä, sillä lunta oli ryöpyntynyt hänen kanssaan alas liian vähän, jotta se olisi haudannut häntä alleen.

Syvään hengittäen ja käsiään nyrkkiin puristaen hän kömpi ylös lumesta ja lähti tarpomaan päättäväisin askelin rintein sivuitse, kenties länteen. Hänen olisi vain yritettävä uudelleen, yhä uudelleen, kunnes hän pääsisi perille. Jostakin laakson asukkaat olivat tulleet sieltä ulos, ja jostakin hän pääsisi samoin sisään.

Nälkä kummitteli hänen sisikunnassaan, mutta hän pyyhkäisi sen syrjään kuin pölyhaituvan tavoitteidensa tieltä. Puolessa päivässä hän ei nälkiintyisi niin pahoin, että se haittaisi hänen perillepääsyään.

Entä ellei puoli päivää riittäisi?

Roskapuhetta! Hän oli jo nähnyt puolet laakson ulkopuolesta. Hyvin pian hän olisi kiertänyt sen kokonaan ja löytänyt tien sisään. Ja siellä hän saisi avun vaivoihinsa.

Tulevaisuuteen on kuitenkin vaikea nähdä, ja pian hänellekin valkeni jälleen tämä totuus karulla tavalla. Hän oli tullut laaksoa ympäröivien vuorten seuraavaan, lounaiseksi nimittämäänsä kulmaukseen. Siellä vuorenharjanne kääntyi terävästi pohjoiseen, tai jopa pohjoiskoilliseen. Kulma näytti veitsenterävältä ja rikkonaiselta, ikään kuin laakso vuorineen olisi lohkaistu tai raastettu väkisin irti jossakin toisaalla olevasta emävuorestaan. Nurkkaukseen päättyvä etelärinne oli käynyt pelottavan jyrkäksi ja ryhmyiseksi; sitä teki mieli kutsua paremminkin seinämäksi kuin rinteeksi. Pahinta ei kuitenkaan ollut rintein lähes vihamielisen haastava

muoto, vaan se, että nurkkausta nuoli vuolaana kohiseva koski, joka ei päästänyt häntä sen paremmin ylitseen kuin länsirinteellekään.

Hän arvasi saaneensa nyt viimeisen mahdollisuutensa. Jos hän poistuisi nyt, hän ei ollut varma, löytäisikö enää takaisin seudulle, ja pohjoiseen asti hän ei ehkä jaksaisi kiertää, eikä todennäköisesti pääsisi siltä suunnalta yli ainakaan helpommin kuin etelästä. Hänen oli siis noustava rinteelle juuri tästä kauhistusta herättävästä kohdasta. Rinnettä katsellessaan hän tunsi sisällään uuden innon purkauksen, ja vakuutti itselleen, että minkä rinne jyrkkyydessään vaikeutui, sen se runsastuneiden jalansijojen myötä toisaalta helpottui.

Ryhdyttyään kiipeämään hän totesi arvionsa oikeaksi. Rinne tarjosi hänelle paljon jalansijoja, mutta hänen vilkaistessaan sivuilleen ontto tunne hänen vatsanpohjassaan muistutti häntä siitä, että huolimattomuudesta, josta edellisillä rinteillä nöyrytettiin alas vierimisellä, rangaistaisiin täällä kuoleamalla.

Hän syleili kiivetessään valkean lumista ja tumman kivistä rinnettä ja oli aistivinaan sen taakse kätkeytyvän elämän hehkuvan sen läpi. Lahjaksi vuori ei hänelle kulkureittiä antanut, vaan hänen oli ponnisteltava ja ajateltava tarkoin jokaista liikettään milloin ylös ja milloin sivulle. Tosinaan hän joutui venyttätymään varsin tuskallisiinkin asentoihin. Hän piti ajatuksensa perillepääsystä ja sopotti puoliääneen itserohkaisuksi tarkoitettuja, Kleionia ylistäviä säkeitä. Hän tunsi kiittolisuutta jokaisesta loivemmasta osuudesta ja keräsi yhä lisää päättäväisyyttä loivan osuuden kääntyessä jälleen jyrkemmäksi. Päätyrinteen terävä reunama oli hänen lähellään, mutta kertaakaan hän ei ollut yltänyt sinne asti.

Seuraava osuus ohjasi hänen reittiään kuitenkin vasemmalle, ja pian hän huomasi reunan olevan kädenojentaman päässä. Vielä askelma ja toinen. Hänen vasen kätensä laskeutui reunamalle: hänen sormensa olivat jo länsirinteellä.

Samassa hän oivalsi matkansa katkenneen. Hän ei päässyt oikealle rinteeseen siloittuessa ja kupertuessa uhkaavasti sillä suunnalla. Jos hän yrittäisi nurkkauksen ympäri, hän joutuisi hylkäämään yhdellä kertaa kaikki kolme muuta tukeaan. Haaste oli käynyt ylivoimaiseksi.

Neuvottomana hän jäi paikoilleen ja laski otsansa kylmää, kosteaa kiveä vasten.

Hän ei luopuisi! Ei tässä, ei yhden muita vaikeamman askeleen takia! Raivoissaan hän haparoi vasemmalla kädellään reunamaa, etsien parasta mahdollista kohtaa saada pitävä ote. Välillä hän jähmettyi paikoilleen, kun järjen ääni muistutti hänen pyrkivän Kleioniin eikä kuolemaan, ja sen kohosi haastamaan painiotteluun toinen, kiihkeä ääni, joka kysyi, oliko elämä selin Kleioniin elämää lainkaan. Hitaasti hän kävi läpi joka ikisen reunaman kohdan, johon paikaltaan ylsi, ja tarkoin havaintojaan punnittuaan valitsi sitten niistä sen ainoan, jonka hän saattoi mielestään valita. Hän puristi kiveä kuin olisi tahtonut kätensä juurtuvan siihen. Vielä hetken hän keräsi rohkeuttaan, ja sitten hän alkoi hammastaan purren punnertaa itseään vasemman käsivartensa varaan, oikealla kalliota myötäillen, hädän kiireen ja pelon huolellisen verkkaisuuden ankarassa ristipaineessa. Hänen vartalonsa siirtyi reunaman yli. Hänen jalkansa haparoivat läntistä rinnettä etsien tukea, joka piti, petti, piti ja petti. Hän läimäytti oikean kämmenensä reunaman rosoiseen kiveen, koukisti varpaitaan rinteeseen epätasaisuuksia vasten, ja pysyi kuin pysyikin jalansijoillaan.

Hänen ongelmansa ei kuitenkaan ratkennut. Toisella rinteellä ei ollut tarjolla yhtään sen parempaa tietä ylös kuin ensimmäiselläkään, ja hänen senhetkiset jalansijansa olivat vielä epävarmemmat. Turhautuminen nosti kyyneleet hänen silmiinsä, ja hänen oli vain odotettava niiden kuivumista, sillä hän ei uskaltanut irrottaa kättään kalliosta pyyhkiäkseen niitä.

Hänen hihalleen oli lennähtänyt jo kuivuva, mutta yhä vihreä ruohon lehti. Oliko se pudonnut hänen päälleen ylhäältä, vai lentänyt kauempaa tuulen mukana? Ainakaan se ei ollut samaa lajia kuin ne kellertävämmät ja paksummat ruohonkorret, jotka kamppailivat omasta elämästään solan pohjalla puoliksi sulaneen lumen keskellä.

Hän oli yhä edelleen paikoillaan. Hän ei uskonut, että hänen käsivarsiansa voima riittäisi enää paluuseen reunaman yli. Pitäisikö hänen lähteä laskeutumaan? Suuntaan, jonne hän ei helposti nähnyt? Eikä alla ollut suinkaan solan pohjaa, vaan jäinen koski.

Hänen oikea jalkansa nytkähti ja lipesi varpaanmitan alaspäin. Hän käänsi katseensa kohti huippua, ojensi kahta sormeaan katseensa suuntaan ja voimattomasti parkaisten anoi laaksoa päästämään hänet suojiinsa. Hänen äänensä katosi kosken pauhuun; edes kaiku ei vastannut hänelle.

Vielä yksi pään käänttö. Hän näki pitkän, polveilevan länsirinteen. Loitompana valkoinen lintu lensi näkyville harjanteen yli, kaarteli hetken ilmavirtojen varassa ja lähti sitten lentämään kohti pohjoista. Riwa irrotti vasemman kätensä rahtusen kerrallaan reunamalta ja talutti sen sormenleveys kerrallaan vasemmalle puolelleen, jossa hän näki pienen ulkoneman. Sitä kohti hän kurotti sormensa, ja tuntiessaan sen muodon sormenpäässään takertui siihen lujasti kiinni. Tarvittaisiin vielä parempi tuki vasemmalle jalalle ja virheettömästi hallittu vartalon ponnistus. Hänen vasen jalkansa siirtyi vähän kerrallaan loivalla huuloksella vasemman käden alapuolelle.

Kun tuki katosi hänen oikean jalkansa alta, hän ymmärsi hävinneensä ottelunsa. Alas kieppuen syöksyessään hän tunsu iskun, ja sitten toisen, edellistä kovemman. Kolmannesta iskusta hän ei kyennyt enää mielikuvaa muodostamaan.

* * *

Houreisten horrosaaltojen lomasta erottuivat jälleen kasvot. Ne olivat oudot, koska hän ei tuntenut niiden omistajaa, mutta sikäli tutut, että ne olivat samat kasvot, jotka olivat näyttäytyneet hänelle jo useamman kerran. Ne olivat ainoa vakaana toistuva asia hänen utuisen sekasortoisessa olotilassaan. Tämä oli kuitenkin ensimmäinen kerta, kun hänellä oli kylliksi voimia kiinnostua siitä, kenelle kasvot kuuluivat.

Vähitellen hän hahmotti oman ruumiinsa, kivulloisena ja voimattomana vuoteessa makaavan ruumiin. Hän oli kokenut kovia, ja hänen luonaan vierailevat kasvot kuuluivat miehelle, joka yritti auttaa häntä. Vähän kerrallaan kokeilemalla hän tuli siihen tulokseen, että hänen ruumiinjäsenensä olivat pääosin tallella ja toimintakykyisiä. Jalkojaan ja selkäänsä, joissa kipu oli suurin, hän ei vielä pannut koetteille.

Kun kasvot seuraavan kerran tulivat paikalle ja juottivat hänelle hiukan lientä, hän ponnistautui kysymään rikkonaisella, yskähdykseen päättyvällä äänellä:

"Kuka sinä olet?"

"Minun nimeni on Nirthi. Paimennan karjaani jonkin aikaa täällä korkeiden seutujen laiturilla."

"Minä olen Riwa. Olenko ollut täällä jo kauan?"

"Tämä on kolmas päivä. Löysin sinut tiedottomana kosken pientareelta. Jos olet päätenyt sinne kosken huuhtomana, on melkoinen ihme, että olet yhä hengissä."

"Ihme se on", myönsi Riwa yrittäen muistella matkansa vaiheita ja joutumistaan koskeen. Tarkkaa kuvaa hän ei onnistunut mieleensä palauttamaan, mutta hän tiesi, että hänen tavoitteensa oli jäänyt saavuttamatta. Jos hän onnistuisi toipumaan ja vielä jonakin päivänä löytäisi oikean solan ja ryhtyisi kyllin uhkarohkeaksi yrittääkseen uudelleen, hän ei todennäköisesti jäisi enää toista kertaa pudotessaan henkiin.

"Sinun täytyy levätä vielä", neuvoi Nirthi. "Olet kolhinut itseäsi melkoisesti."

"Missä minä olen?" Riwa kysyi ponnistellen kipujensa kahleita vastaan, pystyyn pääsemättä.

"Tämä on vuoristomaja, jossa yövyn paimentaessani."

"Tarkoitin, että millä seudulla me nyt olemme?"

"Erim Rostan ja Kaltharamnen yhteisillä alarinteillä."

Nimet eivät kertoneet Riwalle juuri enempää kuin että hän oli kaukana kotoaan.

"Läntisillä rinteillä?"

"Kyllä. Nämä ovat läntisiä rinteitä. Tuletko sinä sitten idästä? Ainakin puhut itäistä kieltä."

"Tulen."

Nirthin hengähdyksessä oli lähes kunnioittava sävy.

"Sinulla on varmasti täytynyt olla vuoristomatkaasi hyvin pakottava syy."

"Kyllä on. Minä... tuota..."

"Ehkä sinun kannattaa ensin levätä. Syö nyt liemi loppuun, niin puhumme lisää ensi kerralla."

Kun Riwa oli saanut kylliksi syödäkseen, Nirthi jätti hänet yksin pieneen, yksinkertaiseen vuoristomajaan. Hän ei kuitenkaan tuntenut oloaan kovinkaan levolliseksi. Hänen ruumiissaan kiertelivät ponnistelun kuvajaiset, ikään kuin se olisi yrittänyt vaikka ilman pään apua

jatkaa kesken jäänyttä kiipeämisyritystä. Hänen harhailevat ajatuksensa alkoivat jälleen terävöityä, kun menetyksen polttava kirvely kohosi esiin udun keskeltä. Sulkeutunut laakso oli osoittautunut suljetuksi myös hänelle. Tapaisiko hän yhtäkään laaksosta tullutta muukalaista enää uudelleen? Hän vannoi itselleen, että jos tapaisi, hän ei hellittäisi, ennen kuin tämä paljastaisi hänelle syntyperänsä ja ainakin paljastaisi hänelle ratkaisun hänen mieltään polttavaan arvoitukseen, ellei tahtoisi ottaa häntä mukaansa.

Auringon laskettua Nirthi tuli tarjoamaan hänelle iltapalaa ja auttamaan häntä iltatoimissa.

"Onko tässä lähellä vuorenharjanteiden kokonaan sisäänsä sulkemaa laaksoa?" kysyi Riwa tältä jo huomattavasti pirteämpänä kuin vielä päivällä.

"Doma Silwan laakso on vähän matkan päässä", tuumaili Nirthi. "Ja myös Kaltharakum, mutta ne ovat kyllä kahteen tai kolmeen suuntaan auki. Ja sitten on myös Kaltharakumin takaa alkava pitkä ja kapea sola, mutta siellä ei käy juuri kukaan, eikä sen vuoristakaan synny varsinaisia harjanteita."

"Minä luulen..." aloitti Riwa varovaisesti. "Luulen, että olen löytänyt Kleionin."

"Kleionin?" Nirthi mietti hetken. "Et kai tarkoita sitä runojen vuorikaupunkia?"

"Tarkoitin!" vastasi Riwa hiven nolostuksen punaa kasvoillaan, mutta vakuuttuneena löydöstään.

"Kävitkö siellä?"

"En. Mutta minä olin niin lähellä! Luulen, että jopa tunsin sen tuoksun. Ja sitten putosin koskeen, juuri viimeistä rinnettä ylös yrittäessäni."

"Tulit kosken mukana toiselta seudulta?" Nirthi katsoi häntä kummissaan.

"Ehkä tulin. En tiedä, koska olin tiedottomana. Tai ainakaan en muista siitä mitään."

"Koski tulee täällä esiin maan alta. En tiedä, mistä se menee maan alle, ja se voi olla lähtöisin varsin kaukaakin. Pelastumisesi on entistä hämmästyttävämpi, jos koski toi sinut tänne huippujen alitse."

Nirthi ryhtyi pesemään Riwaa kostealla rievulla, mutta Riwa tavoitteli riepua itselleen, ikään kuin polttavan kuntoutumishalun ajamana.

"Mikä sai sinut ajattelemaan, että Kleion olisi juuri

löytämiesi vuorten takana?" kysyi Nirthi.

"En tiedä. Minä toivoin sitä. Seurasin ihmisiä, joiden uskoin tulevan sieltä, ja etsintäni johti minut sinne."

"Kleionin asukkaita?"

"Jos olisit nähnyt heidät, ymmärtäisit varmasti. He tulevat paikasta, josta kukaan ei tiedä, mutta jonka kaikki tuntevat jo syntyessään. Siellä ei eletä toisia halveksien eikä toisten kustannuksella. Niin ei tarvitse olla!"

Kesti hetken, ennen kuin Riwa havahtui huomaamaan viimeisen omista lauseistaan. Nirthi hymyili hänelle, ei kuitenkaan ivahymyä, jota hän oli odottanut.

"Ja sinä halusit Kleioniin heidän mukanaan?"

Riwa tunsu kyöneleiden hiipivän silmäkulmiinsa.

"Siellä on niin kaunista!" hän huokaisi. "Olet kai sinä itsekin joskus nähnyt jotakin sen kaltaista? Edes unessa tai runoissa? Olet kai sinä joskus tavannut yhden sieltä tulleista? Jos olet, ymmärrät, mitä tarkoitan."

"Minä olen tavannut joitakin ihmisiä, joita muistelen kaipauksella koko ikäni. Mieleeni ei kuitenkaan juohtunut lähteä seuraamaan heitä heidän kotiinsa."

"Sinne kannattaa haluta! Sinne täytyy haluta! Maailma on olemassa ollakseen sellainen!"

"En epäile, etteikö sellainen paikka vetäisi puoleensa sitä, joka uskoo sen löytäneensä."

"Minä en päässyt perille, mutta tahdon sinne yhä!"

"Pääset perille vain, jos jätät henkiin. Koska olet tässä, olet selviytynyt yhdestä yrityksestä, mutta kuka voisi selviytyä kahdesti?"

"Ehkä en selviydy." Riwan äänessä oli aimo annos alakuloisuutta. "Ja kuitenkaan en voi olla haluamatta sinne. Se on jotakin parempaa kuin koko muu maailma yhdessä."

"Ehkä pääset sinne kuoltuasi."

"Kenties jossakin mielessä pääsen. Mutta miksi se, mikä on siellä, toisessa maailmassa, ei voisi olla myös täällä?"

He olivat hetken vaiti. Nirthi ojensi kättään saattaakseen loppuun Riwan kesken jääneen peseytymisen, mutta Riwa ryhtyikin jatkamaan sitä itse sinnikkäin, vammojensa rajoittamin liikkein.

Ruokaillessaan he eivät puhuneet aiheesta enempää. Menetyks poltti Riwan sisällä yhä, kun he paneutuivat yölevolle, mutta samalla Riwa ei voinut olla tuntematta

kiitollisuutta tavasta, jolla Nirthi hoiti sekä hänen ruumistaan että häntä kuuntelemalla myös hänen henkistä kipuaan.

* * *

Riwa taivalsi pitkin ruohikkoista rinnettä takaisin kohti Nirthin vuorimajaa. Hän tukeutui Nirthin karahkoista vuolemiin karkeatekoisiin mutta käyttökelpoisiin kainalosauvoihin, sillä hänen toinen jalkansa ei sallinut hänen laskea painoaan sen varaan. Sen luut olivat ilmeisesti ehyitä, mutta yhä jäljellä oleva turvotus kertoi, että siinä oli riittämiin muuta parannettavaa.

Nirthi oli tarjoutunut hoitamaan häntä laidunnuskauden loppuun asti, mutta hän oli vaatinut saada kuntouttaa itsensä kävelykykyiseksi, jotta voisi lähteä polkua pitkin alarinteille, Merildonin kylään, josta voisi saada kyydin eteenpäin.

Noustessaan loivaa ylämäkeä Riwa huomasi pohdiskelevansa, että hänen mielensä oli parempi kuin pitkiin aikoihin, vaikka hänen ruumiinsa poti enemmän vaivoja kuin kertaakaan aikaisemmin hänen elämässään. Nirthi oli pitänyt hänelle suurenmoista seuraa. Vaikka tässä ei ollutkaan samaa kiehtovaa hohdetta kuin muukalaisissa, tämän vieraanvaraisuudessa oli silti jotakin hyvin puoleensavetävää, jotakin hyvin samankaltaista kuin heissä.

Riwaa hävetti, että hän oli yltiöpäisyyttään saattanut itsensä toisen vaivoiksi. Etsintäretkelle lähtöään hän ei kuitenkaan katunut, sillä muukalaisten kylä oli hänelle edelleen täydellisyyden perikuva, jota ei tarvinnut eikä pitänyt hävetä. Muukalaisia ajatellessaan häntä vaivasi kuitenkin muuan toinenkin seikka: jos hän itse oli haaveissaan elävä, itsekäs yltiöpää, mikä antaisi hänelle oikeuden pyrkiä heidän luokseen edes vieraisille? Olisiko täydellinen enää täydellinen, jos hän menisi sinne sen sopusointua häiritsemään? Kuitenkin hänestä tuntui, että hänet olisi toivotettu tervetulleeksi, jos hän olisi saapunut heidän kylänsä liepeille. Mitä Kleion kestäisi? Rakkaus on voimallista, mutta ei haavoittumatonta.

Hän saapui vuorimajan edustalle, jossa Nirthi odotti häntä.

"Miltä näyttää?" hän kysyi Riwalta.

"Kävely on hidasta, mutta onnistuu kyllä", vastasi Riwa. "Olen valmis lähtöön."

"Arvasinkin, että sanoisit niin." Nirthin nuorehkot mutta parrakkaat kasvot vetäytyivät hymyyn ja hän ojensi Riwalle tämän selkäpakkausta, jonka repeämät hän oli korjannut. "Panin pakkaukseesi jo valmiiksi hiukan eväitä ja muita tarpeita."

"Miten voisinkaan kylliksi kiittää sinua kaikesta, mitä olet hyväkseni tehnyt!" huokaisi Riwa onnellisena.

"Ei tarvitse kiitellä. Pidä huoli itsestäsi ja tavoittele unelmiasi, mutta älä heitä henkeäsi niiden tähden. Sinulla on vielä elämä elettävänä täälläkin."

"Miten Kleionista mahtoi tulla niin suurenmoinen paikka?" tuumaili Riwa ottaessaan selkäpakkausta vastaan Nirthin avustuksella.

"Vaikeuksia on toisinaan kaikilla, mutta suhtautuminen niihin vaihtelee, ja sen myötä elämänilo. Ihmeellistähän sekin tietenkin on, jos saa voimaa kestää vaikeudet."

"Saat sen kuulostamaan siltä, kuin olisimme samaa joukkoa."

"Miksi ei? Eivätkö he ole ihmisiä kuten sinäkin?"

"Minä en ole heidän kaltaisensa."

"Mikä heidät erottaa sinusta? Lempeys? Kärsivällisyys? Viisaus? Myötätunto? Niistä kaikista voit päästä osalliseksi, joko hetkeksi tai pitemmäksi ajaksi, ja jos pääset, sen hetken ajan sinun jalkojesi alla on kappale aitoa Kleionia. Voit menettää sen uudelleen, mutta mahtaako mikään taata, ettei noilta vuorilta etsimällesi kaupungille kävisi samoin?"

"Entä ellen tavoita sitä, mitä he ovat? Pelkäänpä, että merkit viittaavat enemmän siihen."

"Vaikka sinusta ei koko ikänäsi tulisi ihmistä Kleionia varten, täydellinen Kleion on yhä olemassa sinua varten. Se ei lakkaa olemasta sinun erehdystesi takia."

"Haluaisin silti nähdä sen omin silmin", sanoi Riwa jääräpäisesti, mutta jo hymyssä suin.

"Kukapa meistä ei sitä haluaisi?"

Riwa halasi Nirthiä hyvästiksi yhdellä jalalla seisten, kainalosauvat käsissään.

"Toivottavasti tapaamme vielä", hän sanoi. "Jollemme täällä, niin luotan näkeväni sinut siellä

kuolemanjälkeisessä Kleionissa, tai mikä se sitten lieneekään nimeltään."

"Hyvää matkaa!"

Riwa lähti varoen kulkemaan rinnettä alaspäin. Nirthi jäi seuraamaan hänen kulkuaan, kunnes hän katosi töyrään taakse. Pian Riwa kuuli enää läntiseen tapaan sekalaisista eläimistä kootun karjan etäisiä määkäisyjä ja mylväisyjä. Hänellä oli vain yksi terve jalka, mutta hänen askeleensa tuntuivat silti kevyiltä, kuten Kleionin asukkaalle sopikin.

Eteläntien kulkukauppias

Neljäs luku

Heinikot ja hietikot seurasivat toisiaan, toistensa perässä ja toisiinsa lomittuen. Aron olisi ollut helppo uskoa jatkuvan loputtomiin, jollei mestari olisi vakuuttanut, että he olivat jo lähempänä sen loppu- kuin alkureunaa. Tie oli lakannut olemasta jo ajat sitten, mutta aron maasto oli onneksi sen verran tasaista, että rattaista oli helppo vetää sitä pitkin. Paimentolaisia oli ajoittain tullut vastaan, ja mestarin ennustuksen mukaisesti heillä kaikilla oli ollut rattaista jotakin ostettavaa. Heidän oma juomavesivarastonsa hupeni ajoittain pelottavasti, mutta mestari tuntui aina tietävän, missä oli seuraava kaivo.

"Tuolla taitaa olla leiri", arveli mestari tähyten taivaanrantaan. "Ainakin ilman väreily näyttää siltä, että siellä voisi olla ihmisiä ja keittotulia."

"Edellisistä onkin jo kulunut jokin tovi."

"Heimot ja klaanit jakavat parhaat laidunmaat keskenään. Tällä kohdalla on välivyöhyke, jonne ei kunnioituksesta vastapuolta kohtaan juuri nyt tulla kummaltakaan puolelta. Edelliset heimot olivat jo vanhoja tuttujani, vaikka en heidän kieltään juuri puhukaan. Sen sijaan näiden osalta, joiden maille olemme tulossa, suhteemme ovat vielä lämmittelyvaiheessa."

Aiemmin tapaamiltaan ihmisiltä he olivat saaneet jopa lahjoja. Jopa heille entuudestaan tuntematon Duat oli saanut kolme eläimen luusta veistettyä korua, joihin oli kaiverrettu pelkistettyjä ihmishahmoja ja tuntemattomia merkkejä. Hän suunnitteli pitävänsä niistä yhden, muut kaksi hän voisi myöhemmin antaa vaikkapa kaupanpäällisiksi suosikkiasiakkailleen, varsinkin, jos olisi tekemisissä heidän kanssaan kyllin pitkään, jotta ehtisi kertoa heille niihin liittyviä kokemuksiaan...

"Varo kiveä!" huomautti mestari.

"Anteeksi", mutisi Duat ja oikaisi hiukan kulkusuuntaansa välttyäkseen osumasta oman ylävartalonsa kokoiseen kivenmurikkaan. "Tämä arolla taivaltaminen turruttaa aistit."

Mestari kohotti toista silmäkulmaansa.

"Voit harjoittaa niitä tarkkailemalla pienten asioiden muutoksia, kuten hyönteisten pesiä, jotka ovat täällä erilaisia kuin eilisillä seuduilla. Meillä ei myöskään ole ollut minään kahtena päivänä samanlaista säätä."

Duat oli myönnettävä, että hän oli myös nauttinut matkanteosta, varsinkin aamuisin ja iltaisin, kun ilma oli viileää ja aurinko paistoi matalalta. Aro saattoi ajoittain olla hyvinkin kaunis paikka.

He saivat teltanharjat näkyviinsä jo hyvän matkan päästä ja koko leirin heti saavuttuaan loivan notkelman reunalle. Paikalla oli kolmattakymmentä ruskehtavaa telttaa, yksi tai kaksi asukasta tai pieni perhe kussakin. Muutama pitkäkähkökaulainen, tummakarvainen sorkkaeläin oli sidottu liekaan telttojen lähelle, muut eläimet olivat arvatenkin kauempana laitumillaan.

Heidän paikalletulonsa pantiin merkille melko nopeasti, ja jo heidän pysähtyessään leirialueen liepeille ensimmäiset uteliaat alkoivat ilmaantua paikalle.

"Kohta näemme, onko meillä niin paljon onnea, että päällikkö on paikalla... no, siellä!"

Harteikas, arvovaltaisen vaikutelman antava mies, pyöreä kultainen levy kaulassaan riippuen, tuli heitä kohti huomattavasti määrätietoisemmin kuin muut. Hän pysähtyi mestarin eteen ja mestari tervehti häntä ensin omalla ja sitten edellisten heimojen kanssa käyttämällään kielellä. Päällikkö vastasi eri sanoin, mutta tarkoituksen ymmärtäneenä. Duat jäi kiinnostuneena seuraamaan, kuinka mestari selvitti päällikölle pelkästään eleitä käyttäen, että jalometallinen pikari, jonka hän tälle antoi, oli lahja, mutta muilla hallussaan olevilla tavaroilla hän halusi käydä kauppaa. Päällikkö otti lahjan vastaan ja hetken heitä katseltuaan kutsui mestarin mukaansa teltalleen. Mennessään hän antoi päännyökkäyksellään hyväksyvän merkin kahdelle nopeimmalle naiselle, jotka olivat heti hoksanneet, mitä oli tekeillä ja olivat jo paikalla päällikön lupaa odottamassa vaihdettavat tavarat mukanaan. Duat jäi rattaiden luokse käymään kauppaa naisten kanssa. Katsellessaan veitsistä ja astioista vaihdossa saamaansa kangasta hänen mielessään käväisi, että hänen olisi syytä olla tarkkaavainen kaupanteossa; se, että hänellä ei ollut yhteistä kieltä asiakkaidensa kanssa, ei vielä taannut sitä, etteivät nämä onnistuisi saattamaan kauppvoja päätökseen itselleen voitollisesti.

Ensimmäisten tulijoiden jälkeen ostoksille tuli vielä kaksi naista ja yksi mieskin. Muut pysyttelivät poissa näkösalta, sikäli kuin olivat paikallakaan. Kaksi lasta ilmaantui ihmettelemään rattaista, ja Duat tarjosi heille makeisia, jotka he ottivatkin ilahtuneina vastaan.

Mestari viipyi yhä päällikön teltassa. Duat käveli telttojen keskellä ja kuunteli niistä kantautuvia vaimeita arkiaskareiden ääniä. Erään teltan takana kaksi miestä puhdisti äskettäin teurastetun – vai kenties saalistetun? – eläimen nahkaa. Jokin kämmenenkokoinen vaaleankeltainen pikkueläin raahasi lähes itsensä kokoista teurasjätteen palaa loitommaksi.

Kauempana oli pensaikko, jonka takaa pilkotti jotakin ruskeanharmaata. Aluksi Duat luuli nähneensä eläimen, mutta hänen näkemänsä olikin teltta. Oliko heiltä jäänyt osa kylästä kokonaan huomaamatta?

Läheisten telttojen luona olevat, kiinni sidotut eläimet suhtautuivat Duatiin rauhallisesti, eivätkä panneet pahakseen edes taputuksia kaulalleen. Duatin katsoessa toisaalle ne hamusivat hänen paidanhelmaansa suuhunsa.

Lopulta mestari tuli ulos päällikön teltasta ja hyvästeli tämän teltan suuaukolla. Hän lähti palaamaan rattaille ja huomasi Duatin.

"Kävikö kauppa?" hän kysyi.

"Ei kovin vilkkaasti. Asiakkaita oli viisi."

"Saisimme ehkä enemmän, jos jäisimme iltaan asti, mutta luulenpa, että jatkamme nyt matkaamme. Päällikkö on melkoinen vieraiden viihdyttävä, vaikka emme puhuneet juuri mitään. Ehkä täällä kuuluu tapaan, että päällikön teltasta ei lähdetä, ennen kuin on syöty ja varsinkin juotu."

Duat ei tuntenut itseään kovinkaan kateelliseksi, vaikka olikin jäänyt kutsusta paitsi. Paimentolaisruoan maku oli tullut hänelle jo tutuksi, ja joidenkin ruokien ja juomien nauttiminen vaati häneltä edelleenkin huomattavaa päättäväisyyttä.

He pakkasivat rattaat kuljetusta varten ja lähtivät jatkamaan matkaansa hiljaisen telttaleirin sivuitse. Ketään ei näkynyt telttojen ulkopuolella. Duat katseli leiriä heidän irtautuessaan sen läheisyydestä ja kulkiessaan pitkin harvakasvuista, kuivahkoa heinikkoa.

"Voisimmeko käydä tuolla?" hän pyysi äkkiä. Mestari seisahtui yhdessä hänen kanssaan.

Hiukan sivussa heidän reitiltään oli yksinäinen, pieni ja hiukan rikkinäinen telttä. Se oli sama, jonka Duat oli nähnyt kylästä. Telttä oli reilusti erillään muusta leiristä, ja sen edessä olevat pensaat erottivat sen lähes kokonaan näköyhteydestä leiriin. Mestari katseli telttaa hyvän aikaa liikahtamatta. Sitten hän katsoi hetken myös Duatia.

"Kyllä se olisi varmaankin aivan paikallaan", hän sanoi sitten ja käänsi rattaat kohti yksinäistä telttaa.

He pysähtyivät teltan vierelle. Jos sisällä oli joku, hän ei ainakaan näyttäytynyt ulkopuolella. Duatilla oli mukanaan lahja, ohueen metalliketjuun kiinnitetty kellanhohtoinen, kauniisti hiottu kivi, jollaisia he olivat antaneet eräälle aikaisemmin tapaamalleen heimolle hyvän tahdon eleenä. Kivi oli ollut suosittu lahja, sillä paimentolaiset näkivät siinä munankeltuaisen, joka luettiin heidän keskuudessaan yhdeksi elämän lähteistä.

Duat tervehti teltan suulta mahdollisia sisälläolijoita tavalla, jonka mestari oli vastikään saanut selville ja uskonut oikeaksi. Kukaan ei vastannut. Hän kohotti varovasti teltan lievettä.

Teltassa oli kaksi ihmistä. Toinen heistä makasi jonkinlaisella kuluneella vuodevaatteella, toinen istui hänen vierellään. Toisen, nuoren naisen katse oli kääntynyt häntä kohti ja pysyi hänessä, rävähtämättä. Duat toisti tervehdyksensä ja myös mestari kurkisti teltan suuaukosta sisään.

Istuva nainen nousi hitaasti, kuin unissakävelijä ja otti pari tapailevaa askelta heitä kohti. Duatista näky oli pelottavan outo, ikään kuin nainen olisi hinannut itseään omaa katsettaan pitkin heitä kohti. Tämän ammottavat silmät ja raolleen jäänyt suu saivat hänet aprikoimaan, oliko tämä täysissä henkisissä voimissa. Tuntemattomia sanoja kuiskailten, tai ääni muuten soinnittomaksi käheytyneenä hän tarttui heitä käsivarsista ja alkoi vetää heitä peremmälle telttaan, vuodevaatteella makaavan ääreen. Päästyään alkuperäiselle paikalleen nainen vaipui takaisin istuma-asentoon ja jatkoi puheluaan – kenelle, se ei käynyt Duatille selväksi.

Maassa makaava oli myös nainen. Hän näytti väsyneeltä, sairauden riuduttamalta. Mestari kumartui lähemmäksi sairasta.

"Hän on kuumeessa", hän sanoi Duatille. "Ei kovin korkeassa, mutta luultavasti pitkään jatkuneessa. Hänellä

on myös kipuja."

"Siksikö hän on täällä? Eristettynä muista?"

"Ei. He hoitavat sairaansa omiensa parissa. Tähän on jokin muu syy."

"Tarttuuko tuo?"

"En tiedä. Valitettavasti en ole lääkäri, vaikka myynkin monia lääkkeitä."

Mestari siirtyi samalle puolelle sairasta kuin tämän vierellä istuva nainen, joka jatkoi edelleen puheluaan katkonaisesti, silmät alas luotuina.

"Tuo haju vaivaa minun mieltäni", hän sanoi ja kysyi sitten naisilta omalla kielellään, muodon vuoksi: "Sallitteko?" ja kohotti hiukan peitettä. Istuva nainen havahtui puhelustaan, tarttui itse peitteeseen ja kohotti sitä lantion kohdalta paljastaen sairaan naisen reiden. Reidessä oli kämmenen kokoinen sinipunertava, reunoiltaan tulehtunut läiskä. Mestari katsoi läiskää lähempää.

"Aavikkopistiäinen", hän sanoi sitten. "Ei tartuntavaaraa."

"Onko tuon tehnyt jokin hyönteinen?"

"Näin tuossa läiskässä yhden toukan. Tavallisesti nuo pistiäiset munivat pieniin eläimiin ja jättävät toukkansa syömään raatoa. Joskus niille voi sattua erehdys, ja tässä on ilmeisesti käynyt niin. Jäljistä päätellen he ovat yrittäneet poistaa munia itse, mutta ei se hevin onnistu. Voin vain arvata, kuinka kauan hän on täällä kitunut. Vieraassa isännässä toukat kasvavat hitaasti."

"Voiko tuon parantaa?"

"Voi, toivoakseni. Juuri sitä me ryhdymme nyt yrittämään. Voisitko virittää tulen?"

Duat ryhtyi tekemään tulta vaatimattomaan, kivistä kyhättyyn tulisijaan. Istuva nainen oli jäänyt katsomaan heidän toimiaan, mutta ei sanonut enää sanaakaan. Duatin oli mahdotonta päätellä, mitä nainen ajatteli, sillä tämän kasvot olivat jäähmettyneet naamion kaltaiseksi.

Mestari tuli takaisin sisään mukanaan vettä ja muita tarveaineita. Hän otti yhden pienen astian tulisijan läheltä, puhdisti sitä hiukan ja ryhtyi sitten valmistamaan lääkettä. Pieni vesitilkka lämpeni pian, ja kohta lääke oli valmis käyttöön.

"Nyt meidän on saatava hänet juomaan tämä."

"Eikö sitä voisi panna suoraan haavaan?"

"Ei. On ehdottoman tärkeää, että aine vaikuttaa sisältä ulospäin."

Sairas nainen oli hädin tuskin pannut merkille, että telttaan oli tullut vierasta väkeä, mutta kun astia nostettiin hänen huulilleen, hän alkoi kuuliaisesti niellä sen sisältöä, kuten oli kaiketi tehnyt ennenkin toisen naisen hoidossa.

"Kunhan aine ehtii levitä pintakudoksiin asti, toukille koittaa tulinen lähtö!" murahti mestari.

"Entä jos ne kuolevat ruumiin sisään?"

"Tämä ei ole myrkkyä, joka tappaa ne. Tämä aine antaa niille lähtömerkin. Voisimme sanoa, että se pelottaa ne tiehensä. Juuri siksi sen on vaikutettava sisältä ulos, jotta toukat perääntyvät siihen ainoaan suuntaan, jossa ainetta ei ole."

"Kuinka he saattoivat karkottaa heidät tämän takia!" huoahhti Duat. "Eihän tämä ole edes tarttuva sairaus!"

"Ei se ole karkotuksen syykään. Eivät he tee niin. En voi kuvitella tähän mitään muuta syytä kuin että tämä on rangaistus. Ehkä he, tai toinen heistä, on loukannut heimoa jollakin anteeksiantamattomana pidetyllä tavalla. Pistiäinen on sitten tullut heidän vaivoikseen erikseen. Tosin en tiedä, olisiko koko pistosta päässyt muiden luona tapahtumaankaan, ja hoito olisi ollut siellä varmasti parempaa."

He laskivat sairaan naisen makaamaan sijalleen ja ryhtyivät odottamaan. Aika kului verkkaisesti, Duatista suorastaan tuskallisen verkkaisesti. Hän piti mestarinsa kehotuksesta tulta nimellisesti yllä lisäämällä tulisijaan pieniä tikkuja ja katseli, kuinka nainen jatkoi hiljaista kärsimistään. Mestari valmisti naiselle vielä toisen lääkkeen odottamaan sopivaa hetkeä sen antamiseen. Hiljaisuus jatkui. Vain tuli ritisi vaimeasti tulisijassa.

"No, nyt!" totesi mestari äkkiä. "Toukat tulevat ulos. Ne voi saman tien heittää tulisijaan."

Duat ryhtyi kammottavaan toimeen.

"Minä annan kohta ylen", hän valitti mestarille.

"Säästä se hiukan myöhemmäksi, tai pakon tullen käy ainakin ulkona", kehotti mestari.

Duat piti pintansa. Lopulta esiin tihkuvien pikkuruisten toukkien tulo tyrehtyi. Ilmeisesti näky oli kuvottavuudessaan onnistunut murtamaan jopa istuvan naisen turtumuksen, sillä tämän sormet puristivat tiukasti tämän vaatteiden rintamusta.

"Sitten hänen pitää juoda tämä", sanoi mestari. "Se auttaa kuumeeseen ja tulehdukseen. Ja lopuksi vielä panemme haavaan voidetta."

He jatkoivat lääkintätyötään. Istuvan naisen hengitys alkoi muuttua katkonaisemmaksi. Duat piti kuitenkin hyvänä merkinä sitä, että hänen aikaisemmin jähmettynyt katseensa oli alkanut siirtyillä paikasta toiseen. Kun lääkkeet sitten alkoivat vaikuttaa, ja maassa makaavan lakkaamattomasta kivusta jähmettyneet kasvot alkoivat lientyä levollisiksi, lähes onnellisen helpottuneiksi, istuvalta naiselta pääsi pieni vingahdus. Hän kumartui makaavan pääpuoleen, pysytteli hetken liikkumatta paikoillaan, ja sitten hän alkoi itkeä. Puistatukset kävivät hänen lävitseen, ja näytti aivan siltä, kuin hän olisi halunnut kätperä nukkumaan nukahtaneen kumppaninsa vierelle, mutta hän ponnistautui polviensa varaan ja puolittain hoippuen, puolittain kontaten tuli mestarin eteen ja laski otsansa hänen jalalleen, purkaen ilmoille epäselviä sanoja loputtoman pitkänä ryöppyä, jota katkoivat vain haukkovat hengenvedot.

"Eikö heitä ole jo nöyryytetty kyllin?" huokaisi Duat naisen kumartuessa hetken kuluttua hänenkin jalalleen. "Vaativatko tavat häntä käymään läpi vielä tämänkin?"

"Ota se vastaan", neuvoi mestari. "Se on hänen tapansa osoittaa kiitollisuutta."

Duat nosti naisen jaloilleen. Tämä niiskutti yhä, mutta oli helpotuksessaan Duatin silmissä kuin päivännousu synkän yön jälkeen.

"Minä vien nämä tavarat takaisin rattaille", ehdotti Duat. Mestari ryhtyi auttamaan häntä.

He eivät ehtineet kantamuksineen teltan suuta pitemmälle, kun yllättävä näky pysäytti heidät: teltan edessä oli joukko heimoa, jonka luota he olivat juuri olleet lähdössä. Ihmiset, niin miehet kuin naiset, vain seisivat paikoillaan tuijottamassa kohti telttaa ja heitä, jotka olivat tulossa sieltä ulos. Mestari jatkoi matkaansa rattaille enemmittä seremonioita ja Duat seurasi häntä. Kun he olivat pakkaamassa tavaroitaan, teltasta tuli ulos myös istumassa ollut nainen. Nääntyneen ulkonäkönsä puolesta hän olisi voinut käydä sairastajasta itsekin. Hän näki heimolaisensa ja ryhtyi puhumaan heille käreää ääntään ponnistaen. Kaksi tai kolme naisista näytti hiukan säpsähtävän hänen sanoistaan, muut kuuntelivat

häntä ilmeenkään värähtämättä.

"Emme me tainneet aivan huomaamatta lähteä, jos he tiesivät seurata meitä tänne", totesi mestari.

Heimon joukosta astui mestarin ja Duatin luokse keski-ikäinen nainen, joka olisi voinut kasvopiiртеidensä puolesta olla vaikka erillään elävien naisten sukulainen. Hän laskeutui polvilleen miesten eteen ilmaisemaan vuorostaan kiittolisuuttaan. Sitten hän nousi ylös ja päätti ilmeisesti ryhtyä luomaan aivan uusia perinnäistapoja kahmaistessaan molemmat samalla kerralla tiukkaan halaukseen. Hän päästi otteensa ja lähti takaisin kohti heimonsa joukkoa haastaen uhmakkaalla katseellaan kenen tahansa heistä arvostelemaan tekoaan. Pari paikalla seisojista oli alkanut supattaa keskenään, mutta muut vain jatkoivat tuijottamistaan, kuka itsepäisen synkeänä, kuka taas hämmentyneenä.

Koska keski-ikäinen nainen meni teltaan ja sairaan vierellä istunut seurasi häntä, mestari ja Duat totesivat tehtävänsä suoritetuksi. Mestari huomasi leirin päällikön.

"Tapaamisiin!" hän sanoi tälle omalla kielellään. "Pidä huoli heimolaisistasi."

Päällikkö ei vastannut muuten kuin nipistämällä suunsa tiukemmin kiinni. Mestari ja Duat viimeistelivät pakkaustyönsä ja lähtivät matkaan teltan ja sen vierellä seisovan joukon luota. Tuota pikaa pensaat kätkivät matkalaiset ja heimon toistensa näkyvistä.

"Kiitoksia teostasi", sanoi mestari Duatille. "Ja onnitteluni!"

"Sinähän hänet lääkitsit", ihmetteli Duat.

"Sinä pyysit meitä käymään teltan luona", selitti mestari. "Se oli koko tämän työn tärkein osa. Sinä huolehdit heistä jo ennen kuin tiesit, mikä heidän todellinen huolenaiheensa oli, ja siksi minä olen sinusta ylpeä. Noin tekee oikea kulkukauppias!"

"Yksinäinen telta tällaisella seudulla on minusta hälytysmerkki. En minä voinut olla käymättä siellä."

"Ja hyvä olikin, ettet voinut."

He jatkoivat matkaansa tyytyväisinä ja toivoen parasta myös karkotettujen tulevan elämän osalta.

"Vieläkö meillä on pitkälti matkaa?" kysyi Duat jälleen uuden ruohoaukean avautuessa heidän edessään.

"Seuraava yömmе on viimeinen tällä arolla", lupasi mestari.

"Siinä se sitten on", totesi mestari.

Shambbron kaupunki! He olivat tulleet reittinsä kauan odotettuun päätepisteeseen. Aro oli jatkunut viime hetkiin asti, mutta sitten kasvillisuuden joukkoon oli alkanut ilmestyä kosteampien alueiden kasveja ja lopulta jopa muutama lehtipuukin. Sitten he olivat tulleet laakson partaalle ja saaneet koko vihreyttä uhkuvan laakson näkyviinsä yhdellä kertaa. Shambrosta näkyi vain osia, sillä se lomittui suurelta osin metsän puiden joukkoon. Duatille se kuitenkin riitti yllin kyllin.

Laakson äyräältä alkoi kapea tie, joka laskeutui vähitellen laaksoon sen jyrkähköä rinnettä myötäillen. He lähtivät laskeutumaan tietä pitkin saman tien. Pensaat vaihtuivat vähitellen puiksi ja vihreä metsä alkoi ympäröidä heitä varjostaen kirkkaana paistavaa, mutta jo vähitellen alemmaksi laskevaa aurinkoa. Myös aron pölyn ja heinän tuoksu vaihtui vähitellen kostean metsän tuoksuksi. Edempää alkoi kuulua asumisen ääniä.

"Kuuluuko tuolta soittoa?" kysyi Duat.

"Epäilemättä kuuluu. Erityisesti tähän aikaan vuodesta täällä juhlietaan sisällä ja ulkona."

He sivuuttivat pari kevytrakenteista puutaloa. Puutarhoja talojen ympärillä ei näkynyt, mutta toisaalta taloja ympäröivä metsä kävi hyvinkin suuresta puutarhasta, sillä siellä kasvoi myös korkeita, kirkasvärisiä kukkia.

"*Ban a wango!*" tervehti heitä huudollaan kotinsa kuistilla helleasussa istuksiva mies huiskuttaen heille kättään.

"Siihen saa vastata samoinkin sanoin", neuvoi mestari. Duat teki työtä käskettyä.

Rinne kääntyi tasaiseksi maaksi ja talot alkoivat tihetä heidän ympärillään, kunnes ne sijaitsivat lopulta lähes vierä vieressä. Niiden välisillä kaduilla ja kujilla liikkui kaikenikäisiä ihmisiä, jotka vähintään hymyilivät heille, elleivät tervehtineet heitä aiemman miehen tavoin.

Mestari kääntyi oikealle ja veti rattaat Duatin kanssa erään sen vierellä olevan talon eteen. Talo näytti samankaltaiselta kuin muutkin kadun talot, kevyeltä, koreilemattomalta ja yksinkertaisista aineista tehdyltä,

mutta hyvin hoidetulta.

"Katsotaanpa, onko ystäväni kotona", mestari sanoi ja meni kolkuttamaan talon ovea.

Mikäli mestari etsi talon isäntää, tämä ei ollut kotona, mutta emäntä otti heidät ilahtuneena vastaan. He työnsivät rattaansa talon vierellä olevaan pieneen vajaan, ja mestari selitti Duatille vajan olevan rattaiden vakituinen lepopaikka sillä välin, kun hän itse lepuuttaisi itseään muualla kaupungissa. He siirtyivät sisälle taloon, jossa emäntä alkoi heti kattaa pöytään pientä purtavaa. Duat kuunteli mestarinsa vieraskielistä rupattelua emännän kanssa, ja hetkittäin mestari pysähtyi kääntämään hänelle kuulumisten tärkeimpiä osia.

Aurinko oli tuskin ehtinyt painua laakson rinteiden kätköön, kun isäntäkin tuli paikalle ja juttelutuokio sai lisää vauhtia. Mestari esitteli Duatin isännällekkin ja tämä muistutti Duatille hänen olevan aina yhtä tervetullut taloonsa kuin mestarikin.

Heidän avoimen ikkunansa ääreen ilmestyi nuori mies ja kaksi samanikäistä naista, jotka kehottelivat talonväkeä ulos ilonpitoon. Talossaolijat lähtivät heidän kutsustaan ulos kadulle, vaikka aurinko ei ollut vielä aivan laskenut ja varsinainen ilonpito olikin vasta alkamassa. Duat katseli, kuinka kadunvarsille ripustettiin kirkasvärisiä pieniä paperilyhtyjä ja taloista tuotiin ulos paistinritilöitä ja muuta ruoanlaittovälineistöä. Heidät ulos kutsuneella miehellä oli mukanaan pyöreäkoppainen kielisoitin, jolla hän näppäili sävelmää, kuten pari muutakin ihmistä kadulla. Naiset tapailivat tanssiaskelia.

Joukko nuoria miehiä kannusti kolmea ystävänsä, joista yksi seiso i käsillään kahden muun hartioilla. Katu oli heräämässä uudenlaiseen elämään. Puheensorina vilkastui ja sitä alkoi ryydittää vähitellen runsastuva musiikki. Mestari, Duat ja heidän isäntäväkensä seisahtuivat hetkeksi katselemaan muita ihmisiä.

"Ei ole hullumpi tapa elää tämä kulkukauppiaan ammatti!" totesi Duat maistellen eräältä tuntemattomalta talonemännältä hetki sitten samaansa hedelmälohkoa ja yrittäen seurata tanssiaskelkuviota, jota toinen heidät ulos kutsuneista naisista hänelle päättäväisesti opetti.

"Ei ole, ei", myönsi mestari hymyssä suin.

"Vahinko vain, etten osaa täkäläistä kieltä."

"Ei hätää. Lähdet täältä varmasti paljon

kielitaitoisempana kuin olit tullessasi. Ja lisäksi täältä alkava matkasi on jo paluumatka, ainakin kotikyläsi kohdalle asti, ja voit kohdata tottuneesti kaiken sen, mitä tullessasi ihmettelit."

Viisi nuorta lisää tuli katua pitkin heitä vastaan. Joukon soittaja tervehti heidän seurassaan olevaa soittajaa, ja nämä pääsivät ilmeisesti heti yhteisymmärrykseen siitä, mitä oli tarkoitus soittaa. Muut joukosta alkoivat lyödä käsillään reipasta tahtia.

"Nyt pääset kokeilemaan oppimaasi täydellä vauhdilla", sanoi mestari Duatille.

"Entä sinä?"

"Me vanhat lepäilemme täällä kadun reunalla katselemassa nuorempien ilonpitoa."

"Luulet vain", arvasi Duat nähdessään isäntäväen innosta säteilevät silmät. Samassa Duatia vedettiin jo mukaan tanssivaan piiriin.

"*Do hi ana!*" kannustivat häntä ja muita huudoillaan kaikki ne, jotka eivät laulaneet musiikin mukana. "*Do hi aa-naaaa!*"

Duat huiskutti kättään mestarille, jonka isäntäväki oli jo samoin taluttanut keskelle katua. Hän ei tiennyt, montako päivää mestari oli suunnitellut heidän olevan Shambrossa, mutta kestäisi epäilemättä hyvän aikaa, ennen kuin he ylipäänsä pääsisivät lähtemään uusien ystäviensä luota. Shambrossa ei pitkästyminen pääsisi yllättämään, sillä sen asukkailla oli hauskanpito verissä.

Sen he taisivat paremmin kuin ketkään muut.